

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**CÂBİR B. SEMÜRE’NİN (R.A) HADİSÇİLİĞİ VE
RİVÂYETLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Osman ERKUT

Enstitü Anabilim Dalı: Temel İslâm Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı: Hadis

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Serkan DEMİR

ÖNSÖZ

Âlemlerin Rabbi olan Allah Teâlâ'ya hamd, Onun kutlu Peygamberine salât ve selâm olsun!

Son elçi olarak gönderilen Hz. Peygamber (sav.), Kur'ân-ı Kerîm'e dayalı olarak ortaya koyduğu hayat şekli ile ümmeti için en güzel örnektir. Bu güzel örnekliğin şahitleri ve o yolu takip edenlerin en önemlileri ise İslam'ın öncü nesli olan sahabedir. Sahabe, Hz. Peygamber'in (sav.) örnek olan hayatının geçtiği mekânda yaşamış ve o hayatın teorik metinleri olan hadisleri, kendilerinden sonra gelen nesillere ulaştırmada öncülük etmeleri açısından mühim bir konuma sahip olmuştur.

Sahabe içerisinde, fazilet açısından farklılıklar olmasının yanında ilmi açıdan da farklılıklar mevcuttur. Bundan dolayı sünnet ve sahabeye yönelik yapılan akademik çalışmalarda, genel anlamda sahabenin konumunu inceleyen araştırmalar olduğu gibi özel anlamda bazı sahabîlere yönelik çalışmalar da yapılmaktadır. Bu sebeple biz de özel anlamda bir araştırmayı hak eden Hz. Peygamber'in (sav.) genç sahâbisi Câbir b. Semüre'yi tercih etmiş bulunmaktayız. Yaşamının her anında mümkün olduğu kadarıyla Hz. Peygamber'i (sav.) örnek edinme isteği, temel hadis kaynaklarında pek çok rivâyetinin bulunması onun sünneti sonraki nesillere ulaştırmadaki rolünü ortaya koyması açısından oldukça manidardır.

Hazırlamış olduğum çalışmanın konusunun tespiti, yazılması ve değerlendirmesinde tavsiyeleri ile desteğini daima üzerimde hissettiğim kıymetli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Serkan DEMİR Bey'e öncelikle teşekkürlerimi arz ederim. Bunun yanında çalışma esnasında yardımlarını esirgemeyen ailem ve arkadaşlarıma da müteşekkir olduğumu belirtmek isterim. Gayret bizden, başarı yüce Allah'tandır.

Osman ERKUT

MALATYA - 2022

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	ii
İÇİNDEKİLER	iii
ÖZET	viii
ABSTRACT.....	ix
GİRİŞ	1

1. Araştırmanın Önemi ve Amacı	1
2. Araştırmanın Sınırlandırılması ve Metodu	2
3. Araştırmanın Bazı Kaynakları	3

BİRİNCİ BÖLÜM

CÂBİR B. SEMÜRE’NİN HAYATI VE HADİŞÇİLİĞİ

1.1.Hayatı.....	5
1.1.1. İsmi, Nesebi, Künyesi	5
1.1.2. Doğumu ve Müslüman Oluşu	5
1.1.3. Babası: Semüre b. Cünâde.....	6
1.1.4. Annesi: Hâlide bt. Ebî Vakkâs	7
1.1.5. Çocukları	7
1.1.6. Sa’d b. Ebî Vakkâs (öl. 55/675) ile İlişkileri	7
1.1.7. Katıldığı Savaşlar	9
1.1.8. Vefatı	10
1.2. Câbir b. Semüre’nin Hadisçiliği	10
1.2.1. Hadis Aldığı Sahâbîler.....	11
1.2.2 Talebeleri	16
1.2.3. Hadis Rivayetindeki Titizliği.....	21
1.2.4. Az Hadis Rivayet Etmesi	22
1.2.4.1. Hocalarının Etkisi	22
1.2.4.2. Fetih Hareketleri	23

İKİNCİ BÖLÜM

CÂBİR B. SEMÜRE’NİN RİVAYETLERİNİN TESPİT VE TAHRİCİ

2.1. Namaz Konulu Rivayetleri	25
2.1.1. Deve veya Koyun Eti Yiyen Kişinin Abdestinin Durumu ve Deve-Koyun Ağıllarında Namaz	26
2.1.1.1. Hadisin Tahrirci	28
2.1.2. Cimâ Edilen Elbise ile Namaz Kılınması	29
2.1.2.1. Hadisin Tahrirci	31
2.1.3. Namazda Safların Düzenli Olması	32
2.1.3.1. Hadisin Tahrirci	34
2.1.4. Namaz Kılarken Semaya Bakmanın Yasaklanması	35
2.1.4.1. Hadisin Tahrirci	37
2.1.5. Resûlullah’ın Oturarak Namaz Kılması	38
2.1.5.2. Hadisin Tahrirci	39
2.1.6. Namazda Şeytanın Musallat Olması	40
2.1.6.1. Hadisin Tahrirci	41
2.1.7. Sabah Namazında Kâf Sûresinin Okunması	42
2.1.7.1. Hadisin Tahrirci	43
2.1.8. Sabah Namazından Sonra Güneş Doğana Kadar Oturmak	44
2.1.8.1. Hadisin Tahrirci	45
2.1.9. Öğle Namazının Vakti	47
2.1.9.1. Hadisin Tahrirci	48
2.1.10. Öğle Namazında Leyl Sûresinin Okunması	51
2.1.10.1. Hadisin Tahrirci	52
2.1.11. Öğle ve İkinci Namazlarında Târık-Burûc Sûrelerinin Okunması	54
2.1.11.1. Hadisin Tahrirci	54
2.1.12. Öğle Namazında A’lâ Sûresinin Okunması	56
2.1.12.1. Hadisin Tahrirci	56
2.1.13. Resûlullah’ın Yatsı Namazını Geciktirmesi	57
2.1.13.1. Hadisin Tahrirci	58
2.1.14. Namazda Selam Vermenin Şekli	60
2.1.14.1. Hadisin Tahrirci	61
2.1.15. Cuma Hutbesinin Şekli	63
2.1.15.1. Hadisin Tahrirci	64
2.1.16. Bayram Namazının Kılınışı	65

2.1.16.1. Hadisin Tahrici	66
2.1.17. İntihar Eden Kişinin Cenaze Namazı	68
2.1.17.1. Hadisin Tahrici	69
2.1.18. Cenaze Namazı Kılan Kişinin Namazdan Sonra Bir Vasıtaya Binmesi	71
2.1.18.1. Hadisin Tahrici	71
2.1.19. Kûfe Ehlinin Sa'd b. Ebî Vakkâs' ı Namazından Ötürü Şikâyet Etmesi	73
2.1.19.1. Hadisin Tahrici	74
2.2. Fiten, Melâhim ve Gayb Konulu Rivayetleri	76
2.2.1. Kısra ve Kayser'in Müslümanlar Tarafından Mağlup Edilmeleri.....	77
2.2.1.1. Hadisin Tahrici	77
2.2.2. On İki İmam Hadisi	79
2.2.2.1. Hadisin Tahrici	80
2.2.3. Kıyamete Kadar Müslüman Bir Grubun Allah Yolunda Savaşması	81
2.2.3.1. Hadisin Tahrici	82
2.2.4. Deccâl'den Önce Müslümanların Gerçekleştireceği Fetihler.....	83
2.2.4.1. Hadisin Tahrici	84
2.2.5. Kıyametten Önce Zuhûr Edecek Olan Yalancılar	85
2.2.5.1. Hadisin Tahrici	86
2.2.6. “Havz-ı Kevser'in Başında Önderiniz Olacağım” Hadisi	87
2.2.6.1. Hadisin Tahrici	89
2.2.7. “Ümmetim Adına Üç Şeyden Korkarım” Hadisi.....	90
2.2.7.1. Hadisin Tahrici	90
2.2.8. Kıyametin Yakın Olması	91
2.2.8.1. Hadisin Tahrici	91
2.3. Şemâil Konulu Rivayetleri	92
2.3.1. Resûlullah'ın Güzel Kokusu.....	92
2.3.1.1. Hadisin Tahrici	93
2.3.2. Resûlullah'ın Ağız ve Göz Yapısı	94
2.3.2.1. Hadisin Tahrici	94
2.3.3. Resûlullah'ın Beyaz Saçları.....	95
2.3.3.1. Hadisin Tahrici	96
2.3.4. Peygamberlik Mührü	97
2.3.4.1. Hadisin Tahrici	98

2.3.5. Resûlullah'ın Aydan Güzel Oluşu	99
2.3.5.1. Hadisin Tahrici	100
2.3.6. Resûlullah'ın Bacakları, Gülümsemesi ve Gözleri.....	101
2.3.6.1. Hadisin Tahrici	101
2.3.7. Resûlullah'ın Parmakları	102
2.3.7.1. Hadisin Tahrici	103
2.3.8. Sarımsaklı Yemek.....	103
2.3.8.1. Hadisin Tahrici	104
2.4. Ahkâm Konulu Rivayetleri.....	105
2.4.1. Mâiz b. Mâlik Hadisi	105
2.4.1.1. Hadisin Tahrici	105
2.4.2. Yahûdî Adam ve Kadının Recmettirilmesi	107
2.4.2.1. Hadisin Tahrici	108
2.4.3. Ölü Hayvan Eti Yemeye Ruhsat Verilmesi	109
2.4.3.1. Hadisin Tahrici	110
2.4.4. Nesîe Satışının Yasaklanması.....	111
2.4.4.1. Hadisin Tahrici	111
2.4.5. Aşûre Orucu.....	112
2.4.5.1. Hadisin Tahrici	113
2.5. Âdâb Konulu Rivayetleri.....	113
2.5.1. Hz. Ömer'in Câbiye Hutbesi	113
2.5.1.1. Hadisin Tahrici	114
2.5.2. Çocuk Terbiyesinin Önemi.....	115
2.5.2.1. Hadisin Tahrici	115
2.5.3. “Sizin en hayırlınız ahlakça en güzel olanınızdır.” Hadisi	116
2.5.3.1. Hadisin Tahrici	117
2.6. Kendisine Atfedilen Mevzû Hadisler	117
2.6.1. Birinci Hadis	118
2.6.1.1. Hadisin Tahrici	118
2.6.2. İkinci Hadis.....	118
2.6.2.1. Hadisin Tahrici	119
2.6.3. Üçüncü Hadis	119
2.6.3.1. Hadisin Tahrici	120
2.6.4. Dördüncü Hadis	120

2.6.4.1. Hadisin Tahrici	120
2.6.5. Beşinci Hadis	121
2.6.5.1. Hadisin Tahrici	125
SONUÇ	127
KAYNAKÇA	129
EKLER	

EK 1: Namaz Konulu Rivayetlerin Kaynak Dağılım Tablosu	132
EK 2: Fiten Konulu Rivayetlerin Kaynak Dağılım Tablosu	133
EK 3: Fiten-Şemâil konulu Rivayetlerin Kaynak Dağılım Tablosu	134
EK 4: Ahkâm Konulu Rivayetlerin Kaynak Dağılım Tablosu	133
EK 5: Âdâb Konulu Rivayetlerin Kaynak Dağılım Tablosu	134
EK 6: Ravi-Rivayet Oran Tablosu	135
Ek 7: Rivayetlerin Kavli-Fiili Oluşu, Sebeb-i Vürûd Bilgisi ve Rivayet Lafızları	136

ÖZET

Bu çalışmada Resûlullah'ın (sav.) henüz hayatta iken O'nu kendisine örnek alan Câbir b. Semüre'nin hayatı, ilmî şahsiyeti ve rivâyetleri konu edilmiştir. Çalışma giriş ve üç bölüm şeklinde hazırlanmıştır.

Girişte, ilk olarak konunun önemi ve amacından bahsedilmiştir. Ardından araştırmanın sınırları belirlenerek metodu ortaya konulmuş ve istifâde edilen temel kaynaklar zikredilmiştir.

Birinci bölümde, Câbir b. Semüre'nin hayatı ile ilgili kısaca bilgi verilmiştir. Hayatı hakkındaki bilgiler, ailesi ve çevresiyle olan ilişkileri kapsamında tetkik edilmiştir. Câbir b. Semüre'nin hadis rivâyetindeki yeri, rivâyetteki titizliği ile birlikte hadis aldığı zevât ve kendisinden rivâyette bulunan kimseler incelenmiştir. Rivayetlerde kullanılan sigalar ve bu sigaların ifade ettiği anlamlar aktarılmıştır. Ayrıca az sayıda hadis rivayet etmesinin nedenlerine değinilmiştir. İkinci bölüm, tamamen Câbir b. Semüre'den nakledilen rivâyetlere ayrılmıştır. Öncelikle hadis ilminin temel kaynakları olan meşhur dokuz hadis kitabındaki rivâyetleri (mükerrerler dâhil) tahrir, tahkik, tasnif ve tercüme edilmiştir. Her rivayetin sened şeması ayrı ayrı oluşturulmuştur. Ayrıca, Câbir b. Semüre'ye atfedilen uydurma rivayetler de bu bölümde aktarılmıştır.

Sonuç ve bibliyografyadan sonra ek kısmında Câbir b. Semüre'den nakledilen hadislerin kaynaklarını ve muhtevalarını görebilmek adına tablolar hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Câbir b. Semüre, sahâbe, rivâyet, hadis ilmi, Kûfe

ABSTRACT

In this study, the life, scientific personality and narrations of Jabir b. Semure, who took the Messenger of Allah (p.a.v) as an example while he was still alive, have been discussed.

The study was prepared as an introduction and three parts. In the introduction section, the importance and purpose of the topic were first mentioned. Then, the boundaries of the research were determined and the method was put forward and the main resources used were mentioned.

In the first chapter, brief information about the life of Jabir b. Semure is given. The information about his life has been examined within the scope of his relationships with his family and his environment. The place of Jabir b Semure in the hadith narration, as well as the zawat which he received the hadith and the people who narrated from him were examined. The sigas used in the narrations and the meanings expressed by these sigas have been transferred. In addition, the reasons for narrating a small number of hadiths were mentioned. The second part is devoted entirely to the narrations transmitted from Jabir b Semure. First of all, the narrations of the famous nine hadith books (including the repeats), which are the main sources of hadith knowledge, have been falsified, examined, classified and translated. The deed chart of each narration is created separately. In addition, fabricated rumors attributed to Jabir b Semure are also quoted in this section. In the section of appendices after the conclusion and bibliography, tables have been prepared to see the sources and contents of the hadiths transmitted from Jabir b Semure.

Key Words: Jabir b. Semure, sahabah, narration, hadith science, Kufa

GİRİŞ

1. Araştırmanın Önemi ve Amacı

İslam dini ve Kuran'ın anlaşılmasında hadisin/sünnetin önemli bir yeri vardır. İslam ümmeti başından beri bu sebepten ötürü hadis ilmi üzerine çokça yoğunlaşmıştır. Öyle ki bu ilgi ilk olarak tebliğin ilk muhatapları olan sahabe tabakasında görülmektedir. Sahabe içerisinde Resûlullah'tan (sav.) hadis öğrenme ve öğrendiklerini nakletme hususunda oldukça gayretli simalar bulunmaktadır. Bu durum günümüzde de akademik çalışmalara konu olmaktadır. Hatta meselenin önemine binaen bir tek sahâbînin hadisle ilgisine odaklı detaylıca araştırmalar yapılmıştır.

Bu çalışmada aynı maksatla sahabeden Câbir b. Semüre ve rivâyetlerinin incelenmesi düşünülmüştür. Câbir b. Semüre, Hz. Peygamber'in (sav.) sünnetinin doğrudan şahidi olması, rivâyet ettiği hadislerin ekserisini ondan aktarması, nakillerinde çok temkinli ve dikkatli davranması ve rivayet ettiği hadislerin hadis kaynaklarında sıkça kullanılmasından ötürü, hadisçilik yönü araştırılması önem arz eden bir sahabîdir. Aynı zamanda tebliğin başından itibaren Resûlullah'ın yanında bulunması ve genç sahabîler arasında yer alması da hadisçilik açısından önemli olan diğer hususlardandır. Zikredilen sebeplerden ötürü, Câbir b. Semüre'nin hadisçiliği hakkında bir çalışmaya ihtiyaç duyulmuştur.

Çalışmaya başlamadan önce yapılan araştırmalarda Câbir b. Semüre'nin hadis ilmindeki yerini konu alan herhangi bir çalışmanın olmadığı tespit edilmiştir. Bu sebeple böyle bir çalışma yapma gereği duyulmuştur. Bu konu üzerinde aynı isimde farklı bir çalışmanın yapılmaması için tezin ismi, İSAM tezler veri tabanına yazılmıştır. Ancak çalışmanın bitimine yakın bir zamanda, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı Hadis Bilim Dalında, Doç Dr. Abdullah Taha İmamoğlu'nun danışmanlığında Meryem Ebru Koca Yavuz tarafından "Câbir b. Semüre'nin Hayatı ve Hadis İlmindeki Yeri" isimli Yüksek Lisans tezinin bitirildiği görülmüştür. Bunun üzerine ilgili tez tarafımızdan incelenerek çalışmamızın farklılıklarının da ortaya konulması gerekli olmuştur. Özetle; rivayet sayılarındaki farklılıklar, bu rivayetlerin sened şemalarının oluşturulması, rivayetler için şerhlere

müracaat edilmesi, ahkâm konulu rivayetlerin fikhî hükümlere yansımaları ve Câbir b. Semüre'ye atfedilen uydurma rivayetlere yer verilmesi gibi pek çok konuda üslup ve yöntem farklılığı iki çalışmayı da kendi içerisinde özgün kılmıştır.

2. Araştırmanın Sınırlandırılması ve Metodu

Câbir b. Semüre'nin hayatını ve rivâyetlerini konu edindiğimiz bu araştırma iki bölümde hazırlanmıştır.

Birinci bölümde; Câbir b. Semüre'nin hayatı, ailesi ve hadisçiliği hakkında bilgiler aktarılmıştır. Bunu yaparken hadis kaynakları, tabakat, siyer ve İslam tarihi kitaplarında bulunan bilgiler toparlanmış ve bağlamına uygun ana başlıklar halinde fazlaca detaya girilmeden aktarılmıştır. Câbir b. Semüre'nin hadis rivayetindeki yeri, hocaları, talebeleri, rivayetlerinde kullandığı sigalar gibi hadisçiliğine dair bilgiler aktarılmıştır. Az hadis rivayet etmesinin sebepleri hakkında bilgilere de yer verilmiştir.

İkinci bölümde, Câbir b. Semüre'nin salât, fiten, şemâil, ahkâm ve âdâb konulu rivayetleri Kütüb-i Tis'a çerçevesinde ortaya konularak hadislerin tahriri, tahkiki, tasnifi ve tercümesi yapılmıştır. Bazı rivayetlerle ilgili fikhî değerlendirmelere ve şerh kitaplarından bilgilere yer verilmiştir. Her başlık altında rivâyetler tercümesiyle birlikte verilerek öncelikle konularına göre tasnif edilmiştir. Konu başlıkları, câmi' ve sünen türü kaynaklardaki bablar ve hadisin muhtevâsı dikkate alınarak yapılmıştır. Hadislerin tercümelerinde yalnız Câbir b. Semüre zikredilmiş, diğer ravilerin isimleri ise senet tahkiki esnasında haklarında bilgi verilirken dipnotlarda zikredilmiştir. Buna göre öncelikle kaydettiğimiz hadisin senesinde geçen ravilerin cerh ve ta'dîl bakımından değerlendirilmesine yönelik bilgiler dipnotlarda zikredilmiştir. Bunu yaparken ismi ilk kez zikredilen ravi ile ilgili gerekli bilgi verilmiş, ikinci defa geçmesi durumunda ise ilk geçtiği yere atıfta bulunulmuştur. Ayrıca her ravinin ismi, nesebi, nisbesi, künyesi, hicri olarak vefat tarihi kaydedilmiştir. Vefat tarihi bilinmeyen veya takribi bir vefat tarihi bulunan ravilerin bu durumu da belirtilmiştir. Hadisimizin Kütüb-i Tis'a muhtevalı diğer kaynakları da gösterilmiş, bunların özellikle Şuayb el-Arnaût, Muhammed Nâsirüddin el-Elbânî ve Hüseyin Selim ed-Dârânî gibi muasır hadis bilginlerinin değerlendirmelerinden de istifâdeyle sıhhat durumları belirtilerek bir sonuca gidilmeye çalışılmıştır. Bu bölümün sonunda Câbir b. Semüre'ye isnad edilen mevzu rivayetler de aktarılmıştır.

Tezin sonunda ise Câbir b. Semüre'nin rivayetleri ile ilgili hazırlanan tabloda hadislerin kaynakları gösterilmiştir. Rivayetlerde kullanılan sigalar ve ravi-rivayet oranları tablolarla izah edilmiştir. Ayrıca altı rivayetin metni ve tercümeleri de ekler bölümünde yer almaktadır. Araştırmada kullanılan kaynaklar ise İsnad Atıf Sistemi 2 Edisyonu kullanılarak kaydedilmiştir.

3. Araştırmanın Bazı Kaynakları

Araştırmamızı şekillendirip takdim ederken gerekli bilgi ve dökümanların kaynağını tarîh, tabakât, ricâl ve hadis kitapları oluşturmuştur. Câbir b. Semüre'nin hayatı ile ilgili bilgiler araştırılırken ve tespit edilen rivayetlerin sened tahkikini yaparken şu eserlerin ilgili kısımları incelenmiştir:

İbn Sa'd'ın (öl. 230/845) *Kitabu't- tabakâti'l-kebîr*'i, Buhârî'nin (öl. 256/870) *et-Târîhu'l-kebîr*'i, İclî'nin (öl. 261/874) *es-Sikât*'ı, İbn Ebî Hâtim'in (öl. 327/939) *Kitabü'l-cerh ve't-ta'dîl*'i, İbn Hibbân'ın (öl. 354/965) *es-Sikât*'ı ve *Kitâbu'l-mecrûhîn*'i, Ebû Nuaym'ın (öl. 430/1038) *Ma'rifetü's-sahâbe*'si, İbn Abdilber'in (öl. 463/1071) *el-İstîâb fî ma'rifeti'l-ashâb*'ı, İbn Asâkir'in (öl. 571/1176) *Târîhu Dimeşk*'i, İbnü'l-Esîr'in (öl. 630/1233) *Üsdü'l-ğâbe*'si ve *el-Kâmil*'i, Nevevî'nin (öl. 676/1277), Mizzî'nin (öl. 742/1341) *Tehzîbü'l-kemâl fî esmâi'r-ricâl*'i, *Tehzîbu'l-esma vel-lügât*'ı, Zehebî'nin (öl. 747/1374) *Tezhîbü tehzîbi'l-kemâl*'i, *Tezkîretü'l-huffâz*'ı ve *Siyerü a'lâmi'n-nübelâ*'sı, Makrîzî'nin (öl. 845/1442) *İmtâu'l-esma*'sı, İbn Hacer'in (öl. 852/1449) *el-İsâbe fî temyizi's-sahâbe*'si ve *Tehzîbü't-tehzîb*'i, Kandehevî'nin (öl. 1965) *Hayâtü's-sahâbe*'si.

Câbir b. Semüre'nin hadislerini tesbit ederken Kütüb-i Tis'a olarak bilinen Buhârî (öl. 256/870) ve Müslim'in (öl. 261/875) *el-Câmi'u's-sahîh*'leri, İbn Mâce (öl. 273/887), Ebû Dâvud (öl. 275/889), Tirmizî (öl. 279/892), Nesaî (öl. 303/915), Darimî'nin (öl. 255/869) *Sünen*'leri ve Ahmed b. Hanbel'in (öl. 241/855) *Müsned*'i kaynak olarak kullanılmıştır. İmam Mâlik'in (öl. 179/795) *Muvatta*'sında, Câbir b. Semüre'den herhangi bir rivayet bulunmadığı için kaynaklar arasında yer almamaktadır. Hadislerin sıhhat ve isnâd değerlendirmelerini yaparken Şuayb el-Arnaûd'un (öl. 2016) Ebû Dâvud, İbn Mâce ve Ahmed b. Hanbel'in eserlerindeki hadislere yönelik yaptığı değerlendirmelerinden, Muhammed Nâsırüddin el- Elbânî'nin (öl. 1999) Tirmizî ve

Nesâî'deki hadisler hakkında ortaya koyduğu tesbitlerinden ve Hüseyin Selim ed-Dârânî'nin Dârimî hadisleri hakkındaki görüşlerinden de istifâde edilmiştir.

Rivayetlerin şerhi hakkında bilgi verilirken bu rivayetlerin çoğunlukla yer aldıkları eserler esas alınmıştır. Hattâbî'nin (öl. 388/998) *Meâlimu's-sünen*, Kâdî İyâz'ın (öl. 544/1149) *İkmâlü'l-mu'lim*, Nevevî'nin (öl. 676/1277) *el-Minhâc*, Münâvî'nin (öl. 1031/1622) *Feyzü'l-kadîr*, Âzimâbâdî'nin (öl. 1911) *Avnu'l ma'bûd*, Mübârekfûrî'nin (öl.1935) *Tuhfetü'l-Ahvezî*, Ahmed Davudoğlu'nun (öl. 1983) *Sahîh-i Müslim Şerhi ve Tercümesi* ve Yaşar Kandemir'in *Şemâil-i Şerif Şerhi* isimli şerhlerden faydalanılmıştır.

Rivayetlerin konularına ilişkin hükümler ve fıkıh ilmindeki yeri konusunda; İmam Şâfî'nin (öl. 204/820) *el-Üm*, Tahâvî'nin /öl. 321/933) *Şerhu Meâni'l-âsâr*, Mâverdî'nin (öl. 450/1058) *el-Hâvi'l-kebîr*, Serahsî'nin (öl. 483/1090) *el-Mebsût*, İbn Rüşd'ün (öl. 595/1198) *Bidâyetü'l-müctehid*, İbn Kudâme'nin (öl. 620/1223) *el-Kâfî* ve *el-Muğni*, Hatîb eş-Şirbînî'nin (öl. 977/1570) *Muğni'l-muhtâc* isimli eserlerinden faydalanılmıştır.

Son olarak şunu da belirtelim ki, kaynaklara detaylı bir şekilde ve hızlıca ulaşmada “*el-Mektebetü's-Şâmile*” ve “*Cevâmi'u'l-Kelîm*” isimli bilgisayar programları işimizi oldukça kolaylaştırmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

CÂBİR B. SEMÜRE’NİN HAYATI VE HADİSÇİLİĞİ

1.1. Hayatı

1.1.1. İsmi, Nesebi, Künyesi

Câbir b. Semüre’nin çeşitli kaynaklarda ismi ve nesebi şu şekilde yer almaktadır:

Câbir b. Semüre b. Cünâde b. Cündeb b. Huceyr b. Riâb b. Habîb b. Süvâde b. ‘Amir b. Sa’sâ es-Süvâî el-Âmirî’dir.¹ Benî Süvâe b. Âmir’den olduğu için el-Âmirî şeklinde nisbelenmiştir.² Câbir b. Semüre’nin dedesinin ismi hakkında farklı görüşler olsa da kaynaklarda daha çok bu ismiyle yer almaktadır.³

Câbir b. Semüre’nin kaynaklarda geçen, Ebû Hâlid ve Ebû Abdillâh şeklinde 2 farklı künyesine yer verilmiştir.⁴

1.1.2. Doğumu ve Müslüman Oluşu

Câbir b. Semüre’nin doğum tarihiyle ilgili kaynaklarda kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Mekân olarak Mekke’de doğan Câbir b. Semüre’nin hangi yıl doğduğu net olarak bilinmese de, hicretin 74 veya 76 senesinde vefat ettiğinde doksan yaşları civârında olması⁵ hasebiyle miladi 610’lu yıllarda doğmuş olması kuvvetle muhtemeldir. Hicretten birkaç yıl önce doğmuş olabileceği tahmin edilmektedir.

¹ Yusuf b. Abdîrrahman el-Mizzî, *Tehzîbu’l-kemâl fî esmâi’r-ricâl* (Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1980), 4/437; İzzuddîn Ebû’l-Hasan Ali b. Muhammed el-Cezerî İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe fî ma’rifeti’s-sahâbe* (Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1994), 1/ 488; Ebû Ömer Yusuf b. Abdillâh İbn Abdilberr, *el-İstîâb fî ma’rifeti’l-ashâb* (Beyrut: Dâru’l-Cîl, 1992), 1/224; Muhammed İbn Hibbân, *es-Sikât* (Haydarâbad: Dâiretü’l-Me’ârifî’l-Osmâniyye, 1973), 3/52; Şemsuddîn ez-Zehebî, *Siyer-ü a’lâmi’n-nübelâ* (Müessesetü’r-Risâle, 1985); İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fî temyîzi’s-sahâbe* (Beyrut: Dâru’l-Kutubî’l-İlmiyye, 1995), 1/542.

² İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, 1/224.

³ Câbir b. Semüre’nin tam adı şu şekilde de aktarılmıştır: Câbir b. Semüre b. Amr b. Avf b. Cündeb b. Huceyr b. Riâb b. Süvâe b. Âmir b. Sa’sâ’. Bkz. Ebu’l-Hüseyn Abdülbâkî İbn Kâni, *Mu’cemu’s-sahâbe* (Medine: Mektebetü’l-Ğurabai’l-Eserî, 1997), 1/137.

⁴ Zehebî, *Siyer*, 3/186; İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, 1/224; Ebû Nuaym el-İsfahânî, *Ma’rifetü’s-sahâbe* (Riyad: Dâru’l-Vatan, 1998), 2/544; İbnü’l-Esîr, *Üsdü’l-ğâbe*, 1/488.

⁵ Ahmed Halil Cum’a, *Ulemâu’s-sahâbe* (Beyrut: Dâru’l-Yemâme, 2006), 947.

O henüz çok küçük yaştayken anne ve babası İslam dinine girmiş, kendisi de bu şekilde yetiştirilmiştir. Müslüman olmaları ile birlikte zorlu dönemler geçirmişlerdir. Çok yakın akrabaları, hatta Câbir b. Semüre'nin anneanesi Hamne bt. Süfyân dahi onlara hasım olmuş, dinlerinden dönmeleri için çaba sarf etmiştir.⁶

1.1.3. Babası: Semüre b. Cünâde

Tam adı, Semüre b. Cünâde b. Cündeb b. Huceyr b. Riyâb b. Habîb b. Süvâe b. Âmir b. Sa'saa'dır.⁷ Künyesi es-Süvâî'dir.⁸ Doğduğu tarih ile ilgili kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır.

Semüre b. Cünâde, Sa'd b. Ebî Vakkâs ile beraber birçok farklı şehirde bulunmuştur. Mekke'nin fethiyle beraber müslüman olmuştur. Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın kız kardeşi ile evlenmesinin ardından Kufe'ye yerleşmiştir.⁹ İbn Hacer (öl. 852/1449), vefatıyla ilgili iki görüş nakletmektedir. Birinci görüşte, İbn Hibbân (öl. 354/965) ve İbn Mencûye'ye (öl. 428/1036) göre Semüre b. Cünâde, Abdülmelik b. Mervan'ın valiliği döneminde Kufe'de vefat etmiştir. İkinci görüşte ise, ez-Zehebî'ye (öl. 748/1348) göre Abdülmelik b. Mervan'ın valiliği döneminde Kufe'de vefat eden kişi Semüre b. Cünâde değil, oğlu Câbir b. Semüre'dir. Semüre b. Cünâde daha önce vefat etmiştir.¹⁰

Oğlunu çok seven Semüre b. Cünâde onu yanından ayırmaz, gittiği yerlere oğlunu da yanında götürürdü. Bu alaka Câbir b. Semüre'ye çok şey kazandırmıştır.¹¹

Semüre b. Cünâde'nin Resûlullah (sav.) ile arasında geçen bir anı, kaynaklarımızda şu şekilde aktarılmaktadır: “*Resûlullah, Semüre b. Cünâde'yi güneşte otururken gördü ve ona, ‘ Oradan kalk, gölgeye geç. Çünkü gölge mübarektir.’ buyurdu.*”¹²

⁶ Abdullah Kara, *Çocuk sahâbîler* (İstanbul: Siyer Yayınları, 2020), 241.

⁷ Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Hâşimî İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* (Beyrut: Dârü'l- Kütübi'l- 'İlmiyye, 1990), 6/101.

⁸ Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, 12/129.

⁹ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 3/149.

¹⁰ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 3/149.

¹¹ Kara, *Çocuk Sahâbîler*, 241.

¹² Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, 4/438.

1.1.4. Annesi: Hâlide bt. Ebî Vakkâs

Hayatı ile ilgili, tabakat kaynaklarında pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Cennetle müjdelenen on sahabîden biri olan Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın (öl. 55/675) kız kardeşidir. Semüre b. Cünâde ile evlendikten sonra ağabeyinin valilik yaptığı Kûfe'ye taşınmışlardır.¹³ Vefatına ilişkin herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

1.1.5. Çocukları

Câbir b. Semüre'nin; Hâlid, Müslim, Ebû Ca'fer ve Cübeyr olmak üzere 4 oğlu vardır.¹⁴ Bununla beraber bazı kaynaklarda Câbir b. Semüre'nin Talha ve Sâlim isminde çocuklarının olduğu da geçmektedir.¹⁵ Çocukları içerisinde kendisinden hadis rivayet eden tek isim Hâlid b. Câbir'dir. Babasından üç hadis rivayet etmiştir ancak bu rivayetler Kütüb-i Tis'a içerisinde yer almamaktadır. Bu üç rivayet Bezzâr'ın (öl. 292/905) *El-Müsne'd* adlı eserinde geçmektedir.¹⁶ Hâlid, sadece babasından hadis rivayet etmiş, kendisinden de oğlu Harb b. Hâlid ve Hilâl b. Habbâb hadis rivayet etmiştir.¹⁷ Hayatına dair kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır.

1.1.6. Sa'd b. Ebî Vakkâs (öl. 55/675) ile İlişkileri

Daha önce de zikredildiği gibi Câbir b. Semüre'nin annesi Hâlide bt. Ebî Vakkâs, cennetle müjdelenen on sahabîden biri olan Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın kız kardeşidir. Câbir b. Semüre'nin hayatında bu yakınlık, sadece akrabalık boyutunda olmamış, günlük hayatta dayı ile yeğenin sürekli bir arada bulunmalarına vesile olmuştur. Özellikle Resûlullah'ın (sav.) vefatından sonra Câbir b. Semüre'nin Kûfe'ye taşınması ve Hz. Ömer döneminde Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın Kûfe'ye vali tayin edilmesi dayı-yeğen ilişkilerini olumlu yönde etkilemiş, birçok hadiseye birlikte şahit olmuşlardır. Câbir b. Semüre bu süreçte, dayısının takvasına, ahlakına, faziletine, güvenilirliğine, ilmine ve kahramanlıklarına bizzat şahit olmuş ve tüm bunları sonraki nesillere aktarmıştır.

¹³ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 1/543; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, 1/488.

¹⁴ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, 1/488; Ebû Nuaym el-İsfahânî, *Ma'rifetü's-sahâbe*, 2/544.

¹⁵ Ebu'l-Kâsım İbn Asâkir, *Târîhu Dimeşk* (Dâru'l-Fiker, 1995), 11/205; Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, 4/439.

¹⁶ Ebû Bekr Ahmed b. Amr el-Basrî el-Bezzâr, *Müsne'dü'l-Bezzâr* (Medine: Mektebetü'l-ulûm ve'l-hikem, 2009), 10/196, 197.

¹⁷ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 4/201, 6/252.

Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın kahramanlığına dair Câbir b. Semüre'den şöyle bir bilgi aktarılmaktadır: “*Dayım Sa'd b. Ebî Vakkâs ile bir seriyyeye katıldım. Düşman bizi geri püskürttü. Dayım onlara baktı. Adamlardan birinin ayağının hedef altında olduğunu fark edince okunu yayına yerleştirerek fırlattı. Ok adamın baldırına isabet etti ve onu yaraladı. Adamın ayağından kanın aktığını gördüm.*”¹⁸

İmam Buhârî (öl.256/870) ve İmam Müslim'in (öl. 261/875) ortak olarak rivayet ettiği ve birçok tarih kaynağında da yer alan bir rivayette, Sa'd b. Ebî Vakkâs ile ilgili bir olay Câbir b. Semüre'den aktarılmıştır: “*Kûfe halkı Sa'd'ı Hz. Ömer'e şikâyet etti. Hz. Ömer Sa'd'ı görevinden azletti, Ammâr'ı görevlendirdi. Namazı güzelce kılmadığına kadar birçok konuda şikâyet ettiler. Hz. Ömer, Sa'd'a dedi ki: 'Yâ Ebâ İshâk! Bu insanlar senin namazı güzelce kıldırmadığını iddia ediyorlar.' Ebû İshâk: 'Ben onlara Resûlullah'ın (sav.) kıldırıldığı gibi namaz kıldırıyorum, ondan hiçbir şey eksiltmiyorum. İlk iki rekâtı onlara uzunca tutuyorum, son iki rekâtta ise kısa kesiyorum.' dedi. Hz. Ömer: 'Zaten senden de bu beklenir yâ Ebâ İshâk!' dedi.*”¹⁹ Bu rivayet Sa'd'ın, hem takvasına hem de ibadeti yerine getirmedeki titizliğine dair önemli özellikleri bir arada ihtiva etmektedir.

Câbir b. Semüre ve dayısı Sa'd b. Ebî Vakkâs arasındaki bir diğer konu Medâin'in fethinden sonra meydana gelmiştir. Fethin ardından Kâdisiye kahramanı Sa'd b. Ebî Vakkâs, yeğenine iki köle hediye etmiştir. Bu kölelerden biri, Câbir b. Semüre'den hadis rivayet eden Ebû Ali b. Bezîme'dir. Diğeri ise Muttalib b. Ziyâd b. Ebî Zühayr'ın dedesi olan Ebû Zühayr'dir. Câbir b. Semüre her ikisini de azat etmiştir.²⁰

Kütüb-i Tis'a içerisinde Câbir b. Semüre'den rivayet edilen Sa'd b. Ebî Vakkâs ile ilgili bir rivayet daha bulunmaktadır. Bu rivayet, İmam Buhârî ve İmam Müslim'in *Sahih*'lerinde nakledilmiştir.²¹ Rivayet ileriki bölümde aktarılacaktır.

¹⁸ İbn Asâkir, *Târîhu Dimeşk*, 20/306.

¹⁹ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl el-Buhârî, *Sahih* (Daru Tavki'n-Necât, 2001), “Ezân”, 97; Ebu'l-Hüseyn Müslim, *Sahih* (Dâru İhyâi'l-Kütübî'l-Arabiyye, 2010), “Salât”, 158.

²⁰ Abdullah b. Müslim İbn Kuteybe ed-Dîneverî, *el-Me'ârif* (el-Hey'etü'l-Mısriyye, 1992), 1/306.

²¹ Bkz. Buhârî, “Ezân”, 94; Müslim, “Salât”, 158.

1.1.7. Katıldığı Savaşlar

Câbir b. Semüre, ilminin yanında mücahid vasfıyla da dikkat çekmektedir. Hayatının büyük bölümünü savaşlarda geçirmiştir. Rivayet ettiği bazı hadislerden ve olaylardan anlaşıldığına göre o, hem Resûlullah (sav.) ile birlikte bazı gazvelere katılmış hem de seriyyelere iştirak etmiştir. Câbir'in, Resûlullah ile birlikte bazı gazvelere katılması O'na olan bağlılığının bir göstergesi olduğu gibi, Resûlullah (sav.) ile olan münasebetlerinin de artmasını sağlamıştır. Uhud Savaşı, Hayber'in fethi, Medâin'in fethi gibi savaşların yanında birçok seriyyeye de katılmıştır.

İbnü'l-Esîr (öl. 630/1233), Uhud savaşı başlamadan önce yaşı henüz küçük olan bazı sahabîlerin, Resûlullah'tan (sav.) savaşa katılmaları için izin istediklerini aktarmaktadır. Resûlullah (sav.) ise aralarında Zeyd b. Sâbit (öl. 45/665[?]), Abdullah b. Ömer (öl. 73/693), Ebû Saîd el-Hudrî (öl. 74/693-94) gibi bazı sahabîlerin savaşa katılmalarına izin vermemiştir. İçlerinden sadece Câbir b. Semüre ve Râfi' b. Hadîc'e (öl. 73/693) izin vermiştir.²² Câbir b. Semüre'nin her ne kadar bazı kaynaklarda Uhud savaşına katıldığına dair bilgi bulunsa da Mekke'nin fethiyle beraber anne-babasının müslüman olmasından ötürü kaynaklardaki bu bilgi kesinlik içermemektedir.

Hayber'in fethine katıldığı bilgisi, savaşta şahid olduğu bir durumu aktardığı rivayette şöyle açığa çıkmaktadır: “*Hayber Savaşı'nda Hz. Ali önden giderek kapıyı açtı. Müslümanlar ardından yukarı çıkıp kaleyi fethettiler.*”²³ Bu rivayetten anlaşıldığına göre Câbir b. Semüre'nin katıldığı savaşlar arasında Hayber'in fethi de bulunmaktadır.

Câbir b. Semüre'nin Medâin'in fethinin gerçekleştiği ve Kisra sarayının, Müslümanlar tarafından tamamen ele geçirildiği Kâdisiye Savaşı ve Nihavend savaşına da iştirak ettiği kaynaklarda yer almaktadır.²⁴ Câbir b. Semüre'den aktarılan bir hadiste Resûlullah şöyle buyurmaktadır: “*Ümmetimden bir grup Müslüman, Beytü'l-Ebyad'daki Kistrâ ailesinin hazinelerini fethedecektir. Câbir diyor ki: Ben ve babam o gün oradaydık ve Kistrâ hazinesinden bize bin dirhem pay düştü.*”²⁵ Bu rivayetten de anlaşıldığı

²² İzzuddîn Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Cezerî İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târîh* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, 1997), 2/42.

²³ Muhammed Yusuf el-Kandehlevî, *Hayatü's-sahabe* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1999), 1/161.

²⁴ Zehebî, *Siyer*, 3/187.

²⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* (Müessesetü'r-Risâle, 2001), 34/505.

kadarıyla Câbir b. Semüre, Kâdisiye ve Nihavend savaşlarına iştirak edip, Resûlullah'ın müjdesine nâil olmuştur.

Câbir b. Semüre'nin zikredilen savaşlar dışında da savaşlara katıldığı bilinmektedir. Ömrünü, İslam'ı farklı coğrafyalara ulaştırmak adına sürekli savaşlarda geçirmiş ve birçok gazve ve seriyyede hazır bulunmuştur. Bu durum, Câbir b. Semüre'nin rivayetleri içerisinde, cihad ile ilgili rivayetlerinin sayısının çoğalmasına sebep olmuştur.

1.1.8. Vefatı

Resûlullah'ın (sav.) vefatının ardından Kûfe'ye taşınan Câbir b. Semüre, burada evlenip aile hayatı kurmuştur. Uzun yıllar burada kalmış, babası ve dayısıyla birlikte birçok savaşa katılmıştır. Âlim sahâbiler arasında yer alan Câbir b. Semüre, hayatını bir mücahit, âlim ve muallim olarak geçirmiştir.²⁶

Tarih kaynaklarında Câbir b. Semüre'nin hangi tarihte vefat ettiğine dair çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bir görüşe göre Câbir b. Semüre, Abdülmelik b. Mervan'ın (öl. 86/705) hilafeti, Bişr b. Mervan'ın (öl. 75/694) valiliği döneminde Kûfe'de vefat etmiştir.²⁷ Bir başka görüşe göre, h.74 senesinde vefat etmiştir. Cenaze namazını Amr b. Hureys el-Mahzûmî (öl. 85/704) kıldırılmıştır.²⁸ H. 66'da Muhtar es-Sekafî (öl. 67/687) döneminde vefat ettiğine dair bir başka görüş de bulunmaktadır.²⁹ El-Mizzî (öl. 742/1341), h. 73, 74 ve 76 olmak üzere üç farklı seneden bahsetmektedir.³⁰ ez-Zehebî (öl. 748/1348), h. 66 ve 76 senelerini zikredip, doğru olanın h.76 senesi olduğunu ifade etmektedir.³¹

1.2. Câbir b. Semüre'nin Hadisçiliği

²⁶ Cum'a, *Ulemâu's-sahâbe*, 946.

²⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 6/101; İbn Kâni', *Mu'cem*, 1/464; İbn Kuteybe ed-Dîneverî, *el-Me'ârif*, 1/305.

²⁸ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 3/52; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, 1/488; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 1/543.

²⁹ İbn Abdilberr, *el-İsâbe*, 1/224; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, 1/488; Muhyiddin Yahya b. Şeref en-Nevevî, *Tehzîbu'l-esmâ' ve'l-lügât* (Beyrut: Dâru'l- Kutubi'l- 'İlmiyye, ts.), 1/142.

³⁰ Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, 4/439.

³¹ Zehebî, *Siyer*, 3/187.

Bu başlıkta Câbir b. Semüre'nin hadis rivâyetindeki yeri tespit edilmeye çalışılacaktır. İlk olarak Câbir b. Semüre'nin hocaları ve talebeleri hakkında bilgi verilecek, ardından hadis rivâyetine yaklaşımı incelenecektir. Daha sonra rivâyetlerinin konularına göre kaynak kitaplardaki dağılımı, rivâyetlerinin ittisâl özellikleri, rivâyetlerinde kullandığı sîgalar incelenecektir.

1.2.1. Hadis Aldığı Sahâbîler

Rivâyetler incelendiğinde Câbir b. Semüre'nin Hz. Peygamber dışında ashab içinde kendisinden rivâyette bulunduğu 4 sahâbî ile karşılaşmaktadır. Bunlar; Hz. Ömer, Ebû Eyyûb el-Ensârî, Semüre b. Cünâde ve Nâfi' b. Utbe'dir. Ayrıca hocaları arasında dayısı Sa'd b. Ebî Vakkâs ve Alî b. Ebî Tâlib de bulunmaktadır.³² Ancak Câbir b. Semüre'nin, Sa'd b. Ebî Vakkas ve Hz. Ali'den rivayet ettiği hadisler Kütüb-i Tis'a içerisinde yer almamaktadır.

1.2.1.1. Ömer b. El-Hattâb (öl. 23/644)

İslâm'ın ikinci râşid halifesi kabul edilen Hz. Ömer, Fil Olayı'ndan on üç sene sonra Mekke'de doğmuştur. Kendisinden nakledilen bir rivayete göre o, büyük Ficâr Savaşı'ndan dört yıl önce dünyaya gelmiştir.³³ Hz. Ömer'in aile silsilesi ise, Ömer b. Hattâb b. Nufeyl b. Abdü'l-Uzza b. Riyah b. Abdullah b. Kurt b. Rezah b. Adiy b. Ka'b'dır. Ebû Hafs olarak künyelenmiştir.³⁴

Câbir b. Semüre'nin rivayetleri arasında 2 rivayet Hz. Ömer'den gelmektedir. Bunlardan ilki Hz. Ömer'in Câbiye bölgesindeki hutbesinde yer alan Hz. Peygamber'in ifadeleridir. Hadisin metni şöyledir: “ *Muhakkak ki Resûlullah (sav.) bulunduğu yerden ayağa kalktı ve dedi ki: Ashâbıma, onlardan sonra gelenlere ve onlardan sonra gelenlere güzel davranın. Sonra bir kavim gelir, onlardan birinden yemin etmesi istenilmediği halde yemin ederler. Bir kavim daha gelir, onlardan birinden şahitlik yapması istenilmediği halde şahitlik yaparlar. Sizden biri cennetin kokularına nâil olmayı isterse o kişinin cemaate katılması gerekir. Çünkü şeytan tek başına olanla beraberdir ve iki*

³² Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Ahmed b. Hacer el-Askalânî, *Tehzîbu't-tehzîb* (Matbaatü'l-Meârif, ts.), 2/39.

³³ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, 4/38.

³⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 3/201.

kişiden daha uzaktır. Bir adam bir kadınla birlikte halvette kalmasın, onların üçüncüsü şeytandır. Sizden birinizi, yapmış olduğu iyilikler sevindiriyor ve kötülükler üzüyorsa o kişi mümindir."³⁵ Diğer rivayette ise Kûfe halkı, dönemin Kûfe valisi Sa'd b. Ebî Vakkâs'ı namaz kıldırma şekli ve diğer bazı konularda Hz. Ömer'e şikâyet etmiştir. Hz. Ömer, tarafları dinledikten sonra Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın uygulamasının sünnete uygun olduğunu söylemiştir. Hadis, Câbir b. Semüre yoluyla *Sahih-i Buhârî* ve *Sahih-i Müslim* de dâhil olmak üzere birçok hadis kaynağında nakledilmiştir.³⁶

1.2.1.2. Hâlid b. Zeyd Ebû Eyyûb el-Ensârî (öl. 49/669)

Asıl adı Hâlid b. Zeyd b. Kuleyb b. Sa'lebe b. Abdi Amr b. Avf b. Ğanem b. Mâlik b. en-Neccâr b. Sa'lebe b. el-Hazrec'tir. Ebû Eyyûb olarak künyelenmiş ve künyesiyle tanınmıştır. Nisbeleri; el-Ensârî, el-Bedrî, en-Neccârî, el-Hazrecî'dir. Ebû Eyyûb el-Ensârî olarak şöhret bulmuştur.³⁷

Câbir b. Semüre'nin (r.a.) rivayetleri arasında 1 rivayet Ebû Eyyûb el-Ensârî'den gelmektedir. Bu rivayette sarımsak yemenin mübahlığı konusu yer almaktadır. Hadisin metni şöyledir: “ *Ebû Eyyûb el-Ensârî şöyle dedi: Resûlullah'a (sav.) bir yemek getirildiği zaman o yemekten yer ve geri kalan kısmını bana gönderirdi. Bir gün içerisinde sarımsak bulunan bir yemeği hiç yemeden bana gönderdi. Ben de Resûlullah'a "O (sarımsak) haram mıdır?" diye sordum. Resûlullah "Hayır, ancak ben onun kokusundan hoşlanmıyorum." buyurdu. Ben de dedim ki " Bundan böyle senin hoşlanmadığın şeyden ben de hoşlanmıyorum."*³⁸ Hadisin Ebû Eyyûb tarikiyle rivayeti *Sahîh-i Müslim* ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde yer almaktadır. Hadis farklı lafızlarla Sünen-i Tirmîzî ve Müsned'de rivayet edilmiştir.³⁹

1.2.1.3. Semüre b. Cünâde (öl. ?)

Semüre b. Cünâde'nin tam adıyla ilgili bilgi çalışmanın başında verilmişti. Câbir b. Semüre'nin babası olan Semüre b. Cünâde'nin toplamda kaç hadis rivayet ettiği

³⁵ Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî İbn Mâce, *Sünen* (Dâru'r-Risâleti'l-İlmiyye, 2009) Ahkâm, 27; Ahmed b. Hanbel, 1/310.

³⁶ Buhârî, "Ezân", 94; Müslim, "Salât", 158.

³⁷ Zehebî, *Siyer*, 2/402.

³⁸ Müslim, "Eşribe", 170.

³⁹ Ahmed b. Hanbel, 34/507, 518; Tirmîzî, "Et'ime" 13.

kaynaklarda yer almamaktadır. Semüre (r.a.), Hz. Peygamber'den hadis rivayet etmiş, kendisinden de oğlu Câbir b. Semüre rivayette bulunmuştur.

Câbir b. Semüre'nin rivayet ettiği hadisler içerisinde bir hadis babası tarikiyle nakledilmiştir. Hadis, *Sahîh-i Buhârî* ve *Sahîh-i Müslim*'de de yer alan "12 emir (imam) hadisi"dir. Hadisin metni şöyledir: "*Câbir b. Semüre; Resûlullah'tan işitti, buyurdu ki, '12 emir gelecek.' Câbir dedi ki, 'Burada bir cümleyi duyamadım ve babama sordum.' Babam dedi ki, 'Onların hepsi Kureyş'tendir.' buyurdu.*"⁴⁰

1.2.1.4. Nâfi' b. Utbe (öl. ?)

Tam adı Nâfi' b. Utbe b. Ebî Vakkâs el-Kureşî ez-Zührî'dir. Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın kardeşinin oğludur. Babası Utbe ile birlikte Uhud savaşına kâfirlerin safında katılmıştır. Babası Utbe, bu savaşta Hz. Peygamber'in mübarek dişini kırmıştır. Mekke'nin fethinden önce vefat eden Utbe, oğlu Nâfi'i Sa'd b. Ebî Vakkâs'a emanet etmiştir. Nâfi' b. Utbe, Mekke'nin fethedildiği gün Müslüman olmuştur.⁴¹ Vefat tarihiyle ilgili kesin bir bilgi bulunmamaktadır.

Nâfi'b. Utbe'nin tek öğrencisi Câbir b. Semüre'dir.⁴² Câbir b. Semüre'nin rivayet ettiği hadisler içerisinde 1 rivayet Nâfi' b. Utbe'den gelmektedir. Hadis *Sahîh-i Müslim*, *Sünen-i İbn Mâce* ve *Müsned*'de geçmektedir. Hadisin metni şöyledir; "*Câbir b. Semüre dedi ki: Nâfi' b. Utbe şöyle dedi: 'Biz bir gazvede Resûlullah ile beraberdik. Derken batı yönünden üzerlerinde yünden elbiseler olan bir kavim Resûlullah'a geldi. Resûlullah'a yüksek bir tepenin yanında rast geldiler. Kendileri ayakta duruyor, Resûlullah ise oturuyordu. Nefsim bana, git onlar ile Resûlullah'ın arasına otur da ona bir suikast yapmasınlar, dedi. Sonra, 'Belki onlarla gizli bir şey konuşuyordur' dedim ve yanlarına gelip Resûlullah ile onların arasına oturdum. Orada Resûlullah'tan (sav.) dört kelime ezberledim. Onları daima aklımda hazır tutarım. Resûlullah 'Sizler Arap yarımadasını fethetmek için savaş yapacaksınız, Allah'ın yardımı ile onu fethedeceksiniz. Sonra Fars diyarının fethi için savaşacaksınız, Allah'ın yardımı ile onu fethedeceksiniz. Sonra Rumlarla savaşacaksınız, Allah'ın yardımı ile onu fethedeceksiniz. Sonra Deccâl ile*

⁴⁰ Buhârî, "Ahkâm", 51; Müslim, "İmâret", 5.

⁴¹ İbn Abdilberr, *el-İstîâb*, 4/1490; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, 288.

⁴² Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, 29/285.

savaşıacaksınız, Allah'ın yardımı ile onu fethedeceksiniz.' buyurdu. Nâfi' b. Utbe şöyle dedi: 'Ey Câbir! Biz, Rumlara karşı zafer kazanılana kadar Deccâl'in çıkacağını zannetmiyoruz.'"⁴³

1.2.1.5. Rivayetlerde Kullanılan Sîgâlar

Câbir b. Semüre'nin hocalarıyla ilgili kısaca bilgiler ve hocalarından rivayet ettiği hadisler aktarıldı. Bu başlıkta Câbir b. Semüre'nin hocalarından hadis rivayet ederken kullandığı sîgâlar incelenecektir.

Hiz. Ömer'den 2 hadis rivayet eden Câbir b. Semüre, rivayetlerinin birincisi olan ve Hiz. Ömer'in Câbiye Hutbesi'nin bir parçası olarak belirtilen hadiste "قال" lafzını kullanmıştır.⁴⁴ Rivayetlerinin ikincisi olan ve Kûfe ehlinin, dönemin valisi Sa'd b. Ebî Vakkâs'ı, Hiz. Ömer'e şikâyet ettikleri hadiste de aynı şekilde "قال" lafzını kullanmıştır.⁴⁵

Ebû Eyyûb el-Ensârî'den 1 hadis rivayet eden Câbir b. Semüre, sarımsak yemenin mübah sayıldığı bu hadiste "عن" lafzını kullanmıştır.⁴⁶

Babası Semüre b. Cünâde'den 2 hadis rivayet eden Câbir b. Semüre, rivayetlerinin birincisi olan ve 12 emir (imam) hadisi olarak bilinen hadiste "قال" lafzını kullanmıştır.⁴⁷ Rivayetlerinin ikincisi olan ve kıyamet öncesinde ortaya çıkacak olan yalancıları haber veren hadiste de "قال" lafzını kullanmıştır.⁴⁸

Nâfi' b. Utbe'den 1 hadis rivayet eden Câbir b. Semüre, Müslümanların ilerde yapacağı bazı savaşlardan bahsettiği bu hadiste "عن" lafzını kullanmıştır.⁴⁹

Hem Hiz. Ömer hem de Semüre b. Cünâde'den rivayet ettiği hadislerde "قال" lafzı kullanılmıştır. "Kâle" lafzı hadis usûlünde bilhassa isnadda hemen hemen en çok kullanılan lafızdır. "Kâle" eda lafzının kullanıldığı yerler konusunda muhaddisler arasında birlik yoktur. Nitekim bazı muhaddisler bu lafzı semâ' yoluyla alınan hadislerin

⁴³ Müslim, "Fiten", 38; İbn Mâce, "Fiten", 35; Ahmed b. Hanbel, 3/119.

⁴⁴ İbn Mâce, "Ahkâm", 27; Ahmed b. Hanbel, 1/310.

⁴⁵ Buhârî, "Ezân", 94; Müslim, "Salât", 158.

⁴⁶ Müslim, "Eşribe", 170; Ahmed b. Hanbel, 34/507.

⁴⁷ Buhârî, "Ahkâm", 51; Müslim, "İmâret", 5.

⁴⁸ Müslim, "Fiten ve Eşrâti's-Sâat", 83; Tirmîzî, "Fiten", 43.

⁴⁹ Müslim, "Fiten ve eşrâti's-Sâat", 38; Ahmed b. Hanbel, 3/119; İbn Mâce, "Fiten", 35.

rivayetinde kullanmışlardır. Öte yandan Hâtib el-Bağdâdî'ye (öl. 463/1071) göre eğer ravinin sadece semâ' yoluyla almış olduğu hadisleri "kâle" lafzıyla rivayet ettiği halinden anlaşılırsa, bu tabir "haddesenâ" mertebesinde olur. Ancak bir ravi bu lafzı hem işitme yoluyla hemde başka yollarla rivayet ettiği hadislerin rivayetinde kullanırsa o zaman ondan yalnızca hangi yollarla aldığını belirttiği hadisler alınır. Görülüyor ki muhaddislerden kimi "kâle" lafzını yalnız semâ' yoluyla; kimi de semâ' ile beraber başka yollarla alınan hadisleri rivayet ederken kullanmışlardır.⁵⁰ Her iki hocasından rivayet ettiği hadislere bakıldığında Câbir b. Semüre'nin hadisleri bizzat hocalarından işittiği görülmektedir, rivayetlerin bu bölümünde herhangi bir inkıtaya rastlanılmamaktadır.

Câbir b. Semüre'nin, Ebû Eyyûb el-Ensârî ve Nâfi' b. Utbe'den rivayet ettiği hadislerde ise "عن" lafzı kullanılmıştır. Şeyhinden "an" lafzıyla hadis rivayet eden ravinin isnadının muttasıl sayılabilmesi için bazı şartlar ileri sürülmüştür. Bunlardan ilki adaletli olmaktır. İkincisi rivayetinde tedlis yapmaması; üçüncüsü ise şeyhine mülâki olduğunun bilinmesidir. Her üç şartın bulunması halinde rivayet muttasıl hükmündedir. Değilse munkatı' veya mürsel yahut da müdelles çeşitlerinden birine girer.⁵¹

Zikredilen şartların raviler üzerinde araştırılması gerekir. Câbir b. Semüre bir sahâbîdir. Aynı zamanda kendisinden hadis aldığı hocaları da birer sahâbîdir. Adalet bakımından tüm sahâbîler âdildir.⁵²

Râvilerin mülâki olması açısından isnad tedlisinin bulunması da söz konusu değildir. Hadis âlimleri sahabe devrinde gerçek anlamda tedlis faaliyetinin bulunmadığını, onların bu tür rivayetlerinin mürsel olacağını, sahâbe mürselinin ise sahih kabul edildiğini söylemişlerdir.⁵³

Câbir b. Semüre, her ne kadar vefat tarihi ile ilgili birkaç görüş olsa da, h.74 senesinde vefat ettiği görüşü yaygındır. Hocaları arasında bulunan Ebû Eyyûb el-Ensârî h.52 senesinde vefat etmiştir. Vefat tarihleri göz önüne alındığında mülâki olma durumları söz konusudur. Nâfi' b. Utbe'nin vefat tarihi ile ilgili olarak kaynaklarda bilgi

⁵⁰ Mücteba Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü* (Ankara: TDV Yayınları, 2018), 176-177.

⁵¹ Uğur, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, 21.

⁵² Osman İbn Abdîrrahman İbn Salâh, *Mukaddimetü İbn Salâh* (Beyrut: Dâru'l-Fiker, 1986), 56.

⁵³ Tahhân Mahmûd, *Teyşîru'l-mustalahi'l-hadîs* (Riyad: Mektebetü'l-Me'ârif, 2010), 91; Bünyamin Erul, "Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi", *Tedlîs*.

bulunmamaktadır. Ancak Câbir b. Semüre ile kuzen olma durumu göz önüne alındığında aynı şekilde mülâki olma şartı nispeten yerine gelmiş sayılır.

Câbir b. Semüre'nin hocalarından rivayet ettiği hadislerin “عن” lafzı ile rivayet ettiği hadislerin muttasıl olması açısından gereken üç şartı da ihtiva ettiği görülmektedir.

1.2.2 Talebeleri

Kaynaklarda aktarılan bilgilere göre Câbir b. Semüre'nin birçok talebesi olmuştur. Kütü-i Tis'a'da kendisinden nakledilen rivayetlerde ismi geçen talebeleri şunlardır:

1. Abdülmelik b. Umeyr (öl. 136/753)
2. Muhammed b. Ubeydillâh Ebû Avn es-Sekafî (öl. 110/729)
3. Ca'fer b. Ebî Sevr
4. Temim b. Tarafe et-Tâî (öl. 94/713)
5. Ubeydullah b. el-Kıbtıyye
6. Ali b. Umâre
7. Simâk b. Harb (öl. 123/741)
8. Husayn b. Abdirrahman
9. Eş-Şa'bî (öl. 104/723)
10. Âmir b. Sa'd b. Ebî Vakkâs (öl. 104/723)
11. Ebû Hâlid el-Vâlibî (öl. 100/727)
12. Ebû Sevr b. İkrime
13. Yahya b. Yusuf ez-Zımmî (öl. 226/840)
14. İsmail b. Ebî Hâlid
15. Esved b. Saîd el-Hemedânî
16. Ebû Avâne (öl. 176/792)
17. Ebû İshâk es-Sebiy'î (öl. 126/743)
18. Cerîr b. Abdilmelik
19. Îsâ b. Yûnus (öl. 187/803)
20. Mis'ar (öl. 155/771)
21. İbn Mehdî. (öl. 198/813) ⁵⁴

⁵⁴ İbn Ebî Hâtim er-Râzî, *el-Cerh ve't-ta'dîl* (Haydarâbad: Dâiretü'l-Me'ârifî'l-Osmâniyye, 1952), 2/493; İbn Hacer, *Tehzîb*, 2/39; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, 1/488.

Yukarıda adı geçen raviler dışında kaynaklarda, Ebû Bekr b. Ebî Mûsa⁵⁵ ve Ziyâd b. İlâka⁵⁶ isimleri de geçmektedir ancak bu ravilerden rivayet edilen hadisler, *Kütüb-i Tis'a* içerisinde yer almamaktadır.

Çalışmanın bu kısmında Câbir b. Semüre'den en fazla rivayette bulunan 5 talebesi, rivayet sayılarına göre sıralanmak suretiyle tanıtılacaktır. Kütüb-i Tis'a'da hangi konularda rivayetlerinin yer aldığı belirtilecektir.

1.2.2.1. Simâk b. Harb ez-Zühşî (öl. 123/741)

Tam adı simâk b. Harb b. Evs b. Hâlid b. Bezzâr b. Muâviye b. Âmir b. Zühl'dür.⁵⁷ El-Bekrî,⁵⁸ ez-Zühlî ve el-Kûfî⁵⁹ olarak nisbelenmiştir. Künyesi Ebu'l-Muğîre'dir.⁶⁰ H.123 senesinde vefat etmiştir. Kendisinden rivayet edildiğine göre seksen sahabiyle görüşmüştür. Simâk b. Harb 200 civârında hadis rivayet etmiştir.⁶¹

Tâbiûn'dan olan Simâk b. Harb, başta Câbir b. Semüre olmak üzere sahabeden İbn Zübeyr, Nu'mân b. Beşir, Dahhâk b. Kays, Enes b. Mâlik, Sa'lebe b. el-Hakem el-Leysî'den hadis rivayet etmiştir.⁶²

Cerh-Ta'dîl âlimleri, Simâk b. Harb konusunda ihtilaf etmişlerdir. Simâk b. Harb, İmam Ahmed b. Hanbel'e göre "muzdaribu'l-hadis"⁶³, Yahya b. Maîn'e göre "sika"⁶⁴,

⁵⁵ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, 1/488.

⁵⁶ Zehebî, *Siyer*, 3/187.

⁵⁷ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 4/339.

⁵⁸ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 4/339.

⁵⁹ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl el-Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr* (Haydarâbad: Dâiretü'l-Me'ârifî'l-Osmâniyye, ts.), 4/173.

⁶⁰ Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, 4/173.

⁶¹ Zehebî, *Siyer*, 5/246, 247, 248.

⁶² Zehebî, *Siyer*, 5/245.

⁶³ Muzdaribu'l-hadis: Muhaddisler tarafından cerh lafzı olarak kullanılmıştır. Cerh lafızlarının ikinci mertebesinde bulunur. Rivayetlerinde dengesizlik bulunan, zabt açısından kusurlu raviler için kullanılan tabirdir. Böyle bir ravinin rivayeti zayıf kabul edilse de farklı tarikleri araştırılmak amacıyla hadis kaynaklarında aktarılmıştır. Bkz. Ahmet Yücel, "Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi", *Muztarib*,.

⁶⁴ Sika: Muhaddisler tarafından genel olarak ta'dîl lafzı olarak kullanılmıştır. Ravinin adalet ve zabtına işaret eder. Sika olarak nitelenen bazı ravilerin zabtında rivayetlerini aktarmaya engel olmayacak derecede kusur bulunabilir. Müteahhir ulemanın bazıları bu kavramı, meçhul olmayan ya da cerhine yönelik bir ifadeye yer verilmeyen raviler için de kullanmıştır. Sika ifadesinin tek başına kullanılması, beraberinde cerh içeren bir lafzın kullanılmasından daha üstündür. Bkz. Ahmet Yücel, "Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi", *Sika*.

Ebû Hâtim er-Râzî'ye göre “sadûk⁶⁵ ve sika” bir ravidir.⁶⁶ Hakkında kullanılan bazı lafızlar cerh ifade etse de bu lafızların ifade ettiği anlam âlimler tarafından farklı anlaşılmıştır. Ta'dil lafızlarının daha çok kullanılması ve rivayetlerinde kusur teşkil eden bir unsurun bulunmaması Simâk b. Harb'in güvenilir bir ravi olduğunu göstermektedir. Kütüb-i Tis'a'da; tahâret, salât, hac, cenâiz, ahkâm, edeb, hudûd, imâret, et'ime, eşribe, fezâil, fiten ve libâs konularında olmak üzere 13 farklı konuda Câbir b. Semüre'den rivayetleri bulunmaktadır. Mükerrerler ile birlikte Câbir b. Semüre'den 288 rivayet nakletmiştir.

1.2.2.2. Abdülmelik b. Umeyr el-Kureşî (öl. 136/753)

Tam adı, Abdülmelik b. Umeyr b. Süveyd b. Hârise el-Kureşîdir. El-Lahmî ve el-Kûfî olarak da nisbelenmiştir. Künyesi Ebû Amr ya da Ebû Ömer'dir. El-Kıbtî olarak da bilinmektedir.⁶⁷ Tâbiûn'dan olan Abdülmelik b. Umeyr, Hz. Osman'ın (öl. 35/656) hilafetinin 9. yılında doğmuştur. Benî Adî'nin anlaşmalısıdır. Bir dönem Kufe'de kadılık görevini üstlenmiştir. 103 yaşında h.136 senesinde Kûfe'de vefat etmiştir.⁶⁸

Hz. Alî ve Ebû Musa el-Eşarî'yi görmüştür. Câbir b. Semüre, Cündeb el-Becelî, Cerîr b. Atîk, Amr b. Hureys, Atiyye el-Kurazî, Nu'man b. Beşîr, Ümmü Atiyye, Cerîr b. Abdillâh el-Becelî, Husayn b. Ebi'l-Hürr, Zeyd b. Ukbe, Rib'î b. Hirâş, İbn Ebî Leylâ ve daha pek çok sahabî ve tabiînden rivayette bulunmuştur.⁶⁹

Cerh ve Ta'dil âlimleri, 100'den fazla hadis rivayet eden Abdülmelik b. Umeyr hakkında farklı görüşler beyan etmiştir. En-Nesâî'ye göre “leyse bihi be's”⁷⁰, el-İclî'ye (öl. 261/ 875) göre “sika”, Ebû Hâtim er-Râzî'ye göre “sâlihu'l-hadîs”⁷¹, Yahya b. Maîn'e

⁶⁵ Sadûk: Genellikle bir ravinin güvenilir olduğuna delalet eden bir kavramdır. Bazen zayıflığına da delalet eder. Bazı âlimler ta'dilin üçüncü bazıları ise beşinci mertebesi olarak ifade etmişlerdir. Sikaya göre zabt açısından kusurlu olan raviler için de kullanılmıştır. Ancak bu kusur güvenilirliği ortadan kaldırmaz. Bkz. Ahmet Yücel, “Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi”, *Sadûk*.

⁶⁶ Zehebî, *Siyer*, 5/247.

⁶⁷ Zehebî, *Siyer*, 5/438; Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, 18/370; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 5/112.

⁶⁸ Zehebî, *Siyer*, 5/439.

⁶⁹ Zehebî, *Siyer*, 5/438, 439.

⁷⁰ Leyse bihi be's: Hadis âlimlerine göre ta'dil lafızları içinde üçüncü, dördüncü ve beşinci mertebede yer alır. Ravinin tam olarak zabt sahibi olmadığına delalet eder. Bkz. Emin Âşıkutlu, “Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi”, *Cerh ve Ta'dil*.

⁷¹ Sâlihu'l-hadîs: Ta'dil mertebelerinin son sırasında yer alır. Rivayetleri delil olarak kullanılmamakla birlikte, diğer rivayetleri desteklemek amacıyla kullanılabilir. Rivayetleri itibar amacıyla kullanılan ravileri ifade eder. Bkz. Mehmet Efendioğlu, “Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi”, *Sâlih*.

göre “muhallit”⁷², Ahmed b. Hanbel’e göre “zayıf”⁷³ bir ravidir.⁷⁴ Ta’dil lafızlarının daha çok kullanılması ve rivayetlerinde kusur teşkil eden bir unsurun bulunmaması Abdülmelik b. Umeyr’in güvenilir bir ravi olduğunu göstermektedir. Kütüb-i Tis’a’da; salât, imân, ahkâm, fiten ve fezâil olmak üzere 5 farklı konuda Câbir b. Semüre’den rivayetleri bulunmaktadır. Mükerrerler ile birlikte Câbir b. Semüre’den 31 rivayet nakletmiştir.

1.2.2.3. Âmir b. Sa’d b. Ebî Vakkâs ez-Zührî (öl. 104/723)

Âmir b. Sa’d, meşhur sahabî Sa’d b. Ebî Vakkâs’ın oğludur. El-Medînî, el-Kureşî olarak da nisbelenmiştir. Tabiûndan olan Âmir b. Sa’d, Velîd b. Abdilmelik’in hilafeti döneminde h. 104’te Medine’de vefat etmiştir.⁷⁵

Cerh-Ta’dîl imamlarından İbn Hibbân, Âmir b. Sa’d’ı “*es-Sikât*” adlı eserinde zikretmiştir.⁷⁶ Hakkında ta’dil lafızlarının kullanılması ve rivayetlerinde kusur teşkil eden bir unsurun bulunmaması Âmir b. Sa’d’ın güvenilir bir ravi olduğunu göstermektedir. Kütüb-i Tis’a’da; fezâil ve fiten olmak üzere 2 farklı konuda Câbir b. Semüre’den rivâyette bulunmuştur. Mükerrerler ile birlikte Câbir b. Semüre’den 11 rivayet nakletmiştir.

1.2.2.4. Temîm b. Tarafe et-Tâî (öl. 94/713)

Tâbiûndan olan Temîm b. Tarafe’nin ne zaman doğduğu ile ilgili kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır. El-Kûfî olarak da nisbelenmiştir. Haccâc b. Yûsuf’un (öl. 95/714) valiliği döneminde h. 93 veya 94 senesinde vefat etmiştir.⁷⁷

⁷² Muhallit: Hadis terimi olarak bunama ya da ihtiyarlık sebebiyle hıfzını yitiren raviyi ifade eder. Âlimler, böyle bir durumda ihtilattan önce rivayet ettikleri rivayetleri makbul saymış, ihtilattan sonraki rivayetlerini ise genel olarak hüccet kabul etmemişlerdir. Bkz. Mücteba Uğur, “Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi”, *İhtilât*.

⁷³ Zayıf: Sika olarak nitelendirilmemiş olup cerh-ta’dîl âlimleri tarafından tenkit edilmiş raviyi ifade eder. Böyle bir ravinin rivayeti itibar için kullanılabilir. Cerhin dördüncü ya da beşinci mertebesinde kullanılan bir kavramdır. Bkz. Abdullah Aydın, *Hadis Istılahları Sözlüğü* (İstanbul: Timaş Yayınları, 1987), 143.

⁷⁴ Zehebî, *Siyer*, 5/439.

⁷⁵ Mizzî, *Tehzîbu’l-kemâl*, 14/21, 23; İbn Hacer, *Tehzîbu’t-tehzîb*, 5/64.

⁷⁶ İbn Hibbân, *es-Sikât*, 5/186.

⁷⁷ İbn Sa’d, *et-Tabakât*, 6/294; Buhârî, *et-Târîhu’l-kebîr*, 2/151; İbn Hacer, *Tehzîbu’t-tehzîb*, 1/513.

Temîm b. Tarafe, başta Câbir b. Semüre olmak üzere Abdullah b. Ebî Evfâ,⁷⁸ Adiy b. Hâtim ve Dahhâk b. Kays'tan hadis rivayet etmiştir.⁷⁹ Kendisinden hadis rivayet edenler; Simâk b. Harb, Abdülazîz b. Refî', Ubeydullah b. Temîm b. Tarafe, Alî b. Müdrek, Müseyyeb b. Râfî', Muâviye b. Seleme en-Nasrî'dir.⁸⁰

Hadis kaynakları içerisinde az rivayeti bulunan Temîm b. Tarafe, cerh-ta'dîl imamları tarafından genel anlamda "sika" olarak değerlendirilmiştir.⁸¹ Hakkında ta'dîl lafızlarının kullanılması ve rivayetlerinde kusur teşkil eden bir unsurun bulunmaması Temîm b. Tarafe'nin güvenilir bir ravi olduğunu göstermektedir. Kütüb-i Tis'a'da; salât ve edeb olmak üzere 2 farklı konuda Câbir b. Semüre'den rivâyette bulunmuştur. Mükerrerler ile birlikte Câbir b. Semüre'den 23 rivayet nakletmiştir.

1.2.2.5. Muhammed b. Ubeydillah es-Sekafî (öl. 110/729)

Tam adı Muhammed b. Ubeydillah b. Saîd es-Sekafî'dir. Ebû Avn olarak künyelenmiş, el-Kûfî olarak nisbelenmiştir. Lakabı el-A'ver'dir. Kaynaklarda hayatına dair bilgilere çok fazla yer verilmemiştir. Irak valisi Hâlid b. Abdillâh el-Kasrî döneminde h. 110'da Kûfe'de vefat etmiştir.⁸²

Muhammed b. Ubeydillah es-Sekafî; Câbir b. Semüre, babası Ubeydullah b. Saîd, Ebu'z-Zübeyr, Muhammed b. Hâtib el-Cümeihî, Hâris b. Amr, Saîd b. Cübeyr, Abdullah b. Şeddâd b. el-Hâd, Affân b. el-Muğîre b. Şu'be, Abdurrahman b. Ebî Leylâ, Ebû Sâlih el-Hanefî, Şurayh el-Kâdî gibi ravilerden hadis rivayet etmişlerdir.⁸³

Hadis kaynakları içerisinde pek çok rivayeti bulunan Muhammed b. Ubeydillah es-Sekafî, cerh-ta'dîl imamları tarafından "sika" olarak değerlendirilmiştir.⁸⁴ Kütüb-i Tis'a içerisinde, salât konusunda rivayetleri bulunmaktadır. Mükerrerler ile birlikte Câbir b. Semüre'den 5 rivayet nakletmiştir.

⁷⁸ Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, 4/332.

⁷⁹ Abdurrahman b. Muhammed er-Râzî İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl* (Dâiretü'l-Me'ârifî'l-Osmâniyye, 1952), 2/442.

⁸⁰ Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, 4/332.

⁸¹ İbn Hacer, *Tehzîbu't-tehîz*, 1/513.

⁸² İbn Hacer, *Tehzîbu't-tehîz*, 9/322.

⁸³ İbn Hacer, *Tehzîbu't-tehîz*, 9/322.

⁸⁴ İbn Hacer, *Tehzîbu't-tehîz*, 9/322.

Câbir b. Semüre'den rivayet eden talebelerinin rivayetlerde kullandığı sigalar incelendiğinde çoğunlukla “عن” rivayet lafzının kullanıldığı görülmektedir. Bu lafzın yanında “سمعت” ve “تَبَّأَنِي” lafızları da kullanılmıştır.

1.2.3. Hadis Rivayetindeki Titizliği

Hadislerin yorumlanmasında ilk iki asırda ehl-i hadis⁸⁵ ve ehl-i re'y⁸⁶ olarak ifade edilen ve daha Resûlullah'ın (sav.) hayatında bir eğilim olarak mevcut olan iki farklı yaklaşımdan söz edilmektedir. Söz konusu bu yaklaşımlar, O'nun vefatından sonra daha yoğun olarak varlığını sürdürmüş, ashabın bir kısmı hadisleri anlamada lafzî yaklaşımı sürdürürken, diğer kısmı hadislerin mânâ ve maksatlarına vâkıf olmaya gayret etmiştir.

Câbir b. Semüre'nin rivayetlere yaklaşımını, ehl-i re'y ya da ehl-i hadis ekollerinin hadislere yaklaşımı şeklindeki herhangi bir başlığın altında zikredemeyiz. Câbir b. Semüre, imkân nispetinde sürekli olarak Resûlullah'ı (sav.) gözlemlemiş, pek çok davranışını bir bir incelemiştir. Rivayetlerinden anlaşıldığı üzere, hadisleri en doğru şekilde anlamaya gayret göstermiştir. Resûlullah'tan tam olarak anlamadığı veya işitemediği sözleri, o sırada Resûlullah'ın meclisinde bulunanlara sorarak öğrenmiştir. Bu konuyla alakalı Câbir b. Semüre'den nakledilen şu rivayet, konuyu daha anlaşılır hale getirecektir.

*“Resûlullah (sav.) buyurdu ki, ‘12 emir gelecek.’ Ben, bir cümleyi duyamadım ve babama sordum. Babam duyamadığım kısmın ‘ Onların hepsi Kureyş’tendir.’ şeklinde olduğunu söyledi.”*⁸⁷ Rivayetten anlaşıldığı üzere Câbir b. Semüre, Rasûlulllah'tan dinlediği hadisin bir bölümünü işitmemiştir. Ancak duyduğuyla yetinmemiş ve hadisin işitemediği bölümünü babasına sorup öğrenmiştir. Bu rivayet, Câbir b. Semüre'nin hadis rivayetinde oldukça titiz davrandığının bir göstergesidir.

⁸⁵ “Bütün özenlerini hadis öğrenim ve öğretimine verenler ve bilhassa hukukî meselelerde, bir hadis/bir haber buldukları sürece kıyas usûlüne başvurmayarak hükümleri ayet ve hadislerin zahiri manalarına dayandırmaya çalışırlar.” Abdullah Aydın, *Hadis istılahları sözlüğü* (İstanbul: İfav, 2015), 61.

⁸⁶ “En büyük özenlerini âyet ve hadislerden, kıyas ve benzeri yollarla genel esaslar belirlemeye ve ortaya çıkan meseleleri, ayet ve hadislerin zahiri manaları yanında bu esaslara göre halletmeye veren âlimler.” Aydın, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 2015, 62.

⁸⁷ Buhârî, “Ahkâm”, 51; Müslim, “İmâret”, 5.

1.2.4. Az Hadis Rivayet Etmesi

Câbir b. Semüre, sürekli Resûlullah (sav.) ile aynı ortamda bulunmaya gayret eden bir sahabîdir. Kendisinden gelen bir rivayette, Resûlullah ile yüzden fazla aynı yerde oturduğunu ifade etmiştir. Bir başka rivayette ise Resûlullah ile bin rekâtta fazla namaz kıldığını aktarmaktadır.⁸⁸ Bu bilgilerden hareketle Câbir b. Semüre'nin çok hadis rivayet eden sahabîler arasında olması beklenir. Ancak kaynaklarda, Câbir b. Semüre'den toplamda 146 hadis rivayet edilmiştir.⁸⁹ Kütüb-i Tis'a'da ise mükerrerler ile birlikte 407, mükerrersiz ise yalnızca 51 rivayeti bulunmaktadır. Bu sayı, diğer sahabîlerin rivayet sayılarına göre oldukça azdır. Câbir b. Semüre'nin az hadis rivayet etmesine sebep olan birkaç etkenden söz edilebilir.

1.2.4.1. Hocalarının Etkisi

Câbir b. Semüre'nin hayatından bahsedilen çalışmanın baş kısmında, Resûlullah'ın (sav.) vefatından sonra Kûfe'ye yerleştiği aktarılmıştı. Kûfe'nin inşasıyla başlayan ve devam eden süreçte birçok sahabî buraya yerleşmişti. Bu râvîlerin ortak özelliklerinden biri de az hadis rivayet etmiş olmalarıdır.⁹⁰

Kûfe'nin hem imar açısından hem de ilmî açıdan kuruluşunda bazı sahabîler önemli rol oynamışlardır. İlmî açıdan bu sahabîlerin tavırları, öğrencilerini de yönlendirecektir. Bu isimler arasında Abdullah b. Mesûd (öl. 32/652-53), Hz. Ali (öl. 40/661) ve Sa'd b. Ebî Vakkâs'ı (öl. 55/675) sayabiliriz.

Hiz. Ömer döneminde Kûfe'ye öğretmen olarak gönderilen Abdullah b. Mesûd, hadis rivayeti ederken oldukça dikkatli davranmış, lafzî rivayete önem vermiş, talebelerinin de bu konuda rahat davranmalarına asla izin vermemiştir.⁹¹ İbn Mesûd, kendisinden nakledilen bir rivayette şöyle demektedir: “*Sünnet hakkında kısıtlayıcı davranmak, bid'atlere dalmaktan iyidir.*” Bir başka rivayette ise “*İlim ortadan kaybolmamışken onu elde etmeye çalışın çünkü ona ne zaman muhtaç olacağınızı bilemezsiniz. İlim elde etmek isteyen Kur'ân'a baksın. Zira Kur'ân'da öncekilerin ve*

⁸⁸ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 1/543.

⁸⁹ Ali b. Ahmed el-Endelûsî İbn Hazm, *Cevâmi'u's-sîre ve hamse resâil* (Mısır: Dâru'l-Me'ârif, 1900), 277.

⁹⁰ Hüseyin Kahraman, *Kûfe'de Hadis* (Bursa: Emin Yayınları, 2006), 385.

⁹¹ Kahraman, *Kûfe'de Hadis*, 385.

sonrakilerin bilgisi vardır.”⁹² Bu rivayetlerden hareketle İbn Mesûd, hadis rivayetinin azaltılmasını ve ilim öğrenmek için ilk hedefin Kur’ân olmasını öğrencilerine tavsiye etmiştir.

Kûfe medresesinin kuruluşunda önemli bir etkiye sahip bir diğer sahabî olan Hz. Ali de aynı duruş ve düşünceye sahiptir. Hadis rivayetinde oldukça titiz davranan Hz. Ali şöyle demektedir: “*Size Resûlullah’tan (sav.) bir rivayet akatrdığım zaman, yemin ederim ki gökten düşsem, benim için Resûlullah’ın söylemediği bir şeyi söylemekten daha makbul olur. Sizinle aramızda meydana gelen bir konu ile ilgili konuştuğumuz zaman ise böyle değildir.*”⁹³ Hadis rivayeti konusunda çok titiz olan Hz. Ali, yanlış bir rivayette bulunmaktansa, semadan düşmeyi tercih ettiğini söyleyerek durumun ne kadar sorumluluk gerektirdiğini de gözler önüne sermiştir.

Kûfe’nin kurucusu olan, bu şehre Hz. Ömer tarafından vali olarak atanan ve daha önce zikredildiği üzere Câbir b. Semüre’nin dayısı olan Sa’d b. Ebî Vakkâs da, hadis rivayetine oldukça önem vermiş, bu konuda çok titiz davranmıştır. Kendisine bir soru sorulduğu anda sessiz kalmayı tercih eder, gerekmedikçe hadis rivayet etmezdi. Nitekim Sâib b. Yezîd (öl. 91/710), Sa’d b. Ebî Vakkâs ile birlikte Medine’den Mekke’ye doğru yolculuk yaptığını, yolculuk sırasında Sa’d b. Ebî Vakkâs’ın bir hadis dahi nakletmediğini aktarmaktadır.⁹⁴

Câbir b. Semüre, Kûfe’nin ilmî teşekkülünde önemli rol oynayan her üç sahabîden hadis rivayet etmiştir. Bu sahabîlerden ilim öğrenmenin yanında, ilmi kullanmanın adabını da öğrenmiştir. Hocanın öğrencisi üzerinde etkisinin olması kaçınılmaz bir durumdur. Dolayısıyla hadis rivayeti konusunda onların tavırlarından etkilenmiş olabilir.

1.2.4.2. Fetih Hareketleri

Çalışmanın birinci bölümünde Câbir b. Semüre’nin hayatının savaşlarda geçtiğinden bahsedilmişti. Resûlullah (sav.) hayatta iken daha genç yaşta Uhud ve

⁹² Şemmsuddin Ebi Abdillâh Muhammed b. Ahmed ez-Zehebî, *Tezkiretü’l-huffâz* (Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1998), 1/17, 18.

⁹³ Müslim, “Zekât”, 154.

⁹⁴ İbn Sa’d, *et-Tabakât*, 3/106.

Hayber savaşlarına katılmıştır. Aynı zamanda bazı seriyyelere de iştirak etmiştir. Resûlullah'ın vefatının ardından Medâin'in fethine ve daha birçok savaşa katılmıştır.

Irak bölgesinde Basra ile birlikte ön planda olan bir diğery şehir Kûfe'dir. Kûfe şehri o dönemde askerî hareketliliğinin de merkezî konumundaydı. Stratejik konumundan ötürü İslam ordusu buraya gelip ihtiyaçlarını giderdikten sonra tekrar savaşa koyuluyordu. Bunun sonucu olarak Taberistan, Rey, Dinever, Hemedan, İsfahan ve Mezopotamya'nın bir bölümü bu ordular tarafından fethedilmişti.⁹⁵ Bu ordular içerisinde yer alan Câbir b. Semüre'nin bu sebepten az hadis rivayet etmiş olabileceğiy ihtimaller arasındadır.

Tüm bu sebeplerden ötürü genelde Kûfeli muhaddislerin, özelde ise Câbir b. Semüre'nin az hadis rivayet etmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Buna rağmen Câbir b. Semüre, rivayet ettiğiy 146 hadis ile Kûfeli sahabîler içerisinde en çok hadis rivayet edenler arasında yer almaktadır.⁹⁶

⁹⁵ Kahraman, *Kûfe'de Hadis*, 391.

⁹⁶ Kahraman, *Kûfe'de Hadis*, 392.

İKİNCİ BÖLÜM

CÂBİR B. SEMÜRE’NİN RİVAYETLERİNİN TESPİT VE TAHRİCİ

Önceki bölümde de ifade edildiği üzere, Câbir b. Semüre’den 146 rivayet nakledilmiştir.⁹⁷ Çalışmamızın sahası olan *Kütüb-i Tis’a*’da Câbir b. Semüre tarikiyle rivayet edilen, mükerrerlerle beraber 407 rivayet yer almaktadır. Mükerrer olanlar çıkarıldığında ise geriye tek başına bir konu ifade eden 50 rivayet kalmaktadır. Bu bölümde söz konusu 50 rivayet; namaz, fiten, şemâil, ahkâm ve âdâb konu başlıkları altında biraraya getirilmiştir. İncelenecek olan her rivayette, rivayetin ifade ettiği konu hakkında fıkıh ilmindeki yerine ve varsa üzerinde yapılan tartışmalara değinilecek, ardından hadislerin metni, tercümesi ve tahrirci verilecektir. Rivayetlerin sened tenkidi yapılırken, metni verilen hadisin senedinde yer alan ravilerin cerh-ta’dil durumları dipnotlarda yer alacaktır. Metni verilen rivayet dışındaki diğer rivayetlerin senedleri tek tek incelenmeyecek, senedi incelenen rivayetle ilgili muasır hadis âlimlerinin değerlendirmelerine de işarete bulunulacaktır.

2.1. Namaz Konulu Rivayetleri

Câbir b. Semüre’nin rivayetleri arasında dikkat çeken en önemli husus, namazla ilgili rivayetlerinin sayısının fazla olmasıdır. Namaz konusunda yirmi rivayeti bulunmaktadır. Kendisinden nakledilen bir rivayette, “Resûlullah (sav.) ile iki bin rekâtтан fazla namaz kıldığı” aktarılmaktadır.⁹⁸ Bu da namaz konulu rivayetlerinin fazla sayıda olmasının en önemli sebebi olmalıdır.

Bu bölümde namaz konulu rivayetlerin tahlili yapılırken namaz ibadetinde takip edilen sıralamaya göre rivayetler sıralanacaktır. Öte yandan konularla ilgili rivayetin farklı tarikleri arasından, *Kütüb-i Tis’a* içerisinde yer alan en kapsamlı rivayet esas alınacak, harici açıklamaların bulunması durumunda ise ilgili rivayete atıfta bulunulacaktır.

⁹⁷ Bkz. 122. Dipnot.

⁹⁸ Ahmed b. Hanbel, 34/456.

2.1.1. Deve veya Koyun Eti Yiyen Kişinin Abdestinin Durumu ve Deve-Koyun Ağlarında Namaz

Hadis kaynaklarında deve veya koyun eti yiyen kişinin abdestinin durumu hakkında farklı sahabilerden birçok rivayet vardır. Bu rivayetlere göre Resûlullah (sav.), deve eti yiyen kişinin abdest alması gerektiğini açıklamış ve bunun sebebi olarak “devenin şeytandan olduğu” gerekçesini söylemiştir.⁹⁹ Bu rivayetlerden hareketle abdestin durumuna ilişkin fıkıh kitaplarında tartışmalar yer almaktadır. Mezhepler konu hakkında fetva verirken bu hadisleri de delil olarak kullanmışlardır.

Hanbelî mezhebi başta olmak üzere, Zâhirîlerden bazıları, İshâk b. Râhûye ve Yahyâ b. Yahyâ’nın da içerisinde bulunduğu muhaddislerin çoğunluğuna göre deve eti yemek abdesti bozar. Zikredilen âlimler konu hakkında Ebû Hureyre’nin rivayet ettiği hadisleri delil olarak göstermişler ve hadislerin sabit olduğunu aktarmışlardır.¹⁰⁰ İmam Şâfiî’den nakledilen bir görüş de bu doğrultudadır.¹⁰¹

Hanbelî mezhebi dışındaki üç mezhebin ortak görüşü, deve eti yemenin abdesti bozmayacağı şeklindedir. Hanefî âlimler ise, sadece deve eti yemenin değil, hiçbir yemekten ötürü abdestin gerekmediği kanaatindedirler. Bu konuda, Ebû Hureyre’nin rivayet ettiği hadisi “zayıf” olarak değerlendirip, Hz. Ebû Bekr’den rivayet edilen hadisi ve İbn Abbâs’ın görüşlerini delil göstermişlerdir. Hanefîler ayrıca -Câbir b. Semüre’nin konu hakkındaki rivayeti de dâhil olmak üzere- deve eti yiyen kişiye abdestin gerekli olduğunu savunanların delil olarak kullandığı rivayetlerde geçen “وضوء” kelimesinin, namaz abdesti şeklinde değil, deve etinin koyun etine göre daha yağlı olmasından ötürü, “elleri yıkamak” şeklinde anlaşılması gerektiğini ifade etmişlerdir.¹⁰²

Devenin şeytandan olduğuna dair kaynaklarda rivayet edilen hadislerin anlaşılmasına yönelik şerhlerde, devenin sürekli kaçan ve âni hareketlerde bulunan ürkek bir hayvan olmasından ötürü namaz kılan kişiye zarar verme ihtimalinin bulunması ya da

⁹⁹ Ahmed b. Hanbel, 30/639, 31/442; Ebû Dâvud, “Tahâret”, 70.; İbn Mâce, “Tahâret”, 67

¹⁰⁰ Ebû Hureyre’nin rivayet ettiği hadisin metni şöyledir; تَوَضَّؤُوا مِنْ لَحْمِ الْإِبِلِ وَلَا تَوَضَّؤُوا مِنْ لَحْمِ الْغَنَمِ “Deve eti yiyen kişi abdest alsın, koyun eti yiyen kişi abdest almasın.” Bkz. İbn Mâce, “Tahâret”, 67.

¹⁰¹ Ebu’l-Velîd İbn Rüşd, *Bidâyetü’l-Müctehid* (İstanbul: Arslan Yayınları, 1973), 1/58. çöl. Ahmed Meylânî; Vecdi Akyüz, *Mukayeseli İbadetler ilmihali* (İstanbul: İz Yayıncılık, 1995), 1/263.

¹⁰² Muhammed b. Ahmed es-Serahsî, *el-Mebsût* (İstanbul: Gümüşev Yayıncılık, 2008), I, 147. edit. Mustafa Cevat Akşit; Ahmed b. Muhammed et-Tahâvî, *Şerhu meâni’l-âsâr* (Âlemü’l-Kutub, 1994), I, 70, Hz. Ebû Bekr ve İbn Abbas’ın rivâyetleri için bkz. *Buhârî*, “Vudû”, 50; *Müslim*, “Hayz”, 93.

kaçması halinde namaz kılan kişinin namazını terk etmesine sebep olması gerekçe olarak zikredilmiştir. Yorumlardan anlaşıldığına göre deve şeytandan yaratılmamış, devenin namaz kılan kişiye verebileceği zarardan ötürü tabiatı itibariyle şeytana benzetildiği aktarılmıştır.¹⁰³

Konuyla ilgili tartışmalarda atıfta bulunulan Câbir b. Semüre'nin rivayet ettiği hadisin metni şöyledir;

حَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ فَضَيْلُ بْنُ حُسَيْنٍ الْجَحْدَرِيُّ¹⁰⁴، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ¹⁰⁵، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَوْهَبٍ¹⁰⁶، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ أَبِي ثَوْرٍ¹⁰⁷، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَوَضَّأُ مِنْ لُحُومِ الْغَنَمِ؟ قَالَ: «إِنْ شِئْتَ فَتَوَضَّأْ، وَإِنْ شِئْتَ فَلَا تَوَضَّأْ» قَالَ أَتَوَضَّأُ مِنْ لُحُومِ الْإِبِلِ؟ قَالَ: «نَعَمْ فَتَوَضَّأْ مِنْ لُحُومِ الْإِبِلِ» قَالَ: أَصَلِّي فِي مَرَابِضِ الْغَنَمِ؟ قَالَ: «نَعَمْ» قَالَ: أَصَلِّي فِي مَبَارِكِ الْإِبِلِ؟ قَالَ: «لَا»¹⁰⁸

“...Câbir b. Semüre'den rivayet edildiğine göre, bir adam Resûlullah'a 'Koyun eti yersem abdest almam gerekir mi?' diye sordu. (Resûlullah) 'İstersen al, istersen alma.' dedi. (Adam): 'Deve eti yersem abdest almam gerekir mi?' diye sordu. (Resûlullah) 'Evet. Deve eti yersen abdest al.' dedi. (Adam): 'Koyun ağılında namaz kılabilir miyim?' diye sordu. (Resûlullah): 'Evet.' dedi. (Adam): 'Deve ağılında namaz kılabilir miyim?' diye sordu. (Resûlullah): 'Hayır.' dedi.”

¹⁰³ Ebû Süleyman Hamd b. Muhammed el-Hattâbî, *Meâlimu's-sünen* (Halep: Matbaatu'l-İlmiyye, 1932), 1/67.

¹⁰⁴ **Fudayl b. Hüseyin (öl. 237)** : Basralı muhaddislerdendir. Ebû Kâmil el-Cehderî olarak şöhret bulmuştur. Ricâl kaynaklarında “sika” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 7/72; İbn Hacer, *Tehzîbu't-tehzîb*, 7/341.

¹⁰⁵ **Ebû Avâne Vaddâh b. Abdillâh el-Vâsitî (öl. 176)** : El-Kûfî nisbesiyle de bilinir. Ricâl kaynaklarında “sadûk”, “sebt” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 8/167; Zehebî, *Siyer*, 8/218.

¹⁰⁶ **Osman b. Abdillâh b. Mevheb (öl. 120)**: Medineli tabîilerdendir. Ricâl kaynaklarında “sika” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. Ahmed b. Abdillâh el-İclî, *Ma'rifetü's-sikât* (Medine: Mektebetü'd-Dâr, 1985), 2/129; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 6/155; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 5/158.

¹⁰⁷ **Ca'fer b. Ebî Sevr (öl. ?)**: Kûfeli muhaddislerden olup, Câbir b. Semüre'nin torunudur. Kaynaklarda hakkında cerh ifadelerine rastlanmamıştır. Bkz. İbn Hibbân, *es-Sikât*, 4/105; İbn Hacer, *Tehzîbu't-tehzîb*, 2/86, 87.

¹⁰⁸ *Müslim*, “Hayz”, 97.

2.1.1.1. Hadisin Tahrici

Deve veya koyun eti yiyen kişinin abdestinin durumu hakkında vârid olan rivayet, Müslim'in *Sahih*'i haricinde, İbn Mâce'nin *Sünen*'i ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde rivayet edilmektedir.¹⁰⁹

Müslim'in *Sahih*'inde, biri asıl ikisi de mutabaat ve şevahid türünde olmak üzere tahvillerle birlikte toplam üç rivayet bulunmaktadır. Her üç rivayet de Ca'fer b. Ebî Sevr tarikiyle nakledilmiştir.

İbn Mâce'nin *Sünen*'inde, tek senedle aktarılan rivayet, Ca'fer b. Ebî Sevr tarikiyle nakledilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, isnadını "sahih" kabul etmektedir.¹¹⁰ Aynı bab içerisinde farklı sahâbilerden de konuyla ilgili rivayetler bulunmaktadır.

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde, on üç farklı rivayet yer almaktadır. Rivayetlerin on bir tanesi Ca'fer b. Ebî Sevr¹¹¹, kalan iki tanesi ise Ebî Sevr b. İkrime tarikiyle nakledilmiştir.¹¹² Şuayb el-Arnâvûd, tüm hadislerin senedini "hasen", hadisleri genel anlamda "sahihun liğayrihi" olarak değerlendirmiştir.¹¹³

Tirmizî'nin *Sünen*'inde, konuya ilişkin rivayetler bulunmakla birlikte Câbir b. Semüre'nin rivayetleri metin olarak yer almamakta, sadece konuya ilişkin Câbir b. Semüre'nin de hadis rivayet ettiği aktarılmaktadır.¹¹⁴

Deve veya koyun eti yiyen kişinin abdestinin durumu hakkında vârid olan rivayet, Kütüb-i Tis'a içerisinde on dört farklı senedle rivayet edilmiştir. Câbir b. Semüre'nin Kütüb-i Tis'a'da yer alan rivayetlerinde deve eti yiyen kişinin abdest almasının gerekçesi aktarılmamıştır. İncelemesi yapılan Ca'fer b. Ebî Sevr zinciriyle nakledilen rivayetin senedi muttasıl olarak aktarılmıştır. Raviler arasında hoca-talebe ilişkisi bulunmaktadır. Senedde yer alan raviler cerh-tadil kaynaklarında genellikle güvenilir olarak değerlendirilmiştir. Rivayeti şazz ya da illetli kılacak bir kusur bulunmamaktadır.

¹⁰⁹ İbn Mâce, "Tahâret", 67; Tirmizî, "Tahâret", 60; Ahmed b. Hanbel, 34/407, 443, 448, 463, 470, 484, 496, 513, 515, 527.

¹¹⁰ İbn Mâce, "Tahâret", (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]), 1/312.

¹¹¹ Ahmed b. Hanbel, 34/407, 443, 463, 470, 484, 485, 494, 496, 513, 515, 527.

¹¹² Ahmed b. Hanbel, 34/448, 484.

¹¹³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]), 34/407, 443, 448, 463, 470, 484, 496, 513, 515, 527.

¹¹⁴ Tirmizî, "Tahâret", 60; "Salât", 147.

Dolayısıyla bu rivayet sahih hadisin şartlarını taşımaktadır. Diğer eserlerde bulunan rivayetlerin ise Şuayb el-Arnâvûd tarafından haklarında yapılan değerlendirmelerde isnad veya sıhhatlerini olumsuz yönde etkileyen bir durumun olmadığı, rivayetlerin isnad bakımından “hasen”, genel anlamda ise “sahihun liğarihi” oldukları belirtilmiştir.



2.1.2. Cimâ Edilen Elbise ile Namaz Kılınması

Cimâ edilen elbise ile namaz kılınması, fıkıh kitaplarında namazın şartlarından olan necâsetten taharetle ilgili olarak ele alınmıştır. Fakihler neyin necis olduğu ya da olmadığı, necasetin ölçüsü, necasetin namaza etkisi gibi birçok konuyu eserlerinde ele almış ve konu hakkında rivayet edilen hadisleri de delil olarak kullanmışlardır.

Konuyla ilgili tartışmalar, meninin temiz kabul edilip edilmemesi etrafında dönmektedir. İmam Mâlik ve İmam Ebû Hanife'nin de içinde bulunduğu bir grup, meniye necis kabul etmiştir. İmam Şâfiî ve İmam Ahmed b. Hanbel ise meninin temiz olduğu hükmünü vermişlerdir. Hükümler arasındaki farklılık hem naklî hem de aklî sebeplere

dayanmaktadır. Naklî açıdan; her iki görüşte de delil olarak Hz. Âişe'nin rivayetleri kullanılmıştır. Rivayetler içerisinde “ yıkama” ve “silme” kelimelerinin kullanılması hükmün farklılaşmasına yol açmıştır.¹¹⁵ Aklî açıdan; meninin necis olduğunu savunan âlimler, meniye çıkış noktasına göre diğer necis sınıflara kıyas ederek bu sonuca ulaşmışlardır.¹¹⁶

Üzerinde necâset bulunan elbise ile namazın kılınması konusundaki tartışmalar, necasetin miktarı ve namaz vaktinde temiz elbise bulma imkânı etrafında şekillenmiştir. Hanefî ve Şâfiî mezhepleri, elbisenin en az dörtte birinin temiz olmaması durumunda, o elbise ile namaz kılınmayacağını belirtmişlerdir. Böyle bir durumda temiz elbise bulabileceğini uman kişi namazı son vaktine erteler. Mâlikî mezhebine göre, necasetin bulaştığı elbise ile namaz kılmak câizdir ancak namazın vakti geçmeden temiz elbise bulunursa, namazını iade etmesi mendup olur. Hanbelî mezhebine göre, necasetin bulaştığı elbise ile namaz kılan kişi namazını mutlaka iade etmelidir.¹¹⁷

Konuyla ilgili Câbir b. Semüre'nin naklettiği hadisin metni şöyledir;

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى¹¹⁸، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يُوسُفَ الرَّمِّي¹¹⁹ (ح) وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُمَانَ

بْنِ حَكِيمٍ¹²⁰، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ الرَّقِّي¹²¹، قَالَ: حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو¹²²، عَنْ عَبْدِ

¹¹⁵ İbn Rüşd, *Bidâye*, 1/118; Hz. Âişe'nin rivayetleri için bkz. *Ebû Dâvûd*, “Tahâret”, 104.

¹¹⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, 1/149; Tahâvî, *Şerhu meâni'l-âsâr*, 1/53.

¹¹⁷ Akyüz, *Mukayeseli İbadetler ilmihali*, 1/122.

¹¹⁸ **Muhammed b. Yahyâ ez-Zühî** (öl. 258) : Nişabur âlimlerindendir. Künyesi Ebû Abdillâh'tır. Ricâl kaynaklarında “hafız”, “imam” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İbn Hibbân, *es-Sikât*, 9/115; Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, 26/618.

¹¹⁹ **Yahyâ b. Yusuf ez-Zimmî** (öl. 226) : Künyesi Ebû Zekerîyyâ'dır. Bağdat'ta yaşamıştır. Ricâl kaynaklarında “sika”, “sadûk” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İbn Ebî Hâtim er-Râzî, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 9/200; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 9/262; Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, 32/61.

¹²⁰ **Ahmed b. Osman b. Hakîm el-Evdî** (öl. 261) : Kûfeli muhaddislerdendir. Künyesi Ebû Abdillâh'tır. Ricâl kaynaklarında “sika”, “sadûk” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 2/63; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 8/42; Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, 1/404, 406.

¹²¹ **Süleymân b. Ubeydillâh er-Rakkî** (öl. 239) : El-Ensârî olarak da nisbelenmiştir. Künyesi Ebû Eyyûb'dur. Ricâl kaynaklarında “sika”, “sadûk”, “leyse bi'l-kavî” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 4/127; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 8/279; İbn Hacer, *Tehzîbu't-tehzîb*, 4/160.

¹²² **Ubeydullâh b. Amr el-Esedî** (öl. 180) : Er-Rakkî olarak da nisbelenmiştir. Künyesi Ebû Vehb'dir. Ricâl kaynaklarında “sika”, “sadûk” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İclî, *Ma'rifetü's-sikât*, 2/112; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 5/328; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 7/249; Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, 19/138.

الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ¹²³ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، قَالَ: سَأَلَ رَجُلٌ النَّبِيَّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -: يُصَلِّي فِي الثَّوْبِ الَّذِي يَأْتِي فِيهِ أَهْلُهُ؟ قَالَ: "نَعَمْ، إِلَّا أَنْ يَرَى فِيهِ شَيْئًا فَيَغْسِلَهُ"¹²⁴

“... Câbir b. Semüre şöyle dedi: Bir adam Hz. Peygamber’e sordu: ‘Cimâ edilen elbise ile namaz kılınır mı?’ Hz. Peygamber ona ‘Evet, ancak eğer onda bir şey görürsen onu yıka.’” dedi.”

2.1.2.1. Hadisin Tahrici

Cimâ edilen elbise ile namaz kılınması hakkında vârid olan hadis, İbn Mâce’nin *Sünen*’i ve Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde rivayet edilmiştir.¹²⁵

İbn Mâce’nin *Sünen*’inde bir sened ile nakledilen hadis, Abdülmelik b. Umeyr tarikiyle rivayet edilmiştir. Rivayette tahvil bulunmaktadır. Şuayb el-Arnavûd, hadisi “sahih” olarak değerlendirmiştir.¹²⁶ Aynı bab içerisinde konuyla ilgili birçok sahabîden hadis nakledilmiştir.

Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde iki farklı sened ile nakledilen hadis, Abdülmelik b. Umeyr tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnavûd, hadisleri “sahih” olarak değerlendirmiştir.¹²⁷

Cimâ edilen elbise ile namaz kılınması ile ilgili hadis hakkında yapılan tahricte, Kütüb-i Tis’a içerisinde dört farklı rivayetin nakledildiği tespit edilmiştir. İncelemesi yapılan Abdülmelik b. Umeyr zinciriyle nakledilen rivayetin senedi muttasıl olarak aktarılmıştır. Raviler arasında hoca-talebe ilişkisi bulunmaktadır. Senedde yer alan raviler cerh-tadil kaynaklarında genellikle güvenilir olarak değerlendirilmiştir. Rivayeti şazz ya da illetli kılacak bir kusur bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu rivayet sahih hadisin şartlarını taşımaktadır. Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde bulunan hadislerin ise muasır

¹²³ **Abdülmelik b. Umeyr el-Kureşî (öl. 136)** : El-Kûfî nisbesiyle de tanınır. “Sika”, “Sâlihu’l-hadis”, “Leyse bihi be’s”, “Muzdaribu’l-hadis”, “Muhallid” olarak ricâl kaynaklarında değerlendirilmektedir. Vefat etmeden önce hafızasının karıştığı aktarılmaktadır. Bkz. İclî, *Ma’rife*, 2/136; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dil*, 5/360, 361; Mizzî, *Tehzîbu’l-kemâl*, 18/373; Zehebî, *Siyer*, 5/439.

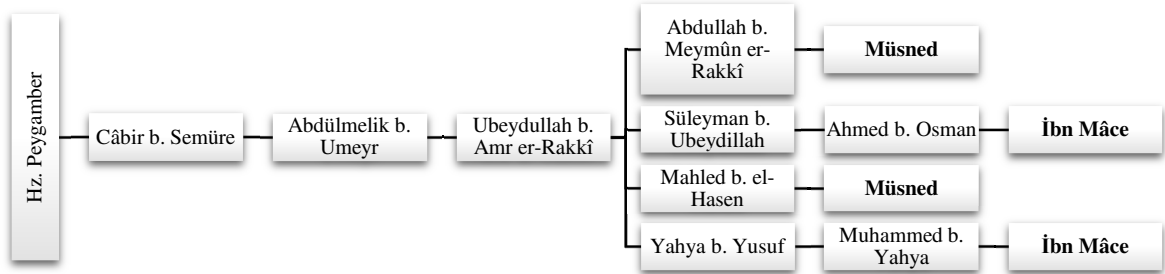
¹²⁴ İbn Mâce, “Tahâret”, 83.

¹²⁵ Ahmed b. Hanbel, 34/417, 468.

¹²⁶ İbn Mâce, *Sünen*, “Tahâret”, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnavûd]) 1/341.

¹²⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnavûd]) 34/417, 468.

hadis âlimi Şuayb el-Arnâvûd'un haklarında yaptığı değerlendirmelerde, isnad veya sıhhatlerini olumsuz yönde etkileyen bir durumun olmadığı, rivayetlerin genel olarak "sahih" olduğu belirtilmiştir.



2.1.3. Namazda Safların Düzenli Olması

Cemaatle namazda saf düzeni hakkında hadis kaynaklarında birçok rivayet yer almaktadır. Bu rivayetlere bakıldığında Resûlullah'ın safların düzeni konusunda çok titiz davrandığı gözlenmektedir. Rivayetler incelendiğinde safların aynı hizada ve düzenli bir şekilde olması durumunda Allah'ın rahmetinin bu saflar üzerine olacağı bildirilmekte ve namazın tam anlamıyla eda edilmiş sayılması için safların sık ve muntazam olması gerekmektedir.¹²⁸ Ayrıca bazı rivayetlerde ilk safta namaz kılmamanın efdal olduğu, ilk safta namaz kılanların Allah'ın rahmetine nail olacağı ve meleklerin duasını elde edecekleri aktarılmıştır.¹²⁹

Fıkıh âlimleri, Resûlullah'ın söz ve uygulamalarından hareketle kalabalık bir cemaat içerisinde en önde erkekler, ardından erkek çocuklar ardından da kadınların saf tutması gerektiğini belirtmişlerdir. Cumhur'a göre, imamın dışında bir kişilik erkek cemaat varsa imamın sağında ya da biraz gerisinde saf tutar. İki kişilik bir cemaat varsa ve bunlardan biri kadın diğeri erkekse, kadın imamın arkasında, erkek ise imamın sağında saf tutar.¹³⁰

Konuyla ilgili Çâbir b. Semüre'nin rivayet ettiği hadisin metni şöyledir;

¹²⁸ İlgili rivayetler için bkz. *Müslim*, "Salât", 124, 126; *Ebû Dâvûd*, "Salât", 94.

¹²⁹ İlgili rivayetler için bkz. *Ebû Dâvûd*. "Salât", 94; *İbn Mâce*, "İkâmetü's-Salât", 51.

¹³⁰ Akyüz, *Mukayeseli İbadetler ilmihali*, 2/32.

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ¹³¹، وَأَبُو كُرَيْبٍ¹³²، قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ¹³³، عَنِ الْأَعْمَشِ¹³⁴، عَنِ الْمُسَيَّبِ بْنِ رَافِعٍ¹³⁵، عَنْ تَمِيمِ بْنِ طَرْفَةَ¹³⁶، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، قَالَ: خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «مَا لِي أَرَاكُمْ رَافِعِي أَيْدِيكُمْ كَأَنَّهَا أَذْنَابُ خَيْلٍ شُمُسٍ؟ اسْكُنُوا فِي الصَّلَاةِ» قَالَ: ثُمَّ خَرَجَ عَلَيْنَا فَرَأْنَا حَلَقًا فَقَالَ: «مَالِي أَرَاكُمْ عَزِينَ» قَالَ: ثُمَّ خَرَجَ عَلَيْنَا فَقَالَ: «أَلَا تَصُفُّونَ كَمَا تَصُفُّ الْمَلَائِكَةُ عِنْدَ رَبِّهَا؟» فَقُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَكَيْفَ تَصُفُّ الْمَلَائِكَةُ عِنْدَ رَبِّهَا؟ قَالَ: يُتِمُّونَ الصُّفُوفَ الْأُولَى وَيَتَرَاصُّونَ فِي الصَّفِّ¹³⁷

“... Câbir b. Semüre şöyle dedi: Resûlullah yanımıza geldi ve: ‘Neden sizleri hırçın atların kuyrukları gibi ellerinizi kaldırmış görüyorum. Namazda sakın olun!’ buyurdu. (Başka bir defa) yine yanımıza geldi ve bizi halkalar halinde görerek: ‘Sizi niye dağınık cemaatler halinde görüyorum?’ buyurdu. (Başka bir defa) yine yanımıza geldi ve: ‘Siz meleklerin Rableri katında saf saf durdukları gibi saf bağlayıp dursanız ya!’ buyurdu. Biz: ‘Ya Rasûlallah! Melekler Rableri katında nasıl saf olurlar?’ dedik. Resûlullah: ‘İlk safları tamamlarlar ve safta sıkışık dururlar.’ buyurdu.”

¹³¹ **Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe (öl. 235)** : Ebû Bekr b. Ebî Şeybe olarak tanınır. El-Musannef adlı eseri ile bilinir. Ricâl kaynaklarında “sika”, “sadûk” gibi lafızlarla değerlendirilmiştir. Buhârî ve Müslim’in öğrencisidir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbu’l-kemâl*, 33/98; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, 5/160.

¹³² **Muhammed b. Alâ’ b. Kureyb (öl. 248)** : Ebû Kureyb olarak bilinir. El-Hemedânî ve el-Kûfî nisbelerine sahiptir. Ricâl kaynaklarında “sika”, “sadûk”, “hâfız” gibi lafızlarla değerlendirilmiştir. Bkz. İbn Hibbân, *es-Sikât*, 9/105; el-Mizzî, *Tehzîbu’l-kemâl*, 26/247; ez-Zehebî, *Siyer*, 1985, 11/395.

¹³³ **Muhammed b. Hâzim Es-Sa’dî (öl. 194)** : El-Kûfî nisbesi de bulunmaktadır. Ricâl kaynaklarında “sika”, “mutkin”, “hâfız” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İbn Hibbân, *es-Sikât*, 7/442; İclî, *Ma’rife*, 2/236.

¹³⁴ **Süleyman b. Mihrân el-A’mes (öl. 148)** : el-Kûfî olarak nisbelenmiştir. Beş yüz hadis rivayet ettiği kaynaklarda yer almaktadır. Ricâl kaynaklarında “sika”, “sebt” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İclî, *Ma’rife*, 1/432; İbn Hacer, *Tehzîbu’t-tehîz*, 4/175.

¹³⁵ **Müseyyeb b. Râfi’ el-Esedî (öl. 105)** : El-Kâhilî ve el-Kûfî olarak da nisbelenmiştir. Tâbiûn tabakasında yer almaktadır. Ricâl kaynaklarında “sika” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İclî, *Ma’rife*, 2/279.

¹³⁶ **Temîm b. Tarafe et-Tâi (öl. 95)** : El-Kûfî olarak da nisbelenmiştir. Tâbiûn tabakasında yer almaktadır. Ricâl kaynaklarında “sika”, “me’mûn” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İclî, *Ma’rife*, 1/25; Mizzî, *Tehzîbu’l-kemâl*, 4/332; Moğoltay Kılıç, *İkmâl-u tehzîbi’l-kemâl* (Beyrut: Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye, 2011), 2/9.

¹³⁷ Müslim, “Salât”, 119; İbn Mâce, “İkâmetü’s-Salât”, 50; Ebû Dâvud, “Salât”, 94; Tirmîzî, “Salât”, 55; Ahmed b. Şuayb en-Nesâî, *es-Sünenü’l-kübrâ* (Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 2001), “İmâmet”, 29; Ahmed b. Hanbel, 34/488, 519.

2.1.3.1. Hadisin Tahrici

Namazda safların düzenli olması hakkında vârid olan bu hadis, Müslim'in *Sahih*'i haricinde, İbn Mâce, Ebû Dâvud, Tirmîzî ve Nesâî'nin *Sünen*'lerinde ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde rivayet edilmektedir.¹³⁸

Müslim'in *Sahih*'inde, biri asıl, ikisi mutabaat ve şevâhid türünde üç farklı isnad ile rivayet edilmiştir. Her üç rivayet de Temîm b. Tarafe tarikiyle rivayet edilmiştir.

İbn Mâce'nin *Sünen*'inde, Câbir b. Semüre'den bu hadisle ilgili bir rivayet bulunmakta olup Temîm b. Tarafe tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, isnadını "sahih" kabul etmektedir.¹³⁹ Konuyla ilişkili başka hadisler de aynı bab içerisinde farklı sahabîlerden rivayet edilmiştir.

Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde, Câbir b. Semüre'den bu hadisle ilgili bir rivayet bulunmakta olup Temîm b. Tarafe tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, isnadını "sahih" kabul etmektedir.¹⁴⁰ Konuyla ilişkili başka hadisler de aynı bab içerisinde farklı sahabîlerden rivayet edilmiştir.

Tirmîzî'nin *Sünen*'inde, bab başlığı altında diğer sahabîlerden hadisler nakledilmiştir. Bununla beraber, Câbir b. Semüre'nin hadisi sened ve metin olarak yer almamakla birlikte, aynı konu hakkında Câbir b. Semüre'den de bir rivayetin bulunduğu aktarılmaktadır.¹⁴¹

Nesâî'nin *Sünen*'inde, Câbir b. Semüre'den bu hadisle ilgili bir rivayet bulunmakta olup Temîm b. Tarafe tarikiyle rivayet edilmiştir. Elbânî, hadisle ilgili genel olarak "sahih" değerlendirmesinde bulunmuştur.¹⁴² Konuyla ilişkili başka hadisler de aynı bab içerisinde farklı sahabîlerden rivayet edilmiştir.

¹³⁸ İbn Mâce, "İkâmetü's-Salât", 50; Ebû Dâvud, "Salât", 94; Tirmîzî, "Salât", 55; Nesâî, "İmâmet", 29; Ahmed b. Hanbel, 4/488, 519.

¹³⁹ İbn Mâce, *Sünen*, "İkâmetü's-Salât", (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 2/128.

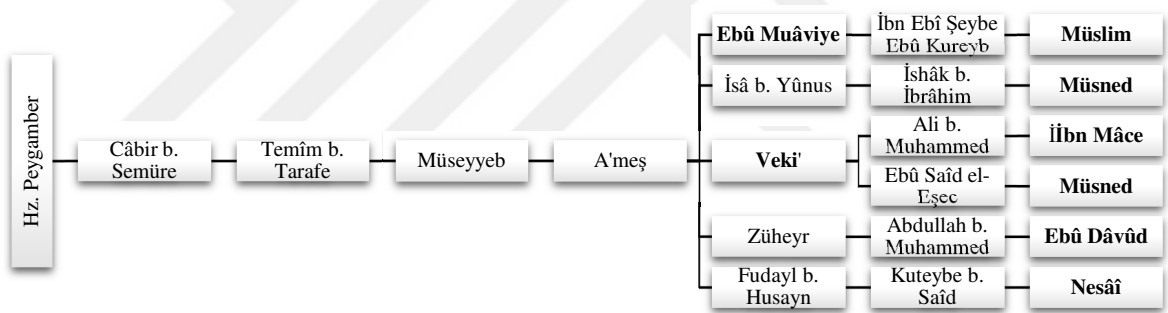
¹⁴⁰ Ebû Dâvud, *Sünen*, "Salât", (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 2/5.

¹⁴¹ Tirmîzî, *Sünen*, 1/438.

¹⁴² Nesâî, *Sünen*, "İmâmet", (Muhakkikin notu [Nâsirüddin el-Elbânî]) 2/92.

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde, iki farklı sened ile rivayet edilmiştir. Her iki rivayet de Temîm b. Tarafe tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, isnadlarını "sahih" kabul etmektedir.¹⁴³

Namazda safların düzenli olması hadisi hakkında yapılan tahriçte, Kütüb-i Tis'a içerisinde dokuz rivayetin nakledildiği tespit edilmiştir. İncelemesi yapılan Temim b. Tarafe zinciriyle nakledilen rivayetin senedi muttasıl olarak aktarılmıştır. Raviler arasında hoca-talebe ilişkisi bulunmaktadır. Senede yer alan raviler cerh-tadil kaynaklarında genellikle güvenilir olarak değerlendirilmiştir. Rivayeti şazz ya da illetli kılacak bir kusur bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu rivayet sahih hadisin şartlarını taşımaktadır. Diğer eserlerde bulunan hadislerin ise muasır hadis âlimlerince haklarında yapılan değerlendirmelerde isnad veya sıhhatlerini olumsuz yönde etkileyen bir durumun olmadığı, rivayetlerin isnad bakımından "sahih" oldukları belirtilmiştir.



2.1.4. Namaz Kılarken Semaya Bakmanın Yasaklanması

Namaz kılarken gözlerin durumu hakkında hadis ve fıkıh kaynaklarında çokça malumat bulunmaktadır. Sahabiler, Resûlullah'ın namaz kılarken nereye baktığını dikkatle incelemiş ve bizlere aktarmışlardır. Namazda bakılması gereken yerler konusunda aktarılan rivayetlerde, Resûlullah'ın secde mahallini işaret ettiği, secde mahalline bakmanın namazda huşuyu sağladığı,¹⁴⁴ namaz esnasında başka yerlere bakan

¹⁴³ Ahmed b. Hanbel, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 34/488, 519.

¹⁴⁴ Bkz. Ebû Bekr Beyhâkî, *Sünenü'l-kübrâ* (Kahire: Merkez-ü Hicr, 2011), 4/364, 374.

kişilerin bundan vazgeçmesi gerektiği, bunu terk etmemesi halinde gözlerinin kör olacağı aktarılmaktadır.¹⁴⁵

Fakihler, konu hakkında varid olan rivayetleri incelemiş ve konuyu detaylı olarak açıklamışlardır. Hanefî fakihlere göre namaz kılan kişinin bakması gereken yer; kıyamda iken secde mahalli, rükûdayken ayak hizası, secdedeyken burnun yan tarafları, otururken uylukları, sağa selam verirken sağ omuzu, sola selam verirken sol omuzudur. Bunların dışında namazda gözlerin sağa-sola dönmesi mekruh kabul edilmiştir.¹⁴⁶

Şâfiî fakihler, namazda sürekli secde mahalline bakmayı genel olarak sünnet kabul etmişlerdir. Bu sayede huşunun artacağını ifade etmişlerdir. Namazda gözleri yummanın mekruh olduğunu, cenaze namazı kılan kişinin cenazeye bakması gerektiğini, teşehhüde secde mahalline değil işaret parmağına bakılması gerektiğini aktarmışlardır. Ayrıca Şâfiî fakihler içerisinde, Hanefî fakihlerin detaylandığı gibi, namazın her rükünde gözlerin farklı bir alana bakmasının uygun olduğunu aktaranlar da bulunmaktadır.¹⁴⁷

Konuyla ilgili Câbir b. Semüre'nin rivayet ettiği hadisin metni şöyledir;

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ¹⁴⁸، وَأَبُو كُرَيْبٍ¹⁴⁹، قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ¹⁵⁰، عَنِ الْأَعْمَشِ¹⁵¹،
عَنِ الْمُسَيَّبِ¹⁵²، عَنْ تَمِيمِ بْنِ طَرْفَةَ¹⁵³، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

¹⁴⁵ Bkz. Müslim, “Salât”, 117; Beyhâkî, *Sünenü'l-kübrâ*, 4/364, 374. Gözlerin kör olması ifadesinin farklı şekillerde anlaşıldığı görülmektedir. Bazı âlimlere göre, burada tehdit söz konusu olduğu için namaz esnasında kible mahallinden başka bir yöne bakmak haramdır. Zâhirilerden İbn Hazm, namazın bozulacağını söylemiştir. Diğer bazı âlimlere göre ise, meleklerin üzerlerine indirecekleri nurdan mahrum olma anlamı taşımaktadır. Bkz. Davudoğlu, *Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi*, 3/188.

¹⁴⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, 1/48.

¹⁴⁷ Hatîb eş-Şirbînî, *Delilleriyle Büyük Şâfiî Fıkhı (Muğni'l-Muhtâc)* (İstanbul: Miraç Yayınları, 2009), 2/581, 582.

¹⁴⁸ Bkz. 131. Dipnot.

¹⁴⁹ Bkz. 132. Dipnot.

¹⁵⁰ Bkz. 133. Dipnot.

¹⁵¹ Bkz. 134. Dipnot.

¹⁵² Bkz. 135. Dipnot.

¹⁵³ Bkz. 136. Dipnot.

وَسَلَّمَ: لَيَنْتَهَيَنَّ أَقْوَامٌ يَرْفَعُونَ أَبْصَارَهُمْ إِلَى السَّمَاءِ فِي الصَّلَاةِ، أَوْ لَا تَرْجِعُ
إِلَيْهِمْ¹⁵⁴

“... Câbir b. Semüre dedi ki: Resûlullah: ‘ Namazda gözlerini semaya diken birtakım kimseler ya bundan vazgeçerler yahut gözleri kör olur.’ buyurdu.”

2.1.4.1. Hadisin Tahriri

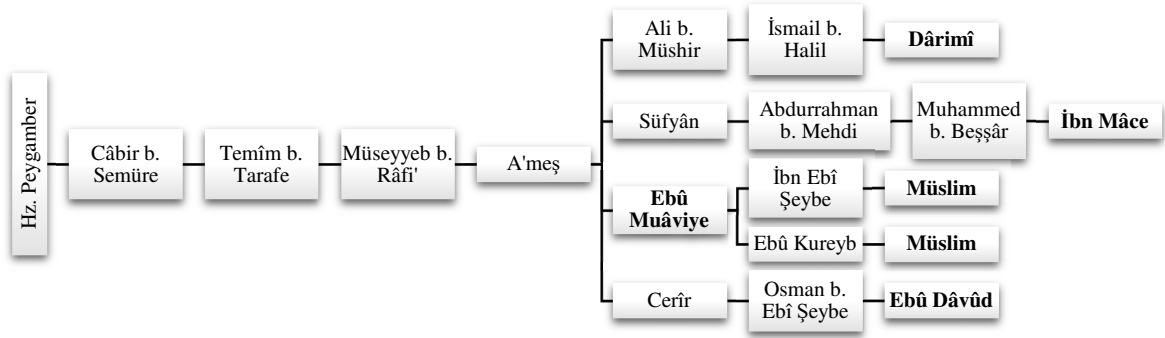
Namaz kılarken semaya bakmanın yasaklanması hadisi, Müslim’in *Sahih*’i haricinde, İbn Mâce, Ebû Dâvud ve Dârimî’nin *Sünen*’lerinde ve Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde geçmektedir. Bu eserlerdeki konuyla ilgili Cabir b. Semüre’den rivayet edilen hadislerin tamamı Temîm b. Tarafe tarikiyle aktarılmıştır. Muhakkikler, bu rivayetler hakkında “sahih” değerlendirmesinde bulunmuşlardır.¹⁵⁵

Namaz kılarken semaya bakmanın yasaklanması hadisi hakkında yapılan tahripte, Kütüb-i Tis’a içerisinde altı rivayetin nakledildiği tespit edilmiştir. İncelemesi yapılan Temim b. Tarafe zinciriyle nakledilen rivayetin senedi muttasıl olarak aktarılmıştır. Raviler arasında hoca-talebe ilişkisi bulunmaktadır. Senedde yer alan raviler cerh-tadil kaynaklarında genellikle güvenilir olarak değerlendirilmiştir. Rivayeti şazz ya da illetli kılacak bir kusura kaynaklarda yer verilmemiştir. Dolayısıyla bu rivayet sahih hadisin şartlarını taşımaktadır. Diğer eserlerde bulunan hadislerin ise muasır hadis âlimlerince haklarında yapılan değerlendirmelerde isnad veya sıhhatlerini olumsuz yönde etkileyen bir durumun olmadığı, rivayetlerin isnad bakımından “sahih” oldukları belirtilmiştir. Konu hakkında Ebû Hureyre, Enes b. Mâlik ve İbn Ömer’in rivayet ettiği hadisler de kaynaklarda yer almaktadır.¹⁵⁶

¹⁵⁴ Müslim, “Salât”, 117.

¹⁵⁵ İbn Mâce, *Sünen*, “İkâmetü’s-Salât”, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 2/161; Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî, *Sünen* (Arabistan: Dârü’l-Muğnî, 2000), “Salât”, (Muhakkikin notu [Hüseyn Selîm Esed ed-Dârânî]) 2/823; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 34/427, 447, 489, 526.

¹⁵⁶ Ebû Hureyre, Enes b. Mâlik ve İbn Ömer’in rivayetleri için bkz. Müslim, “Salât”, 117; İbn Mâce, “İkâmetü’s-Salât”, 68.



2.1.5. Resûlullah'ın Oturarak Namaz Kılması

Hadis kaynaklarında Resûlullah'ın oturarak namaz kıldığını aktaran birçok rivayet bulunmaktadır. Namazın nasıl kılınacağı konusunda fakihler, görüşlerini beyan ederken bu konuyu da incelemişler ve düşüncelerini fıkıh kitaplarına aktarmışlardır. Fıkıh kitaplarında bu konu çoğunlukla hastanın namazı ve namazda kıyam konu başlıkları içerisinde işlenmiştir.

Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelî mezheplerine göre farz namazlarda, Hanefî mezhebine göre ise farz ve vacib olan namazlarda kıyam farzdır. Ancak herhangi bir sebepten ötürü ayakta namaz kılamayan kişi -bazı konularda ihtilaf olmakla birlikte- oturarak, yanları üzerine ya da imâ ile namazını kılabilir. Nafile namazlarda ayakta kılma konusunda mezheplere göre esneklik sağlandığı için diğer şekillerde de kıyam yerine getirilebilir.¹⁵⁷

Oturmanın şekliyle ilgili olarak kaynaklarda; bağdaş kurarak, namaz ka'desinde oturur vaziyette ya da ayaklarını uzatarak kabaları üzerine oturmak şeklinde görüşler beyan edilmiştir. Burada asıl olan, kişi için kolay olan oturuş şeklini seçmektir.¹⁵⁸

Konu hakkında Câbir b. Semüre'nin rivayet ettiği hadisin metni şöyledir;

¹⁵⁷ Akyüz, *Mukayeseli İbadetler ilmihali*, 1/145.

¹⁵⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, 1/372; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, 1/262; eş-Şirbînî, *Delilleriyle Büyük Şâfiî Fıkıhı (Muğni'l-Muhtâc)*, 2/416, 420.

وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ¹⁵⁹، حَدَّثَنَا عُيَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى¹⁶⁰، عَنْ حَسَنِ بْنِ صَالِحٍ¹⁶¹،

عَنْ سِمَاكِ¹⁶²، قَالَ: أَخْبَرَنِي جَابِرُ بْنُ سَمُرَةَ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يَمُتْ حَتَّى صَلَّى

قَاعِدًا¹⁶³

“... Câbir b. Semüre dedi ki: ‘ Resûlullah, oturarak namaz kılmadan vefat etmedi.’”

2.1.5.2. Hadisin Tahrici

Resûlullah’ın oturarak namaz kılması hadisi Câbir b. Semüre tarikiyle Kütüb-i Tis’a içerisinde sadece Müslim’in *Sahih*’inde yer almaktadır. Hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Aynı konuyla ilgili diğer sahabîlerden de rivayetler eserde nakledilmiştir.

Resûlullah’ın oturarak namaz kılması ile ilgili hadis hakkında yapılan tahricte, Kütüb-i Tis’a içerisinde bir rivayetin nakledildiği tespit edilmiştir. İncelemesi yapılan Simâk b. Harb zinciriyle nakledilen rivayetin senedi muttasıl olarak aktarılmıştır. Raviler arasında hoca-talebe ilişkisi bulunmaktadır. Senedde yer alan raviler cerh-tadil kaynaklarında genellikle güvenilir olarak değerlendirilmiştir. Rivayeti şazz ya da illetli kılacak bir kusura kaynaklarda yer verilmemiştir. Dolayısıyla bu rivayet sahih hadisin şartlarını taşımaktadır. Konuyla ilgili diğer sahabîlerden de rivayetler aktarılmıştır. Câbir b. Semüre’nin rivayet ettiği hadiste Resûlullah’ın oturarak namaz kılmasına ilişkin herhangi bir sebep aktarılmamıştır. Hz. Âişe ve Hz. Hafsa’nın rivayet ettiği hadislerde,

¹⁵⁹ Bkz. 131. dipnot.

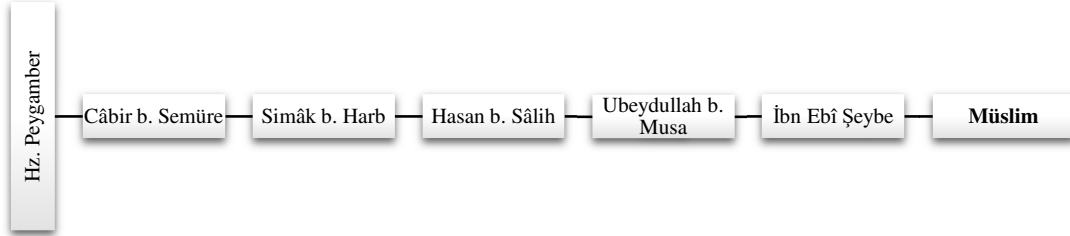
¹⁶⁰ **Ubeydullâh b. Mûsâ el-Absî (öl. 219)** : Kûfeli muhaddislerdendir. Künyesi Ebû Muhammed’dir. İbn Ebî’l-Muhtâr olarak da bilinir. Ricâl kaynaklarında “sika”, “sadûk” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İclî, *Ma’rife*, 2/114; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, 5/334; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 7/152; Mizzî, *Tehzîbu’l-kemâl*, 19/164, 168.

¹⁶¹ **Hasen b. Sâlih el-Hemedânî (öl. 169)** : Kûfeli hadisçilerdendir. Künyesi Ebû Abdillâh’tır. Ricâl kaynaklarında “sika”, “mutkin”, “hafız” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İclî, *Ma’rife*, 1/294; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, 3/18; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 6/164.

¹⁶² **Simâk b. Harb ez-Zühî (öl. 123)** : El-Bekrî ve el-Kûfî olarak da nisbelenmiştir. Tâbiûn âlimlerindendir ve seksen sahabî ile görüşmüştür. Ricâl kaynaklarında onunla ilgili farklı değerlendirmeler olmuştur. Hakkında “sika”, “câizu’l-hadis”, “muzdaribu’l-hadis” gibi değerlendirmeler yapılmıştır. Bkz. İclî, *Ma’rife*, 1/436; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, 4/279; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 4/339.

¹⁶³ *Müslim*, “Salâtü’l-Musâfirîn”, 119.

Resûlullah'ın yaşlanması ve yaşlanması sebebiyle vücudunun ağırlaşması oturarak namaz kılmasının gerekçesi olarak aktarılmıştır.¹⁶⁴



2.1.6. Namazda Şeytanın Musallat Olması

Namazda şeytanın musallat olması ve bunun sonucunda namaz kılan kişinin namazında tereddüde düşüp, namazı yanlış kıldığı zannına kapılması meselesi hadislerde aktarılmaktadır. Konuyla ilgili pek çok sahih rivayet bulunmaktadır. Bu rivayetlerde Resûlullah, başına böyle bir durum gelen kişinin namazını bozmamasını ve sehv secdesi yapmasını istemektedir.¹⁶⁵

Bazı rivayetlerde ise böyle bir durumda, kişinin en az kıldığını bildiği rekât sayısını esas alması ve devamında sehv secdesini yapması gerektiği rivayet edilmiştir.¹⁶⁶ Câbir b. Semüre'nin konuyla ilgili rivayeti şöyledir;

حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ¹⁶⁷، وَخَلْفُ بْنُ الْوَلِيدِ¹⁶⁸، قَالَا: حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ¹⁶⁹، عَنْ سِمَاكِ¹⁷⁰، أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ سَمُرَةَ، يَقُولُ: صَلَّى بِنَا رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَاةَ الْفَجْرِ، فَجَعَلَ يَهْوِي بِيَدِهِ، قَالَ خَلْفٌ: يَهْوِي، فِي الصَّلَاةِ قُدَّامَهُ، فَسَأَلَهُ الْقَوْمُ حِينَ انْصَرَفَ فَقَالَ: "إِنَّ الشَّيْطَانَ هُوَ

¹⁶⁴ Hz. Âişe ve Hz. Hafsa'nın rivayetleri için bkz. Müslim, "Salâtü'l-Müsâfirîn", 115, 117, 118.

¹⁶⁵ İlgili rivayetler için bkz. Buhârî, "Sehv", 7; Müslim, "Mesâcid", 82, 84; Ebû Dâvud, "Salât", 192.

¹⁶⁶ İlgili rivayetler için bkz. Müslim, "Mesâcid", 88; İbn Mâce, "İkâmetü's-Salât", 132.

¹⁶⁷ **Abdurrezzâk b. Hemmâm el-Himyerî (öl. 211)** : Yemenli muhaddislerdendir. Künyesi Ebû Bekr'dir. Ricâl kaynaklarında "sika", "sebt" olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İclî, *Ma'rife*, 2/93; İbn Hibbân, *es-Sikât*, V8/412; el-Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, 18/52, 58.

¹⁶⁸ **Halef b. el-Velîd el-Cevherî (öl. 212)** : Bağdatlı muhaddislerdendir. Künyesi Ebû'l-Velîd'dir. Ricâl kaynaklarında "sika" olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 3/371; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 8/227.

¹⁶⁹ **İsrâîl b. Yûnus es-Sübey'î (öl. 160)** : Kûfeli muhaddislerdendir. Künyesi Ebû Yûsuf'tur. Ricâl kaynaklarında "sika", "sebt", "imam", "hafız" olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İclî, *Ma'rife*, 1/222; el-Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, 2/515, 520; ez-Zehebî, *Siyer*, 1985, 7/355; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 6/79.

¹⁷⁰ Bkz. 164. dipnot.

كَانَ يُلْقِي عَلَى شَرَرِ النَّارِ لِيَفْتِنَنِي عَنْ صَلَاتِي، فَتَنَّاوَلْتُهُ، فَلَوْ أَخَذْتُهُ، مَا انْفَلَتَ مِنِّي حَتَّى يُنَاطَ إِلَى سَارِيَةٍ مِنْ سَوَارِي الْمَسْجِدِ، يَنْظُرُ إِلَيْهِ وَلَدَانُ أَهْلِ الْمَدِينَةِ¹⁷¹

“... Câbir b. Semüre diyor ki: ‘ Resûlullah bizimle sabah namazını kıldı. Derken eliyle kovmaya başladı. Halef dedi ki: Namazda önünü kovuşturmaya başladı. Bunun üzerine namazı bitirince bir grup ona sordu. Resûlullah dedi ki: ‘Şüphesiz şeytan, namazımdan beni fitneye düşürmek için üzerime ateşten kıvılcımlar attı. Ben onu tuttum. Eğer onu yakalasaydım, mescidin direklerinden bir direğe asıncaya kadar benden kurtulamazdı. Medine halkının çocukları ona bakardı.’”

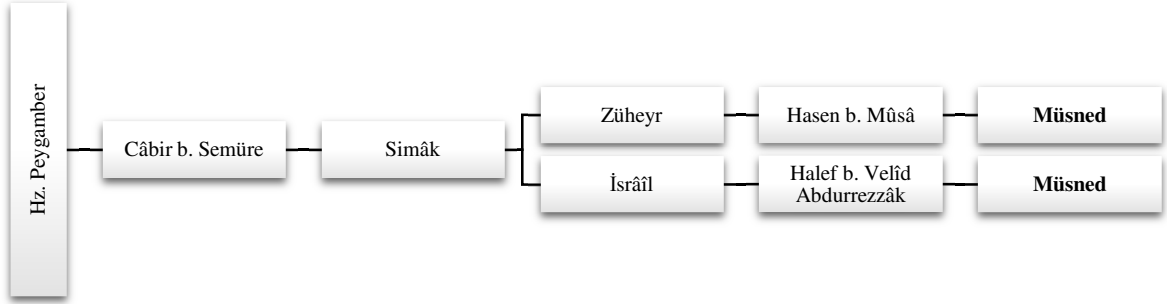
2.1.6.1. Hadisin Tahrici

Namazda şeytanın musallat olması hakkında vârid olan hadis, Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde iki farklı sened ile nakledilmektedir. Her iki rivayet de Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir.

Müsned’deki her iki rivayetle ilgili olarak Şuayb el-Arnâvûd, senedlerini Simâk b. Harb sebebiyle “hasen”, genel olarak “sahihun liğayrihi” şeklinde değerlendirmektedir.¹⁷² İncelemesi yapılan rivayetin senedi muttasıl olarak aktarılmıştır. Raviler arasında hoca-talebe ilişkisi bulunmaktadır. Senedde yer alan raviler cerh-tadil kaynaklarında genellikle güvenilir olarak değerlendirilmiştir. Rivayeti şazz ya da illetli kılacak bir kusura kaynaklarda yer verilmemiştir. Dolayısıyla bu rivayet sahih hadisin şartlarını taşımaktadır. Câbir b. Semüre’nin rivayetinde böyle bir durumda sehiv secdesi konusuna değinilmemiştir.

¹⁷¹ Ahmed b. Hanbel, 34/508.

¹⁷² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 34/508.



2.1.7. Sabah Namazında Kâf Sûresinin Okunması

Hadis kaynaklarında, sesli kıraat ile kılınan namazlarda Resûlullah'ın hangi sureleri okuduğu konusunda birçok rivayet nakledilmiştir. İlgili rivayetlerde Resûlullah'ın sabah namazında 60-100 ayet civarında okuduğu, ayrıca; Cin, Zilzâl, Tekvîr, Kâf, Mu'minûn surelerini de okuduğu nakledilmiştir.¹⁷³ Konuyla ilgili Câbir b. Semüre'nin rivayet ettiği hadisin metni şöyledir;

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ¹⁷⁴، حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ¹⁷⁵، عَنْ زَائِدَةَ¹⁷⁶، حَدَّثَنَا سِمَاكُ بْنُ حَرْبٍ¹⁷⁷، عَنْ جَابِرِ بْنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقْرَأُ فِي الْفَجْرِ ق وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ وَكَانَ صَلَاتُهُ بَعْدُ تَخْفِيفًا¹⁷⁸

¹⁷³ İlgili rivayetler için bkz. Buhârî, "Ezân", 103; Ebû Dâvud, "Salât", 134; İbn Mâce, "İkâmetü's-Salât", 5.

¹⁷⁴ Bkz. 131. dipnot.

¹⁷⁵ **Hüseyin b. Alî el-Cu'fî (öl. 203)** : El-Kûfî olarak da nisbelenmiştir. Künyesi Ebû Abdillâh'tır. Ricâl kaynaklarında "sika" olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İclî, *Ma'rifetü's-sikât*, 1/302; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 8/184.

¹⁷⁶ **Zâide b. Kudâme es-Sekafî (öl. 161)** : Kûfeli ravilerdendir. Künyesi Ebû Salte'dir. Ricâl kaynaklarında "sika" ve "sebt" olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İclî, *Ma'rife*, 1/167; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 3/613; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 6/339; Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, 9/273.

¹⁷⁷ Bkz. 164. Dipnot.

¹⁷⁸ Müslim, "Salât", 168.

“... Câbir b. Semüre şöyle dedi: ‘ Resûlullah, sabah namazında; ‘Kâf. Şanlı Kur’ân’a yemin ederim ki...’ sûresini okurdu. Ondan sonraki namazları kısa kıldırırdı.”

2.1.7.1. Hadisin Tahrici

Resûlullah’ın sabah namazında Kâf sûresini okuması hakkında vârid olan bu hadis, Müslim’in *Sahih*’i ve Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde rivayet edilmektedir.¹⁷⁹

Müslim’in *Sahih*’inde iki farklı senedle, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir.

Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde, üç farklı sened ile rivayet edilmiştir. Rivayetler, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, dört hadisin senedini “hasen”, olarak kabul etmişken, mütabaattan ötürü hadis metni hakkında “sahihun liğayrihi” ifadesini kullanmıştır.¹⁸⁰

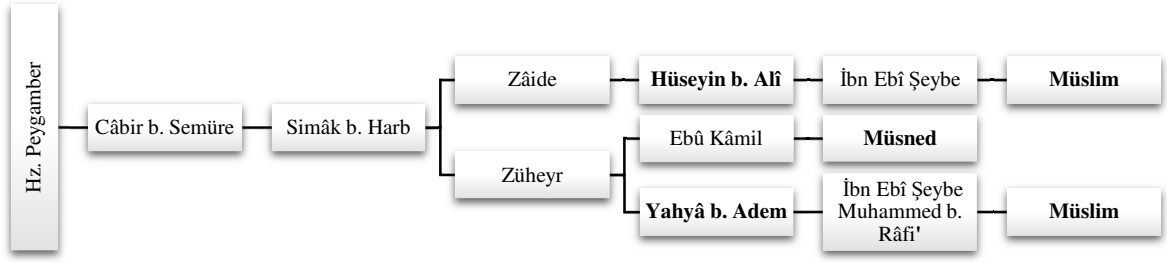
Resûlullah’ın sabah namazında Kâf sûresini okuduğu hakkında bilgi veren bu hadisin, Kütüb-i Tis’a içerisinde beş tariki tespit edilmiştir. İncelemesi yapılan Simâk b. Harb zinciriyle nakledilen rivayetin senedi muttasıl olarak aktarılmıştır. Raviler arasında hoca-talebe ilişkisi bulunmaktadır. Senedde yer alan raviler cerh-tadil kaynaklarında genellikle güvenilir olarak değerlendirilmiştir. Rivayeti şazz ya da illetli kılacak bir kusur kaynaklarda bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu rivayet sahih hadisin şartlarını taşımaktadır. Ancak diğer kaynak olan *el-Müsned*’deki rivayetlerin isnadının hasen olması ve genel anlamda sahih liğayrihi kabul edilmesi söz konusudur. Bu durum hadisin sıhhatine zarar vermemektedir. Senedlerdeki râvîler hakkında olumlu kanaatler yaygındır. İsnadları güçlü genel manada “sahih” rivayetlerdir.

Bu rivayet tefsir kaynaklarında da delil olarak kullanılmıştır. Müfessir Kurtubî, Kâf sûresinin tefsirinin giriş bölümünde bu rivayeti, sûrenin faziletine delil olarak aktarmıştır.¹⁸¹

¹⁷⁹ Ahmed b. Hanbel, 34/432, 492, 501, 511.

¹⁸⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 34432, 492, 501, 511.

¹⁸¹ Ebû Abdillâh Muhammed el-Kurtubî, *El-Câmi’ li ahkâmi’l-Kur’an* (Kahire: Dârü’l-Kütübi’l-Mısırî, 1964), 17/1.



2.1.8. Sabah Namazından Sonra Güneş Doğana Kadar Oturmak

Bazı hadis kaynaklarında Resûlullah'ın sabah namazını kıldıktan sonra güneş doğana kadar mescidde oturduğu rivayet edilmiştir. Sahih rivayetlerle aktarılan bu bilgiyle ilgili hadis şerhlerinde, oturmaktan kastedilen şeyin oturarak Allah'ı zikretmek olduğu, bu şekilde oturmanın mendup sayıldığı, mescidlerin Allah'ın rahmetinin indiği mekânlar olmasından dolayı buralarda çokça zaman geçirmek gerektiği aktarılmıştır.¹⁸² Konuyla ilgili Câbir b. Semüre'nin rivayet ettiği hadisin metni şöyledir;

¹⁸² Ahmed Davudoğlu, *Sahîh-i Müslim Tercüme ve Şerhi* (İstanbul: Sönmez Neşriyat, 1986), 4/34; Muhammed Abdurraûf el-Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr* (Mısır: Mektebetü't-Ticâriyyetü'l-Kübrâ, 2010), 5/146.

وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ¹⁸³، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ¹⁸⁴، عَنْ سُفْيَانَ¹⁸⁵، قَالَ أَبُو بَكْرٍ: وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشْرٍ¹⁸⁶، عَنْ زَكَرِيَّا¹⁸⁷، كِلَاهُمَا عَنْ سِمَاكِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا صَلَّى الْفَجْرَ جَلَسَ فِي مُصَلَّاهُ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ حَسَنًا¹⁸⁸

“... Câbir b. Semüre dedi ki: ‘ Hz. Peygamber, sabah namazını kıldıktan sonra güneş iyice doğana kadar namazgâhında otururdu. ”

2.1.8.1. Hadisin Tahrici

Sabah namazından sonra güneş doğana kadar oturma hakkında vârid olan bu hadis; Müslim’in *Sahih*’i haricinde, Ebû Dâvûd, Tirmîzî ve Nesâî’nin *Sünen*’inde ve Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde rivayet edilmektedir.¹⁸⁹

Müslim’in *Sahih*’inde, ikisi asıl hadis iki tanesi de mütabaat ve şavâhid türünde dört hadis bulunmaktadır. Hadislerin senedinde bulunan tahviller sened sayısını beşe çıkarmaktadır. Senedlerin tamamı Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir.

Ebû Dâvûd’un *Sünen*’inde tek sened ile nakledilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, hadisin isnadını Simâk b. Harb sebebiyle “hasen” olarak değerlendirmiştir.¹⁹⁰

¹⁸³ Bkz. 131. dipnot.

¹⁸⁴ **Veki’ b. el-Cerrâh el-Kûfî (öl. 196)** : Künyesi Ebû Süfyân’dır. Hadis hafızlarının en sağlam hafızaya sahip olanlarından biridir. Ricâl kaynaklarında “sika” ve “hafız” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İclî, *Ma’rife*, 2/341; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, 9/38; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 7/562; Mizzî, *Tehzîbu’l-kemâl*, 30/471.

¹⁸⁵ **Süfyân b. Saîd es-Sevrî (öl. 161)** : Kûfeli âlimlerdendir. Ebû Abdillâh olarak künyelenmiştir. Ricâl kaynaklarında “sika”, hafız”, “imam” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İclî, *Ma’rife*, 1/407; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, 4/422, 426; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 6/401.

¹⁸⁶ **Muhammed b. Bişr el-Abdî (öl. 203)** : Kûfeli muhaddislerdendir. Ebû Abdillâh olarak künyelenmiştir. Ricâl kaynaklarında “sika”, “hafız” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İclî, *Ma’rife*, 2/232; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, 7/210; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 7/441; Mizzî, *Tehzîbu’l-kemâl*, 24/523.

¹⁸⁷ **Zekerîyyâ b. Ebî Zâide el-Hemedânî (öl. 147)** : Kûfeli muhaddislerdendir. Künyesi Ebû Yahyâ’dır. Ricâl kaynaklarında “sika”, “salih” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İclî, *Ma’rife*, 1/370; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 6/334; Mizzî, *Tehzîbu’l-kemâl*, 9/359, 361.

¹⁸⁸ Müslim, “Mesâcid”, 287.

¹⁸⁹ Ebû Dâvud, “Edeb”, 28; Tirmîzî, “Sefer”, 22; Nesâî, “Sehv”, 99; Ahmed b. Hanbel, 34/414, 431, 465, 481, 487, 491, 523, 524.

¹⁹⁰ Ebû Dâvud, *Sünen*, “Edeb”, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 7/218.

Tirmîzî'nin *Sünen*'inde bir senedle ve Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Tirmîzî hadisi “hasen sahih” olarak değerlendirmiştir. Elbânî de hadisile ilgili “sahih” değerlendirmesinde bulunmuştur.¹⁹¹

Nesâî'nin *Sünen*'inde Câbir b. Semüre'den konuyla ilgili iki rivayet nakledilmiştir. Her iki rivayet de Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Elbânî iki hadisile ilgili “sahih” değerlendirmesinde bulunmuştur.¹⁹²

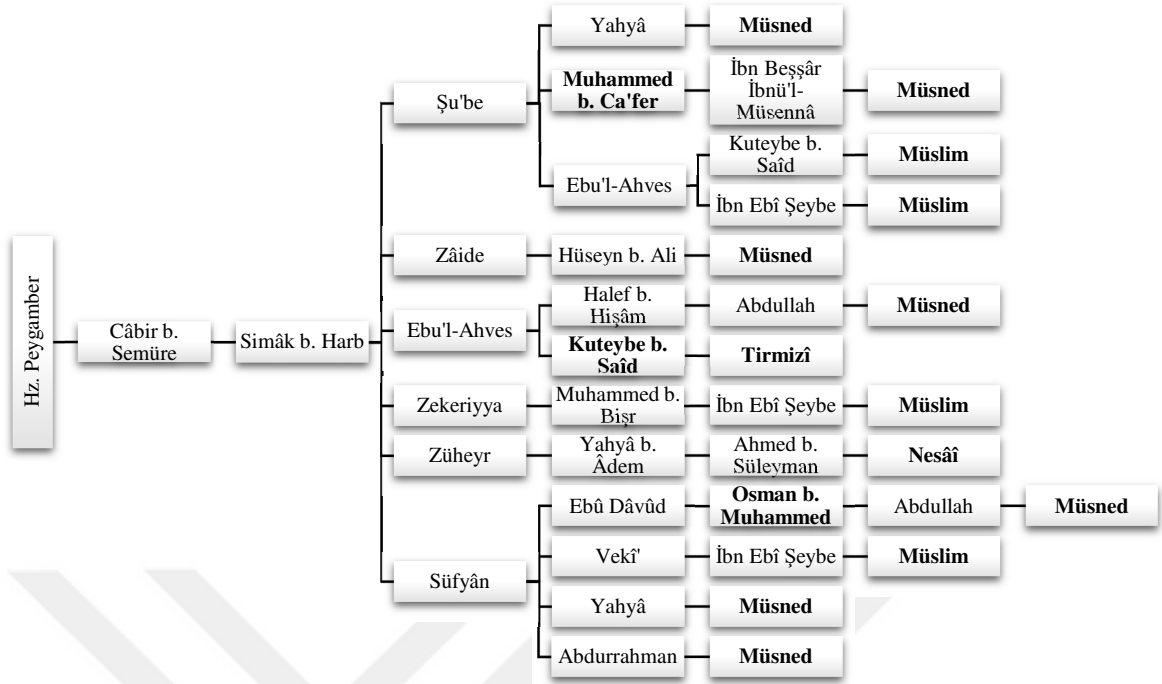
Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde yedi ayrı senedle ve Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, hadislerin isnadını Simâk b. Harb sebebiyle “hasen” olarak değerlendirmiştir.¹⁹³

Hız. Peygamber'in sabah namazından sonra güneş doğana kadar mescidde oturduğuna dair bilgi veren bu hadis, Kütüb-i Tis'a'da pek çok yerde geçmektedir. İncelemesi yapılan Simâk b. Harb zinciriyle nakledilen rivayetin senedi muttasıl olarak aktarılmıştır. Raviler arasında hoca-talebe ilişkisi bulunmaktadır. Senedde yer alan raviler cerh-tadil kaynaklarında genellikle güvenilir olarak değerlendirilmiştir. Rivayeti şazz ya da illetli kılacak bir kusur kaynaklarda bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu rivayet sahih hadisin şartlarını taşımaktadır. Diğer eserlerde bulunan hadislerin ise muasır hadis âlimlerince genel olarak “sahih” oldukları kabul edilmiştir.

¹⁹¹ Tirmîzî, *Sünen*, “Sefer”, (Muhakkikin notu [Nâsırüddin Elbânî]) 2/480.

¹⁹² Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, “Sehv”, (Muhakkikin notu [Nâsırüddin el-Elbânî]) 3/80.

¹⁹³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 34/14, 431, 465, 481, 487, 491, 523.



2.1.9. Öğle Namazının Vakti

Öğle namazı vaktinin başlangıcı konusunda âlimler arasında ittifak vardır. Güneşin en tepe noktaya vardiktan sonra batıya doğru yöneldiği vakit (istivâ ve zeval), öğle namazının başlangıç vaktidir. Öğle namazının kılınabileceği son vakitle ilgili mezhepler arasında görüş ayrılığı bulunmaktadır. Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelî mezheplerinin görüşü, cismin gölgesinin kendi boyu kadar olduğu vakittir. İmam Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed'in de görüşü bu yöndedir. Ülkemizde de bu görüşe göre öğle namazları kılınmaktadır. İmam Ebû Hanife'ye göre ise; öğle namazının son vakti, her cismin gölge boyunun, cismin kendi boyunun iki misli olduğu vakte kadardır. İki misli olunca ikindi namazının vakti başlar. Bir diğer görüşe göre Ebû Hanife de diğer üç mezhep gibi düşünmektedir. Bir misli ile iki misli arasındaki vakti ise mühmel olarak değerlendirmiştir.¹⁹⁴ Bu konuda hadis kaynaklarında birbirinden farklı rivayetler yer almaktadır.¹⁹⁵

Konuyla ilgili Çâbir b. Semüre'nin rivayet ettiği hadisin metni şöyledir;

¹⁹⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, 1/252; eş-Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, 2/211; Akyüz, *Mukayeseli İbadetler ilmihali*, 1/364.

¹⁹⁵ İlgili rivayetler için bkz. Ebû Dâvud, "Salât", 2; Tirmîzî, "Salât", 1; Nesâî, "Mesâcid", 89.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى¹⁹⁶، وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ¹⁹⁷، كِلَاهُمَا عَنْ يَحْيَى الْقَطَّانِ¹⁹⁸، وَابْنِ مَهْدِيٍّ¹⁹⁹، ح قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى: حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ شُعْبَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا سِمَاكُ بْنُ حَرْبٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، ح قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى، وَحَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ سِمَاكٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، قَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي الظُّهْرَ إِذَا دَخَلَتِ الشَّمْسُ²⁰⁰

“... Câbir b. Semüre şöyle dedi: ‘Hz. Peygamber, öğle namazını güneş en tepeden batıya kayınca kılarıdı.’”

2.1.9.1. Hadisin Tahrici

Öğle namazının vakti hakkında vârid olan bu hadis, Müslim’in *Sahih*’i haricinde, Ebû Dâvud ve İbn Mâce’nin *Sünen*’lerinde ve Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde rivayet edilmektedir.²⁰¹

Müslim’in *Sahih*’inde, konu hakkında rivayet olunan tek hadistir. Rivayetin içerisinde bulunan tahviller sened sayısını üçe çıkarmaktadır.

Ebû Dâvud’un *Sünen*’inde, bir senedle rivayet olunan bu hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, hadisi “sahihun liğayrihi” kabul etmektedir. Hadisin isnadını Simâk b. Harb sebebiyle “hasen” olarak değerlendirmiştir.²⁰²

¹⁹⁶ **Muhammed b. el-Müsennâ el-Anzî (öl. 252)** : El-Basrî olarak da nisbelenmiştir. Künyesi Ebû Mûsâ’dır. Ricâl kaynaklarında “hafız”, “hüccet” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İbn Hibbân, *es-Sikât*, 9/111; Mizzî, *Tehzîbu’l-kemâl*, 26/359.

¹⁹⁷ **Muhammed b. Beşâr el-Abdî (öl. 252)** : Basralı muhaddislerdendir. Künyesi Ebû Bekr’dır. Ricâl kaynaklarında “sika”, “hafız”, “sadûk” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İclî, *Ma’rife*, 2/232; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, 7/214; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 9/111; Mizzî, *Tehzîbu’l-kemâl*, 24/511.

¹⁹⁸ **Yahyâ b. Saîd el-Kattân (öl. 198)** : Basralı muhaddislerdendir. Künyesi Ebû Saîd’dır. Ricâl kaynaklarında “sika”, “sebt”, “hafız” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İclî, *Ma’rife*, 2/353; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, 9/151; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 7/611.

¹⁹⁹ **Abdurrahmân b. Mehdî el-Anberî (öl. 198)** : Basralı muhaddislerdendir. Künyesi Ebû Saîd’dır. Ricâl kaynaklarında “sebt” ve “hafız” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İclî, *Ma’rife*, 2/88; İbn Ebî Hâtim er-Râzî, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, 5/288, 289; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 8/373; el-Mizzî, *Tehzîbu’l-kemâl*, 17/430.

²⁰⁰ Müslim, “Mesâcid”, 188.

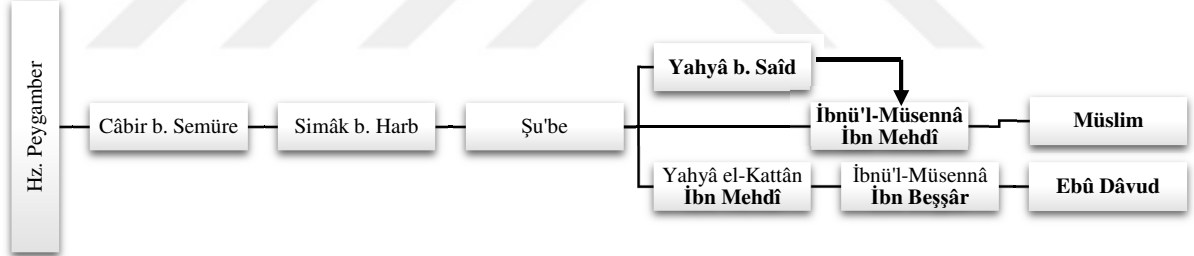
²⁰¹ Ebû Dâvud, “Salât”, 131; İbn Mâce, “Salât”, 3; Ahmed b. Hanbel, 34/517.

²⁰² Ebû Dâvud, *Sünen*, “Salât”, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 2/104.

İbn Mâce'nin *Sünen*'inde, bir senedle ve Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, hadisi "sahihun liğayrihi" kabul etmektedir. Hadisin isnadını Simâk b. Harb sebebiyle "hasen" olarak değerlendirmiştir.²⁰³

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde geçen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, hadisin isnadını Simâk b. Harb sebebiyle "hasen" olarak değerlendirmiştir. Senedinde yer alan diğer râvileri "sika" olarak değerlendirmiştir.²⁰⁴

Öğle namazının vakti ile ilgili hadis hakkında yapılan tahrişte, Kütüb-i Tis'a içerisinde tahviller ile birlikte altı rivayetin nakledildiği tespit edilmiştir. İncelemesi yapılan Simâk b. Harb zinciriyle nakledilen rivayetin senedi muttasıl olarak aktarılmıştır. Raviler arasında hoca-talebe ilişkisi bulunmaktadır. Senedde yer alan raviler cerh-tadil kaynaklarında güvenilir olarak değerlendirilmiştir. Rivayeti şazz ya da illetli kılacak bir kusur kaynaklarda bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu rivayet sahih hadisin şartlarını taşımaktadır. Diğer eserlerde bulunan hadislerin ise muasır hadis âlimlerince haklarında yapılan değerlendirmelerde isnad veya sıhhatlerini olumsuz yönde etkileyen bir durumun bulunmadığı tespit edilmiştir.



Bu konu hakkında Çâbir b. Semüre'nin rivayet ettiği bir hadis daha bulunmaktadır. Hadisin metni şöyledir;

²⁰³ İbn Mâce, *Sünen*, "Salât", (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 1/429.

²⁰⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 34/517.

وَحَدَّثَنِي سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ²⁰⁵، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَعْيَنَ²⁰⁶، حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ²⁰⁷، حَدَّثَنَا سِمَاكُ بْنُ
حَرْبٍ²⁰⁸، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، قَالَ: كَانَ بِلَالٌ يُؤَذِّنُ إِذَا دَحَضَتْ، فَلَا يُقِيمُ حَتَّى يَخْرُجَ النَّبِيُّ صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَإِذَا خَرَجَ أَقَامَ الصَّلَاةَ حِينَ
يَرَاهُ²⁰⁹

“... Câbir b. Semüre dedi ki: ‘ Bilâl, güneş kayınca ezanı okur fakat Hz. Peygamber yanımıza gelmedikçe kamet getirmezdi. Hz. Peygamber çıkageldiğinde kendisini gördüğü vakit namaza kamet getirirdi.’”

Öğle namazının vakti hakkında vârid olan bu hadis, Müslim’in *Sahih*’i haricinde, Tirmîzî ve Ebû Dâvud’un *Sünen*’inde, Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde rivayet edilmektedir.²¹⁰

Müslim’in *Sahih*’inde bir senedle ve Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir.

Tirmîzî’nin *Sünen*’inde bir senedle ve Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Tirmîzî hadisi “hasen” olarak değerlendirmiştir. Elbânî de hadisle ilgili “hasen” değerlendirmesinde bulunmuştur.²¹¹

Ebû Dâvud’un *Sünen*’inde iki farklı rivayet bulunmaktadır. Her iki rivayet Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, hadisleri “sahihun liğayrihi” kabul etmektedir. Hadislerin isnadını Simâk b. Harb sebebiyle “hasen” olarak değerlendirmiştir.²¹²

²⁰⁵ **Seleme b. Şebîb en-Nîsâbüri (öl. 247)** : Künyesi Ebû Abdîrrahmân’dır. Mekke’de yaşamıştır. Ricâl kaynaklarında “sika”, “sadûk”, “hafız”, “imam” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, 4/164; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 8/287; Zehebî, *Siyer*, 12/256.

²⁰⁶ **el-Hasen b. Muhammed b. A’yen (öl. 210)** : Künyesi ve nisbesi Ebû Alî el-Kureşî’dir. Ricâl kaynaklarında “sika” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, 3/35; Mizzî, *Tehzîbu’l-kemâl*, 6/306; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 8/171.

²⁰⁷ **Zühêyr b. Muâviye el-Cu’fî (öl. 172)** : Kûfeli muhaddislerdendir. Künyesi Ebû Hayseme’dir. Ricâl kaynaklarında “sika”, sebt, “me’mûn” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İclî, *Ma’rif*, 1/372; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, 3/588; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 6/337; Zehebî, *Siyer*, 8/181.

²⁰⁸ Bkz. 164. dipnot.

²⁰⁹ Müslim, “Mesâcid”, 160.

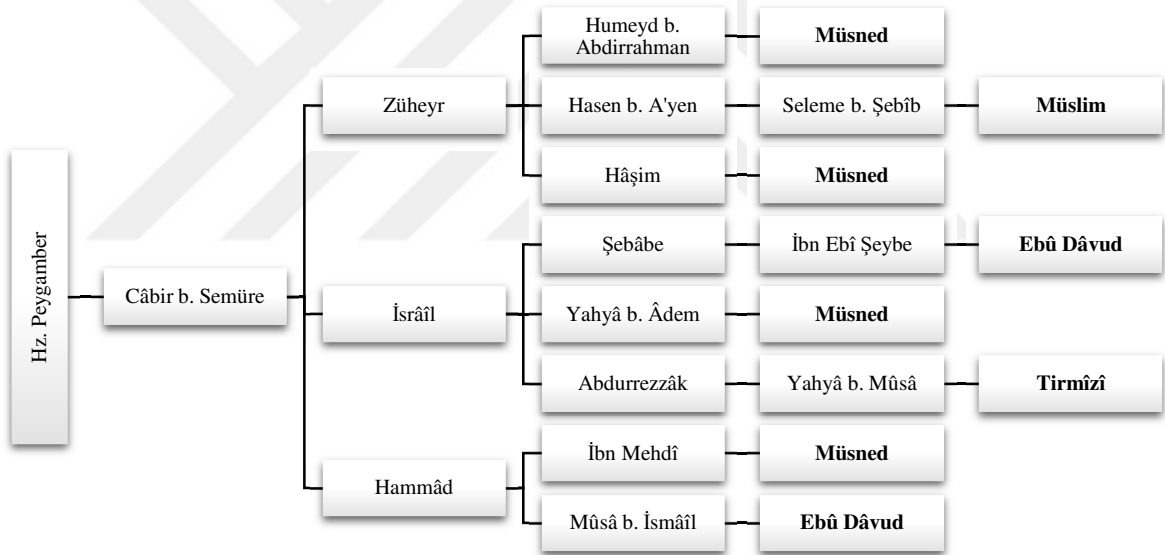
²¹⁰ Ebû Dâvud, “Salât”, 4, 44; Tirmîzî, “Salât”, 36; Ahmed b. Hanbel, 34/435, 436.

²¹¹ Tirmîzî, *Sünen*, “Salât”, (Muhakkikin notu [Nâsirüddin el-Elbânî]) 1/391.

²¹² Ebû Dâvud, *Sünen*, “Salât”, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 1/303, 402.

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde dört ayrı senedle ve Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, hadislerin isnadını Simâk b. Harb sebebiyle "hasen" olarak değerlendirmiştir.²¹³

Öğle namazının vakti ile ilgili hadis hakkında yapılan tahricte, Kütüb-i Tis'a içerisinde sekiz rivayetin nakledildiği tespit edilmiştir. İncelemesi yapılan Simâk b. Harb zinciriyle nakledilen rivayetin senedi muttasıl olarak aktarılmıştır. Raviler arasında hocatalebe ilişkisi bulunmaktadır. Senedde yer alan raviler cerh-tadil kaynaklarında genellikle güvenilir olarak değerlendirilmiştir. Rivayeti şazz ya da illetli kılacak bir kusur kaynaklarda bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu rivayet sahih hadisın şartlarını taşımaktadır. Diğer eserlerde bulunan hadislerin ise muasır hadis âlimlerince haklarında yapılan değerlendirmelerde isnad veya sıhhatlerini olumsuz yönde etkileyen bir durumun olmadığı, rivayetlerin genel olarak "sahih" oldukları belirtilmiştir.



2.1.10. Öğle Namazında Leyl Sûresinin Okunması

Hadis kaynaklarında Resûlullah'ın namazlarında hangi sureleri okuduğuna dair rivayetler aktarılmıştır. Sahabiler, namaz kılarken Resûlullah'ı dikkatle dinlemiş, bu bilgileri bizlere nakletmişlerdir. Öğle ve ikinci namazlarında her ne kadar açıktan kıraat olmasa da bazı sahabiler Resûlullah'ın ne okuduğunu işitmişlerdir. Rivayetlerde

²¹³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 34/435, 436.

Resûlullah'ın öğle namazında; Secde, A'lâ, Târik, Burûc surelerini okuduğuna dair bilgiler yer almaktadır.²¹⁴

Bu konuda Câbir b. Semüre'nin rivayet ettiği bir hadisin metni şöyledir;

وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى²¹⁵، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ²¹⁶، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ²¹⁷، عَنْ سَمَاقٍ²¹⁸، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْرَأُ فِي الظُّهْرِ بِاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى، وَفِي الْعَصْرِ نَحْوَ ذَلِكَ. وَفِي الصُّبْحِ أَطْوَلَ مِنْ ذَلِكَ²¹⁹

“... Câbir b. Semüre şöyle dedi: ‘ Resûlullah öğle namazında Leyl sûresini, ikindide onun gibi bir sûre, sabah namazında ise bunlardan daha uzun (bir sûre) okurdu.’”

2.1.10.1. Hadisin Tahrici

Öğle namazında Leyl sûresinin okunması hakkında vârid olan bu hadis, Müslim'in *Sahih*'i haricinde, Ebû Dâvud ve Nesâî'nin *Sünen*'lerinde ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde rivayet edilmektedir.²²⁰

Müslim'in *Sahih*'inde bir yerde geçen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir.

Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde bir sened ile nakledilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, hadisi “sahihun liğayrihi” kabul etmektedir. Hadisin isnadını Simâk b. Harb sebebiyle “hasen” olarak değerlendirmiştir.²²¹ Aynı bab başlığı altında birden fazla sahabînin konuyla ilgili rivayetleri bulunmaktadır.

²¹⁴ Bkz. Müslim, “Salât”, 171; Ebû Dâvud, “Salât”, 130.

²¹⁵ Bkz. 196. Dipnot.

²¹⁶ Bkz. 199. Dipnot.

²¹⁷ **Şu'be b. el-Haccâc el-Basrî (öl. 160)** : Künyesi Ebû Bistâm'dır. Ricâl kaynaklarında “imam”, “sika”, “hafız” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İclî, *Ma'rife*, 1/456; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 4/370; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 6/446; Zehebî, *Siyer*, 7/202.

²¹⁸ Bkz. 164. Dipnot.

²¹⁹ Müslim, “Salât”, 170.

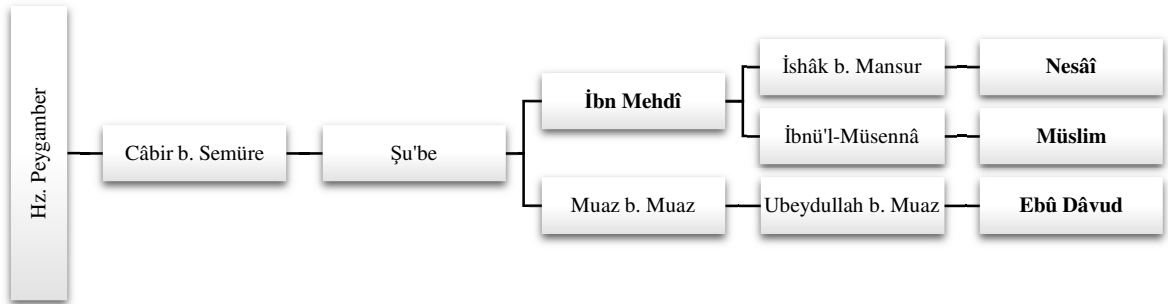
²²⁰ Ebû Dâvud, “Salât”, 131; Nesâî, “İftitâh”, 60; Ahmed b. Hanbel, 34/487, 528.

²²¹ Ebû Dâvud, *Sünen*, “Salât”, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 2/104.

Nesâî'nin *Sünen*'inde, Câbir b. Semüre'den bu hadisle ilgili bir rivayet bulunmakta olup Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Elbânî, hadislerle ilgili genel olarak “sahih” değerlendirmesinde bulunmuştur.²²²

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde, bir sened ile rivayet edilmiştir. Rivayetler, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, iki hadisi de “sahihun liğayrihi” kabul etmektedir. Hadislerin isnadlarını Simâk b. Harb sebebiyle “hasen” olarak değerlendirmiştir.²²³

Öğle namazında Leyl sûresinin okunması hadisi hakkında yapılan tahriçte, Kütüb-i Tis'a içerisinde dört rivayetin nakledildiği tespit edilmiştir. İncelemesi yapılan Simâk b. Harb zinciriyle nakledilen rivayetin senedi muttasıl olarak aktarılmıştır. Raviler arasında hoca-talebe ilişkisi bulunmaktadır. Senedde yer alan raviler cerh-tadil kaynaklarında genellikle güvenilir olarak değerlendirilmiştir. Rivayeti şazz ya da illetli kılacak bir kusur kaynaklarda bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu rivayet sahih hadisin şartlarını taşımaktadır. Diğer eserlerde bulunan hadislerin ise muasır hadis âlimlerince haklarında yapılan değerlendirmelerde isnad veya sıhhatlerini olumsuz yönde etkileyen bir durumun olmadığı, rivayetlerin isnad bakımından “sahih” oldukları belirtilmiştir.



²²² Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, “İftitâh”, (Muhakkikin notu [Nâsırüddin el-Elbânî]) 2/166.

²²³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 34/487, 528.

2.1.11. Öğle ve İkinci Namazlarında Târik-Burûc Sûrelerinin Okunması

حدثنا موسى بن إسماعيل²²⁴، حدثنا حماد²²⁵، عن سِمَاك بن حرب²²⁶ عن جابر بن سَمُرة:

أن رسولَ الله- صلى الله عليه وسلم -كان يقرأُ في الظُّهر والعصرَ بالسَّماء والطَّارِقِ ، ونحوهما من

السُّور²²⁷

“... Câbir b. Semüre şöyle dedi: ‘ Resûlullah, öğle ve ikinci namazlarında ve’s-semâi ve’t-târik, ve’s-semâi zâtî’l-burûc sûrelerini ve onlara yakın sûreleri okurdu.’”

2.1.11.1. Hadisin Tahrici

Öğle ve ikinci namazlarında Târik-Burûc sûrelerinin okunması hakkında vârid olan bu hadis, Ebû Dâvud, Tirmîzî, Dârimî, Nesâî’nin *Sünen*’lerinde ve Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde rivayet edilmektedir.²²⁸

Ebû Dâvud’un *Sünen*’inde bir yerde geçen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, hadisi “sahihun liğayrihi” kabul etmektedir. Hadisin isnadını Simâk b. Harb sebebiyle “hasen” olarak değerlendirmiştir.²²⁹ Aynı bab başlığı altında birden fazla sahabînin konuyla ilgili rivayetleri bulunmaktadır.

Tirmîzî’nin *Sünen*’inde bir sened ile rivayet edilen bu hadis, Simâk b. Harb tarikiyle ulaşmıştır. İmam Tirmîzî, hadis ile ilgili olarak “hasen” hükmünü vermiş, Elbânî ise hadisi “hasen sahih” olarak değerlendirmiştir.²³⁰

Dârimî’nin *Sünen*’inde bir sened ile rivayet edilen bu hadis, Simâk b. Harb tarikiyle ulaşmıştır. Ed-Dârânî hadisin senediyle ilgili “hasen” değerlendirmesinde

²²⁴ **Mûsâ b. İsmâ’îl et-Tebûzekî (öl. 223)** : Basralı muhaddislerdendir. Künyesi Ebû Seleme’dir. Ricâl kaynaklarında “sika”, “me’mûn”, “hafız” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İclî, *Ma’rife*, 2/303; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, 8/136; Şemmsuddin Ebi Abdillâh Muhammed b. Ahmed ez-Zehebî, *Tehzîbu’t-tehzîbi’l-kemâl* (Dâru’l-Fârûk, 2004), 9/127.

²²⁵ **Hammâd b. Seleme (öl. 167)** : Basralı muhaddislerdendir. Künyesi Ebû Seleme’dir. Ricâl kaynaklarında “sika”, “Esbetü’n-Nâs” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İclî, *Ma’rife*, 1/139; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, 3/141; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 6/216.

²²⁶ Bkz. 164. dipnot.

²²⁷ Ebû Dâvud, “Salât”, 130.

²²⁸ Tirmîzî, “Salât”, 117; Dârimî, “Salât”, 62; Nesâî, “İftitâh”, 60; Ahmed b. Hanbel, 34/497, 517.

²²⁹ Ebû Dâvud, *Sünen*, “Salât”, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 2/103.

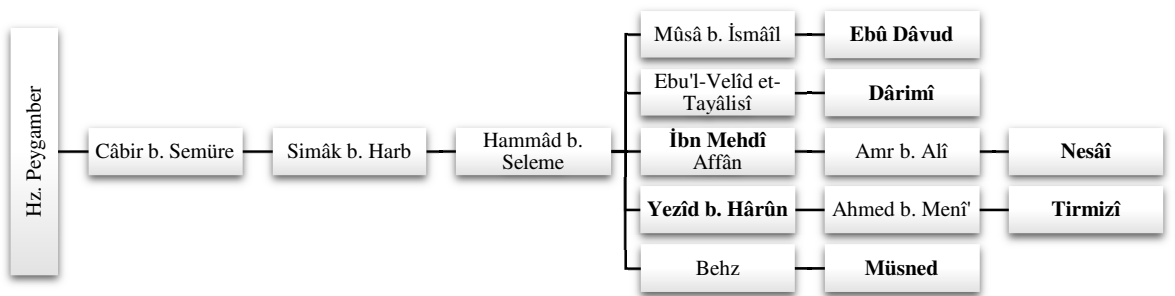
²³⁰ Tirmîzî, *Sünen*, “Salât”, (Muhakkikin notu [Nâsirüddin el-Elbânî]) 2/110.

bulunmuştur.²³¹ Aynı bab başlığı altında farklı sahabîlerden de konuya ilişkin hadisler yer almaktadır.

Nesâî'nin *Sünen*'inde bir sened ile rivayet edilen bu hadis, Simâk b. Harb tarikiyle ulaşmıştır. Elbânî, hadisi “hasen sahih” olarak değerlendirmiştir.²³² Aynı bab başlığı altında birden fazla sahabînin konuyla ilgili rivayetleri bulunmaktadır.

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde, üç farklı sened ile rivayet edilmiştir. Rivayetler, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, iki hadisi de “sahihun liğayrihi” kabul etmektedir. Hadislerin isnadlarını Simâk b. Harb sebebiyle “hasen” olarak değerlendirmiştir.²³³

Öğle ve ikindi namazlarında Târık-Burûc sûrelerinin okunması hadisi hakkında yapılan tahripte, Kütüb-i Tis'a içerisinde yedi rivayetin nakledildiği tespit edilmiştir. İncelemesi yapılan Simâk b. Harb zinciriyle nakledilen rivayetin senedi muttasıl olarak aktarılmıştır. Raviler arasında hoca-talebe ilişkisi bulunmaktadır. Senedde yer alan raviler cerh-tadil kaynaklarında genellikle güvenilir olarak değerlendirilmiştir. Rivayeti şazz ya da illetli kılacak bir kusur kaynaklarda bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu rivayet sahih hadisin şartlarını taşımaktadır. Diğer eserlerde bulunan hadislerin ise muasır hadis âlimlerince haklarında yapılan değerlendirmelerde isnad veya sıhhatlerini olumsuz yönde etkileyen bir durumun olmadığı, rivayetlerin isnad bakımından “sahih” oldukları belirtilmiştir.



²³¹ Dârimî, *Sünen*, “Salât”, (Muhakkikin notu [Hüseyin Selîm Esed ed-Dârânî]) 2/818.

²³² Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, “İftitâh”, (Muhakkikin notu [Nâsirüddin el-Elbânî]) 2/166.

²³³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 34/497, 517.

2.1.12. Öğle Namazında A'lâ Sûresinin Okunması

وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ²³⁴، حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ الطَّيَالِسِيُّ²³⁵، عَنْ شُعْبَةَ²³⁶، عَنْ سِمَاكِ²³⁷،
عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقْرَأُ فِي الظُّهْرِ بِـ {سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى}
[الأعلى: ١] وَفِي الصُّبْحِ بِأَطْوَلٍ مِنْ ذَلِكَ²³⁸

“... Câbir b. Semüre dedi ki: Hz. Peygamber, öğle namazında A'lâ sûresini, sabah namazında ise ondan daha uzun bir sûre okurdu.”

2.1.12.1. Hadisin Tahrici

Öğle namazında A'lâ sûresinin okunması hakkında vârid olan bu hadis Müslim'in *Sahih*'i ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde rivayet edilmektedir.²³⁹

Müslim'in *Sahih*'inde bir yerde geçen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir.

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde geçen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, hadisi “sahihun liğayrihi” kabul etmektedir. Hadisin isnadını Simâk b. Harb sebebiyle “hasen” olarak değerlendirmiştir.²⁴⁰

Öğle namazında A'lâ sûresinin okunması hadisi hakkında yapılan tahricte, Kütüb-i Tis'a içerisinde iki rivayetin nakledildiği tespit edilmiştir. İncelemesi yapılan Simâk b. Harb zinciriyle nakledilen rivayetin senedi muttasıl olarak aktarılmıştır. Raviler arasında hoca-talebe ilişkisi bulunmaktadır. Senedde yer alan raviler cerh-tadil kaynaklarında genellikle güvenilir olarak değerlendirilmiştir. Rivayeti şazz ya da illetli kılacak bir kusur kaynaklarda bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu rivayet sahih hadisin şartlarını taşımaktadır. Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'indeki rivayet ise Şuayb el-Arnâvûd'un

²³⁴ Bkz. 131. dipnot.

²³⁵ **Süleymân b. Dâvud et-Tayâlisî (öl. 203)** : Basralı muhaddislerdendir. Ebû Dâvud künyesiyle meşhur olmuştur. Ricâl kaynaklarında “sika”, “imam”, “hafız” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İclî, *Ma'rife*, 1/427; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 8/275; ez-Zehabî, *Tehzîbu't-tehzîb*, 4/137.

²³⁶ Bkz. 217. dipnot.

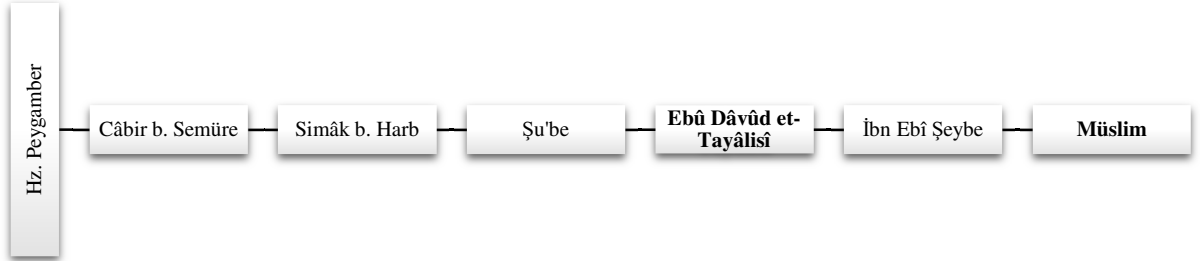
²³⁷ Bkz. 164. dipnot.

²³⁸ Müslim, “Salât”, 171.

²³⁹ Ahmed b. Hanbel, 34/404.

²⁴⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 34/404.

hakkında yaptığı değerlendirmede isnad veya sıhhatini olumsuz yönde etkileyen bir durum olmadığı, rivayetin genel bakımından “sahih” olduğu belirtilmiştir.



2.1.13. Resûlullah’ın Yatsı Namazını Geciktirmesi

Yatsı namazının vakti ile ilgili hadis kaynaklarında pek çok rivayet yer almaktadır. Bu rivayetlerde yatsı namazının kılınma vaktine ilişkin birkaç görüş aktarılmıştır. Yatsı namazının en son ne zaman kılınacağı ile ilgili kaynaklarda, “gecenin üçte birine kadar” ve “gecenin yarısına kadar” kaydıyla aktarılan rivayetler bulunmaktadır.²⁴¹ Rivayetleri inceleyen fakihler, yatsı namazının başlangıç vakti konusunda görüş birliği içerisindeyler. Şafağın kaybolması, yatsı namazının başlangıç vaktidir. Yatsı namazının en son ne zaman kılınacağına dair farklı görüşler olmakla beraber Hanefî ve Şâfiî mezheplerinin görüşü fecr-i sâdika kadardır. İmam Ebû Hanîfe, İmam Şâfiî ve meşhur kavlinde İmam Mâlik’e göre gecenin üçte birinden sonra yatsı namazı kılınmaz. İkinci rivayetlerde İmam Mâlik ve İmam Şâfiî’ye göre gece yarısına kadar kılınabilir.²⁴² Câbir b. Semüre’nin konuyla ilgili rivayet ettiği hadiste ise zaman dilimi net olarak ifade edilmeden, Resûlullah’ın yatsı namazını geciktirdiğinden bahsedilir. Hadisin metni şöyledir;

²⁴¹ İlgili rivayetler için bkz. Müslim, “Mesâcid”, 220, 222, 223; Tirmîzî, *Sünen*, “Salât”, 1.

²⁴² Serahsî, *el-Mebsût*, 1/258; eş-Şirbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, 2/222, 223; Akyüz, *Mukayeseli İbadetler ilmihali*, 1/366.

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى²⁴³، وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ²⁴⁴، وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ²⁴⁵، قَالَ يَحْيَى: أَخْبَرَنَا،
وَقَالَ الْآخَرَانِ: حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ²⁴⁶، عَنْ سِمَاكِ²⁴⁷، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُؤَخِّرُ صَلَاةَ الْعِشَاءِ الْآخِرَةِ²⁴⁸

“...Câbir b. Semüre dedi ki: ‘ Resûlullah, yatsı namazını te’hîr ederdi.’”

2.1.13.1. Hadisin Tahrici

Resûlullah’ın yatsı namazını geciktirmesi hakkında vârid olan bu hadis Müslim’in *Sahih*’i haricinde, Tirmîzî ve Nesâî’nin *Sünen*’inde ve Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde rivayet edilmektedir.²⁴⁹

Müslim’in *Sahih*’inde iki ayrı sened ile nakledilen bu hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir.

Tirmîzî’nin *Sünen*’inde senedi ve metni yer almamakla birlikte, Ebû Hureyre’nin konuyla ilgili hadisine ek olarak Câbir b. Semüre’nin de konuya ilişkin bir rivayetin olduğu aktarılmıştır.²⁵⁰

Nesâî’nin *Sünen*’inde bir sened ile nakledilen bu hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Elbânî hadise genel olarak “sahih” değerlendirmesinde bulunmuştur.²⁵¹

²⁴³ **Yahyâ b. Yahyâ en-Nisâbüri (öl. 226)** : Horasan’ın hadis âlimlerindendir. Et-Temîmî nisbesi de bulunmaktadır. Ebû Zekerîyyâ olarak künyelenmiştir. Ricâl kaynaklarında “sika”, “imam”, “hafız” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, 9/197; Zehebî, *Siyer*, 10/512.

²⁴⁴ **Kuteybe b. Saîd el-Bağlânî (öl. 240)** : Belh âlimlerindendir. Künyesi Ebû Racâ’dır. Ricâl kaynaklarında “sika”, “sadûk” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, 7/140; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 9/20; Mizzî, *Tehzîbu’l-kemâl*, 23/530.

²⁴⁵ Bkz. 131. dipnot.

²⁴⁶ **Sellâm b. Süleym el-Hanefî (öl. 179.)** : Kûfeli muhaddislerdendir. Ebu’l-Ahves olarak meşhur olmuştur. Ricâl kaynaklarında “sika”, “mutkin” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İclî, *Ma’rife*, 1/144; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, 4/259; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 6/417; Mizzî, *Tehzîbu’l-kemâl*, 12/282, 284.

²⁴⁷ Bkz. 164. dipnot.

²⁴⁸ Müslim, “Mesâcid”, 226.

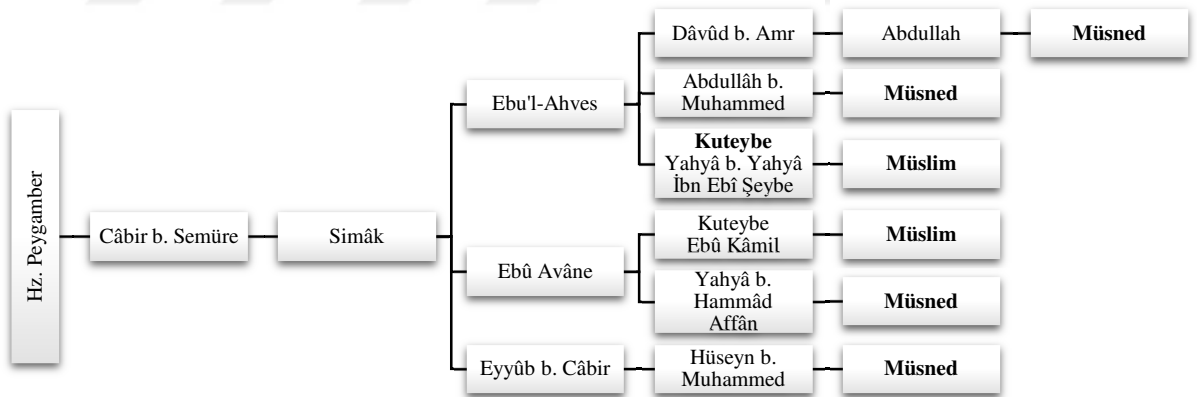
²⁴⁹ Tirmîzî, “Salât”, 12; Nesâî, “Mevâkîf”, 19; Ahmed b. Hanbel, 34/418, 420, 450, 455, 510.

²⁵⁰ Tirmîzî, “Salât”, 12.

²⁵¹ Nesâî, *es-Sünenü’l-kübrâ*, “Mevâkîf”, (Muhakkikin notu [Nâsırüddin el-Elbânî]) 1/266.

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde, dört ayrı sened ile rivayet edilmiştir. Rivayetlerin tamamı Simâk b. Harb tarikiyle eserde nakledilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd senedlerin bir tanesinin "zayıf"²⁵², geri kalanların ise "hasen" olduğunu aktarmaktadır.²⁵³

Resûlullah'ın yatsı namazını geciktirmesi ile ilgili hadis hakkında yapılan tahrişte, Kütüb-i Tis'a içerisinde yedi rivayetin nakledildiği tespit edilmiştir. İncelemesi yapılan Simâk b. Harb zinciriyle nakledilen rivayetin senedi muttasıl olarak aktarılmıştır. Raviler arasında hoca-talebe ilişkisi bulunmaktadır. Senedde yer alan raviler cerh-tadil kaynaklarında genellikle güvenilir olarak değerlendirilmiştir. Rivayeti şazz ya da illetli kılacak bir kusur kaynaklarda bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu rivayet sahih hadisin şartlarını taşımaktadır. Diğer eserlerde bulunan hadislerin ise muasır hadis âlimlerince haklarında yapılan değerlendirmelerde isnad veya sıhhatlerini olumsuz yönde etkileyen bir durumun olmadığı, rivayetlerin senedlerinin "hasen", genel olarak ise "sahih" oldukları belirtilmiştir. Câbir b. Semüre'nin rivayet ettiği hadiste kesin olarak bir zaman diliminden söz edilmemiştir. Yatsı namazını geç kıldığına dair bilgi aktarılmıştır.



²⁵² Ahmed b. Hanbel, 34/418.

²⁵³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 34/418, 420, 450, 455, 510.

2.1.14. Namazda Selam Vermenin Şekli

Hadis kaynaklarında namazda selam vermenin şekli ve sayısı hakkında rivayetler yer almaktadır. Rivayetlerden anlaşıldığına göre selam vermenin şekli, arkadan bakan kişinin yanakları görebileceği şekilde başın sağa ve sola çevrilmesidir. Selamın bir veya iki yöne olduğu yönünde rivayetler de yer almaktadır.²⁵⁴

Fıkıhî açıdan selamın hükmü; Hanefî mezhebine göre vacip, diğer üç mezhebe göre farzdır.²⁵⁵ Hanefî mezhebine göre; âlimlerin çoğunun ve aynı zamanda Hz. Ömer, Hz. Ali ve İbn Mesud gibi sahabenin önde gelenlerinin görüşü namazın sonunda iki kere selam verilmesi şeklindedir.²⁵⁶ Şâfiî mezhebine göre selam iki kere verilmelidir ancak birinci selamı veren kişinin başına namaza aykırı bir hal gelirse, bu durumda tek selamla yetinebilir.²⁵⁷

Câbir b. Semüre'nin rivayet ettiği hadisin metni şöyledir;

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ²⁵⁸، قَالَ: حَدَّثَنَا وَكِيعٌ²⁵⁹، عَنْ مِسْعَرٍ²⁶⁰، ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ²⁶¹، وَاللَّفْظُ لَهُ قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ أَبِي زَائِدَةَ²⁶²، عَنْ مِسْعَرٍ، حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ الْقُبَيْطَةِ²⁶³، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، قَالَ: كُنَّا إِذَا صَلَّيْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قُلْنَا: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ، وَأَشَارَ بِيَدِهِ إِلَى الْجَانِبَيْنِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

²⁵⁴ Müslim, “Mesâcid”, 117, 118; Tirmîzî, “Salât”, 107.

²⁵⁵ Akyüz, *Mukayeseli İbadetler ilmi hali*, 1/163.

²⁵⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, 1/58, 59.

²⁵⁷ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, 2/562.

²⁵⁸ Bkz. 131. dipnot.

²⁵⁹ Bkz. 184. Dipnot.

²⁶⁰ **Mis'ar b. Kidâm el-Âmirî (öl. 155)** : Kûfeli ravilerden olup künyesi Ebû Seleme'dir. El-Hilâlî olarak da nisbelenmiştir. Ricâl kaynaklarında “sika”, ve “sebt” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İclî, *Ma'rife*, 2/274; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 8/369; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 7/507.

²⁶¹ Bkz. 132. dipnot.

²⁶² **Yahyâ b. Zekeriyâ İbn Ebî Zâide el-Hemedânî (öl. 183)** : Künyesi Ebû Saîd, bir diğer nisbesi ise el-Kûfî'dir. Kûfeli hadis hafızlarından sayılır. Ricâl kaynaklarında “sika”, ve “sebt” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İclî, *Ma'rife*, 2/352; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 9/144; Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, 31/305.

²⁶³ **Ubeydullâh b. el-Kiptiyye (?)** : Tâbiûn âlimlerindendir. El-Kûfî olarak nisbelenmiştir. Ricâl kaynaklarında “sika” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İclî, *Ma'rife*, 2/113; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 5/331; Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, 19/142.

«عَلَامٌ تَوْمُونُ بِأَيْدِيكُمْ كَأَنَّهَا أَذْنَابُ خَيْلٍ شُمُسٍ؟ إِنَّمَا يَكْفِي أَحَدُكُمْ أَنْ يَضَعَ يَدَهُ عَلَى فَخْذِهِ ثُمَّ يُسَلِّمَ عَلَى أَخِيهِ مَنْ عَلَى يَمِينِهِ، وَشِمَالِهِ»²⁶⁴

“... Câbir b. Semüre şöyle dedi: ‘ Biz Resûlullah ile birlikte namaz kıldığımız zaman ‘es-Selâmu aleyküm ve rahmetullah es-Selâmu aleyküm ve rahmetullah’ derdik.’ Câbir eliyle iki tarafa da işaret etti. Resûlullah: ‘Siz neden hırçın atların kuyrukları gibi ellerinizle işaret ediyorsunuz? Her birinize ellerini uyluğunun üzerine koyması kâfîdir sonra sağ ve sol tarafında bulunan kardeşlerine selam verir.’ buyurdu.”

2.1.14.1. Hadisin Tahrici

Namazda Selam Verirken Elleri Kaldırmama hakkında vârid olan bu hadis, Müslim’in *Sahih*’i haricinde, Ebû Dâvûd ve Nesâî’nin *Sünen*’lerinde ve Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde rivayet edilmektedir.²⁶⁵

Müslim’in *Sahih*’inde, üç ayrı yerde rivayet olunan bu hadisin, yukarıda nakledilen senedinde tahvil bulunması sened sayısını dörde çıkarmaktadır. Üç tanesi Ubeydullah b. el-Kıptiyye, dördüncüsü ise Temîm b. Tarafe tarikiyle rivayet edilmiştir.

Ebû Dâvud’un *Sünen*’inde, Câbir b. Semüre’den bu hadis ile ilgili üç rivayet bulunmakta olup ikisi Ubeydullah b. el-Kıptiyye diğeri ise Temîm b. Tarafe tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, isnadların tamamını “sahih” kabul etmektedir.²⁶⁶ Konuyla ilişkili başka hadisler de aynı bab içerisinde farklı sahabîlerden rivayet edilmiştir.

Nesâî’nin *Sünen*’inde, Câbir b. Semüre’den bu hadis ile ilgili dört rivayet bulunmakta olup üç tanesi Ubeydullah b. el-Kıptiyye, bir tanesi Temîm b. Tarafe tarikiyle rivayet edilmiştir. Elbânî, hadislerle ilgili genel olarak “sahih” değerlendirmesinde bulunmuştur.²⁶⁷

²⁶⁴ Müslim, “Salât”, 120.

²⁶⁵ Ebû Dâvud, “Salât”, 166, 188; Nesâî, “Sehv”, 5, 69, 72; Ahmed b. Hanbel, 34/402, 485, 488, 493, 520.

²⁶⁶ Ebû Dâvud, *Sünen*, “Salât”, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 2/240.

²⁶⁷ Nesâî, *es-Sünenü’l-kübrâ*, “Sehv”, (Muhakkikin notu [Nâsırüddin el-Elbânî]) 3/4.

2.1.15. Cuma Hutbesinin Şekli

Hadis kaynaklarında Resûlullah'ın Cuma hutbesini farklı şekillerde verdiğine dair rivayetler bulunmaktadır. Cuma hutbesiyle ilgili çalışmamızı ilgilendiren konu, hutbenin sayısı ve ayakta ya da oturarak verilebileceğidir. Rivayetler incelendiğinde Resûlullah'ın bir veya iki hutbe okuduğuna ve hutbeyi ayakta ya da oturarak okuduğuna dair bilgiler yer almaktadır.²⁶⁹

Fakihler de bu rivayetlerin bazılarını delil olarak kullanmışlar, farklı görüşler beyan etmişlerdir. Hanefî mezhebine göre Cuma hutbesinin tek hutbeyle okunması caizdir. Şafîî mezhebi ise iki hutbe şeklinde okunmasını şart koşturmuştur. Konu ile ilgili Câbir b. Semüre'nin rivayet ettiği “*Resûlullah ayakta tek bir hutbe okurdu. Yaşlanınca onu iki hutbe yaptı ve ikisi arasında oturdu.*” hadisinden hareketle her iki mezhep farklı sonuca ulaşmışlardır.²⁷⁰

Hutbenin ayakta ya da oturarak okuma konusunda hutbelerin ayakta okunması gerektiği aktarılmıştır. Hanefî ve Hanbelî mezhebine göre hutbenin ayakta okunması sünnet, Şafîî ve Mâlikî mezhebine göre şarttır. Her iki hutbe arasında oturmak Şafîî mezhebine göre hutbenin sahih olma şartıdır. Diğer üç mezhebe göre sünnettir. Hanefiler, hutbin dinlenmesi için oturmayı sünnet kabul etmişlerdir.²⁷¹

Câbir b. Semüre'nin konuyla ilgili rivayet ettiği hadisin metni şöyledir;

وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى²⁷²، أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ²⁷³، عَنْ سِمَالٍ²⁷⁴، قَالَ: أُنْبِئَنِي جَابِرُ بْنُ سَمْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، كَانَ يَخْطُبُ قَائِمًا، ثُمَّ يَجْلِسُ، ثُمَّ يَقُومُ فَيَخْطُبُ قَائِمًا، فَمَنْ نَبَّأَكَ أَنَّهُ كَانَ يَخْطُبُ جَالِسًا فَقَدْ كَذَبَ، فَقَدْ وَاللَّهِ صَلَّيْتُ مَعَهُ أَكْثَرَ مِنْ أَلْفِي صَلَاةٍ²⁷⁵

²⁶⁹ Buhârî, “Cuma”, 25; Ahmed b. Hanbel, 34/423.

²⁷⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, 2/39. İlgili rivayet için bkz. İbn Mâce, “İkâmetü's-Salât”, 85.

²⁷¹ Serahsî, *el-Mebsût*, 2/39; İbn Rüşd, *Bidâye*, 1/238; Akyüz, *Mukayeseli İbadetler ilmihali*, 2/181, 182.

²⁷² Bkz. 243. dipnot.

²⁷³ Bkz. 207. dipnot.

²⁷⁴ Bkz. 164. dipnot.

²⁷⁵ Müslim, *Sahîh*, “Cuma”, 35.

“... Câbir b. Semüre dedi ki: ‘ Resûlullah, ayakta hutbe okur, sonra oturur; sonra (tekrar) kalkarak ayakta hutbe okurdu. Sana kim oturarak hutbe okuduğunu haber verdiyse muhakkak yalan söylemiş. Vallahi ben onunla birlikte iki binden fazla namaz kılmışumdur.’ ”

2.1.15.1. Hadisin Tahrici

Cuma hutbesinin şekli hakkında vârid olan bu hadis; Müslim’in *Sahih*’i haricinde, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Tirmîzî, Nesâî ve Dârimî’nin *Sünen*’lerinde ve Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde rivayet edilmektedir.²⁷⁶

Müslim’in *Sahih*’inde dört ayrı sened ile nakledilen bu hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Aynı bab içerisinde konuyla ilgili İbn Ömer’den de bir hadis rivayet edilmiştir.

İbn Mâce’nin *Sünen*’inde iki ayrı sened ile nakledilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, her iki hadisin senedlerini “hasen” kabul ederken, hadislerden birini genel olarak “sahihun liğayrihi” şeklinde değerlendirmiştir.²⁷⁷

Ebû Dâvûd’un *Sünen*’inde dört ayrı sened ile nakledilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, hadislerin senedlerini “hasen” kabul ederken, genel olarak “sahihun liğayrihi” şeklinde değerlendirmiştir.²⁷⁸

Tirmîzî’nin *Sünen*’inde bir sened ile nakledilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Tirmîzî, hadisin “hasen sahih” olduğunu aktarmaktadır. Elbânî ise hadisi genel olarak “sahih” şeklinde değerlendirmiştir.²⁷⁹

Nesâî’nin *Sünen*’inde beş ayrı sened ile nakledilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Elbânî, hadisleri genel olarak “sahih” şeklinde değerlendirmiştir.²⁸⁰

²⁷⁶ İbn Mâce, “İkâmetü’s-Salât”, 85; Ebû Dâvud, “Salât”, 227, 228; Tirmîzî, “Cuma”, 12; Nesâî, “Cuma”, 31, 33, 34; Dârimî, “Salât”, 199, 200; Ahmed b. Hanbel, 34/408, 413, 419, 423, 429, 433, 436, 442, 443, 445, 448, 450, 452, 466, 472, 480, 481, 482, 483, 486, 493, 519, 520, 524.

²⁷⁷ İbn Mâce, *Sünen*, “İkâmetü’s-Salât”, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 2/200.

²⁷⁸ Ebû Dâvud, *Sünen*, “Salât”, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 2/317, 322, 325.

²⁷⁹ Tirmîzî, “Cuma”, (Muhakkikin notu [Nâsirüddin el-Elbânî]) 2/381.

²⁸⁰ Nesâî, *es-Sünenü’l-kübrâ*, “Cuma”, (Muhakkikin notu [Nâsirüddin el-Elbânî]) 3/109, 110.

Dârimî'nin *Sünen*'inde iki sened ile nakledilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Ed-Dârânî, hadislerin senedini “kaviyy” (güçlü) şeklinde değerlendirmiştir.²⁸¹

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde yirmi altı ayrı sened ile nakledilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, hadislerin tamamına yakını “sahihun liğayrihi” olarak değerlendirmiştir.²⁸²

Cuma hutbesinin şekli ile ilgili hadis hakkında yapılan tahriçte, Kütüb-i Tis'a içerisinde kırk dört farklı rivayetin nakledildiği tespit edilmiştir. Bu rivayetlerin sayısının fazla olması sened şemasının oluşturulmasını zorlaştırmıştır. Tablo karmaşık bir görünüme sebep olduğu için bu rivayette şema kullanılmamıştır. Rivayetler arasındaki bazı metin farklılıkları, rivayetler arasında çelişki olma zannını oluştursa da rivayetler birlikte düşünüldüklerinde aslında aynı manayı ifade ettikleri sonucu ortaya çıkmaktadır. İncelemesi yapılan Simâk b. Harb zinciriyle nakledilen rivayetin senedi muttasıl olarak aktarılmıştır. Raviler arasında hoca-talebe ilişkisi bulunmaktadır. Senedde yer alan raviler cerh-tadil kaynaklarında genellikle güvenilir olarak değerlendirilmiştir. Rivayeti şazz ya da illetli kılacak bir kusur bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu rivayet sahih hadisin şartlarını taşımaktadır. Diğer eserlerde bulunan rivayetlerin ise muasır hadis âlimlerince haklarında yapılan değerlendirmelerde isnad veya sıhhatlerini olumsuz yönde etkileyen bir durumun olmadığı, rivayetlerin genel olarak “sahih” oldukları belirtilmiştir.

2.1.16. Bayram Namazının Kılınışı

Hadis kaynaklarında bayram namazının kılınışı konusunda birçok rivayet mevcuttur. Bayram namazında ezan ve kamet okunmadığına dair sahabiler birçok rivayet aktarmışlardır. Konu hakkında aksini gösteren başka bir rivayet bulunmamaktadır. Bu rivayetleri inceleyen fakihler, bayram namazlarının ezansız ve kametsiz kılınmasını sünnet olarak değerlendirmişlerdir. Bu konu hakkında fakihler arasında ittifak vardır.²⁸³

Konuyla ilgili Câbir b. Semüre'nin rivayet ettiği hadisin metni şöyledir;

²⁸¹ Dârimî, *Sünen*, “Salât”, (Muhakkikin notu [Hüseyin Selîm Esed ed-Dârânî]) 2/974, 975.

²⁸² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 34/408, 413, 419, 423, 429, 433, 436, 442, 443, 445, 448, 450, 452, 466, 472, 480, 481, 482, 483, 486, 493, 519, 520, 524.

²⁸³ Serahsî, *el-Mebsût*, 2/58; İbn Rüşd, *Bidâye*, 1/320. İlgili rivayetler için bkz. *Ebû Dâvûd*, “Salât”, 249, *Tirmizî*, “İdeyn”, 3; *Nesâî*, “Salâtü'l-İdeyn”, 7.

وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى²⁸⁴، وَحَسَنُ بْنُ الرَّبِيعِ²⁸⁵، وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ²⁸⁶، وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ²⁸⁷، قَالَ يَحْيَى: أَخْبَرَنَا، وَقَالَ الْآخَرُونَ: حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ²⁸⁸، عَنْ سِمَاكٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْعِيدَيْنِ، غَيْرَ مَرَّةٍ وَلَا مَرَّتَيْنِ، بِغَيْرِ أَذَانٍ وَلَا إِقَامَةٍ²⁸⁹

“... Câbir b. Semüre dedi ki: ‘ Ben Resûlullah ile birlikte bayram namazlarını bir-iki değil, birçok defa ezansız ve kametsiz olarak kıldım.’”

2.1.16.1. Hadisin Tahrici

Bayram hutbesinin şekli hakkında vârid olan bu hadis; Müslim’in *Sahih*’i haricinde, Ebû Dâvûd ve Tirmîzî’nin *Sünen*’inde ve Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde rivayet edilmektedir.²⁹⁰

Müslim’in *Sahih*’inde, bir senedle nakledilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Bab başlığı altında farklı sahabîlerden birçok rivayet bulunmaktadır.

Ebû Dâvûd’un *Sünen*’inde, bir sened ile nakledilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, hadisin senedinin Simâk b. Harb sebebiyle “hasen” olduğunu belirtmiş, hadisi genel olarak “sahihun liğayrihi” şeklinde değerlendirmiştir.²⁹¹

Tirmîzî’nin *Sünen*’inde, bir sened ile nakledilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Tirmîzî hadisi “hasen sahih” olarak kabul etmektedir. Elbânî de hadisle

²⁸⁴ Bkz. 243. dipnot.

²⁸⁵ **El-Hasen b. Rebî’ el-Bûrânî (öl. 220)** : Kûfeli muhaddisledendir. El-Becelî olarak da nisbelenmiştir. Künyesi Ebû Alî’dir. Ricâl kaynaklarında “sika”, “salih” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İclî, *Ma’rife*, 1/293; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, 3/13; Zehebî, *Siyer*, 10/399; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 8/172.

²⁸⁶ Bkz. 244. dipnot.

²⁸⁷ Bkz. 131. dipnot.

²⁸⁸ Bkz. 246. dipnot.

²⁸⁹ Müslim, “Salâtü’l-İdeyn”, 7.

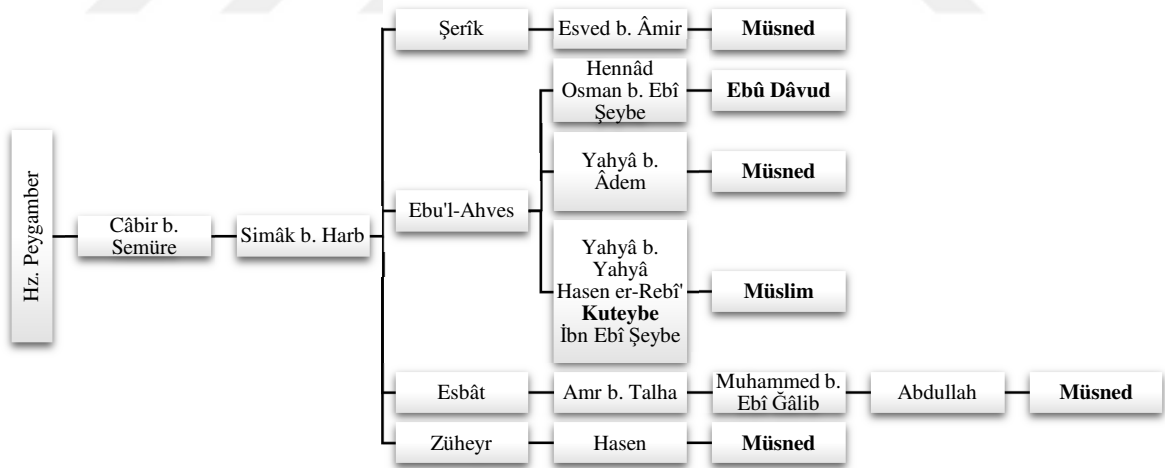
²⁹⁰ Ebû Dâvud, “Salât”, 249; Tirmîzî, “Salâtü’l-İdeyn”, 3; Ahmed b. Hanbel, 34/434, 438, 454, 474.

²⁹¹ Ebû Dâvud, *Sünen*, “Salât”, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 2/353.

ilgili olarak “hasen sahih” değerlendirmesinde bulunmuştur.²⁹² Aynı bab içerisinde farklı sahabîlerden de rivayetler bulunmaktadır.

Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde, dört farklı sened ile nakledilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, hadislerden üç tanesiyle ilgili olarak, isnadlarının Simâk b. Harb sebebiyle “hasen”, genel olarak ise “sahihun liğayrihi” değerlendirmesinde bulunmuştur.²⁹³ Diğer hadisin senedinin “zayıf” olduğunu aktarmış ancak hadisi genel olarak “sahihun liğayrihi” şeklinde değerlendirmiştir.²⁹⁴

Bayram namazının kılınışı ile ilgili hadis hakkında yapılan tahrişte, Kütüb-i Tis’a içerisinde yedi farklı rivayetin nakledildiği tespit edilmiştir. İncelemesi yapılan Simâk b. Harb zinciriyle nakledilen rivayetin senedi muttasıl olarak aktarılmıştır. Raviler arasında hoca-talebe ilişkisi bulunmaktadır. Senedde yer alan raviler cerh-tadil kaynaklarında genellikle güvenilir olarak değerlendirilmiştir. Rivayeti şazz ya da illetli kılacak bir kusur bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu rivayet sahih hadisin şartlarını taşımaktadır. Diğer eserlerde bulunan hadislerin ise muasır hadis âlimlerince haklarında yapılan değerlendirmelerde isnad veya sıhhatlerini olumsuz yönde etkileyen bir durumun olmadığı, rivayetlerin genel olarak “sahih” oldukları belirtilmiştir.



²⁹² Tirmîzî, *Sünen*, "Salâtü'l-İdeyn", (Muhakkikin notu [Nâsirüddin el-Elbânî]) 2/412.

²⁹³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 34/434, 454, 474.

²⁹⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 34/438.

2.1.17. İntihar Eden Kişinin Cenaze Namazı

İntihar eden kişinin cenaze namazı konusunda hadis kaynaklarında yer alan rivayetlere göre cenaze namazı kılınmaz. Ancak hadis kaynaklarında ehli kible olan kişinin ve kelime-i tevhid getiren kişinin cenaze namazının kılınması gerektiğine dair rivayetler de bulunmaktadır.²⁹⁵ Rivayetlerin farklı hükümler içermesi, fakihlerin konu hakkında farklı görüşler beyan etmesine sebep olmuştur. Âlimlerden bir grup, intihar eden kişinin cenaze namazının kılınmasının caiz olduğunu ifade etmiştir. Süfyan-ı Sevrî, İshak b. Râhûye ve fakihlerin çoğunluğu bu görüştedir. Bazı âlimler ise namazının kılınmayacağını ifade etmişlerdir. İmam Ahmed b. Hanbel'e göre böyle birisinin cenaze namazı imamsız olarak kılınmalıdır. Ebû Yûsuf'a göre intihar hata ile ya da şiddetli ağrı sebebiyle olmamışsa cenaze namazı kılınmaz.²⁹⁶

Konuyla ilgili olarak Câbir b. Semüre'nin rivayet ettiği ve hadis kaynaklarında da çokça rivayet edilmiş olan hadisin metni şöyledir;

حَدَّثَنَا عَوْنُ بْنُ سَلَّامٍ الْكُوفِيُّ²⁹⁷، أَخْبَرَنَا زُهَيْرٌ²⁹⁸، عَنْ سَمَاءٍ²⁹⁹، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، قَالَ:

أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِرَجُلٍ قَتَلَ نَفْسَهُ بِمَشَاقِصَ، فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيْهِ³⁰⁰

“... Câbir b. Semüre şöyle dedi : ‘Hz. Peygamber’e kendini oklarla öldüren bir adam getirdiler onun cenaze namazını kılmadı.’”

²⁹⁵ İlgili rivayetler için bkz. İbn Mâce, “Cenâiz”, 31; Ebu'l-Kâsım et-Taberânî, *Mu'cemu'l-kebîr* (Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1994), 12/447.

²⁹⁶ İbn Rüşd, *Bidâye*, 1/356; Akyüz, *Mukayeseli İbadetler ilmihali*, 2/280, 281.

²⁹⁷ **Avn b. Sellâm el-Kûfî (öl. 230)** : El-Kureşî olarak da nisbelenmiştir. Künyesi Ebû Ca'fer'dir. Ricâl kaynaklarında “sika”, “hafız”, “müstakîmu'l-hadis” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 6/388; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 8/516; Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, 22/448, 449.

²⁹⁸ Bkz. 207. dipnot.

²⁹⁹ Bkz. 164. dipnot.

³⁰⁰ Müslim, “Cenâiz”, 107.

2.1.17.1. Hadisin Tahrici

İntihar eden kişinin cenaze namazının kılınmaması hakkında vârid olan bu hadis; Müslim'in *Sahih*'i haricinde, İbn Mâce, Ebû Dâvûd ve Tirmîzî'nin *Sünen*'inde ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde rivayet edilmektedir.³⁰¹

Müslim'in *Sahih*'inde bir senedle nakledilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Bab başlığı altında sadece bu hadis rivayet edilmiştir.

İbn Mâce'nin *Sünen*'inde bir sened ile nakledilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, hadisi "hasen" olarak değerlendirmiştir.³⁰² Hadis "Ehli kıblenin cenaze namazı" bab başlığı altında rivayet edilmiştir.

Ebû Dâvûd'un *Sünen*'inde bir sened ile nakledilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, hadisin senedini "hasen" olarak değerlendirmiştir.³⁰³ İlgili bab başlığı altında sadece bu hadis rivayet edilmiştir.

Tirmîzî'nin *Sünen*'inde bir sened ile nakledilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Tirmîzî, hadisi "hasen" olarak değerlendirmiştir. Elbânî hadisle ilgili "sahih" değerlendirmesinde bulunmuştur.³⁰⁴ İlgili bab başlığı altında sadece bu hadis rivayet edilmiştir.

Nesâî'nin *Sünen*'inde bir sened ile nakledilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Elbânî hadisle ilgili "sahih" değerlendirmesinde bulunmuştur.³⁰⁵ İlgili bab başlığı altındaki iki hadisten biri Câbir b. Semüre'nin bu rivayetidir.

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde dokuz ayrı sened ile nakledilen hadis, tüm senedlerde Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, tüm senedleri Simâk b. Harb sebebiyle "hasen" kabul etmektedir.³⁰⁶

³⁰¹ İbn Mâce, "Cenâiz", 31; Ebû Dâvud, "Cenâiz", 51; Tirmîzî, "Cenâiz", 69; Nesâî, "Cenâiz", 68; Ahmed b. Hanbel, 34/412, 434, 438, 440, 451, 461, 463, 495, 522.

³⁰² İbn Mâce, *Sünen*, "Cenâiz", (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 2/485.

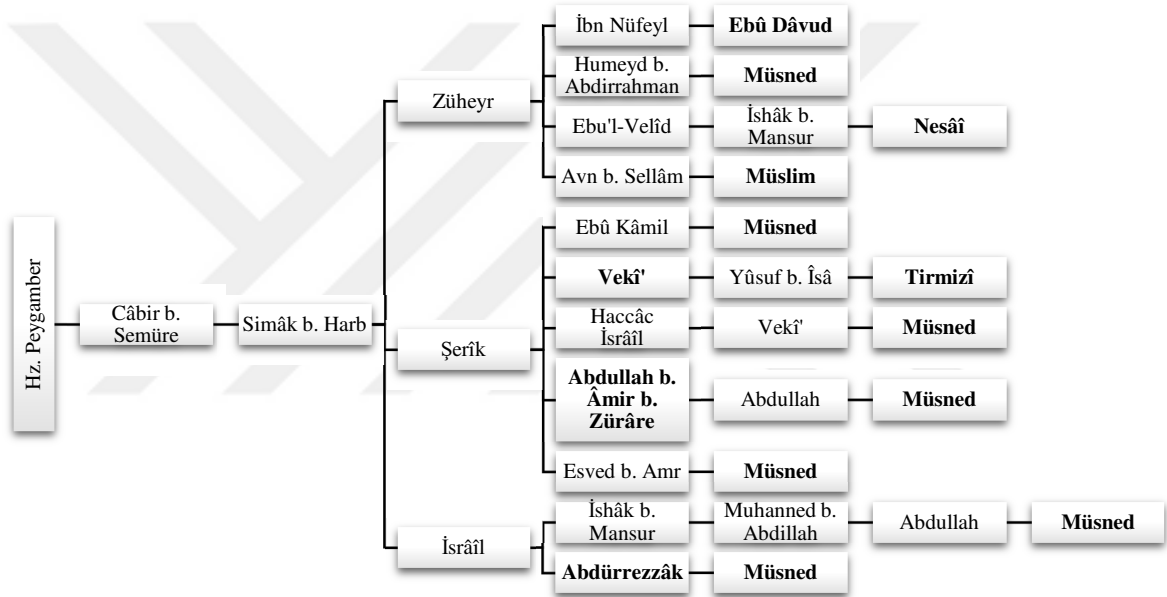
³⁰³ Ebû Dâvud, *Sünen*, "Cenâiz", (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 5/94.

³⁰⁴ Tirmîzî, *Sünen*, "Cenâiz", (Muhakkikin notu [Nâsirüddin el-Elbânî]) 3/372.

³⁰⁵ Nesâî, *Sünen*, "Cenâiz", (Muhakkikin notu [Nâsirüddin el-Elbânî]) 4/66.

³⁰⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 34/412, 434, 438, 440, 451, 461, 463, 495, 522.

İntihar eden kişinin cenaze namazının kılınmaması ile ilgili hadis hakkında yapılan tahriçte, Kütüb-i Tis'a içerisinde on dört farklı rivayetin nakledildiği tespit edilmiştir. İncelemesi yapılan Simâk b. Harb zinciriyle nakledilen rivayetin senedi muttasıl olarak aktarılmıştır. Raviler arasında hoca-talebe ilişkisi bulunmaktadır. Senedde yer alan raviler cerh-tadil kaynaklarında genellikle güvenilir olarak değerlendirilmiştir. Rivayeti şazz ya da illetli kılacak bir kusur kaynaklarda bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu rivayet sahih hadisin şartlarını taşımaktadır. Diğer eserlerde bulunan hadislerin ise muasır hadis âlimlerince haklarında yapılan değerlendirmelerde isnad veya sıhhatlerini olumsuz yönde etkileyen bir durumun olmadığı, rivayetlerin genel olarak “hasen” oldukları belirtilmiştir.



2.1.18. Cenaze Namazı Kılan Kişinin Namazdan Sonra Bir Vasıtaya Binmesi

وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى³⁰⁷، وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ³⁰⁸ - وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى - قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ³⁰⁹، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ³¹⁰، عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ³¹¹، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، قَالَ صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى ابْنِ الدَّحْدَاحِ: ثُمَّ أَتَى بِفَرَسٍ عُرِّيَ فَعَقَلَهُ رَجُلٌ فَرَكَبَهُ، فَجَعَلَ يَتَوَقَّصُ بِهِ، وَنَحْنُ نَتَّبِعُهُ، نَسْعَى خَلْفَهُ، قَالَ: فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ: إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: كَمْ مِنْ عِدْقٍ مُعَلَّقٍ - أَوْ مُدَلٍّ - فِي الْجَنَّةِ لِابْنِ الدَّحْدَاحِ أَوْ قَالَ شُعْبَةُ لِأَبِي الدَّحْدَاحِ³¹²

“... Câbir b. Semüre şöyle dedi: ‘Resûlullah, İbn Dahdâh’ın cenaze namazını kıldı. Sonra kendisine çıplak bir at getirdiler. Bir adam atı tuttu, Resûlullah bindi. Derken at şahlanmaya başladı. Biz onu takip ediyor, arkasından koşuyorduk. Bu arada cemaatten biri şunları söyledi: ‘Resûlullah dedi ki: ‘Cennette İbn Dahdâh için asılmış yahut sarkıtılmış nice hurma salkımları vardır.’” Yahut Şu’be ‘Ebu’l-Dahdâh için’ demiştir.”

2.1.18.1. Hadisin Tahrici

Cenaze namazı kılan kişinin namazdan sonra bir vasıtaya binmesi hakkında vârid olan hadis; Müslim’in *Sahih*’i haricinde, Ebû Dâvûd, Tirmîzî ve Nesâî’nin *Sünen*’inde, Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde rivayet edilmektedir.³¹³

Müslim’in *Sahih*’inde iki farklı sened ile nakledilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Aynı bab içerisinde Câbir b. Semüre’den rivayet edilen bu iki hadis dışında rivayet bulunmamaktadır.

³⁰⁷ Bkz. 196. dipnot.

³⁰⁸ Bkz. 197. dipnot.

³⁰⁹ **Muhammed b. Ca’fer el-Hüzelî (öl. 193)** : Basralı muhaddislerdendir. Künyesi Ebû Abdillâh’tır. Lakabı Ğunder’dır. Ricâl kaynaklarında “sika”, “sebt”, “sadûk” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İclî, *Ma’rifetü’s-Sikât*, 2/234; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, 7/221, 222; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 9/50; el-Mizzî, *Tehzîbu’l-kemâl*, 25/5, 7.

³¹⁰ Bkz. 217. dipnot.

³¹¹ Bkz. 164. dipnot.

³¹² Müslim, “Cenâiz”, 89.

³¹³ Ebû Dâvud, “Cenâiz”, 48; Tirmîzî, “Cenâiz”, 29; Nesâî, “Cenâiz”, 95; Ahmed b. Hanbel, 34/424, 456, 479, 495.

Ebû Dâvûd'un *Sünen*'inde bir sened ile nakledilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, hadisin senedini Simâk b. Harb sebebiyle "hasen" kabul etmektedir.³¹⁴ Aynı bab içerisinde farklı bir sahabîden bir rivayet daha bulunmaktadır.

Tirmîzî'nin *Sünen*'inde iki farklı sened ile nakledilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Tirmîzî, hadislerden biri için "hasen sahih" değerlendirmesinde bulunmuştur. Elbânî, hadislerden biri için "sahih", diğeri için "sahihun liğayrihi" hükmünü vermiştir.³¹⁵ Aynı bab içerisinde Câbir b. Semüre'nin hadisleri dışında başka bir sahabîden rivayet bulunmamaktadır.

Nesâî'nin *Sünen*'inde bir sened ile nakledilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Elbânî, bu hadis için "sahih" değerlendirmesinde bulunmuştur.³¹⁶ Bab başlığı altında başka bir rivayet nakledilmemiştir.

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde iki sened ile nakledilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, hadislerin senedini Simâk b. Harb sebebiyle "hasen" kabul etmektedir.³¹⁷

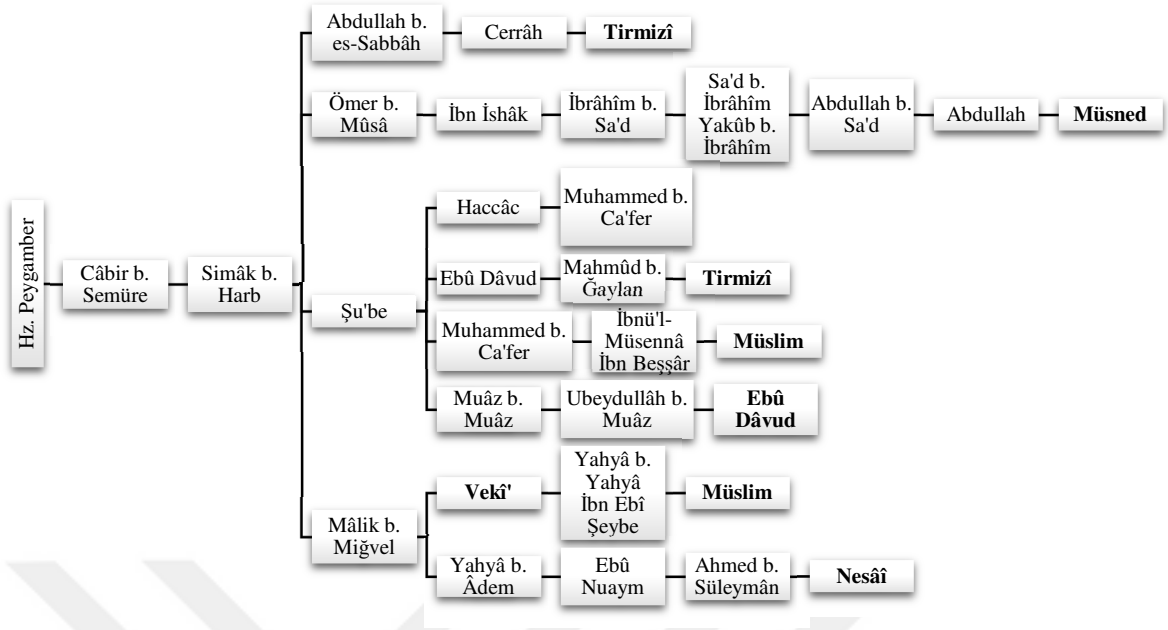
Cenaze namazı kılan kişinin namazdan sonra bir vasıtaya binmesi ile ilgili hadis hakkında yapılan tahricte, Kütüb-i Tis'a içerisinde on farklı rivayetin nakledildiği tespit edilmiştir. İncelemesi yapılan Simâk b. Harb zinciriyle nakledilen rivayetin senedi muttasıl olarak aktarılmıştır. Raviler arasında hoca-talebe ilişkisi bulunmaktadır. Senedde yer alan raviler cerh-tadil kaynaklarında genellikle güvenilir olarak değerlendirilmiştir. Rivayeti şazz ya da illetli kılacak bir kusur kaynaklarda bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu rivayet sahih hadisin şartlarını taşımaktadır. Diğer eserlerde bulunan hadislerin ise muasır hadis âlimlerince haklarında yapılan değerlendirmelerde isnad veya sıhhatlerini olumsuz yönde etkileyen bir durumun olmadığı, rivayetlerin genel olarak "sahih" oldukları belirtilmiştir.

³¹⁴ Ebû Dâvud, *Sünen*, "Cenâiz", (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 5/88.

³¹⁵ Tirmîzî, *Sünen*, "Cenâiz", (Muhakkikin notu [Nâsirüddin el-Elbânî]) 3/325.

³¹⁶ Nesâî, *Sünen*, "Cenâiz", (Muhakkikin notu [Nâsirüddin el-Elbânî]) 4/85.

³¹⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 34/424, 456, 479, 495.



2.1.19. Kûfe Ehlinin Sa'd b. Ebî Vakkâs'ı Namazından Ötürü Şikâyet Etmesi

حَدَّثَنَا مُوسَى³¹⁸، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ³¹⁹، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عُمَيْرٍ³²⁰، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، قَالَ: شَكَأَ أَهْلُ الْكُوفَةِ سَعْدًا إِلَى عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، فَعَزَّلَهُ، وَاسْتَعْمَلَ عَلَيْهِمْ عَمَّارًا، فَشَكَّوْا حَتَّى ذَكَرُوا أَنَّهُ لَا يُحْسِنُ يُصَلِّي، فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ، فَقَالَ: يَا أَبَا إِسْحَاقَ إِنَّ هَؤُلَاءِ يَزْعُمُونَ أَنَّكَ لَا تُحْسِنُ تُصَلِّي، قَالَ أَبُو إِسْحَاقَ: أَمَّا أَنَا وَاللَّهِ «فَإِنِّي كُنْتُ أَصَلِّي بِهِمْ صَلَاةَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا أَخْرِمُ عَنْهَا، أَصَلِّي صَلَاةَ الْعِشَاءِ، فَأَرْكُدُ فِي الْأَوَّلِينَ وَأُخِفُ فِي الْآخِرِينَ»، قَالَ: ذَاكَ الظَّنُّ بِكَ يَا أَبَا إِسْحَاقَ، فَأَرْسَلَ مَعَهُ رَجُلًا أَوْ رَجُلًا إِلَى الْكُوفَةِ، فَسَأَلَ عَنْهُ أَهْلَ الْكُوفَةِ وَلَمْ يَدْعُ مَسْجِدًا إِلَّا سَأَلَ عَنْهُ، وَيُثْنُونَ مَعْرُوفًا، حَتَّى دَخَلَ مَسْجِدًا لِبَنِي عَبْسٍ، فَقَامَ رَجُلٌ مِنْهُمْ يُقَالُ لَهُ أَسَامَةُ بْنُ قَتَادَةَ يُكْنَى أَبَا سَعْدَةَ قَالَ: أَمَّا إِذْ نَشَدْتَنَا فَإِنَّ سَعْدًا كَانَ لَا يَسِيرُ بِالسَّرِيَّةِ، وَلَا يَقْسِمُ بِالسَّوِيَّةِ، وَلَا يَعْدِلُ فِي الْقَضِيَّةِ، قَالَ سَعْدٌ: أَمَّا وَاللَّهِ لَأَدْعُوَنَّ بِثَلَاثٍ: اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ عَبْدُكَ هَذَا كَاذِبًا،

³¹⁸ Bkz. 224. Dipnot.

³¹⁹ Bkz. 105. Dipnot.

³²⁰ Bkz. 123. Dipnot.

قَامَ رِيَاءَ وَسُمْعَةً، فَأَطْلَعَ عُمَرُ، وَأَطْلَعَ فَقَرُهُ، وَعَرَّضَهُ بِالْفِتَنِ، وَكَانَ بَعْدُ إِذَا سُئِلَ يَقُولُ: شَيْخٌ كَبِيرٌ
فَأَنَا رَأَيْتُهُ بَعْدُ، قَدْ سَقَطَ حَاجِبَاهُ عَلَى عَيْنَيْهِ مِنَ الْكِبَرِ،³²¹ مَفْتُونٌ، أَصَابَتْنِي دَعْوَةُ سَعْدٍ، قَالَ
عَبْدُ الْمَلِكِ: وَإِنَّهُ لَيَتَعَرَّضُ لِلْجَوَارِي فِي الطَّرْقِ يَغْمِزُهُنَّ

“... Câbir b. Semüre dedi ki: Kûfe halkı Sa’d’ Hz. Ömer’e şikâyet etti. Hz. Ömer Sa’d’ı görevinden azletti, Ammâr’ı görevlendirdi. Namazı güzelce kılmadığına kadar birçok konuda şikâyet ettiler. Hz. Ömer, Sa’d’a dedi ki: ‘Yâ Ebâ İshâk! Bu insanlar senin namazı güzelce kıldırmadığını iddia ediyorlar.’ Ebû İshâk: ‘Ben onlara Resûlullah’ın kıldırıldığı gibi namaz kıldırıyorum, ondan hiçbir şey eksiltmiyorum. İlk iki rekâtı onlara uzunca tutuyorum, son iki rekâtta ise kısa kesiyorum.’ dedi. Hz. Ömer: ‘Zaten senden de bu beklenir yâ Ebâ İshâk!’ dedi. Ardından Sa’d b. Ebî Vakkâs ile birlikte bir ya da birkaç adamı Kûfe’ye gönderdi. Bu görevli, Kufe’de mescid bırakmaksızın herkese Sa’d’ı sordu. Onlar da Sa’d’ı güzelce övdüler derken, görevli Absoğulları mescidine girdi. İçlerinde künyesi Ebû Sa’d’de olan Üsâme b. Katâde adında biri ayağa kalktı ve dedi ki: ‘Bana sorarsan, Sa’d seriyyelere çıkmazdı, ganimetleri pay etmezdi, hükmünde âdil değildi.’ Sa’d dedi ki: ‘Allah’a yemin olsun ki, üç şeyle beddua edeceğim. Allah’ım! Eğer bu kulun yalancı ise onda riyâ ve sum’at belirsin. Onun ömrünü uzat, fakirliğini artır. Onu fitnelere maruz bırak.’ Bir zaman sonra o adama bir şey sorulduğunda derdi ki: ‘ Ben fitnelere maruz kalmış bir ihtiyarım. Bana Sa’d’ın bedduası isabet etti.’ Abdülmelik diyor ki: ‘Onu bir zaman sonra gördüm. Yaşlılıktan kaşları iki gözünün üzerine düşmüştü. Yoldan geçenlere sataşıyor, geçen kadınlara göz kırpyordu.’”

2.1.19.1. Hadisin Tahrici

Kûfe ehlinin, Sa’d b. Ebî Vakkâs’ı Hz. Ömer’e şikâyet etmesi hadisi; Buhârî ve Müslim’in *Sahih*’leri haricinde, Ebû Dâvud ve Nesâî’nin *Sünen*’lerinde ve Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde bulunmaktadır.³²²

³²¹ Buhârî, “Ezân”, 94.

³²² Buhârî, “Ezân”, 94; Müslim, “Salât”, 158; Ebû Dâvud, “Salât”, 129; Nesâî, “İftitah”, 74; Ahmed b. Hanbel, 3/98, 104, 124, 130.

Buhârî'nin *Sahîh*'inde üç senedle rivayet edilen hadis, ikisinde Câbir b. Semüre'den Abdülmelik b. Umeyr tarikiyle, diğesinde ise Muhammed b. Ubeydillah es-Sekafî tarikiyle rivayet edilmiştir.

Müslim'in *Sahîh*'inde üç senedle rivayet edilen hadis, sırasıyla Abdülmelik b. Umeyr, Muhammed b. Ubeydillah es-Sekafî ve son olarak hem Abdülmelik b. Umeyr hem de Muhammed b. Ubeydillah es-Sekafî tarikiyle rivayet edilmiştir.

Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde tek senedle bir yerde rivayet edilen hadis, Muhammed b. Ubeydillah es-Sekafî tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, isnadını "sahih" kabul etmektedir.³²³

Nesâî'nin *Sünen*'inde iki senedle nakledilen hadis, Abdülmelik b. Umeyr, Muhammed b. Ubeydillah es-Sekafî tarikleriyle rivayet edilmiştir. Elbânî, iki farklı tarikten gelen bu hadisleri genel olarak "sahih" kabul etmektedir.³²⁴

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde dört senedle rivayet edilen hadis, üçünde Abdülmelik b. Umeyr, birinde ise Muhammed b. Ubeydillah es-Sekafî tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, dört senedin de Buhârî ve Müslim'in şartlarına göre "sahih" olduğunu kabul etmektedir.³²⁵

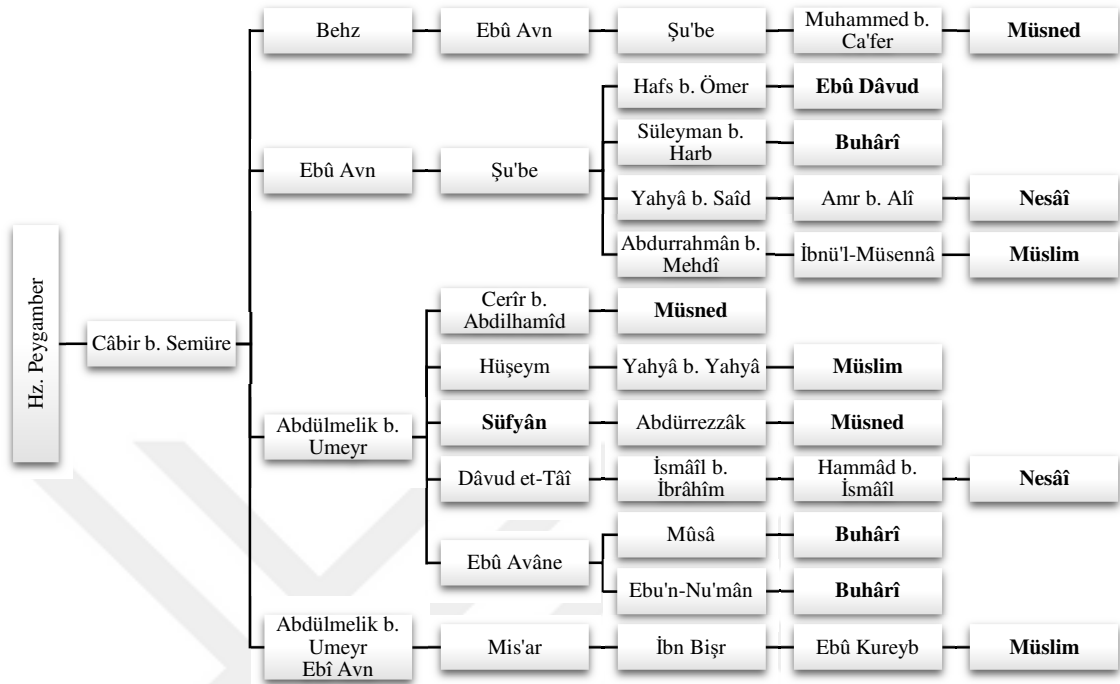
Kûfe ehlinin Sa'd b. Ebî Vakkâs'ı şikâyet etmesi hadisi hakkında yapılan tahriçte, Kütüb-i Tis'a içerisinde on üç rivayetin nakledildiği tespit edilmiştir. İncelemesi yapılan Abdülmelik b. Umeyr zinciriyle nakledilen hadisin Buhârî'nin *Sahih*'inde geçmesi ve aynı zamanda aynı senedle olmasa da hadisin metin olarak Müslim'in *Sahih*'inde yer alması en sahih hadislerden olduğuna işaret etmektedir. Rivayetin senedi muttasıl olarak aktarılmıştır. Raviler arasında hoca-talebe ilişkisi bulunmaktadır. Senedde yer alan raviler cerh-tadil kaynaklarında genellikle güvenilir olarak değerlendirilmiştir. Rivayeti şazz ya da illetli kılacak bir kusur kaynaklarda bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu rivayet sahih hadisin şartlarını taşımaktadır Hadis anlattığı konu itibariyle müttefekun aleyhtir. Diğer eserlerde bulunan hadislerin ise muasır hadis âlimlerince haklarında yapılan değerlendirmelerde isnad veya sıhhatlerini olumsuz yönde etkileyen bir durumun

³²³ Ebû Dâvud, *Sünen*, "Salât", (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 2/102.

³²⁴ Nesâî, *Sünen*, "İftitâh", (Muhakkikin notu [Nâsırüddin el-Elbânî]) 2/174.

³²⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 3/98, 104, 124, 130.

olmadığı, bazı rivayetlerin isnad bakımından bazılarının ise genel itibariyle “sahih” oldukları belirtilmiştir.



Namaz konulu rivayetler incelendiğinde rivayetlerin çoğunlukla fikhî hükümler içerdiği anlaşılmaktadır. Resûlullah ile çoğu kez namaz kıldığı için bu hükümlere de vâkıf olabilmıştır. Rivayetlerde çoğunlukla “Enne, Kâne, Kâle, An ve Semi’tu” rivayet lafızları kullanılmıştır. Muâsır hadis âlimleri rivayetleri genel anlamda “sahih” kabul etmişlerdir. Her ne kadar rivayetler içerisinde “hasen” olanlar bulunsa da, farklı tariklerinin mevcut olması bu rivayetleri “sahihun liğayrihi” seviyesine yükseltmiştir.

2.2. Fiten, Melâhim ve Gayb Konulu Rivayetleri

Hadis kaynaklarında rivayetler konularına göre farklı başlıklar altında yer alır. Bu konu başlıklarından biri olan *Fiten ve Melâhim*, gelecekte açığa çıkacak ictimai kargaşa, iç savaşlar, kıyamet alametleri gibi haberleri konu alır. Hadis kaynaklarında bu rivayetler; *fiten, melahim, meğazi, imâre, eşrâtü's-saâ, menâkıb, sıfâtü'l-kıyâme* adlı konu başlıkları

altında aktarılmıştır. Fiten ve melahim konulu rivayetler, genel anlamda gayb konulu rivayetler arasında değerlendirilmiştir.³²⁶

Câbir b. Semüre'den fiten ve melâhim konulu sekiz rivayet bulunmaktadır. Câbir b. Semüre rivayetlerin bazılarının gerçekleştiğine bizzat şahit olmuştur.

2.2.1. Kistrâ ve Kayser'in Müslümanlar Tarafından Mağlup Edilmeleri

حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ³²⁷، سَمِعَ جَرِيرًا³²⁸، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ³²⁹، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا هَلَكَ كِسْرَى فَلَا كِسْرَى بَعْدَهُ، وَإِذَا هَلَكَ قَيْصَرٌ فَلَا قَيْصَرَ بَعْدَهُ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَتُنْفَقَنَّ كُنُوزُهُمَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ³³⁰

“... Câbir b. Semüre dedi ki: Resûlullah şöyle buyurdu: ‘Kistrâ helak olduğu vakit, ondan sonra Kistrâ yoktur. Kayser de helak olduğu vakit ondan sonra Kayser yoktur. Nefsim elinde olana yemin olsun ki o ikisinin hazinelerini Allah yolunda infak edeceksiniz.’”

2.2.1.1. Hadisin Tahrici

Kistrâ ve Kayser'in müslümanlar tarafından mağlup edilmeleri hakkında vârid olan hadis; Buhârî ve Müslim'in *Sahih*'leri haricinde, Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde rivayet edilmiştir.³³¹ Rivayetlerle ilgili metinlerdeki farklılıklardan birisi, içerisinde “Kisra'nın beyaz sarayı” ifadesinin yer almasıdır. Bu ifadenin içerisinde yer aldığı hadisler Simâk b. Harb, ifadenin yer almadığı hadisler ise Abdülmelik b. Umeyr tarikiyle rivayet edilmiştir.

³²⁶ Komisyon, *Hadislerle İslam* (Ankara: TDV Yayınları, 2013), 1/126.

³²⁷ İshâk b. İbrâhîm el-Mervezî (öl. 238) : İbn Râhûye olarak tanınmaktadır. Künyesi Ebû Ya'kûb'dur. Ricâl kaynaklarında “hafız”, “imam” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İbn Hibbân, *es-Sikât*, 8/115; Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, 2/373; Zehebî, *Siyer*, 11/358.

³²⁸ Cerîr b. Abdilhamîd ed-Dabbî (öl. 188) : Kûfeli muhaddislerdendir. Künyesi Ebû Abdillâh'tır. Ricâl kaynaklarında “sika”, “hafız” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İclî, *Ma'rife*, 1/267; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 2/505; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 6/145.

³²⁹ Bkz. 123. dipnot.

³³⁰ Buhârî, “Farzu'l-Hams”, 7.

³³¹ Müslim, “Fiten ve Eşrâti's-Sâat”, 77,78; Ahmed b. Hanbel, 34/444, 477, 480, 505, 514.

Buhârî'nin *Sahih*'inde, üç farklı sened ile nakledilen hadis, Abdülmelik b. Umeyr tarikiyle rivayet edilmiştir. Ayrıca aynı bab içerisinde farklı sahabîlerden de konuya ilişkin rivayetler bulunmaktadır.³³²

Müslim'in *Sahih*'inde, üç farklı sened ile nakledilen hadisin ikisi Simâk b. Harb, biri de Abdülmelik b. Umeyr tarikiyle rivayet edilmiştir. Ayrıca aynı bab içerisinde farklı sahabîlerden de konuya ilişkin rivayetler bulunmaktadır.

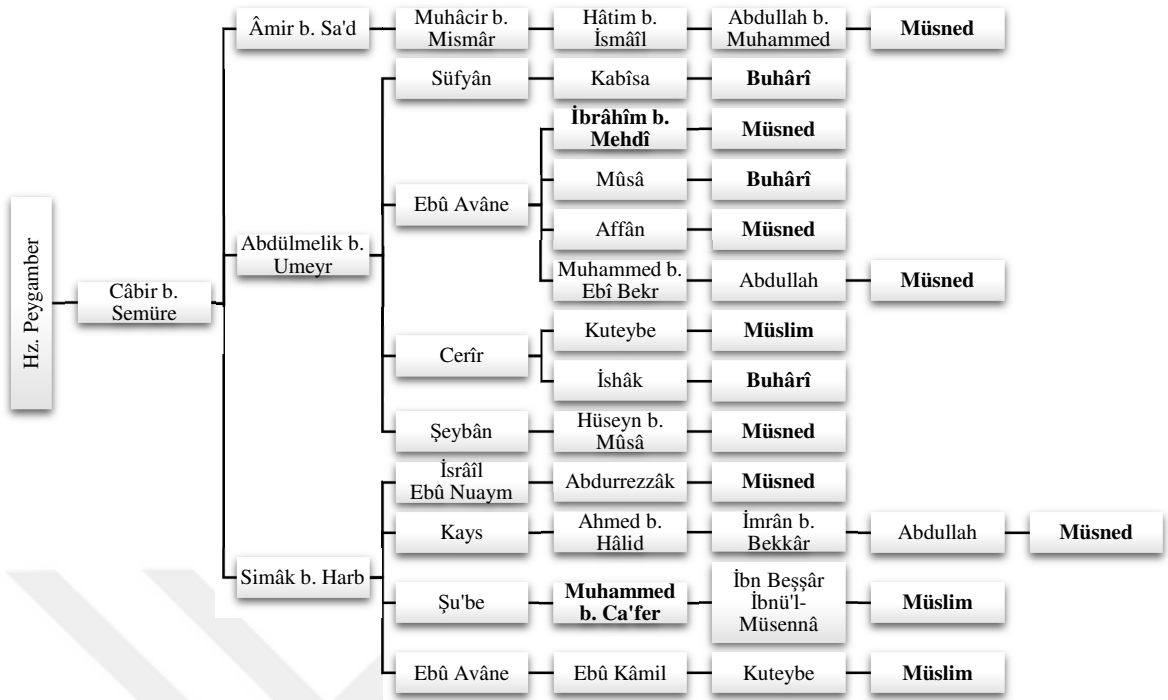
Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde, sekiz farklı sened ile nakledilen hadisin üç senedi Abdülmelik b. Umeyr, dört senedi Simâk b. Harb bir senedi ise Âmir b. Sa'd tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, Abdülmelik b. Umeyr ve Âmir b. Sa'd tarikiyle rivayet edilen hadisleri "sahih" olarak değerlendirmiş,³³³ Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilen hadislerin senedini ise yine bu raviden ötürü "hasen" olarak kabul etmektedir.³³⁴

Kisrâ ve Kayser'in müslümanlar tarafından mağlup edilmeleri hadisi hakkında yapılan tahricte, Kütüb-i Tis'a içerisinde on dört rivayetin nakledildiği tespit edilmiştir. Hadis anlattığı konu itibariyle müttefekun aleyhtir. İncelemesi yapılan Abdülmelik b. Umeyr zinciriyle nakledilen rivayetin senedi muttasıl olarak aktarılmıştır. Raviler arasında hoca-talebe ilişkisi bulunmaktadır. Senedde yer alan raviler cerh-tadil kaynaklarında genellikle güvenilir olarak değerlendirilmiştir. Rivayeti şazz ya da illetli kılacak bir kusur kaynaklarda bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu rivayet sahih hadisin şartlarını taşımaktadır. Hadisin rivayet edildiği diğer eser olan Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde bulunan hadislerin ise muasır hadis âlimlerince haklarında yapılan değerlendirmelerde, isnad veya sıhhatlerini olumsuz yönde etkileyen bir durumun olmadığı, bazı rivayetlerin isnad bakımından "hasen" bazılarının ise hem isnad bakımından hem de genel itibariyle "sahih" oldukları belirtilmiştir.

³³² İlgili rivayetler için bkz. Buhârî, "Farzu'l-Hams", 7.

³³³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 34/444, 477, 514.

³³⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 34/480, 505.



2.2.2. On İki İmam Hadisi

حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى³³⁵، حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ³³⁶، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ³³⁷، سَمِعْتُ

جَابِرَ بْنَ سَمُرَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: «يَكُونُ اثْنَا عَشَرَ أَمِيرًا»، فَقَالَ

كَلِمَةً لَمْ أَسْمَعْهَا، فَقَالَ أَبِي: إِنَّهُ قَالَ: كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ³³⁸

“... Câbir b. Semüre dedi ki: ‘Resûlullah’tan işittim, şöyle diyordu: ‘ On iki imam olacaktır.’ Bir kelime söyledi, ben onu işitmedim. Babam dedi ki: ‘O dedi ki, onların hepsi Kureyş’tendir.’”

³³⁵ Bkz. 196. dipnot.

³³⁶ Bkz. 309. dipnot.

³³⁷ Bkz. 123. dipnot.

³³⁸ Buhârî, “Ahkâm”, 51.

2.2.2.1. Hadisin Tahrici

On iki imam hakkında vârid olan hadis; Buhârî ve Müslim'in *Sahih*'leri haricinde, Ebû Dâvûd ve Tirmîzî'nin *Sünen*'inde ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde rivayet edilmiştir.³³⁹

Buhârî'nin *Sahih*'inde tek senedle rivayet edilen hadis, Abdülmelik b. Umeyr tarikiyle rivayet edilmiştir.

Müslim'in *Sahih*'inde aynı metin olmasa da içerik açısından *Sahîh-i Buhârî*'de gelen konuya uygun olarak, tahviller ile birlikte yedi farklı sened ile nakledilen hadis, birçok farklı ravi tarikiyle rivayet edilmiştir.

Ebû Dâvûd'un *Sünen*'inde üç farklı sened ile nakledilen hadis, her senedde farklı bir ravi tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnavûd, bu hadislerden ikisini “sahih” kabul ederken,³⁴⁰ bir hadisin senedinin “zayıf”, genel olarak “sahih” olduğu değerlendirmesinde bulunmuştur.³⁴¹

Tirmîzî'nin *Sünen*'inde tek senedle nakledilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Tirmîzî hadisi “hasen sahih” olarak değerlendirmiş, Elbânî ise hadisi “sahih” olarak değerlendirmiştir.³⁴²

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde yirmi dokuz farklı sened ile nakledilen hadis, birçok farklı ravi tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnavûd, bu hadislerin sekiz tanesinin senedini “zayıf”, genel olarak ise “sahih” olduğunu bildirmektedir.³⁴³ On hadisin senedini “hasen” olarak değerlendirmiş, bu hadisleri genel olarak “sahih” kabul

³³⁹ Müslim, “İmâret”, 5, 6, 7, 8, 9; Ebû Dâvud, “Mehdî”; Tirmîzî, “Fiten”, 46; Ahmed b. Hanbel, 34/409, 413, 426, 427, 429, 440, 445, 449, 454, 456, 461, 468, 469, 471, 472, 476, 477, 478, 483, 487, 490, 517, 523, 525, 529.

³⁴⁰ Ebû Dâvud, *Sünen*, “Mehdî”, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnavûd]) 6/336.

³⁴¹ Ebû Dâvud, *Sünen*, “Mehdî”, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnavûd]) 6/335.

³⁴² Tirmîzî, *Sünen*, “Fiten”, (Muhakkikin notu [Nâsirüddin el-Elbânî]) 4/501.

³⁴³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnavûd]) 34/409, 413, 429, 461, 476, 517, 525.

etmiştir.³⁴⁴ Diğer on bir hadisi de hem sened açısından hem de genel olarak “sahih” hükmünde değerlendirmiştir.³⁴⁵

On iki imam hadisi hakkında yapılan tahriçte, Kütüb-i Tis’a içerisinde kırk bir rivayetin nakledildiği tespit edilmiştir. Bu rivayetlerin sayısının fazla olması sened şemasının oluşturulmasını zorlaştırmıştır. Tablo karmaşık bir görünüme sebep olduğu için bu rivayette şema kullanılmamıştır. Hadis, anlattığı konu itibariyle müttetekun aleyhtir. İncelemesi yapılan Abdülmelik b. Umeyr zinciriyle nakledilen rivayetin senedi muttasıl olarak aktarılmıştır. Raviler arasında hoca-talebe ilişkisi bulunmaktadır. Senedde yer alan raviler cerh-tadil kaynaklarında genellikle güvenilir olarak değerlendirilmiştir. Rivayeti şazz ya da illetli kılacak bir kusur kaynaklarda bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu rivayet sahih hadisin şartlarını taşımaktadır. Hadisin rivayet edildiği diğer eserlerde bulunan hadislerin ise, muasır hadis âlimlerince haklarında yapılan değerlendirmelerde, isnad veya sıhhatlerini olumsuz yönde etkileyen bir durumun olmadığı, bazı rivayetlerin isnad bakımından “hasen” bazılarının ise hem isnad bakımından hem de genel itibariyle “sahih” oldukları belirtilmiştir.

2.2.3. Kıyamete Kadar Müslüman Bir Grubun Allah Yolunda Savaşması

وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى³⁴⁶، وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ³⁴⁷، قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ³⁴⁸، حَدَّثَنَا

شُعْبَةُ³⁴⁹، عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ³⁵⁰، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ:

لَنْ يَرْجَحَ هَذَا الدِّينُ قَائِمًا، يُقَاتِلُ عَلَيْهِ عِصَابَةٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ، حَتَّى تَقُومَ

³⁴⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 34/426, 427, 440, 454, 456, 472, 478, 483, 529.

³⁴⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 34/445, 449, 468, 469, 471, 477, 487, 490, 523.

³⁴⁶ Bkz. 196. dipnot.

³⁴⁷ Bkz. 197. dipnot.

³⁴⁸ Bkz. 309. dipnot.

³⁴⁹ Bkz. 217. dipnot.

³⁵⁰ Bkz. 164. dipnot.

“... Câbir b. Semüire, Resûlullah’tan rivayet etti. Resûlullah dedi ki: ‘ Bu din üzerinde kıyamet kopuncaya kadar Müslümanlardan bir grup savaşıacak ve din kâim olarak kalacak, yok olmayacaktır.’”

2.2.3.1. Hadisin Tahrici

Kıyamete kadar Müslüman bir grubun Allah yolunda savaşıması hakkında vârid olan bu hadis, Müslim’in *Sahih*’inde ve Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde rivayet edilmiştir.³⁵²

Müslim’in *Sahih*’inde tek sened ile nakledilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir.

Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde beş ayrı sened ile nakledilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, dört hadisin senedi için “hasen”, genel olarak ise “sahih liğayrihi” değerlendirmesinde bulunmuştur.³⁵³ Bir hadisin senedini “zayıf” olarak değerlendirmiş, hadisi genel olarak “sahih liğayrihi” olarak değerlendirmiştir.³⁵⁴

Kıyamete kadar Müslüman bir grubun Allah yolunda savaşıması ile ilgili hadis hakkında yapılan tahricte, Kütüb-i Tis’a içerisinde altı farklı rivayetin nakledildiği tespit edilmiştir. İncelemesi yapılan Simâk b. Harb zinciriyle nakledilen rivayetin senedi muttasıl olarak aktarılmıştır. Raviler arasında hoca-talebe ilişkisi bulunmaktadır. Senedde yer alan raviler cerh-tadil kaynaklarında genellikle güvenilir olarak değerlendirilmiştir. Rivayeti şazz ya da illetli kılacak bir kusur kaynaklarda bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu rivayet sahih hadisin şartlarını taşımaktadır. Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde bulunan hadislerin ise, muasır hadis âlimi Şuayb el-Arnâvûd’un haklarında yapılan

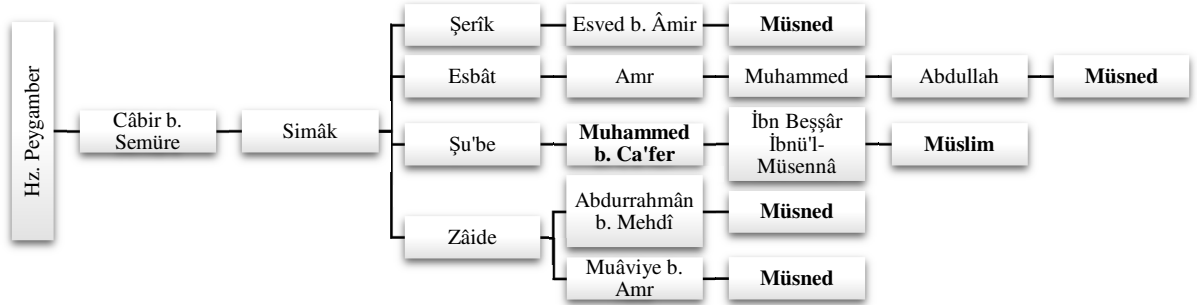
³⁵¹ Müslim, “İmâret”, 172.

³⁵² Ahmed b. Hanbel, 34/439, 499, 514, 515, 527.

³⁵³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 34/499, 514, 515, 527.

³⁵⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 34/439.

değerlendirmelerde, isnad veya sıhhatlerini olumsuz yönde etkileyen bir durumun olmadığı, rivayetlerin genel olarak “sahih” olduğu belirtilmiştir.



2.2.4. Deccâl'den Önce Müslümanların Gerçekleştireceği Fetihler

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ³⁵⁵، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ³⁵⁶، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ³⁵⁷، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، عَنْ نَافِعِ بْنِ عُثْبَةَ، قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فِي غَزْوَةٍ، قَالَ: فَاتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَوْمٌ مِنْ قَبْلِ الْمَغْرِبِ، عَلَيْهِمْ ثِيَابُ الصُّوفِ، فَوَافَقُوهُ عِنْدَ أَكْمَةٍ، فَإِنَّهُمْ لَقِيَانَا وَرَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَاعِدٌ، قَالَ: فَقَالَتْ لِي نَفْسِي: ائْتِيَهُمْ فَقُمْ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَهُ لَا يَغْتَالُونَهُ، قَالَ: ثُمَّ قُلْتُ: لَعَلَّهُ نَجَّى مَعَهُمْ، فَأَتَيْتُهُمْ فَقُمْتُ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَهُ، قَالَ: فَحَفِظْتُ مِنْهُ أَرْبَعَ كَلِمَاتٍ، أَعَدُّهُنَّ فِي يَدَيَّ، قَالَ: «تَغْزُونَ جَزِيرَةَ الْعَرَبِ فَيَفْتَحُهَا اللَّهُ، ثُمَّ فَارِسَ فَيَفْتَحُهَا اللَّهُ، ثُمَّ تَغْزُونَ الرُّومَ فَيَفْتَحُهَا اللَّهُ، ثُمَّ تَغْزُونَ الدَّجَالَ فَيَفْتَحُهَا اللَّهُ» قَالَ: فَقَالَ نَافِعٌ: يَا جَابِرُ، لَا نَرَى الدَّجَالَ يَخْرُجُ، حَتَّى تُفْتَحَ الرُّومُ³⁵⁸

“... Câbir b. Semüre, Nâfi' b. Utbe'den rivayet etti. Nâfi' dedi ki: ‘ Bir gazvede Resûlullah ile birlikteydik. Hz. Peygamber'e batı tarafından, üzerlerinde yün elbiseler bulunan bir kavim geldi. Kendisine bir tepenin yanında tesadüf ettiler. Onlar ayakta, Resûlullah ise oturuyordu. Nefsim bana dedi ki: ‘Şunların yanına git de onlarla Hz.

³⁵⁵ Bkz. 244. dipnot.

³⁵⁶ Bkz. 328. dipnot.

³⁵⁷ Bkz. 123. dipnot.

³⁵⁸ Müslim, "Fiten ve Eşrâti's-Sâat", 38.

Peygamber'in arasında dur. Ona bir baskın yapmasınlar. Sonra belki onlarla bir sır konuşur, dedim ve yanlarına vararak onlarla Resûlullah'ın arasında durdum.” Nâfi’ dedi ki: ‘ *Bunun üzerine O’ndan dört kelime ezberledim ve bunları elimle sayarım. Arap yarımadasında gazâ edeceksiniz, Allah’ın yardımıyla fethedeceksiniz. Sonra İrân’a gazâ edeceksiniz, Allah’ın yardımıyla fethedeceksiniz. Sonra Rumlar ile gazâ edeceksiniz, Allah’ın yardımıyla fethedeceksiniz. Sonra Deccâl ile gazâ edeceksiniz, Allah’ın yardımıyla onu da mağlup edeceksiniz.*’ buyurdu.”

Ravi diyor ki: ‘ *Bunun üzerine Nâfi’:* ‘ *Yâ Câbir! Biz Rumlar fethedilmedikçe Deccâl’in çıkacağını zannetmiyoruz.*’ dedi.”

2.2.4.1. Hadisin Tahrici

Deccâl’den önce Müslümanların gerçekleştireceği fetihler hakkında vârid olan bu hadis, Müslim’in *Sahih*’i haricinde, İbn Mâce’nin *Sünen*’inde ve Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde rivayet edilmiştir.³⁵⁹

Müslim’in *Sahih*’inde tek sened ile nakledilen hadis, Abdülmelik b. Umeyr tarikiyle rivayet edilmiştir.

İbn Mâce’nin *Sünen*’inde tek sened ile nakledilen hadis, Abdülmelik b. Umeyr tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd hadisin senedini “sahih” kabul etmektedir.³⁶⁰ Bab başlığı içerisinde konuya ilişkin diğer sahâbilerden de nakiller bulunmaktadır.

Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde dört farklı sened ile nakledilen hadis, Abdülmelik b. Umeyr tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd hadislerin senedini “sahih” kabul etmektedir.³⁶¹

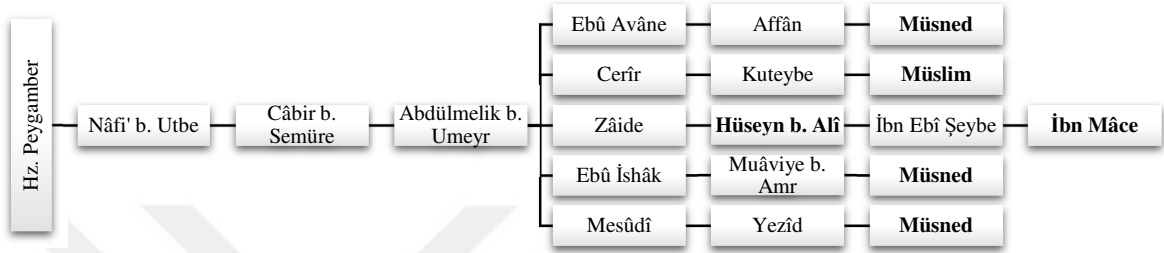
Deccâl’den önce Müslümanların gerçekleştireceği fetihler ile ilgili hadis hakkında yapılan tahricte, Kütüb-i Tis’a içerisinde altı farklı rivayetin nakledildiği tespit edilmiştir. İncelemesi yapılan Abdülmelik b. Umeyr zinciriyle nakledilen rivayetin senedi muttasıl olarak aktarılmıştır. Raviler arasında hoca-talebe ilişkisi bulunmaktadır. Senedde yer alan

³⁵⁹ İbn Mâce, “Fiten”, 35; Ahmed b. Hanbel, 3/119, 120. 31/307, 309.

³⁶⁰ İbn Mâce, *Sünen*, “Fiten”, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 5/217.

³⁶¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 3/119, 120. 31/307, 309.

raviler cerh-tadil kaynaklarında genellikle güvenilir olarak değerlendirilmiştir. Rivayeti şazz ya da illetli kılacak bir kusur kaynaklarda bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu rivayet sahih hadisin şartlarını taşımaktadır. Hadisin rivayet edildiği diğer eserlerde bulunan hadislerin ise, muasır hadis âlimlerince haklarında yapılan değerlendirmelerde, isnad veya sıhhatlerini olumsuz yönde etkileyen bir durumun olmadığı, hem isnad bakımından hem de genel itibarıyla “sahih” oldukları belirtilmiştir.



2.2.5. Kıyametten Önce Zuhûr Edecek Olan Yalancılar

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى³⁶²، وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ³⁶³ - قَالَ يَحْيَى: أَخْبَرَنَا، وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ:

حَدَّثَنَا - أَبُو الْأَحْوَصِ³⁶⁴، ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ³⁶⁵، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ³⁶⁶، كِلَاهُمَا عَنْ

سِمَاكِ³⁶⁷، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: «إِنَّ بَيْنَ

يَدَيِ السَّاعَةِ كَذَّابِينَ»، وَزَادَ فِي حَدِيثِ أَبِي الْأَحْوَصِ: قَالَ فَقُلْتُ لَهُ: أَنْتَ سَمِعْتَ هَذَا مِنْ رَسُولِ

اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَ: نَعَمْ³⁶⁸

³⁶² Bkz. 243. dipnot.

³⁶³ Bkz. 131. dipnot.

³⁶⁴ Bkz. 246. dipnot.

³⁶⁵ Bkz. 104. dipnot.

³⁶⁶ Bkz. 105. dipnot.

³⁶⁷ Bkz. 164. dipnot.

³⁶⁸ Müslim, "Fiten ve Eşrâti's-Sâat", 83.

“... Câbir b. Semüre dedi ki: ‘Ben Resûlullah’ı şöyle derken işittim. ‘Şüphesiz ki kıyametin önünde yalancılar zuhûr edecektir.’ Ebu’l-Ahves’in hadisinde şu ziyade vardır. ‘ Ben kendisine: Bunu Resûlullah’tan sen mi işittin? dedim. Evet, cevabını verdi.’”

2.2.5.1. Hadisin Tahrici

Kıyametten önce zuhûr edecek olan yalancılar hakkında vârid olan bu hadis, Müslim’in *Sahih*’i haricinde, Tirmîzî’nin *Sünen*’inde ve Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde rivayet edilmiştir.³⁶⁹

Müslim’in *Sahih*’indeki senedde tahvil bulunduğu için iki ayrı sened olarak ele alınmaktadır. Hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir.

Tirmîzî’nin *Sünen*’inde Câbir b. Semüre’nin hadisine yer verilmemiş ancak konuyla ilgili olan Ebû Hureyre hadisine ek olarak Câbir b. Semüre’den de konuya ilişkin bir hadisin rivayet edildiği aktarılmıştır. Tirmîzî, hadisile ilgili olarak “hasen sahih” değerlendirmesinde bulunmuştur.

Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde sekiz farklı sened ile nakledilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, on bir hadisin senedleriyle ilgili “hasen” değerlendirmesini yaparken, hadisleri genel olarak “sahih” kabul etmiştir.³⁷⁰ Bir rivayetin ise senedini “zayıf” olarak değerlendirmiş, hadisi genel olarak “sahih” kabul etmiştir.³⁷¹

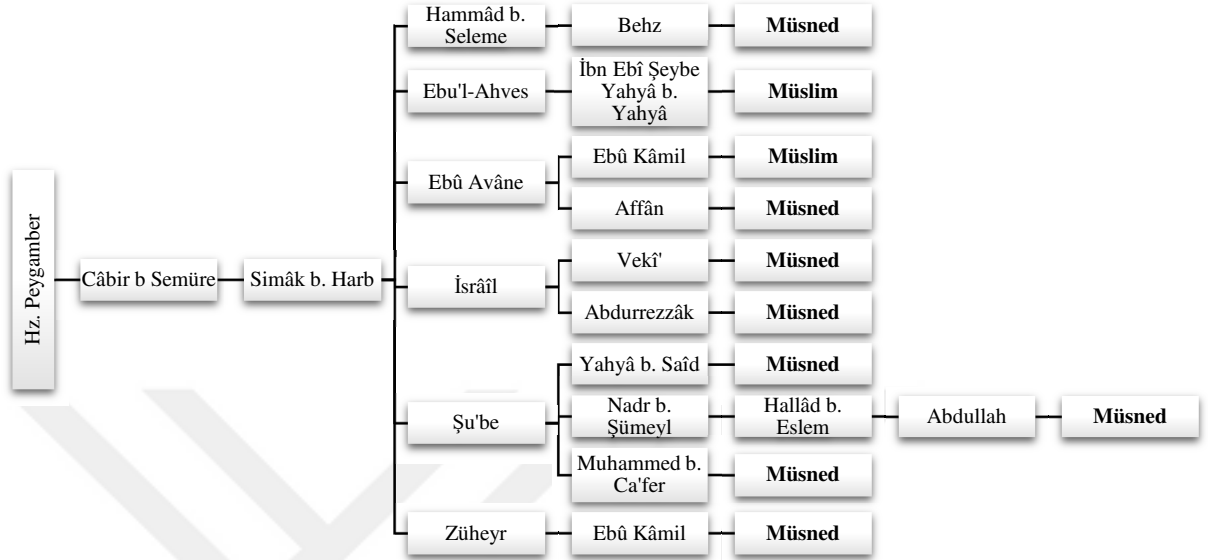
Kıyametten önce zuhûr edecek olan yalancılar ile ilgili hadis hakkında yapılan tahricte, Kütüb-i Tis’a içerisinde on farklı rivayetin nakledildiği tespit edilmiştir. İncelemesi yapılan Simâk b. Harb zinciriyle nakledilen rivayetin senedi muttasıl olarak aktarılmıştır. Raviler arasında hoca-talebe ilişkisi bulunmaktadır. Senedde yer alan raviler cerh-tadil kaynaklarında genellikle güvenilir olarak değerlendirilmiştir. Rivayeti şazz ya da illetli kılacak bir kusur kaynaklarda bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu rivayet sahih hadisin şartlarını taşımaktadır. Hadisin rivayet edildiği diğer eserlerde bulunan hadislerin ise, muasır hadis âlimlerince haklarında yapılan değerlendirmelerde, isnad veya

³⁶⁹ Tirmîzî, “Fiten”, 43; Ahmed b. Hanbel, 34/398, 414, 416, 428, 441, 455, 460, 483, 486, 490, 518, 524.

³⁷⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 34/398, 414, 416, 428, 441, 455, 483, 486, 490, 518, 524.

³⁷¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 34/460.

sihhatlerini olumsuz yönde etkileyen bir durumun olmadığı, isnad bakımından “hasen” olsalar da genel itibariyle “sahih” oldukları belirtilmiştir.



2.2.6. “Havz-ı Kevser’in Başında Önderiniz Olacağım” Hadisi

Bazı hadis kaynaklarında “havz” veya “havz-ı kevser” kavramları hakkında rivayetler yer almaktadır. Rivayetler incelendiğinde bu havuzun cennette yer aldığı aktarılmıştır.³⁷² Havuzun sayısı hakkında farklı rivayetler bulunmaktadır. Her peygamberin bir havuzunun bulunduğu aktarılmıştır.³⁷³ Kevser ismi verilen havuzun ise sadece Hz. Peygamber’e verildiği Kevser suresinin ilk ayetinde açıklanmıştır. Diğer peygamberlere bu isimde bir havuz verildiği hakkında rivayet bulunmamaktadır.

Rivayetler incelendiğinde bu havuzun genişliği ve uzunluğu hakkında farklı bilgiler mevcuttur. Bu rivayetlerde, mekân olarak birbirine uzak bölgeler zikredilmiştir. Zaman açısından havuzun iki ucu arasında en çok bir ay, en az ise üç günlük mesafe bulunduğu aktarılmıştır.³⁷⁴ Kâdî İyâz, Hz. Peygamber’in bu hadisleri farklı yerlerde ve zamanlarda

³⁷² Müslim, “Fezâil”, 36.

³⁷³ Tirmîzî, “Sıfâtü'l-Kıyâme”, 14.

³⁷⁴ İlgili rivayetler için bkz. Müslim, “Fezâil”, 27, 31, 34.

söylediğini, havuzun büyüklüğünü insanların zihinlerinde canlandırmak için uzak mesafeleri örnek gösterdiğini ifade etmiştir.³⁷⁵

Konu hakkında varid olan rivayetlerde havuzun ibrikleri hakkında da bilgiler yer almaktadır. Bunların yıldızlara benzetildiği görülmektedir. Bu benzerlik kemmiyet ve keyfiyet türünde olabilir. Hz. Peygamber, ibriklerin sayısının yıldızlar kadar çok olduğunu ya da ibriklerin yıldızlar gibi parlak olduğunu da ifade etmiş olabilir.³⁷⁶

Rivayetlerde, havuzdaki suyun özellikleri hakkında; o sudan içen kimsenin ebediyyen susamayacağı, suyun renginin sütten daha ak, tadının baldan daha tatlı, kokusunun miskten daha güzel olduğu aktarılmıştır.³⁷⁷

Câbir b. Semüre'nin rivayet ettiği hadisin metni şöyledir;

حَدَّثَنِي الْوَلِيدُ بْنُ شُجَاعٍ بْنُ الْوَلِيدِ السَّكُونِيُّ³⁷⁸، حَدَّثَنِي أَبِي³⁷⁹ رَحِمَهُ اللَّهُ، حَدَّثَنِي زِيَادُ بْنُ خَيْثَمَةَ³⁸⁰، عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ³⁸¹، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: أَلَا إِنِّي فَرَطْتُ لَكُمْ عَلَى الْحَوْضِ، وَإِنَّ بُعْدَ مَا بَيْنَ طَرَفَيْهِ كَمَا بَيْنَ صَنْعَاءَ وَأَيْلَةَ، كَأَنَّ الْأَبَارِيقَ فِيهِ النُّجُومُ³⁸²

“... Câbir b. Semüre, Resûlullah'tan rivayet etti. ‘ Dikkat edin! Ben havuzun başında önderiniz olacağım. Onun iki tarafının mesafesi San’a ile Eyle arası gibidir. Ondaki ibrikler yıldızlar gibidir.”

³⁷⁵ Ebu'l-Fadl Kadı İyaz, *İkmâlu'l-Mu'lim* (Mısır: Dâru'l-Vefâ, 1998), 7/260.

³⁷⁶ Davudoğlu, *Sahîh-i Müslim Tercüme ve Şerhi*, 10/81.

³⁷⁷ İlgili rivayetler için bkz. Müslim, “Fezâil”, 26, 27, 36.

³⁷⁸ **El-Velîd b. Şücâ' es-Sekûnî (öl. 243)** : Bağdatlı muhaddislerdendir. Künyesi Ebû Hemmâm'dır. Ricâl kaynaklarında “la be'se bih”, “sadûk” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İclî, *Ma'rife*, 2/342; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 9/7; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 9/227.

³⁷⁹ **Şücâ' b. el-Velîd es-Sekûnî (öl. 205)** : Kûfeli muhaddislerdendir. Künyesi Ebû Bedr'dir. Ricâl kaynaklarında “la be'se bih”, “sika” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İclî, *Ma'rife*, 1/450; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 4/379; Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, 12/382, 386.

³⁸⁰ **Ziyâd b. Hayseme (öl. 145)** : Kûfeli muhaddislerdendir. El-Cu'fî olarak nisbelenmiştir. Ricâl kaynaklarında “sika” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 3/530; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 6/319; Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, 3/314.

³⁸¹ Bkz. 164. dipnot.

³⁸² Müslim, “Fezâil”, 44.

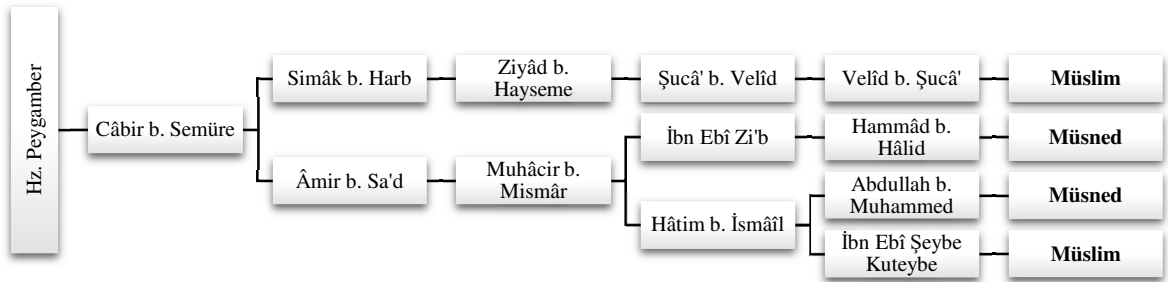
2.2.6.1. Hadisin Tahrici

“*Havz-ı Kevser’in başında önderiniz olacağım*” hadisi, Müslim’in *Sahih*’inde ve Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde rivayet edilmiştir.³⁸³

Müslim’in *Sahih*’inde iki farklı sened ile nakledilen hadis Simâk b. Harb ve Âmir b. Sa’d tarikiyle rivayet edilmiştir.

Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde iki farklı sened ile nakledilen hadis, Âmir b. Sa’d tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, her iki hadisin senedini “hasen”, hadisleri genel anlamda “sahih” olarak değerlendirmiştir.³⁸⁴

“*Havz-ı Kevser’in başında önderiniz olacağım*” hadisi hakkında yapılan tahricte, Kütüb-i Tis’a içerisinde dört farklı rivayetin nakledildiği tespit edilmiştir. İncelemesi yapılan Simâk b. Harb zinciriyle nakledilen rivayetin senedi muttasıl olarak aktarılmıştır. Raviler arasında hoca-talebe ilişkisi bulunmaktadır. Senedde yer alan raviler cerh-tadil kaynaklarında genellikle güvenilir olarak değerlendirilmiştir. Rivayeti şazz ya da illetli kılacak bir kusur kaynaklarda bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu rivayet sahih hadisin şartlarını taşımaktadır. Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde bulunan hadislerin ise, muasır hadis âlimi Şuayb el-Arnâvûd’un haklarında yapılan değerlendirmelerde, isnad veya sıhhatlerini olumsuz yönde etkileyen bir durumun olmadığı, rivayetlerin genel olarak “sahih” olduğu belirtilmiştir.



³⁸³ Ahmed b. Hanbel, 34/401, 421.

³⁸⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 34/401, 421.

2.2.7. “Ümmetim Adına Üç Şeyden Korkarım” Hadisi

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ³⁸⁵، وَسَمِعْتُهُ أَنَا مِنْهُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْقَاسِمِ الْأَسَدِيُّ³⁸⁶، حَدَّثَنَا فِطْرٌ³⁸⁷، عَنْ أَبِي خَالِدٍ الْوَالِيِّ³⁸⁸، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: ثَلَاثٌ أَخَافُ عَلَى أُمَّتِي: الْإِسْتِسْقَاءُ بِالْأَنْوَاءِ، وَحَيْفُ السُّلْطَانِ، وَتَكْذِيبُ بِالْقَدَرِ³⁸⁹

“... Câbir b. Semüire dedi ki: ‘Ben Resûlullah’tan işittim, şöyle diyordu: ‘Ümmetim adına üç şeyden korkarım: Yıldızlardan yağmur dilemek, zulmeden hükümdar ve kaderi inkaretmek.’”

2.2.7.1. Hadisin Tahriri

“Ümmetim adına üç şeyden korkarım” hadisi Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde rivayet edilmiştir. Tek sened ile nakledilen hadis, Ebû Hâlid el-Vâlibî tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, hadisin senedini “zayıf” olarak değerlendirmiştir. Senedde yer alan Muhammed b. el-Kâsım el-Esedî tezkîp edilmiş, zayıf bir ravidir. Kütüb-i Tis’a dışındaki birçok hadis kaynağında rivayet edilen bu hadisin diğer senedlerini de “zayıf” kabul etmektedir.³⁹⁰

³⁸⁵ Bkz. 131. dipnot.

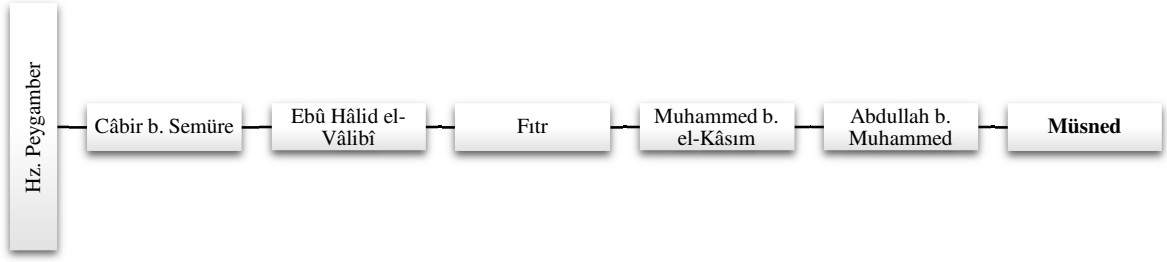
³⁸⁶ **Muhammed b. el-Kâsım el-Esedî (öl. 207)** : Kûfeli muhaddislerdendir. Ricâl kaynaklarında "sadûk", "zayıf", "ğayru sika" olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İclî, *Ma'rife*, 2/250; İbn Hacer, *Tehzîbu't-tehzîb*, 8/259; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 7/378.

³⁸⁷ **Fıtr b. Halife el-Mahzûmî (öl. 151)** : Kûfeli muhaddislerdendir. Künyesi Ebû Bekr'dir. Ricâl kaynaklarında "sika" olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İclî, *Ma'rife*, 2/208; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 7/90; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 7/323.

³⁸⁸ **Hürmüz el-Vâlibî (öl. 100)** : Kûfeli muhaddislerdendir. Ebû Hâlid el-Vâlibî olarak tanınmaktadır. Ricâl kaynaklarında "sâlihu'l-hadîs" olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İclî, *Ma'rife*, 5/514; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 9/121; Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, 30/65.

³⁸⁹ Ahmed b. Hanbel, 34/423.

³⁹⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 34/423.



2.2.8. Kıyametin Yakın Olması

حَدَّثَنَا وَكِيعٌ³⁹¹، حَدَّثَنَا فِطْرٌ³⁹²، عَنْ أَبِي خَالِدٍ الْوَالِيِّ³⁹³، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: بُعِثْتُ أَنَا وَالسَّاعَةُ كَهَاتَيْنِ³⁹⁴

“... Câbir b. Semüre dedi ki: ‘ Resûlullah şöyle buyurdu: ‘Ben ve kıyamet bu ikisi gibi gönderildik.”

2.2.8.1. Hadisin Tahrici

Kıyametin yakın olması hakkında varid olan hadis, Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde rivayet edilmiştir. Dört farklı sened ile nakledilen rivayetin bir tanesi İsmâ b. Yûnus, üç tanesi Ebû Hâlid el-Vâlibî tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, senedleri “hasen”, hadisleri ise genel anlamda “sahih” olarak değerlendirmiştir.³⁹⁵

İncelemesi yapılan rivayetin senedi muttasıl olarak aktarılmıştır. Raviler arasında hoca-talebe ilişkisi bulunmaktadır. Senedde yer alan raviler cerh-tadil kaynaklarında genellikle güvenilir olarak değerlendirilmiştir. Rivayeti şazz ya da illetli kılacak bir kusur kaynaklarda bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu rivayet sahih hadisin şartlarını taşımaktadır.

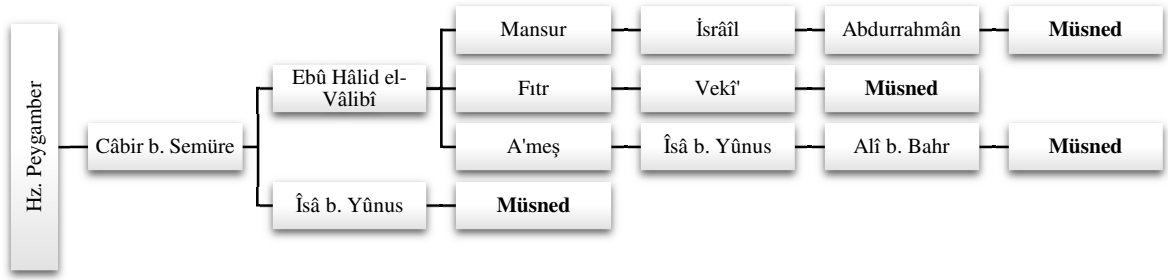
³⁹¹ Bkz. 184. dipnot.

³⁹² Bkz. 387. dipnot.

³⁹³ Bkz. 388. dipnot.

³⁹⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 34/497.

³⁹⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 31/62, 34/444, 497, 526.



Fiten konulu rivayetlerde, gelecekte haber veren gayb konuları ve kıyamete yakın meydana gelecek hâdiseler yer almaktadır. “Kâle, Semi’tu, An” rivayet lafızları kullanılmıştır. Muâsır hadis âlimleri rivayetleri genel anlamda “sahih” kabul etmişlerdir. Senedleri “hasen” olan rivayetler, farklı tarikler ile “sahihun liğayrihi” seviyesine çıkmıştır. Bir rivayet “zayıf” kabul edilmiştir.

2.3. Şemâil Konulu Rivayetleri

Kuran-ı Kerim’de, Hz. Peygamber’in üstün özelliklerinin anlatılması ve insanlar tarafından örnek alınmasının istenmesi, sahabîlerin Hz. Peygamber’in şemâiline olan ilgisini artırmıştır. Şemâil, Hz. Peygamber’in dış görünüşünü, özel hayatını ve ahlakını ifade eden bir terim olarak kullanılmaktadır. *Câmî* türü hadis kaynaklarının sekiz ana bölümünden biridir. Hadis kaynaklarında şemâil konulu rivayetler genel olarak; “*fezâil, menâkıb, edeb, libâs, et’ime, eşribe, zînet, zikir, duâ*” gibi bölümlerde ele alınmıştır.³⁹⁶

Câbir b. Semüre’nin rivayetleri içerisinde Resûlullah’ın şemâiline dair pek çok hadis bulunmaktadır. Resûlullah’ın yanında çokça vakit geçirmesi, O’na olan sevgisi ve iyi bir gözlemci olması bu konudaki rivayetlerinin fazla sayıda olmasına zemin hazırlamıştır.

2.3.1. Resûlullah’ın Güzel Kokusu

Bazı hadis kaynaklarında aktarılan rivayetlerde Hz. Peygamber’in teninin kokusu ve koku sürünmesi hakkında birçok bilgi mevcuttur. Bu rivayetlerden anlaşıldığına göre

³⁹⁶ M. Yaşar Kandemir, “Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi”, *Şemâil*.

Hız. Peygamber; güzel kokar, yanında güzel koku şişesi taşır ve güzel koku ikramını geri çevirmezdi.³⁹⁷

Konuyla ilgili Câbir b. Semüre'nin rivayet ettiğı hadisın metni şöyledir;

حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ حَمَّادٍ بْنُ طَلْحَةَ الْقَنَّادُ³⁹⁸، حَدَّثَنَا أَسْبَاطُ وَهُوَ ابْنُ نَصْرِ الهمداني³⁹⁹، عَنْ سِمَاكِ⁴⁰⁰، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَاةَ الْأُولَى، ثُمَّ خَرَجَ إِلَى أَهْلِهِ وَخَرَجْتُ مَعَهُ، فَاسْتَقْبَلَهُ وَلَدَانِ، فَجَعَلَ يَمْسَحُ خَدَّيْ أَحَدِهِمَا وَاحِدًا وَاحِدًا، قَالَ: وَأَمَّا أَنَا فَمَسَحَ خَدَّيْ، قَالَ: فَوَجَدْتُ لِيَدِهِ بَرْدًا أَوْ رِيحًا كَأَنَّمَا أَخْرَجَهَا مِنْ جُؤْنَةٍ عَطَّارٍ⁴⁰¹

“... Câbir b. Semüre şöyle dedi: ‘Resûlullah ile birlikte ilk namazı kıldım. Sonra ailesinin yanına çıktı, onunla birlikte ben de çıktım. Derken onu bazı çocuklar karşıladılar. Onların her birinin yanağına teker teker dokunmaya başladı. Bana gelince benim yanağıma da dokundu. Elinde öyle serinlik veya koku duydum ki, sanki onu kokucu sepetinden çıkarmıştı.’”

2.3.1.1. Hadisin Tahrici

Resûlullah'ın güzel kokması hakkında varid olan hadis, Müslim'in *Sahih*'inde rivayet edilmiştir.

Müslim'in *Sahih*'inde tek sened ile nakledilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Konuyla ilgili diğer sahabilerden de rivayetler aynı bab başlığı altında aktarılmıştır. Resûlullah'ın güzel kokması hadisi hakkında yapılan tahricte, Kütüb-i Tis'a içerisinde bir rivayetin nakledildiğı tespit edilmiştir.

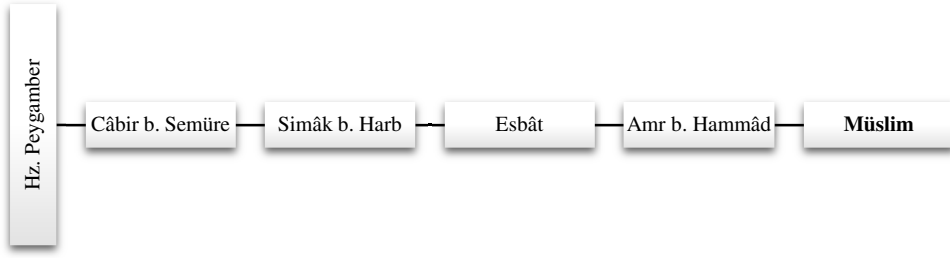
³⁹⁷ Müslim, “Fezâil”, 80; Ebû Dâvud, “Teraccül”, 1; Tirmîzî, “Edeb”, 37.

³⁹⁸ **Amr b. Hammâd el-Kannâd (öl. 222)** : Kûfeli muhaddislerdendir. Künyesi Ebû Muhammed'dir. Ricâl kaynaklarında “sika” ve “sadûk” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 6/228; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 8/483; Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, 2/591, 594.

³⁹⁹ **Esbât b. Nasr el-Hemedânî(öl. ?)** : Kûfeli muhaddislerdendir. Künyesi Ebû Yûsuf'tur. Ricâl kaynaklarında “sika” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 2/332; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 6/85; Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, 2/357, 358.

⁴⁰⁰ Bkz. 164. dipnot.

⁴⁰¹ Müslim, “Fezâil”, 80.



2.3.2. Resûlullah'ın Ağız ve Göz Yapısı

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى،⁴⁰² وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ⁴⁰³ - وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى - قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ⁴⁰⁴، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ⁴⁰⁵، عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ⁴⁰⁶، قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ سَمُرَةَ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ضَلِيعَ الْفَمِ، أَشْكَلَ الْعَيْنِ مَمْهُوسَ الْعَقَبَيْنِ قَالَ: قُلْتُ لِسِمَاكِ: مَا ضَلِيعُ الْفَمِ؟ قَالَ: عَظِيمُ الْفَمِ، قَالَ قُلْتُ: مَا أَشْكَلُ الْعَيْنِ؟ قَالَ: طَوِيلُ شَقِّ الْعَيْنِ، قَالَ: قُلْتُ: مَا مَمْهُوسُ الْعَقَبِ؟ قَالَ: قَلِيلُ لَحْمِ الْعَقَبِ⁴⁰⁷

“... Câbir b. Semüre dedi ki: ‘ Resûlullah geniş ağızlı, gözünün beyazı kırmızılı, etsiz ökçeliydi.’ Ravi diyor ki: Simâk’e: ‘Dalîu’l-fem ne demektir? diye sordum. Ağız büyük manasındadır, dedi. Eşkelü’l-ayn nedir? dedim. Göz kapağı uzundur, cevabını verdi. Menhûsu’l-akib nedir? dedim. Topuğunun eti azdır, cevabını verdi.’”

2.3.2.1. Hadisin Tahriri

Resûlullah'ın ağız ve göz yapısı hakkında varis olan hadis, Müslim'in *Sahih*'i haricinde, Tirmîzî'nin *Sünen*'inde ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde rivayet edilmiştir.⁴⁰⁸

⁴⁰² Bkz. 196. dipnot.

⁴⁰³ Bkz. 197. dipnot.

⁴⁰⁴ Bkz. 309. dipnot.

⁴⁰⁵ Bkz. 217. dipnot.

⁴⁰⁶ Bkz. 164. dipnot.

⁴⁰⁷ Müslim, “Fezâil”, 97.

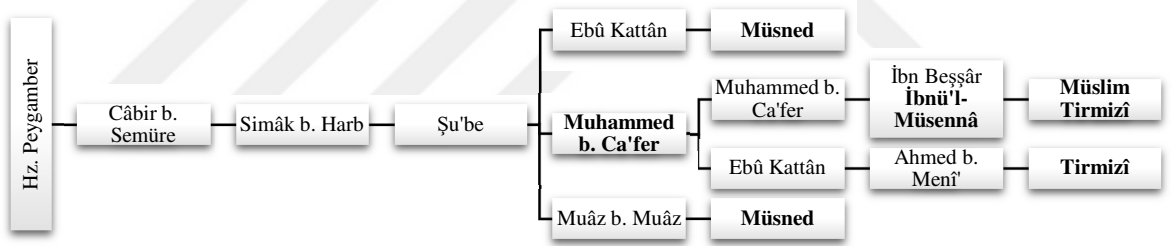
⁴⁰⁸ Tirmîzî, “Menâkıb”, 24; Ahmed b. Hanbel, 34/408, 464, 500.

Müslim'in *Sahih*'inde tek sened ile nakledilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Bab başlığı altında zikredilen tek hadis Câbir b. Semüre'nin bu rivayettir.

Tirmîzî'nin *Sünen*'inde iki farklı sened ile nakledilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Tirmîzî her iki hadisi de "hasen sahih" olarak değerlendirmektedir. Elbânî ise her iki hadisi "sahih" olarak değerlendirmiştir.⁴⁰⁹

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde üç farklı sened ile nakledilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, hadislerin senedlerini Simâk b. Harb sebebiyle "hasen" olarak değerlendirmiştir.⁴¹⁰

Resûlullah'ın ağız ve göz yapısı ile ilgili hadis hakkında yapılan tahriçte, Kütüb-i Tis'a içerisinde altı farklı rivayetin nakledildiği tespit edilmiştir. Hadisin rivayet edildiği diğer eserlerde bulunan hadislerin ise, muasır hadis âlimlerince haklarında yapılan değerlendirmelerde, isnad veya sıhhatlerini olumsuz yönde etkileyen bir durumun olmadığı, isnad bakımından "hasen" olsalar da metin itibariyle "sahih" oldukları belirtilmiştir.



2.3.3. Resûlullah'ın Beyaz Saçları

Bazı hadis kaynaklarında Hz. Peygamber'in saçının uzunluğu, şekli ve rengi gibi konuları aktaran rivayetler yer almaktadır. Bu rivayetlere göre Hz. Peygamberin saçının uzunluğu hakkında; kulak memesinin yarısına kadar ya da omuzlarına değecek şekilde uzun saçlara sahip olduğu aktarılmaktadır.⁴¹¹ Hz. Peygamber'in saçının şekli konusunda;

⁴⁰⁹ Tirmîzî, *Sünen*, "Menâkıb", (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 5/603.

⁴¹⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 34/408, 464, 500.

⁴¹¹ İlgili rivayetler için bkz. Müslim, *Sahih*, "Fezâil", 96; Ebû Dâvud, *Sünen*, "Libâs", 21.

ne kıvrıkcık ne de tamamen düz, gür, siyah olduğu ve yaşı ilerledikçe Hz. Peygamber'in saçında ağarmaların başladığı rivayetlerden anlaşılmaktadır.⁴¹²

Konuyla ilgili Câbir b. Semüre'nin rivayet ettiği hadisin metni şöyledir;

وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى⁴¹³، حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ⁴¹⁴، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ⁴¹⁵، عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ⁴¹⁶، قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ سَمُرَةَ، سَأَلَ عَنْ شَيْبِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: كَانَ إِذَا دَهَنَ رَأْسَهُ لَمْ يُرَ مِنْهُ سَيِّءٌ، وَإِذَا لَمْ يَدُهْنْ رُئِيَ مِنْهُ⁴¹⁷

“... Simâk b. Harb dedi ki: ‘ Câbir b. Semüre’yi, Hz. Peygamber’in saçları ağarıp ağarmadığı sorulduğu zaman dinledim. ‘ Başını yağladığı zaman beyazlıktan bir şey görülüyordu, yağlamazsa görülüyordu.’ dedi.”

2.3.3.1. Hadisin Tahrici

Resûlullah'ın beyaz saçları hakkında varid olan hadis, Resûlullah'ın ağız ve göz yapısı hakkında varis olan hadis, Müslim'in *Sahih*'i haricinde, Nesâî'nin *Sünen*'inde ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde rivayet edilmiştir.⁴¹⁸

Müslim'in *Sahih*'inde iki farklı sened ile nakledilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Aynı bab başlığı altında birçok sahabiden konuyla ilgili rivayetler bulunmaktadır.

Nesâî'nin *Sünen*'inde tek sened ile nakledilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Elbânî hadisi “sahih” olarak değerlendirmiştir.⁴¹⁹

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde altı farklı sened ile nakledilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, hadislerin senedlerini” hasen” olarak

⁴¹² İlgili rivayetler için bkz. Buhârî, “Gusl”, 3; Müslim, “Fezâil”, 94; Ma'mer b. Râşid, *el-Câmi'* (Beyrut: Meclisu'l-İlmî, 1983), 11/259.

⁴¹³ Bkz. 196. dipnot.

⁴¹⁴ Bkz. 235. dipnot.

⁴¹⁵ Bkz. 217. dipnot.

⁴¹⁶ Bkz. 164. dipnot.

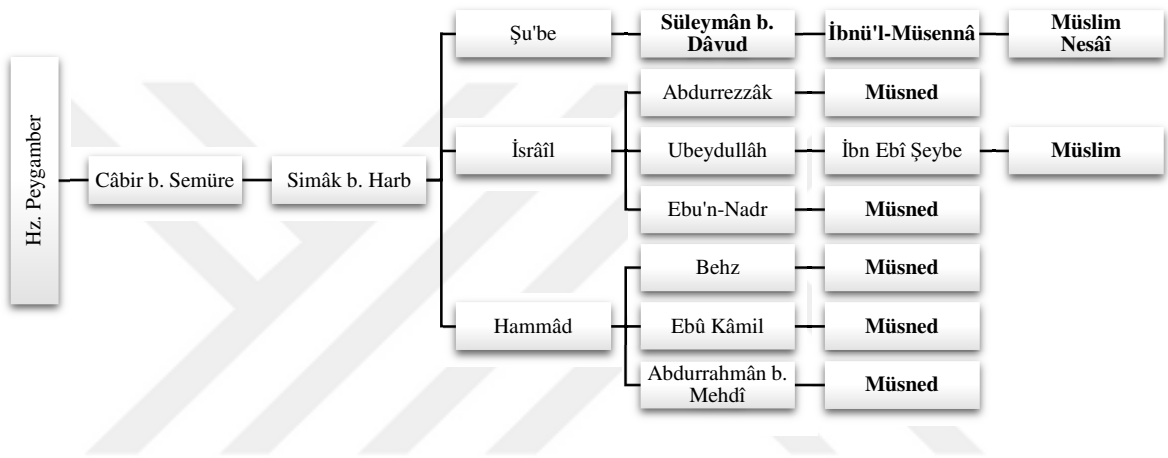
⁴¹⁷ Müslim, “Fezâil”, 108.

⁴¹⁸ Müslim, “Fezâil”, 108, 109; Nesâî, “Zînet”, 29; Ahmed b. Hanbel, 34/403, 428, 442, 483, 501, 506.

⁴¹⁹ Nesâî, *Sünen*, “Ziyet”, (Muhakkikin notu [Nâsirüddin el-Elbânî]) 8/150.

değerlendirmiştir. Rivayetlerin üç tanesi ile ilgili genel olarak “sahih” hükmünü vermiştir.⁴²⁰

Resûlullah’ın beyaz saçları ile ilgili hadis hakkında yapılan tahriçte, Kütüb-i Tis’a içerisinde dokuz farklı rivayetin nakledildiği tespit edilmiştir. Hadisin rivayet edildiği diğer eserlerde bulunan hadislerin ise, muasır hadis âlimlerince haklarında yapılan değerlendirmelerde, isnad veya sıhhatlerini olumsuz yönde etkileyen bir durum olmadığı, isnad bakımından “hasen” olsalar da metin itibariyle “sahih” oldukları belirtilmiştir.



2.3.4. Peygamberlik Mührü

Bazı hadis kaynaklarında Hz. Peygamber’in peygamberlik mührüne dair rivayetler yer almaktadır. Hatem-i nübüvvet, mühr-i nübüvvet diye de anılan peygamberlik mührü, hem Hz. Peygamber’in bir peygamber olduğuna hem de tüm peygamberlerin sonuncusu olduğuna işaret etmektedir.⁴²¹

Mührün neye benzediğine dair farklı benzetmeler yapılmıştır. Rivayetlere göre Hz. Peygamber’in iki kürek kemiği arasında yer alan peygamberlik mührü; keklik

⁴²⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 34/442, 501, 506.

⁴²¹ Mehmet Yaşar Kandemir, *Şemâil-i Şerîf Şerhi* (İstanbul: Tahlil Yayınları, 2015), 1/119.

yumurtası,⁴²² güvercin yumurtası,⁴²³ siğillerden oluşan et parçası,⁴²⁴ yumruk,⁴²⁵ elma⁴²⁶ gibi nesnelere benzemektedir.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى⁴²⁷، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ⁴²⁸، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ⁴²⁹، عَنْ سِمَاكِ⁴³⁰،
قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ سَمُرَةَ، قَالَ: رَأَيْتُ خَاتَمًا فِي ظَهْرِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، كَأَنَّهُ
بَيضَةٌ حَمَامَةٍ⁴³¹

“...Câbir b. Semüre dedi ki: ‘ Ben Resûlullah’ın sırtında güvercin yumurtası gibi bir mühür gördüm.’”

2.3.4.1. Hadisin Tahrici

Peygamberlik mührü hakkında varid olan hadis, Müslim’in *Sahih*’i haricinde, Tirmîzî’nin *Sünen*’inde ve Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde rivayet edilmiştir.⁴³²

Müslim’in *Sahih*’inde iki sened ile nakledilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Aynı bab içerisinde farklı sahabilerden konuya ilişkin birçok hadis rivayet edilmiştir.

Tirmîzî’nin *Sünen*’inde tek sened ile nakledilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Tirmîzî, hadisi” hasen sahih” olarak değerlendirmiştir. Elbânî ise hadisi “sahih” kabul etmektedir.⁴³³ Aynı bab içerisinde Sâib b. Yazîd’den de bir rivayet aktarılmaktadır.

⁴²² Buhârî, “Vudû”, 40.

⁴²³ Müslim, “Fezâil”, 110.

⁴²⁴ Müslim, “Fezâil”, 112.

⁴²⁵ Müslim, “Fezâil”, 112.

⁴²⁶ Tirmîzî, “Menâkıb”, 5.

⁴²⁷ Bkz. 196. dipnot.

⁴²⁸ Bkz. 309. dipnot.

⁴²⁹ Bkz. 217. dipnot.

⁴³⁰ Bkz. 164. dipnot.

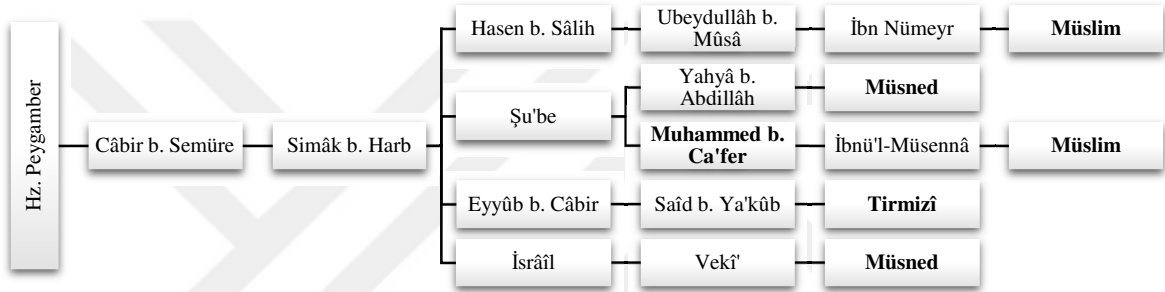
⁴³¹ Müslim, “Fezâil”, 110.

⁴³² Tirmîzî, “Menâkıb”, 22; Ahmed b. Hanbel, 34/425, 475, 496.

⁴³³ Tirmîzî, *Sünen*, “Menâkıb”, (Muhakkikin notu [Nâsirüddin el-Elbânî]) 5/602.

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde üç farklı sened ile beş ayrı yerde nakledilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, hadislerin senedini "hasen" olarak değerlendirmiş⁴³⁴, bir hadisi "zayıf" olarak değerlendirmiştir.⁴³⁵

Peygamberlik mührü ile ilgili hadis hakkında yapılan tahripte, Kütüb-i Tis'a içerisinde altı farklı rivayetin nakledildiği tespit edilmiştir. Hadisin rivayet edildiği diğer eserlerde bulunan hadislerin ise, muasır hadis âlimlerince haklarında yapılan değerlendirmelerde, bir hadis dışında isnad veya sıhhatlerini olumsuz yönde etkileyen bir durumun olmadığı, isnad bakımından "hasen" olsalar da metin itibarıyla "sahih" oldukları belirtilmiştir.



2.3.5. Resûlullah'ın Aydan Güzel Oluşu

حَدَّثَنَا هَنَّاْدٌ⁴³⁶ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبَّاسُ بْنُ الْقَاسِمِ⁴³⁷، عَنْ الْأَشْعَثِ وَهُوَ ابْنُ سَوَّارٍ⁴³⁸، عَنْ أَبِي

إِسْحَاقَ⁴³⁹، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي لَيْلَةٍ إِضْحِيَّانٍ،

⁴³⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 34/425, 475, 496.

⁴³⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 34/475.

⁴³⁶ **Hennâd b. es-Serî (öl. 243):** Künyesi Ebu's-Serî'dir. Kûfî, Dârimî ve Temîmî olarak nisbelenmiştir. Ricâl kaynaklarında "sadûk", "sika" olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İbn Hibbân, *es-Sikât*, 9/246.; Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, 30/312, 313; Zehebî, *Siyer*, 11/465.

⁴³⁷ **Abser b. el-Kâsım (öl. 178):** Kûfeli ravilerdendir. Künyesi Ebu'z-Zebîd'dir. Ricâl kaynaklarında "sika", "sadûk" olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İbn Hibbân, *es-Sikât*, 7/307; Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, 14/271; Zehebî, *Siyer*, 8/227.

⁴³⁸ **Eşas b. Sevvâr (öl. 136):** Kûfeli ravilerdendir. El-Kindî nisbesiyle bilinmektedir. Cerh-tadil âlimleri onun hakkında farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Ricâl kaynaklarında çoğunlukla "zayıf" ve "leyyin" olarak değerlendirilse de, "sika" olarak da değerlendirilmiştir. Bkz. İclî, *Ma'rife*, 1/232; Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, 3/268; Zehebî, *Siyer*, 6/276.

⁴³⁹ **Amr b. Abdillâh (öl. 126):** Kûfeli tabîilerdendir. Künyesi Ebû İshâk'tır. Ricâl kaynaklarında "sika" olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İclî, *Ma'rife*, 2/179; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 5/177.

فَجَعَلْتُ أَنْظُرُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَإِلَى الْقَمَرِ وَعَلَيْهِ حُلَّةٌ حَمْرَاءُ، فَإِذَا هُوَ عِنْدِي أَحْسَنُ مِنَ الْقَمَرِ⁴⁴⁰

“... Câbir b. Semüre dedi ki: ‘ Bulutsuz bir gecede Resûlullah’ı gördüm. Resûlullah’ın üzerinde kırmızı bir elbise vardı. Hem Resûlullah’a hem de aya bakmaya başladım. Bana göre Resûlullah aydan daha güzeldi.”

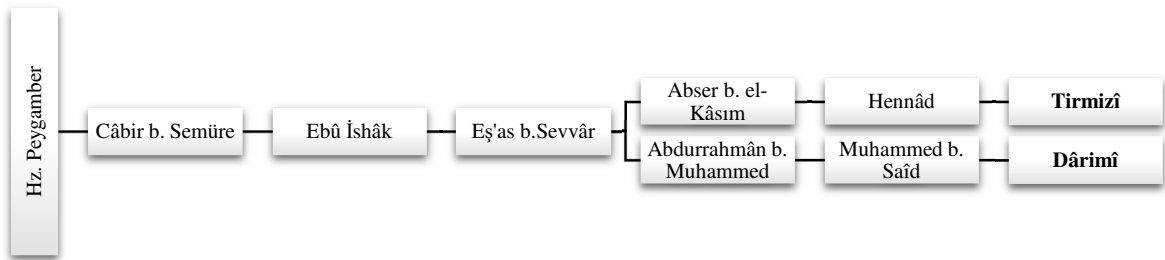
2.3.5.1. Hadisin Tahrici

Resûlullah’ın güzelliği hakkında varid olan hadis, Tirmîzî ve Dârimî’nin *Sünen*’lerinde rivayet edilmiştir.⁴⁴¹

Tirmîzî’nin *Sünen*’inde tek sened ile nakledilen hadis, Ebû İshâk tarikiyle rivayet edilmiştir. Tirmîzî, hadisi” hasen garib” olarak değerlendirmiştir. Hadis, erkekler için kırmızı elbise giymeye ruhsat verilmesi babında zikredilmiştir.

Dârimî’nin *Sünen*’inde tek sened ile nakledilen hadis, Ebû İshâk tarikiyle rivayet edilmiştir. Ed-Dârânî hadisin senedini Eşas b. Sevvâr sebebiyle “zayıf” kabul etmektedir. Muhakkikin görüşüne göre Eşas b. Sevvâr, Ebû İshâk’tan hadis işitmemiştir.⁴⁴²

Resûlullah’ın aydan güzel oluşu hadisi ile ilgili hadis hakkında yapılan tahricte, Kütüb-i Tis’a içerisinde iki rivayetin nakledildiği tespit edilmiştir. İncelemesi yapılan Ebû İshâk zinciriyle nakledilen hadisin senedindeki ravinin cerhi sebebiyle “zayıf” kabul edildiği görülmektedir. Ayrıca, Tirmîzî bu hadisi “hasen garib” olarak değerlendirmiştir.



⁴⁴⁰ Tirmîzî, “Edeb”, 47.

⁴⁴¹ Dârimî, “Mukaddime”, 10.

⁴⁴² Dârimî, *Sünen*, “Mukaddime”, (Muhakkikin notu [Hüseyin Selîm Esed ed-Dârânî]) 1/202.

2.3.6. Resûlullah'ın Bacakları, Gülümsemesi ve Gözleri

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ⁴⁴³ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبَّادُ بْنُ الْعَوَّامِ⁴⁴⁴ قَالَ: أَخْبَرَنَا الْحَجَّاجُ هُوَ ابْنُ أَرْطَاةَ⁴⁴⁵، عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ⁴⁴⁶، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، قَالَ: كَانَ فِي سَاقَيْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حُمُوشَةٌ، وَكَانَ لَا يَضْحَكُ إِلَّا تَبَسُّمًا، وَكُنْتُ إِذَا نَظَرْتُ إِلَيْهِ قُلْتُ: أَكْحَلُ الْعَيْنَيْنِ وَلَيْسَ بِأَكْحَلٍ⁴⁴⁷

“... Câbir b. Semüre dedi ki: ‘ Resûlullah’ın zarif bacakları vardı. Tebessüm etmek dışında gülmezdi. Ona baktığım zaman gözleri sürmeli, derdim. Ancak gözleri sürmeli değildi.’”

2.3.6.1. Hadisin Tahriri

Resûlullah’ın bacakları, gülümsemesi ve gözleri hakkında varid olan bu hadis, Tirmîzî’nin *Sünen*’i ve Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde nakledilmiştir.⁴⁴⁸

Tirmîzî’nin *Sünen*’inde tek sened ile nakledilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Tirmîzî, hadisi” hasen garib” olarak değerlendirmiştir. Elbânî, hadise “zayıf” hükmünü vermiştir.⁴⁴⁹

Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde iki farklı sened ile nakledilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, hadislerin senedlerini “zayıf” olarak

⁴⁴³ **Ahmed b. Menî’ (öl. 244):** Bağdatlı ravilerdendir. Künyesi Ebû Ca’fer’dir. El-Begâvî olarak nisbelenmiştir. Ricâl kaynaklarında “sika” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İbn Hibbân, *es-Sikât*, 8/22; Mizî, *Tehzîbu’l-kemâl*, 1/496, 497.

⁴⁴⁴ **Abbâd b. el-Avvâm (öl. 187):** Vâsıt bölgesi ravilerindendir. Künyesi Ebû Sehl’dir. El-Kilâbî olarak nisbelenmiştir. Ricâl kaynaklarında “sika”, “sadûk” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İclî, *Ma’rife*, 2/17; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 7/162; Zehebî, *Siyer*, 8/511, 512.

⁴⁴⁵ **El-Haccâc b. Ertât (öl. 145):** En-Nehâî olarak nisbelenmiştir. Cerh-tadil âlimleri onun hakkında farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Ricâl kaynaklarında “sadûk”, “câizu’l-hadis”, “leyse bikaviy” ve “müdehlis” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. Zehebî, *Siyer*, 7/70.

⁴⁴⁶ Bkz. 164. dipnot.

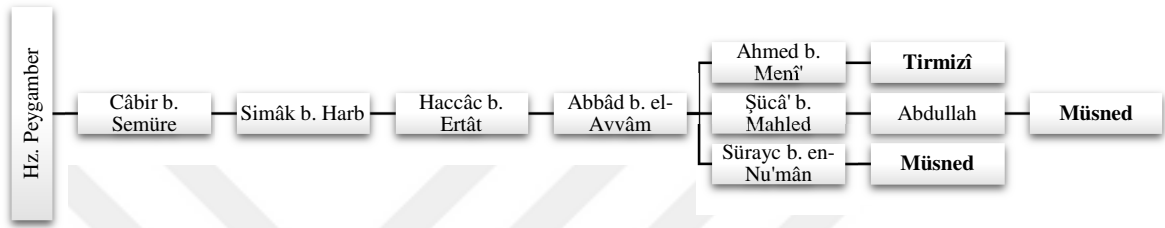
⁴⁴⁷ Tirmîzî, “Menâkıb”, 23.

⁴⁴⁸ Ahmed b. Hanbel, 34/466, 511.

⁴⁴⁹ Tirmîzî, *Sünen*, “Menâkıb”, (Muhakkikin notu [Nâsirüddin el-Elbânî]) 5/603.

değerlendirmektedir. Senedde yer alan el-Haccâc b. Ertât'ın müdellis olduğunu sebep göstermiştir.⁴⁵⁰

Resûlullah'ın bacakları, gülümsemesi ve gözleri hakkında varid olan hadis hakkında yapılan tahrişte, Kütüb-i Tis'a içerisinde 3 farklı rivayetin nakledildiği tespit edilmiştir. İncelemesi yapılan Simâk b. Harb tarikinde yer alan el-Haccâc b. Ertât mecrûh raviler arasında yer almaktadır. Hadis ile ilgili olarak muasır muhakkiklerin “zayıf” görüşünü benimsedikleri anlaşılmaktadır.



2.3.7. Resûlullah'ın Parmakları

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ⁴⁵¹، حَدَّثَنَا الصَّغَانِيُّ⁴⁵²، حَدَّثَنَا سَلَمَةُ بْنُ حَفْصٍ السَّعْدِيُّ⁴⁵³، قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: وَقَدْ رَأَيْتُ أَنَا سَلَمَةَ بْنَ حَفْصٍ، وَكَانَ يُكْنَى أَبَا بَكْرٍ، مِنْ وَلَدِ سَعْدِ بْنِ مَالِكٍ، أَبْيَضَ الرَّأْسِ وَاللِّحْيَةِ، فَحَدَّثَنِي، عَنْهُ أَبُو بَكْرٍ الصَّغَانِيُّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَمَانَ⁴⁵⁴، عَنْ إِسْرَائِيلَ⁴⁵⁵، عَنْ سِمَاكِ⁴⁵⁶، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، قَالَ: " كَانَتْ أَصْبُعُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

⁴⁵⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 34/466, 511.

⁴⁵¹ **Abdullah b. Ahmed b. Hanbel (öl. 290):** Ahmed b. Hanbel'in küçük oğlu ve talebesidir. *Müsned* eseri onun rivayetiyle nakledilmiştir. Ricâl kaynaklarında “sika”, “imam”, “hafız” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. Zehebî, *Siyer*, 13/516, 523.

⁴⁵² **Muhammed b. İshâk es-Sağgânî (öl. 270):** Bağdatlı ravilerdendir. Künyesi Ebû Bekr'dir. Ricâl kaynaklarında “sika”, “me'mûn” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İbn Hibbân, *es-Sikât*, 9/136; Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, 24/398.

⁴⁵³ **Seleme b. Hafs es-Sa'dî (öl. ?):** Kûfeli ravilerdendir. İbn Hibbân'a göre hadis uydurmuştur. Hadisiyle ihticâc olunmaz. Muhammed İbn Hibbân, *Kitabu'l-mecrûhîn* (Halep: Dâru'l-Va'y, 1976), 1/339.

⁴⁵⁴ **Yahyâ b. Yemân el-İclî (öl. 189):** Kûfeli ravilerdendir. Künyesi Ebû Zekerriyya'dır. Ricâl kaynaklarında “sika” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İclî, *Ma'rife*, 2/360; Zehebî, *Tehzîbu't-tehzîb*, 10/57.

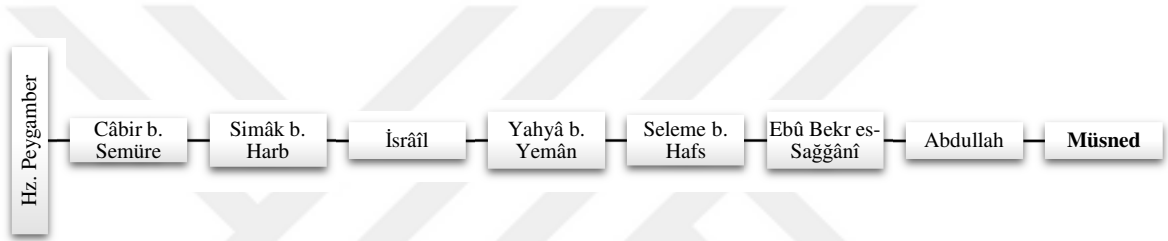
⁴⁵⁵ Bkz. 169. dipnot.

⁴⁵⁶ Bkz. 164. dipnot.

“... Câbir b. Semüre dedi ki: ‘ Resûlullah’ın parmakları gösterişliydi.’”

2.3.7.1. Hadisin Tahrici

Resûlullah’ın parmakları hakkında varid olan hadis, Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde tek senedle, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Kütüb-i Tis’a içerisinde sadece *Müsned*’de nakledilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, hadisin senedini Seleme b. Hafs’tan ötürü “zayıf” kabul etmektedir.⁴⁵⁸



2.3.8. Sarımsaklı Yemek

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى،⁴⁵⁹ وَابْنُ بَشَّارٍ،⁴⁶⁰ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى، قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ،⁴⁶¹ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ،⁴⁶² عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ،⁴⁶³ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أُتِيَ بِطَعَامٍ أَكَلَ مِنْهُ، وَبَعَثَ بِفَضْلِهِ إِلَيَّ، وَإِنَّهُ بَعَثَ إِلَيَّ يَوْمًا بِفَضْلَةٍ لَمْ يَأْكُلْ مِنْهَا، لِأَنَّ فِيهَا ثُومًا، فَسَأَلْتُهُ: أَحَرَامٌ هُوَ؟ قَالَ: «لَا، وَلَكِنِّي أَكْرَهُهُ مِنْ أَجْلِ رِيحِهِ»، قَالَ: فَإِنِّي أَكْرَهُ مَا كَرِهْتَ⁴⁶⁴

⁴⁵⁷ Ahmed b. Hanbel, 34/482.

⁴⁵⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 34/482.

⁴⁵⁹ Bkz. 196. Dipnot.

⁴⁶⁰ Bkz. 197. Dipnot.

⁴⁶¹ Bkz. 309. Dipnot.

⁴⁶² Bkz. 217. Dipnot.

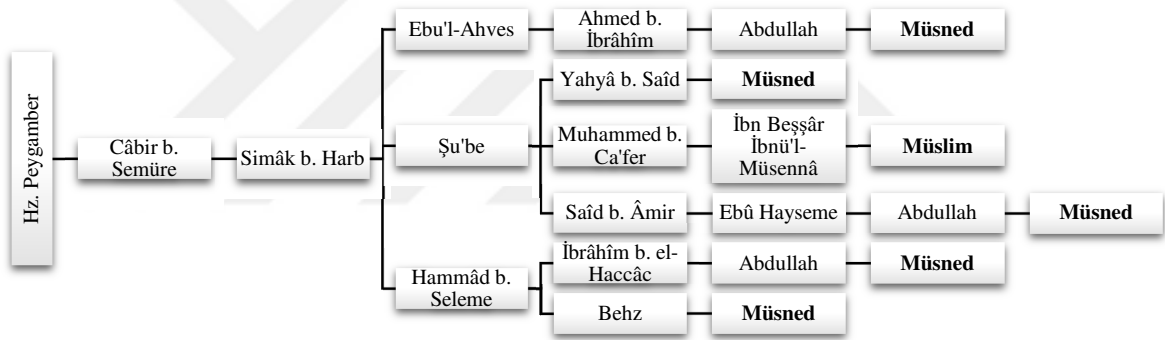
⁴⁶³ Bkz. 164. Dipnot.

⁴⁶⁴ Müslim, “Eşribe”, 170.

“...Câbir b. Semüre, Ebû Eyyûb el-Ensârî’den rivayet etti. Ebû Eyyûb el-Ensârî dedi ki: ‘ Resûlullah’a bir yemek getirildiğinde ondan yerdî. Yemeğin artan kısmını bana gönderirdi. Bir gün yemeği bana gönderdi ancak Resûlullah, ondan yememişti. Çünkü onda sarımsak vardı. Resûlullah’a sordum: ‘ O (sarımsak) haram mı?’ Dedi ki: ‘ Hayır, ancak ben onun kokusundan hoşlanmıyorum.’ Ebû Eyyûb dedi ki: ‘ Senin hoşlanmadığın şeyden ben de hoşlanmıyorum.’”

2.3.8.1. Hadisin Tahrici

Sarımsaklı yemek hakkındaki rivayet Müslim’in *Sahîh*’i haricinde Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde rivayet edilmiştir. *Sahîh-i Müslim*’de tek sened ile rivayet hadis, Simâk b. Harb tarikiyle nakledilmiştir. *Müsned*’de 5 farklı senedle rivayet edilmiştir.⁴⁶⁵ Şuayb el-Arnûd, hadislerin senedini Simâk b. Harb sebebiyle “hasen” olarak değerlendirmiştir.⁴⁶⁶



Şemâil konulu rivayetlerde çoğunlukla Resûlullah’ın fiziksel özellikleri aktarılmıştır. Rivayetlerde “Kâne ve Raeytu” rivayet lafızları kullanılmıştır. Rivayetler, muâsır hadis âlimleri tarafından senedleri itibariyle “hasen”, genel olarak “sahih” kabul edilmiştir. Üç rivayet “zayıf” olarak değerlendirilmiştir.

⁴⁶⁵ Ahmed b. Hanbel, 34/453, 457, 501, 518.

⁴⁶⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu[Şuayb el-Arnaûd]) 34,/453, 457, 501, 518.

2.4. Ahkâm Konulu Rivayetleri

2.4.1. Mâiz b. Mâlik Hadisi

وَحَدَّثَنِي أَبُو كَامِلٍ فَضَيْلُ بْنُ حُسَيْنٍ الْجَدَرِيُّ⁴⁶⁷، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ⁴⁶⁸، عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ⁴⁶⁹، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، قَالَ: رَأَيْتُ مَا عَزَبَ مَالِكٍ حِينَ جِيءَ بِهِ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلٌ قَصِيرٌ، أَعْضَلٌ، لَيْسَ عَلَيْهِ رِدَاءٌ، فَشَهِدَ عَلَى نَفْسِهِ أَرْبَعَ مَرَّاتٍ أَنَّهُ زَنَى، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «فَلَعَلَّكَ؟» قَالَ: لَا، وَاللَّهِ إِنَّهُ قَدْ زَنَى الْأَخِرُ، قَالَ: فَرَجَمَهُ، ثُمَّ خَطَبَ، فَقَالَ: أَلَا كَلَّمَا نَفَرْنَا غَازِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، خَلَفَ أَحَدُهُمْ لَهُ نَيْبٌ كَنْبِيبِ التَّيْسِ، يَمْنَحُ أَحَدَهُمُ الْكُثْبَةَ، أَمَا وَاللَّهِ، إِنْ يُمْكِي مِنْ أَحَدِهِمْ لَأُنْكِلَنَّ عَنْهُ⁴⁷⁰

“... Câbir b. Semüire dedi ki: ‘ Mâiz b. Mâlik’i Hz. Peygamber’e getirildiği zaman gördüm. Kısa bir adamdı. Üzerinde de bir cübbe yoktu. Zina ettiğine dair nefsi aleyhine dört kere şahitlik etti. Resûlullah: ‘ Belki de sen ...’ buyurdu. Mâiz: ‘ Hayır vallahi! Bu alçak zina etti’ dedi. Bunun üzerine (Resûlullah) onu recm ettirdi. Sonra hutbe okuyarak: ‘ Dikkat edin! Biz Allah yolunda her gazaya gidişimizde bunlardan biri kalır; onun teke melemesi gibi bir meleyişi vardır. Bunlardan biri (kadına) bir şeyler verir. Dikkat edin! Vallahi Allah, bunlardan biri hakkında bana imkân verse bu işten dolayı onu mutlaka ibretlik ederdim.’ buyurdu.”

2.4.1.1. Hadisin Tahrici

Mâiz b. Mâlik hakkında vârid olan hadis, Müslim’in *Sahîh*’i haricinde, Ebû Dâvûd’un ve Dârimî ve Nesâî’nin *Sünen*’inde ve Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde rivayet edilmiştir.⁴⁷¹

⁴⁶⁷ Bkz. 104. Dipnot.

⁴⁶⁸ Bkz. 105. Dipnot.

⁴⁶⁹ Bkz. 164. Dipnot.

⁴⁷⁰ Müslim, “Hudûd”, 17, 18.

⁴⁷¹ Ebû Dâvud, “Hudûd”, 24; Dârimî, “Hudûd”, 12; Ahmed b. Hanbel, 34/399, 437, 442, 459, 474, 496, 498, 499, 525.

Müslim'in *Sahîh*'inde ikisi asıl, ikisi mütâbaat-şevâhid türünde olmak üzere toplam dört farklı senedle rivayet edilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Konu ile ilgili farklı sahabilerden de rivayetler *Sahîh*'te mevcuttur.

Ebû Dâvûd'un *Sünen*'inde, biri asıl diğeri mütâbaat-şevâhid türünde olmak üzere toplam iki farklı rivayet bulunmaktadır. Rivayetler Simâk b. Harb tarikiyle nakledilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, hadislerin senedlerini Simâk b. Harb sebebiyle "hasen" kabul etmektedir. Hadisleri genel anlamda "sahihun liğayrihi" olarak değerlendirmiştir.⁴⁷²

Dârimî'nin *Sünen*'inde tek senedle rivayet edilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle nakledilmiştir. Nesâî'nin *Sünen*'inde iki farklı senedle rivayet edilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle nakledilmiştir.

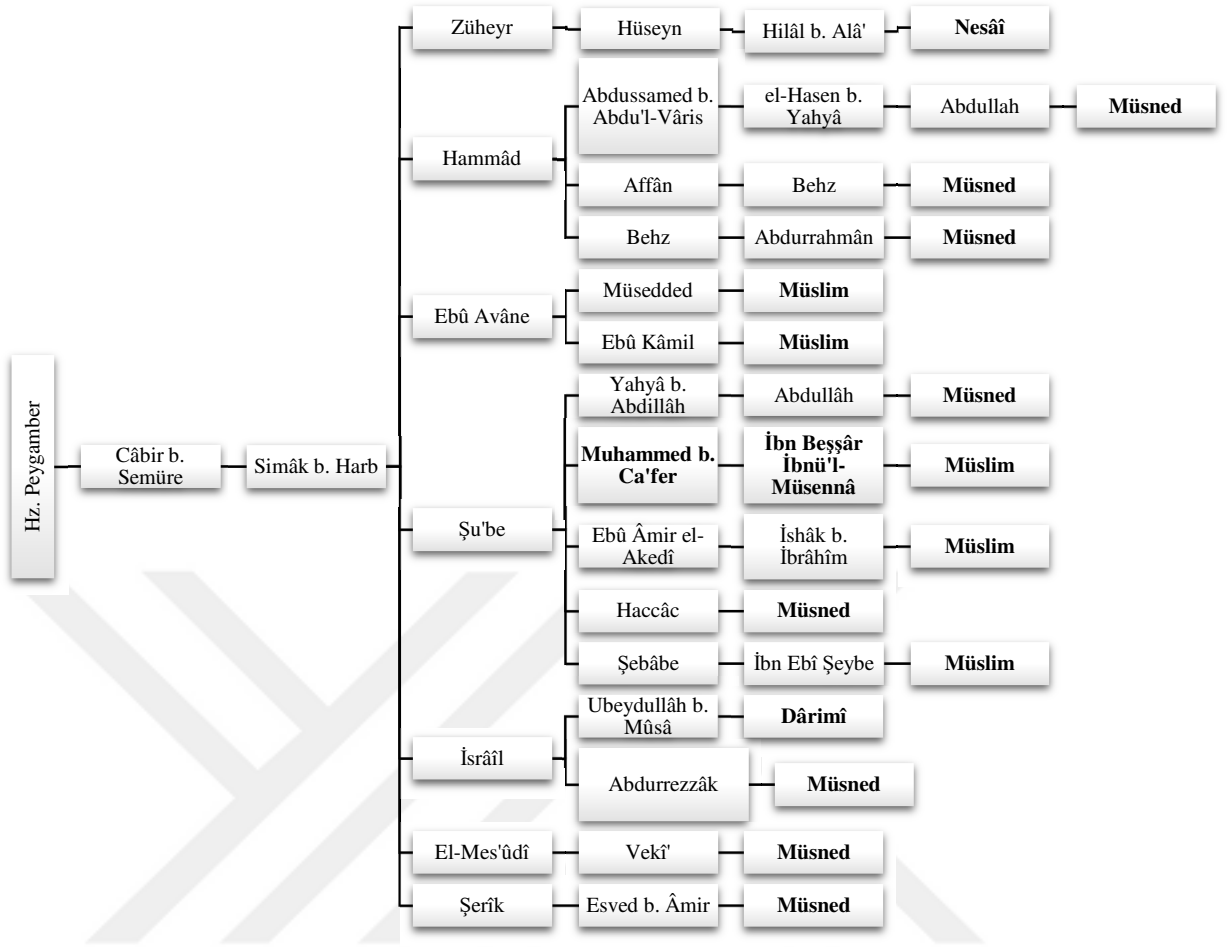
Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde dokuz farklı senedle rivayet edilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, iki rivayetin senedini "zayıf"⁴⁷³, diğer yedi rivayetin senedini ise "hasen" olarak değerlendirmiştir.⁴⁷⁴ Rivayetlerin tamamını genel anlamda "sahîh" olarak değerlendirmiştir.

Mâiz b. Mâlik hakkında vârid olan hadis, Kütübi Tis'a içerisinde on altı farklı senedle rivayet edilmiştir. Hadisin rivayet edildiği diğer eserlerde bulunan hadislerin ise, muasır hadis âlimlerince haklarında yapılan değerlendirmelerde, iki hadis dışında isnad veya sıhhatlerini olumsuz yönde etkileyen bir durumun olmadığı, isnad bakımından "hasen" olsalar da metin itibariyle "sahih" oldukları belirtilmiştir.

⁴⁷² Ebû Dâvud, *Sünen*, "Hudûd", 24. (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]), 6/474.

⁴⁷³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]) 34/437, 474.

⁴⁷⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]), 34/399, 442, 459, 496, 498, 499, 525.



2.4.2. Yahûdî Adam ve Kadının Recmettirilmesi

Bazı hadis kaynaklarında, zina etmiş yahudi bir kadın ve adamın Hz. Peygamber'in hükmü ile recmedildiği aktarılmaktadır. Rivayetlerin sebab-i vürûdu hakkında bilgiler büyük ölçüde ortaktır. Buna göre, Yahudiler, Hz. Peygamber'e zina etmiş bir adam ve kadın getirmiş ve Hz. Peygamber'den bu durumda ne ceza vermeleri gerektiğini sormuşlardır. Hz. Peygamber onlara bu konuda kitapları olan Tevrat'taki hükmü sormuş, Yahudiler, "Bu durumdaki kişilerin yüzleri kömürle siyaha boyanır ve insanların içinde dolaştırılarak rezil edilirler." şeklinde cevap vermişlerdir. Hz. Peygamber onlara, "Yalan söylediniz, Tevrat'taki hüküm recmdir. Eğer doğrulardansanız kitabınızı getirin ve okuyun." demiştir. Daha sonra yahudi adam ve kadın recmedilmiştir.⁴⁷⁵

Mezhepler arasında bu konuda farklı görüşler mevcuttur. Şâfiî ve Hanbelî mezheplerine göre muhsan olup bu suçu işleyen kişi Yahûdî olsa da recmedilir,

⁴⁷⁵ Ebu'l-A'lâ el-Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-Ahfezî* (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2010), 4/589.

Müslüman olması şartı yoktur. Ebû Yusuf da bu görüştedir. Ebû Hanife, İmam Muhammed ve Mâlikî mezhebine göre Müslüman olması şarttır. Bu rivayette geçen recmedilme hâdisesi Tevrat'ta olduğu için Hz. Peygamber bu hükmü vermiştir.⁴⁷⁶

Câbir b. Semüre'nin rivayet ettiği hadisin metni şöyledir;

حَدَّثَنَا هَنَادٌ⁴⁷⁷ قَالَ: حَدَّثَنَا شَرِيكٌ⁴⁷⁸، عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ⁴⁷⁹، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، أَنَّ

النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجَمَ يَهُودِيًّا وَيَهُودِيَّةً⁴⁸⁰

“... Câbir b. Semüre'den rivayetle, Hz. Peygamber yahûdî bir adamı ve yahûdî bir kadını recmetti.”

2.4.2.1. Hadisin Tahrici

Yahûdî adam ve kadının recmettirilmesi hakkında vârid olan hadis, Tirmizî ve İbn Mâce'nin *Sünen*'leri ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde rivayet edilmektedir.⁴⁸¹ Ayrıca Câbir b. Semüre'den rivayet edilmemekle beraber, *Sahîh-i Müslim*'de de birçok sahabiden rivayet edilmiştir.⁴⁸²

Tirmizî'nin *Sünen*'inde, tek senedle rivayet edilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Tirmizî hadisi “hasen garîb” olarak değerlendirmiştir. Elbânî ise hadisin hükmüne ilişkin “sahîhun liğayrihi” değerlendirmesinde bulunmuştur.⁴⁸³

İbn Mâce'nin *Sünen*'inde tek senedle rivayet edilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd hadisin senedini “hasen”, hadisi genel anlamda “sahîhun liğayrihi” olarak değerlendirmiştir.⁴⁸⁴

⁴⁷⁶ Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-Ahfezî*, 4/589.

⁴⁷⁷ Bkz. 436. Dipnot.

⁴⁷⁸ **Şerîk b. Abdillâh en-Nehaî (öl. 177):** İbn Ebî Şerîk olarak bilinir. Kûfeli muhaddislerdendir. Ricâl kaynaklarında hakkında farklı değerlendirmelerde bulunulmuştur. Hakkında cerh lafızları ve ta'dil lafızları birlikte kullanılmıştır. Bkz. İclî, *Ma'rife*, 1/453; Zehebî, *Siyer*, 8/200; Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, 12/462, 468.

⁴⁷⁹ Bkz. 164. Dipnot.

⁴⁸⁰ Tirmizî, “Hudûd”, 10.

⁴⁸¹ İbn Mâce, “Hudûd”, 10; Ahmed b. Hanbel, 34/438, 462, 465, 466, 503.

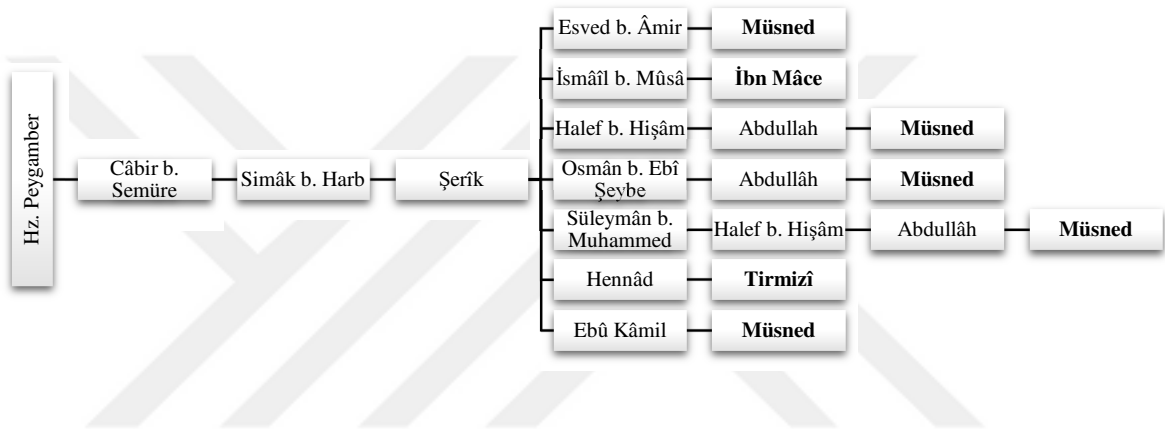
⁴⁸² Müslim, “Hudûd”, 26.

⁴⁸³ Tirmizî, *Sünen*, (Muhakkikin notu [Nâsirüddin el-Elbânî]), 4/43.

⁴⁸⁴ İbn Mâce, *Sünen*, “Hudûd”, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]), 3/591.

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde beş farklı senedle rivayet edilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd hadislerin senedini Şerîk b. Abdillâh sebebiyle “zayıf”, hadisleri genel anlamda “sahîhun liğayrihi” olarak değerlendirmiştir.⁴⁸⁵

Yahûdî adam ve kadının recmettirilmesi hadisi hakkında Kütüb-i Tis'a içerisinde Câbir b. Semüre'den toplam yedi rivayet bulunmaktadır. Rivayetlerin senedleri hakkında muasır hadis âlimlerince “zayıf” değerlendirilmesinde bulunulmuşsa da hadisler genel anlamda “sahîh” olarak değerlendirilmiştir.



2.4.3. Ölü Hayvan Eti Yemeye Ruhsat Verilmesi

حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ⁴⁸⁶، حَدَّثَنَا حَمَادٌ⁴⁸⁷، عَنْ سَمَّاكِ بْنِ حَرْبٍ⁴⁸⁸ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ،

أَنَّ رَجُلًا نَزَلَ الْحَرَّةَ وَمَعَهُ أَهْلُهُ وَوَلَدُهُ، فَقَالَ رَجُلٌ: إِنَّ نَاقَةً لِي ضَلَّتْ، فَإِنْ وَجَدْتَهَا، فَأُمْسِكْهَا،

فَوَجَدَهَا، فَلَمْ يَجِدْ صَاحِبَهَا، فَمَرَضَتْ، فَقَالَتْ امْرَأَتُهُ: انْحَرْهَا، فَأَبَى، فَتَفَقَّتْ، فَقَالَتْ امْرَأَتُهُ:

اسْلَخْهَا حَتَّى نَقْدِدَ شَحْمَهَا وَلَحْمَهَا وَنَأْكُلَهُ، فَقَالَ: حَتَّى أَسْأَلَ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -،

⁴⁸⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]), 34/438, 462, 465, 466, 503.

⁴⁸⁶ Bkz. 224. Dipnot.

⁴⁸⁷ Bkz. 225. Dipnot.

⁴⁸⁸ Bkz. 164. Dipnot.

فَأَتَاهُ، فَسَأَلَهُ، فَقَالَ: "هَلْ عِنْدَكَ غَيٌّ يُغْنِيكَ؟" قَالَ: لَا، قَالَ: "فَكُلُّوْهَا"، قَالَ: فَجَاءَ صَاحِبُهَا،

فَأَخْبَرَهُ الْخَبْرَ، فَقَالَ: هَلَّا كُنْتُ نَحَرْتُهَا، قَالَ: اسْتَحْيَيْتُ مِنْكَ⁴⁸⁹

“... Câbir b. Semüre’den rivayette: ‘ Bir adam ailesi ve çocuğuyla beraber bir araziye geldi. (Başka bir) Adam dedi ki: ‘Bir devem kaçtı, eğer onu bulursan sıkı tut.’ Bunun üzerine adam onu buldu, (ancak) sahibini bulamadı. Deve hastalandı. Adamın karısı dedi ki: ‘ Onu kes.’ Adam kabul etmedi, bunun üzerine deve öldü. Karısı dedi ki: ‘ Etini ve yağını parçalara bölerek onu yüz ki yiyelim.’ Adam dedi ki: ‘ Resûlullah’a sormalıyım.’ Bunun üzerine ona geldi ve sordu. (Resûlullah) dedi ki: ‘ Yanınızda yiyeceğiniz başka bir şey var mı?’ Adam dedi ki: ‘Hayır.’ (Resûlullah) dedi ki: ‘ Öyleyse onu yeyin.’ (Câbir b. Semüre) Dedi ki: Devenin sahibi geldi. Olanları ona haber verdiler. Adam dedi ki: ‘ Onu gerçekten kesmedin mi?’ Adam dedi ki: ‘ Senden utandım.’”

Câbir b. Semüre’nin rivayet ettiği bu hadiste, çölde yaşayan muhtaç insanların yanlarında bulunan devenin kendiliğinden ölmesi, sahibinin yiyeceği başka bir yiyecek bulunmadığı için zaruret hali göz önünde bulundurularak Hz. Peygamber tarafından o devenin etinden yemeleri için ruhsat vermesi aktarılmıştır. Âlimler, zaruret halinde kendiliğinden ölmüş hayvanın etinin - açlığın bir miktar giderilebilmesi için – yenilmesinin mübah olduğu konusunda icmâ etmişlerdir. Zaruret halini; İmam Ebû Hanife ve bir görüşünde İmam Şâfiî, kişinin açlıktan öleceğini hissetmesi veya son nefeste olması şeklinde açıklamışlardır.⁴⁹⁰

2.4.3.1. Hadisin Tahrici

Ölü hayvan eti yeme hadisi Ebû Dâvûd’un *Sünen*’i ve Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde rivayet edilmektedir.⁴⁹¹

Ebû Dâvûd’un *Sünen*’inde tek senedle nakledilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, hadisin senedini “hasen” olarak değerlendirmiştir. Ona göre Ahmed b. Hanbel, bu hadisi tashih etmektedir.⁴⁹²

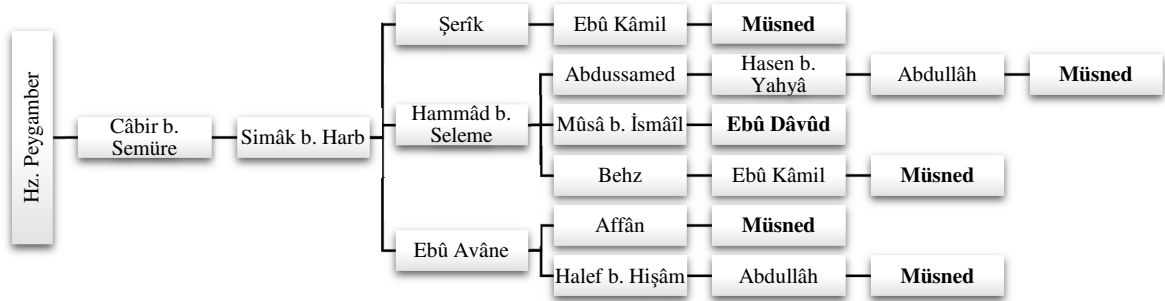
⁴⁸⁹ Ebû Dâvud, “Et’ime”, 36.

⁴⁹⁰ Ebû Abdîrrahman el-Azîmâbâdî, *Avnu’l-ma’bud* (Beyrut: Dâru’l- Kutubi’l- ‘İlmiyye, 1995), 10/212.

⁴⁹¹ Ahmed b. Hanbel, 34/411, 4416, 460, 467, 503.

⁴⁹² Ebû Dâvud, *Sünen*, “Et’ime”, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]), 5/634.

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde beş farklı senedle nakledilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, senedlerin tamamını “zayıf” olarak değerlendirmektedir.⁴⁹³



2.4.4. Nesîe Satışının Yasaklanması

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ⁴⁹⁴، حَدَّثَنِي أَبُو إِبْرَاهِيمَ التَّجْمَانِيُّ هُوَ إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ⁴⁹⁵، حَدَّثَنَا أَبُو

عُمَرَ الْمُفَرِّئ⁴⁹⁶، عَنْ سَمَّاكٍ⁴⁹⁷، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ بَيْعِ

الْحَيَوَانِ بِالْحَيَوَانِ

نَسِيئَةً⁴⁹⁸

“... Câbir b. Semüre’den rivayetle: ‘Hz. Peygamber, hayvanın bir başka hayvan ile veresiye satışını yasakladı.’

2.4.4.1. Hadisin Tahrici

Veresiye hayvan satışının yasaklanması hakkında Câbir b. Semüre’nin rivayet ettiği hadis, Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde rivayet edilmiştir. Tek senedle rivayet edilen

⁴⁹³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]), 34/411, 416, 460, 467, 503.

⁴⁹⁴ Bkz. 451. Dipnot.

⁴⁹⁵ **İsmâîl b. İbrâhîm et-Tercümânî (öl. 235)**: Bağdatlı muhaddislerdendir. Künyesi Ebû İbrâhîm’dir. Ricâl kaynaklarında “leyse bihi be’s”, “sadûk” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbu’l-kemâl*, 3/15; İbn Hacer, *Tehzîbu’t-tehzîb*, 1/271.

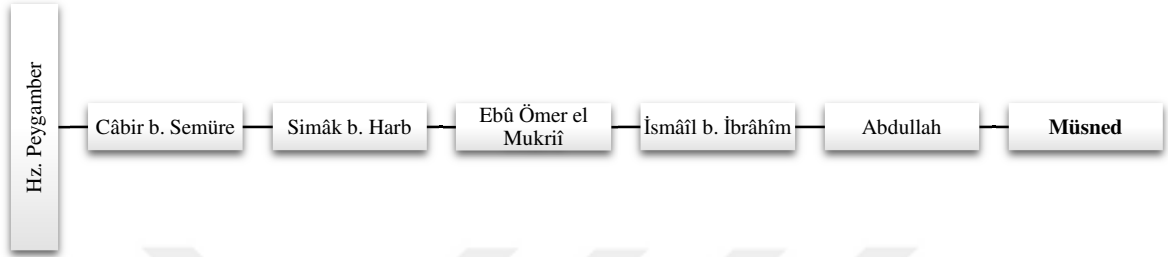
⁴⁹⁶ **Hafs b. Süleymân el-Mukrî (öl. 180)**: Bağdatlı muhaddislerdendir. Künyesi Ebû Ömer’dir. Ricâl kaynaklarında “münker”, metrûk” ve “zayıf” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, 3/173, 174.

⁴⁹⁷ Bkz. 164. Dipnot.

⁴⁹⁸ Ahmed b. Hanbel, 34/478.

hadis, Simâk b. Harb tarikiyle nakledilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, hadisın senedini Ebû Ömer el-Mukriî sebebiyle “zayıf” olarak değerlendirmiş, hadisın şevahidlerle birlikte genel anlamda “hasen liğayrihi” olduğunu aktarmıştır.⁴⁹⁹

Bu hadis, Kütüb-i Tis’a içerisinde Câbir b. Semüre dışında Sümüre b. Cündeb ve Câbir b. Abdillâh tarafından da rivayet edilmiştir.⁵⁰⁰



2.4.5. Aşûre Orucu

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ⁵⁰¹، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى⁵⁰²، أَخْبَرَنَا شَيْبَانُ⁵⁰³، عَنْ أَشْعَثَ بْنِ أَبِي الشَّعْثَاءِ⁵⁰⁴، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ أَبِي ثَوْرٍ⁵⁰⁵، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْمُرُنَا بِصِيَامِ يَوْمِ عَاشُورَاءَ، وَيَحْتُنُّا عَلَيْهِ، وَيَتَعَاهَدُنَا عِنْدَهُ، فَلَمَّا فُرِضَ رَمَضَانُ، لَمْ يَأْمُرْنَا، وَلَمْ يَنْهَنَا وَلَمْ يَتَعَاهَدْنَا عِنْدَهُ⁵⁰⁶

“... Câbir b. Semüre dedi ki: ‘ Resûlullah bize Aşûre günü orucunu tutmamızı emretti. Onu bize teşvik etti. Ramazan orucu farz kılınca, Aşûre orucunu bize emretmedi, yasaklamadı. Bizden herhangi bir söz de almadı.’”

⁴⁹⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]), 34/478.

⁵⁰⁰ İbn Mâce, “Ticârât”, 56; Ebû Dâvud, “Buyû”, 15; Tirmîzî, “Buyû”, 21; Ahmed b. Hanbel, 22/234.

⁵⁰¹ Bkz. 131. dipnot

⁵⁰² Bkz. 160. dipnot.

⁵⁰³ **Şeybân b. Abdîrrahmân(öl. 164):** Kûfeli muhaddislerdendir. Et-Teymî olarak nisbelenmiştir. Ricâl kaynaklarında “sika” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. Yusuf b. Abdîrrahman el-Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, 12/592.

⁵⁰⁴ Bkz. 438. dipnot.

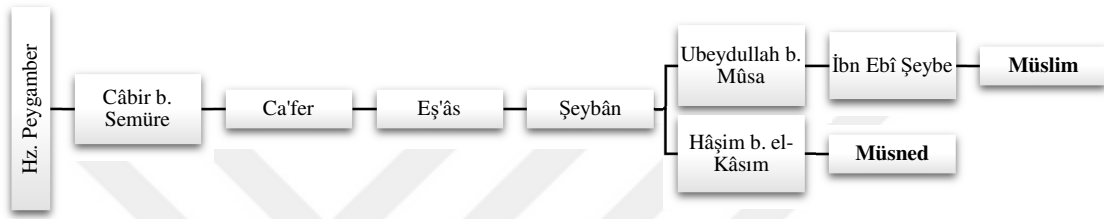
⁵⁰⁵ Bkz. 107. dipnot.

⁵⁰⁶ Müslim, “Sıyâm”, 125; Ahmed b. Hanbel, 34/462, 513.

2.4.5.1. Hadisin Tahrici

Aşûre orucunun ilk zamanlar Resûlullah tarafından ashabına emredilmesi konusunda Câbir b. Semüre'nin rivayet ettiği hadis, Müslim'in *Sahîh*'i ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde rivayet edilmiştir.

Hadis, Ca'fer b. Ebî Sevr tarikiyle aktarılmıştır. Ca'fer b. Ebî Sevr'den dolayı senedler hasen kabul edilmiştir. Rivayetler metin itibariyle sahihun liğayrihi olarak değerlendirilmiştir.⁵⁰⁷



Ahkâm konulu rivayetlerde; hadler, ticaret ve Ehl-i Kitap hakkında hükümlere yer verilmiştir. Rivayetler aktarılırken “Raeytu, Enne” gibi rivayet lafızları kullanılmıştır. Rivayetlerin bir tanesi genel olarak “sahih”, geri kalanlar ise “zayıf” ya da “hasen” gibi farklı şekillerde kabul edilmiştir.

2.5. Âdâb Konulu Rivayetleri

2.5.1. Hz. Ömer'in Câbiye Hutbesi

حَدَّثَنَا جَرِيرٌ⁵⁰⁸، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ⁵⁰⁹، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، قَالَ خَطَبَ

عُمَرُ النَّاسَ بِالْجَابِيَةِ، فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَامَ فِي مِثْلِ مَقَامِي هَذَا، فَقَالَ:

أَحْسِنُوا إِلَى أَصْحَابِي، ثُمَّ الَّذِينَ يُلُونَهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يُلُونَهُمْ، ثُمَّ يَجِيءُ قَوْمٌ يَحْلِفُ أَحَدُهُمْ عَلَى الْيَمِينِ

قَبْلَ أَنْ يُسْتَحْلَفَ عَلَيْهِ، وَيَشْهَدُ عَلَى الشَّهَادَةِ قَبْلَ أَنْ يُسْتَشْهَدَ، فَمَنْ أَحَبَّ مِنْكُمْ أَنْ يَنَالَ بُحْبُوحَةَ

⁵⁰⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]), 34/462, 513.

⁵⁰⁸ Bkz. 328. Dipnot.

⁵⁰⁹ Bkz. 123. Dipnot.

الْجَنَّةَ، فَلْيَلْزِمُ الْجَمَاعَةَ، فَإِنَّ الشَّيْطَانَ مَعَ الْوَاحِدِ، وَهُوَ مِنَ الْإِثْنَيْنِ أَبْعَدُ، وَلَا يَخْلُونَ رَجُلٌ بِامْرَأَةٍ فَإِنَّ تَالِيَهُمَا الشَّيْطَانُ، وَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ تَسْرُهُ حَسَنَتُهُ وَتَسْوُؤُهُ سَيِّئَتُهُ، فَهُوَ مُؤْمِنٌ " 510

“... Câbir b. Semüre dedi ki: ‘ Ömer, Câbiye’de insanlara hutbe verdi ve dedi ki: ‘ Şüphesiz Resûlullah bu konumum gibi bir yerde ayağa kalktı ve dedi ki: ‘ Ashabıma güzel davranın, sonra onların ardından gelenlere, sonra da onların ardından gelenlere... Sonra kendilerinden yemin etmeleri istenmeden önce yemin edecek ve kendilerinden şahitlik istenmeden önce şahitlik yapacak bir topluluk gelir. Sizden kim cennetin ferahlığını arzu ederse cemaate katılması gerekir. Çünkü şeytan tek olanla beraberdir. O iki kişiden (bir kişiye göre) daha uzaktır. Bir adam bir kadınla kesinlikle halvette bulunmasın. Çünkü onların üçüncüsü şeytandır. Sizden kimi, yaptığı iyilik mutlu eder ve yaptığı kötülük kendisini kötü hissettirirse o, mümindir.’”

2.5.1.1. Hadisin Tahriri

Hiz. Ömer’in Câbiye hutbesi ile ilgili Câbir b. Semüre’nin rivayet etiği hadis, Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’i ve İbn Mâce’nin *Sünen*’inde yer almaktadır. ⁵¹¹

Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde tek senedle rivayet edilen hadis, Abdülmelik b. Umeyr tarikiyle rivayet edilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd, hadisi “sahîh” olarak değerlendirmiştir. Ayrıca bu hadisi Hiz. Ömer’den rivayet eden çok sayıda sahâbi bulunmaktadır.⁵¹²

İbn Mâce’nin *Sünen*’inde tek senedle rivayet edilen hadis, Abdülmelik b. Umeyr tarikiyle nakledilmiştir. Rivayetin metninin tamamı rivayet edilmemiştir. Şuayb el-Arnâvûd, hadisi “sahîh” olarak değerlendirmiştir.⁵¹³

Hiz. Ömer’in Câbiye hutbesi ile ilgili Câbir b. Semüre’nin rivayet etiği hadis, Kütüb-i Tis’a içerisinde iki farklı sened ile rivayet edilmiştir. Rivayetin Câbir b. Semüre dışında

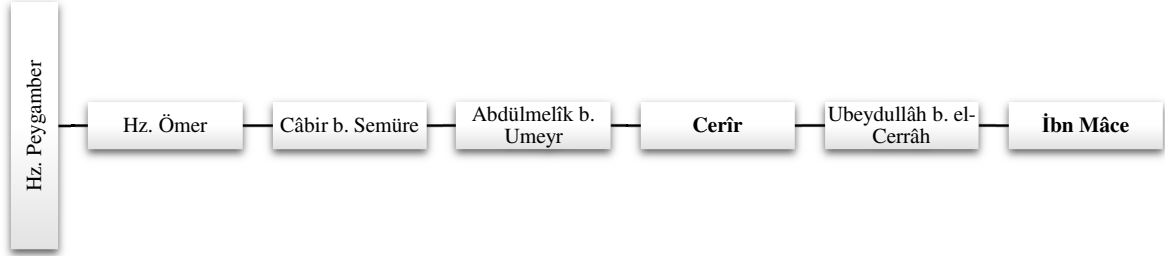
⁵¹⁰ Ahmed b. Hanbel, 1/311.

⁵¹¹ İbn Mâce, “Ahkâm”, 27.

⁵¹² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]), 1/311.

⁵¹³ İbn Mâce, *Sünen*, “Ahkâm”, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]), 3/449.

başka sahabilerden de rivayet edilmesi hadisi daha güçlü kılmaktadır. Ayrıca muasır hadis âlimleri hadisi “sahîh” kabul etmektedirler.



2.5.2. Çocuk Terbiyesinin Önemi

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ⁵¹⁴، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ ثَابِتٍ الْجَزْرِيُّ⁵¹⁵، عَنْ نَاصِحِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ⁵¹⁶، عَنْ سَمَاقِ بْنِ حَرْبٍ⁵¹⁷، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَأَنْ يُؤَدَّبَ الرَّجُلُ وَلَدَهُ، أَوْ أَحَدُكُمْ وَلَدَهُ، خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَتَصَدَّقَ كُلَّ يَوْمٍ بِنِصْفِ صَاعٍ⁵¹⁸

“... Câbir b. Semüre’den rivayetle, Resûlullah dedi ki: ‘ Bir adamın ya da sizden birinizin çocuğunu terbiye etmesi, her gün yarım sa’ tasadduk etmesinden hayırlıdır.’”

2.5.2.1. Hadisin Tahrici

Çocuk terbiyesinin önemine dair Câbir b. Semüre’nin rivayet ettiği hadis, Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde ve Tirmizî’nin *Sünen*’inde yer almaktadır.⁵¹⁹

⁵¹⁴ Bkz. 451. Dipnot.

⁵¹⁵ **Alî b. Sâbit el-Cezerî (öl. ?)**: Bağdatlı muhaddislerdendir. Künyesi Ebu’l-Hasen’dir. Ricâl kaynaklarında “sika” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İclî, *Ma’rife*, 2/152; İbn Hibbân, *es-Sikât*, 8/456; Mizzî, *Tehzîbu’l-kemâl*, 20/335, 339; İbn Hacer, *Tehzîbu’t-tehzîb*, 7/288.

⁵¹⁶ **Nâsîh b. Abdillâh et-Temîmî (öl. ?)**: Kûfeli ravilerdendir. Ebû Abdillâh künyesiyle bilinir. Ricâl kaynaklarında “metrûk”, “münker”, “zayıf” olarak değerlendirilmiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbu’l-kemâl*, 29/261, 262, 263, 264.

⁵¹⁷ Bkz. 164. Dipnot.

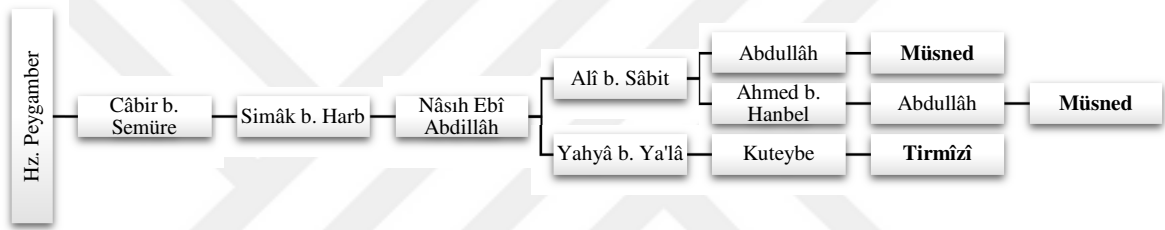
⁵¹⁸ Ahmed b. Hanbel, 34/459.

⁵¹⁹ Tirmizî, “Birr ve Sıla”, 33.

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde, iki farklı senedle rivayet edilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle nakledilmiştir. Şuayb el-Arnâvûd hadislerin senedini Nâsîh Ebî Abdillâh sebebiyle "zayıf" kabul etmektedir.⁵²⁰

Tirmizî'nin *Sünen*'inde tek senedle rivayet edilen hadis, Simâk b. Harb tarikiyle rivayet edilmiştir. Tirmizî, hadisi "garib" olarak değerlendirmektedir. Elbânî, hadisin hükmü konusunda "zayıf" değerlendirmesinde bulunmuştur.⁵²¹

Çocuk terbiyesinin önemine dair Câbir b. Semüre'nin rivayet ettiği hadis, Kütüb-i Tis'a içerisinde toplam üç farklı senedle nakledilmiştir. Hadisin senedinde hakkında ağır cerh lafızları bulunan bir ravinin bulunması hadisi zayıf kılmaktadır. Muasır hadis muhakkikleri de hadisin genel anlamda zayıf olduğunu belirtmişlerdir.



2.5.3. "Sizin en hayırlınız ahlakça en güzel olanınızdır." Hadisi

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ،⁵²² وَسَمِعْتُهُ أَنَا مِنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو أَسَمَةَ،⁵²³

عَنْ زَكْرِيَّا بْنِ سَيَّاحٍ أَبِي يَحْيَى،⁵²⁴ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ رِيَّاحٍ،⁵²⁵ عَنْ عَلِيِّ بْنِ عُمَارَةَ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ،

قَالَ: كُنْتُ فِي مَجْلِسٍ فِيهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: وَأَبِي سَمُرَةُ جَالِسٌ أَمَامِي، فَقَالَ رَسُولُ

⁵²⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]), 34/459, 491.

⁵²¹ Tirmizî, *Sünen*, "Birr ve Sıla", (Muhakkikin notu [Nâsirüddin el-Elbânî]), 4/337.

⁵²² Bkz. 131. Dipnot.

⁵²³ **Hammâd b. Üsâme (öl. 201):** Kûfeli muhaddislerdendir. Nisbesi El-Kureşî'dir. Ricâl kaynaklarında "sika", "sebt" olarak değerlendirilmiştir. Bkz. Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, 7/217.

⁵²⁴ **Zekeriyya b. Siyah (öl.?):** Kûfeli muhaddislerdendir. Künyesi Ebû Yahya'dır. Hakkında cerh ifadesine rastlanmamıştır. Bkz. İbn Hibbân, *es-Sikât*, 6/336.

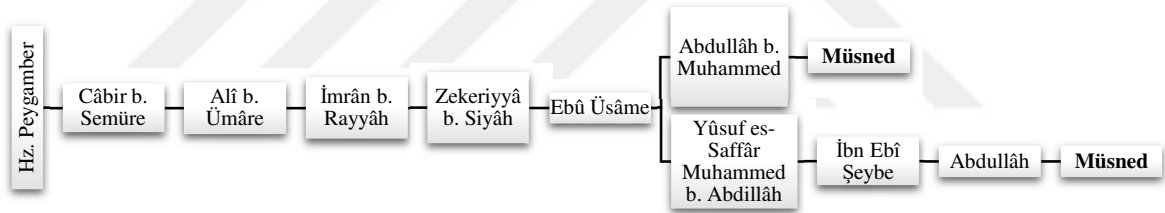
⁵²⁵ **İmrân b. Rabbâh (öl.?):** Kûfeli muhaddislerdendir. Nisbesi es-Sekafî'dir. Ricâl kaynaklarında "sika" olarak değerlendirilmiştir. Bkz. İbn Hibbân, *es-Sikât*, 5/223; Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, 22/350; İbn Hacer, *Tehzîbu't-tehzîb*, 8/137.

اللّٰهُ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّم: إِنَّ الْفُحْشَ، وَالتَّفَحُّشَ لَیْسَا مِنَ الْإِسْلَامِ، وَإِنَّ أَحْسَنَ النَّاسِ إِسْلَامًا،
أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا⁵²⁶

“...Câbir b. Semüre dedi ki: ‘Resûlullah’ın bulunduğu meclisteydim.’ Dedi ki: ‘ Babam Semüre önümde oturuyordu. Resûlullah dedi ki: ‘ Çirkin söz ve fiiller İslam’dan değildir. Şüphesiz Müslümanlık açısından insanların en güzeli, ahlakça en güzel olanıdır.’”

2.5.3.1. Hadisin Tahrici

“Sizin en hayırlınız ahlakça en güzel olanınızdır.” hadisi, Câbir b. Semüre’nin rivayetiyle Kütüb-i Tis’a içerisinde sadece Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’inde yer almaktadır. Eserde iki farklı senedle rivayet edilen hadis Ali b. Ümâre tarikiyle nakledilmiştir.⁵²⁷ Şuayb el-Arnâvûd, hadisin senedinin “hasen” olma ihtimali üzerinde durmuş ve hadisi genel anlamda “sahîhun liğayrihi” olarak değerlendirmiştir.⁵²⁸



Âdâb konulu rivayetlerde “kâle” rivayet lafzı kullanılmıştır. Rivayetlerin ikisi “sahih”, bir tanesi “zayıf” olarak değerlendirilmiştir.

2.6. Kendisine Atfedilen Mevzû Hadisler

Mevzû hadisleri toplayan eserler incelendiğinde bazı rivayetlerin sahabeden rivayet edilerek aktarıldığı görülmektedir. Sahabenin hadis uydurması, sahabenin âdil olmasına aykırı bir durumdur. Dolayısıyla bu rivayetlerde hadisi uyduran kişi, hadisi herhangi bir

⁵²⁶ Ahmed b. Hanbel, 34/422.

⁵²⁷ Ahmed b. Hanbel, 34/422, 479.

⁵²⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Muhakkikin notu [Şuayb el-Arnâvûd]), 34/422, 479.

sahabiye atfederek hadisi daha güçlü hale getirmek istemiştir. Bu eserlerde Câbir b. Semüre'ye atfedilen bazı rivayetler de yer almaktadır.

2.6.1. Birinci Hadis

فَأَنْبَأَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي طَاهِرٍ أَنْبَأَنَا الْجَوْهَرِيُّ عَنِ الدَّارَقُطْنِيِّ عَنْ أَبِي حَاتِمٍ بْنِ حَبَّانٍ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ خَلْفٍ حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ دَاوُدَ بْنِ طُوقٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ الْخَطَّابِ حَدَّثَنَا نَاصِحُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْمَخْلَعِيُّ عَنْ سِمَاكِ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ: قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ يَحْمِلُ رَايَتَكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ؟ قَالَ الَّذِي حَمَلَهَا فِي الدُّنْيَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ⁵²⁹

“... Câbir b. Semüre dedi ki: ‘ Yâ Rasûlallah, kıyamet günü senin sancağını taşıyacak kişi kimdir? dediler.’ Resûlullah dedi ki: ‘ O kişi, dünyada benim sancağımı taşıyan Ali b. Ebî Tâlib aleyhi’s-selâm’dır.’ ”

2.6.1.1. Hadisin Tahriri

Hız Peygamber’in sancağını taşıyacak kişi hakkındaki bu rivayet, İbnü’l-Cevzî’nin *Mevdûât*’ı, Suyûtî’nin *El-Leâli’l-Masnûa*’sı ve İbn Arrâk’ın *Tenzîhu’s-Şerîa*’sında rivayet edilmiştir. İsmi geçen bu üç kaynakta da rivayetin senedinde yer alan Nâsîh b. Abdillâh el-Mahlemî’nin; sika olmadığı, metrûk, münker, Şîh bir ravi olduğu aktarılmıştır.⁵³⁰

2.6.2. İkinci Hadis

أَنْبَأَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَحْمَدَ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ قَالَا أَنْبَأَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مَسْعَدَةَ أَنْبَأَنَا حَمْرَةُ بْنُ يَوْسُفَ أَنْبَأَنَا أَبُو أَحْمَدَ بْنُ عَدِيٍّ حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا بْنُ يَحْيَى السَّاجِيُّ وَأَحْمَدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ زُهَيْرٍ وَإِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ التُّسْتَرِيُّ قَالُوا حَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ بَحْرٍ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَافِعٍ الْجَلَابُ حَدَّثَنَا عُمَرُ

⁵²⁹ Cemâluddin İbnü’l-Cevzî, *El-Mevdûât* (Medine: Mektebetü’s-Selefiyye, 1966), 1/388.

⁵³⁰ İbnü’l-Cevzî, *El-Mevdûât*, 1/388; Celaleddin Suyûtî, *El-Leâli’l-Masnûa* (Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1996), 1/337; Nûreddîn İbn Arrâk, *Tenzîhu’s-Şerîati’l-Merfûa* (Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1979), 1/361.

بْنُ مُوسَى الْوَجِيهِيُّ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: السُّفْتَجَاتُ حَرَامٌ⁵³¹

“... Câbir b. Semüire dedi ki: ‘Resûlullah: ‘ Süftecat⁵³² haramdır.’ dedi.”

2.6.2.1. Hadisin Tahrici

Süftece akdi hakkındaki bu rivayet; İbnü'l-Cevzî'nin *Mevdûât*'ı, İbn Arrâk'ın *Tenzîhu's-Şerîa*'sı ve Şevkânî'nin *El-Fevâidu'l-Mecmûa*'sında rivayet edilmiştir. Bu rivayetlerin senedinde yer alan Amr b. Mûsa el-Vecîhî'nin sika olmayan ve çokça hadis uyduran bir ravi olduğu aktarılmıştır. Yine bu rivayetin senedinde yer alan İbrâhîm b. Nâfi' el-Cellâb'ın sika olmayan, münker bir ravi olduğu aktarılmıştır.⁵³³

2.6.3. Üçüncü Hadis

أَنْبَأَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ أَنْبَأَنَا ابْنُ الْمُظَفَّرِ أَنْبَأَنَا الْعَتِيقِيُّ حَدَّثَنَا يُونُسُ حَدَّثَنَا الْعَقِيلِيُّ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْحَضْرَمِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو بَلَالٍ الْأَشْعَرِيُّ حَدَّثَنَا بِسْطَامٌ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَجَّاجِ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ وَعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى قَالَا: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " أَمَرَنِي جِبْرِيلُ بِالْهَرِيسَةِ أَشَدُّ بِهَا ظَهْرِي لِصَلَاةِ اللَّيْلِ وَقَالَ أَحَدُهُمَا: لِقِيَامِ اللَّيْلِ⁵³⁴

“... Câbir b. Semüire ve Abdurrahmân b. Ebî Leylâ dediler ki: ‘ Rasûlullâh şöyle dedi: ‘ Cibrîl bana herise (kavrulmuş un helvası) yemeyi emretti. Onunla gece namazı için sırtımı güçlendirdim.’ Ravilerden biri: ‘ Gece kalkmak için’ dedi.”

⁵³¹ İbnü'l-Cevzî, *El-Mevdûât*, 2/249.

⁵³² Süftece, borçlunun alacaklısına, borçlanılan yerin dışında bir yerde bizzat ödeme ya da oradaki vekiline kayıtsız şartsız ödeme emrini içeren belgeye denir. Çoğunlukla başka bir beldeye giden tüccar ya da yolcunun taşıma riski, meşakkati ya da masrafından dolayı başvurduğu bir yöntemdir. Detaylı bilgi için bkz. Cengiz Kallek, “Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi”, *Süftece*.

⁵³³ İbnü'l-Cevzî, *El-Mevdûât*, 2/249; İbn Arrâk, *Tenzîhu's-Şerîa*, 2/188; Muhammed b. Ali eş-Şevkânî, *El-Fevâidu'l-mecmûa* (Beyrut: Dâru'l- Kutubi'l- 'İlmiyye, ts.), 148.

⁵³⁴ İbnü'l-Cevzî, *El-Mevdûât*, 3/17.

2.6.3.1. Hadisin Tahrici

Cibrîl'in Hz. Peygamber'e gece namazında kendisini güçlü tutması için helva yemesini emretmesi hakkında birçok sahabeden rivayetler aktarılmıştır. Bu rivayetlerin senedinde yer alan bazı raviler kusurlu bulunmuş ve rivayetler uydurma veya zayıf kabul edilmiştir.⁵³⁵ Yukarıda metni verilen hadis, İbnü'l-Cevzî'nin *Mevdûât*'ı, Suyûtî'nin *El-Leâli'l-Masnûa*'sı ve İbn Arrâk'ın *Tenzîhu's-Şerîa*'sında rivayet edilmiştir. İsmi geçen bu üç kaynakta da rivayetin senedinde yer alan Muhammed b. el-Haccâc'ın; metrûk, münker, sârik bir ravi olduğu aktarılmıştır.⁵³⁶

2.6.4. Dördüncü Hadis

حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَافِلَةَ الْأَصْبَهَانِيُّ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَمْرِو بْنِ الْجَلِّي حَدَّثَنَا نَاصِحٌ عَنْ
سَمَاكِ بْنِ حَرْبٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ: أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ بِسَدِّ الْأَبْوَابِ كُلِّهَا غَيْرَ بَابِ عَلِيٍّ فَقَالَ
الْعَبَّاسُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ قَدَرْنَا أَدْخُلُ وَخُذِي، قَالَ: مَا أُمِرْتُ بِشَيْءٍ مِنْ ذَلِكَ فَسَدَّهَا غَيْرَ بَابِ عَلِيٍّ
قَالَ وَرُبَّمَا مَرَّ وَهُوَ جَنْبٌ⁵³⁷

“...Câbir b. Semüre dedi ki: ‘ Resûlullah Ali’nin kapısı dışında (mescide girişi olan) tüm kapıları kapıların kapatılmasını emretti. İbn Abbâs dedi ki: ‘ Tek başıma girebileceğim kadar açık kalsa...’ Resûlullah dedi ki: ‘ Bunu emretmedim, Ali’nin kapısı dışında kapıları kapatın.’ Ravi dedi ki: ‘ Galiba yanımdan geçti.’”

2.6.4.1. Hadisin Tahrici

Seddü'l-Ebvâb hâdisesi olarak bilinen bu rivayet, birçok sahabî tarafından nakledilmiştir. Câbir b. Semüre'den nakledilen yukarıdaki rivayet, Suyûtî'nin *El-Leâli'l-Masnûa* isimli eserinde geçmektedir. Hadisin senedinde yer alan Nâsıh b. Abdillâh el-Mahlemî ricâl kaynaklarında; münker, metrûk, zayıf olarak değerlendirilmiştir.⁵³⁸ Senette

⁵³⁵ İlgili rivayetler için bkz. İbnü'l-Cevzî, *El-Mevdûât*, 3/17; Suyûtî, *El-Leâli'l-Masnûa*, 2/199, 200; İbn Arrâk, *Tenzîhu's-Şerîa*, 2/253.

⁵³⁶ İbnü'l-Cevzî, *El-Mevdûât*, 3/17; Suyûtî, *El-Leâli'l-Masnûa*, 2/200; İbn Arrâk, *Tenzîhu's-Şerîa*, 2/253.

⁵³⁷ Suyûtî, *El-Leâli'l-Masnûa*, 1/319.

⁵³⁸ Bkz. 531. Dipnot

yer alan bir diğer ravi olan İsmâil b. Amr el-Becelî ricâl kaynaklarında, zayıf olarak değerlendirilmiştir.⁵³⁹

2.6.5. Beşinci Hadis

جَابِرُ بْنُ سَمُرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى ذَاتَ يَوْمٍ بِأَصْحَابِهِ الْفَجْرُ ثُمَّ أَقْبَلَ جَالِسًا فِي مِحْرَابِهِ لَا يُكَلِّمُهُ أَحَدٌ حَتَّى بَدَتْ حَوَاجِبُ الشَّمْسِ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ وَأَقْبَلَ بِوَجْهِهِ عَلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَخْبَرَنِي جِبْرِيلُ أَنَّ فِي أُمَّتِي أَقْوَامًا يَنْتَقِصُونَ صَاحِبِي وَيَذْكُرُونَهُمَا بِالْقَبِيحِ مَا لَهُمْ فِي الْإِسْلَامِ نَصِيبٌ، وَمَا لَهُمْ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ خَلْقٍ فَقِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ يَصُومُونَ كَمَا نَصُومُ وَيُصَلُّونَ، قَالَ نَعَمْ، وَالَّذِي بَعَثَنِي بِالْحَقِّ نَبِيًّا إِنَّهُمْ لَيُصَلُّونَ وَيَصُومُونَ وَيُزَكُّونَ وَيَحُجُّونَ. وَذَلِكَ وَبَالَ عَلَيْهِمْ، فَإِنْ أَدْرَكْتُمُوهُمْ فَلَا تُشَاهِدُوهُمْ وَلَا تُجَالِسُوهُمْ وَلَا تُبَايِعُوهُمْ وَلَا تُصَلُّوا عَلَيْهِمْ، فَإِنَّ الْعَذَابَ يَنْزِلُ فِي مَجَالِسِهِمْ، وَالسَّخَطَ يَنْزِلُ فِي مَنَازِلِهِمْ وَلَا يُؤْمِنُونَ أَبَدًا سَبَقَ فِيهِمْ عِلْمُ رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا أَسْمَاؤُهُمْ قَالَ: هُمُ الرَّاغِبَةُ الَّذِينَ رَفَضُوا دِينِي وَلَمْ يَرْضَوْا بِخَيْرَةِ رَبِّي فِي أَصْحَابِي، ثُمَّ قَالَ النَّبِيُّ: قُمْ يَا أَبَا بَكْرٍ فَقَامَ فَقَالَ النَّبِيُّ يَا أَيُّهَا النَّاسُ هَذَا أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ وَالَّذِي بَعَثَنِي بِالْحَقِّ نَبِيًّا مَا أَنَا الَّذِي سَمَّيْتُهُ حَتَّى سَمَّاهُ اللَّهُ صِدِّيقًا مِنْ فَوْقِ سَبْعِ سَمَوَاتٍ، وَأَنْزَلَ فِي ذَلِكَ قُرْآنًا فَقَالَ وَالَّذِي جَاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ، جِئْتُ أَنَا بِالصِّدْقِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَكُلُّكُمْ قَالَ كَذَبْتَ وَقَالَ لِي صَاحِبِي أَبُو بَكْرٍ صَدَقْتَ ثُمَّ قَالَ اجْلِسْ يَا أَبَا بَكْرٍ فَجَلَسَ ثُمَّ قَالَ: قُمْ يَا عُمَرُ فَقَامَ فَقَالَ النَّبِيُّ: هَذَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ الْفَارُوقُ وَأَنْتُمْ تَزْعُمُونَ أَنَا سَمَّيْتُهُ الْفَارُوقَ لَا وَالَّذِي بَعَثَنِي بِالْحَقِّ نَبِيًّا مَا سَمَّيْتُهُ حَتَّى سَمَّاهُ اللَّهُ تَعَالَى فَارُوقًا مِنْ فَوْقِ سَبْعِ سَمَوَاتٍ، فَقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ، ثُمَّ قَالَ: قُمْ يَا عُثْمَانُ فَلَمَّا قَامَ وَثَبَ النَّبِيُّ ثُمَّ جَلَسَ، فَقِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا بِأَلْكَ قَامَ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ، فَلَمْ تَقُمْ ثُمَّ قَامَ عُثْمَانُ فَقُمْتَ، فَقَالَ: مَا لِي لَا أَسْتَحِي مِنْ رَجُلٍ اسْتَحَتْ مِنْهُ الْمَلَائِكَةُ شَبِيهُ أَبِي

⁵³⁹ Zehebî, Siyer, 10/436.

إِبْرَاهِيمَ الْخَلِيلِ، ثُمَّ قَالَ: اذْنُ مَيِّ يَا أَبَا عَمْرٍو، فَلَمْ يَزَلْ يُدْنِيهِ مَرَّةً، وَيُكْنِيهِ مَرَّةً، وَيُسَمِّيهِ مَرَّةً، حَتَّى مَسَتْ رَكْبَتَاهُ رَكْبَةَ النَّبِيِّ، وَكَانَتْ إِزَارُهُ مَحْلُولَةً فَشَدَّهَا النَّبِيُّ، ثُمَّ نَظَرَ إِلَى النَّاسِ، ثُمَّ نَظَرَ إِلَى وَجْهِ عِثْمَانَ فَبَكَى فَقَالَ لَهُ عِثْمَانُ: مَا يُبْكِيكَ، فَقَالَ: يَا سُبْحَانَ اللَّهِ أَنْتَ أَوَّلُ مَنْ يَرِدُ عَلَيَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَأَوْدَاجُهُ تَشْخُبُ دَمًا فَأَقُولُ لَكَ مَنْ فَعَلَ بِكَ هَذَا؟ فَتَقُولُ لِي: فَلَانٌ وَفُلَانٌ فَسَمَى عَشْرَةً وَلَوْ شِئْتُ لَسَمَّيْتُهُمْ وَلَكِنْ أَسْتُرُّ إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ يُلْقِي لَكَ رَبِّي كُرْسِيًّا مِنْ يَافُوتَةٍ خَضِرَاءَ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ، فَتَقْعُدُ عَلَيْهِ فَتَحْكُمُ فِيمَنْ قَتَلَكَ، ثُمَّ قَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ هَذَا عِثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ وَأَنْتُمْ تَزْعُمُونَ أَنِّي أَنَا سَمَّيْتُهُ ذَا النُّورَيْنِ وَالَّذِي بَعَثَنِي بِالْحَقِّ نَبِيًّا مَا سَمَّيْتُهُ حَتَّى سَمَّاهُ اللَّهُ مِنْ فَوْقِ سَبْعِ سَمَوَاتٍ، وَمَا زَوَّجْتُهُ ابْنَتِي إِلَّا بِوَحْيٍ مِنَ السَّمَاءِ ثُمَّ قَالَ: قُمْ يَا عَلِيُّ فَقَامَ فَقَالَ: اذْنُ مَيِّ يَا أَبَا الْحَسَنِ فَدَنَا مِنْهُ فَأَجْلَسَهُ بَيْنَ يَدَيْهِ، فَجَلَسَ يَتَفَرَّسُ فِي وَجْهِهِ وَيَنْظُرُ إِلَى رَأْسِهِ وَلِحْيَتِهِ، فَبَكَى وَأَشَارَ إِلَى رَأْسِهِ وَلِحْيَتِهِ يَعْنِي مِنْ دَمِ رَأْسِهِ ثُمَّ قَالَ لَهُ وَأَسَرَّ إِلَيْهِ حَتَّى إِنَّهُ قَالَ: ابْنُ مُلْجَمٍ الْمُرَادِيُّ قَاتِلُكَ وَهُوَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُلْجَمٍ ثُمَّ قَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ هَذَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ وَأَنْتُمْ تَزْعُمُونَ أَنَا الَّذِي زَوَّجْتُهُ ابْنَتِي لَا وَالَّذِي بَعَثَنِي بِالْحَقِّ نَبِيًّا مَا أَنَا زَوَّجْتُهُ حَتَّى أَتَانِي جِبْرِيلُ فَأَخْبَرَنِي أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَأْمُرُكَ أَنْ تُزَوِّجَ عَلِيًّا فَاطِمَةَ وَلَقَدْ كَانَ الْوَلِيُّ فِي ذَلِكَ رَبُّ الْعَالَمِينَ وَكَانَ الْخَاطِبُ جِبْرِيلُ وَحَضَرَ مَلَكَ ابْنَتِي فَاطِمَةَ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ وَأَمَرَ اللَّهُ تَعَالَى شَجَرَةَ طُوبَى أَنْ انْثَرِي مَا عَلَيْكَ مِنَ الدُّرِّ وَالْمَرْجَانِ وَالْيَافُوتِ وَالْحُلِيِّ وَالْحَلَلِ وَالتَّقَطَةِ الْحُورِ الْعِينُ وَهُنَّ يَتَهَادَيْنَهُ فِيمَا بَيْنَهُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، فَيَقُولُونَ هَذَا نَثَارُ فَاطِمَةَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ ثُمَّ قَالَ: وَالَّذِي بَعَثَنِي بِالْحَقِّ نَبِيًّا مَا خَلَقَ اللَّهُ نَبِيًّا أَكْرَمَ عَلَيْهِ مِنِّي، وَلَا فَخْرَ عَلَى إِخْوَتِي، وَلَا وَزِيرَ عَلَى اللَّهِ أَكْرَمَ مِنْ أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرُ وَلَا أَصْحَابَ خَيْرٍ مِنْ أَصْحَابِي، ثُمَّ قَالَ أَبْشِرُوا فَأَنْتُمْ فِي النَّاسِ كَالشَّعْرَةِ الْبَيْضَاءِ فِي جِلْدٍ ثَوْرٍ أَسْوَدَ، ثُمَّ نَظَرَ إِلَى السَّمَاءِ، ثُمَّ قَالَ: وَالَّذِي بَعَثَنِي بِالْحَقِّ نَبِيًّا لَا يُبْغِضُهُمَا أَحَدٌ فَيَدْخُلُ الْجَنَّةَ حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْحَيَاطِ ثُمَّ قَالَ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَبْرَأُ إِلَيْكَ مِمَّنْ يُبْغِضُ أَصْحَابِي، قَالَهَا ثَلَاثًا فَأُعْجِبِي عَلَيْهِ، ثُمَّ أَفَاقَ فَقَالَ وَالَّذِي بَعَثَنِي بِالْحَقِّ نَبِيًّا لَقَدْ

هَبَطَ عَلَيَّ جِبْرِيلُ السَّاعَةَ فَقَالَ إِنَّ لَأَصْحَابِكَ دَرَجَةً فِي الْجَنَّةِ لَنْ يَنَالُوهَا إِلَّا بِذَلِكَ، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَمَا أَنَا فَإِنِّي أَجْعَلُهُمْ فِي حِلٍّ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ يَا أَبَا بَكْرٍ لَا يَدْخُلُكَ فِيهِمْ رَأْفَةٌ، وَالَّذِي بَعَثَنِي بِالْحَقِّ نَبِيًّا إِنَّهُمْ أَبْغَضُ إِلَى اللَّهِ مِنْ نُمْرُودِ بْنِ كَنْعَانَ، وَإِنَّ مَالِكًا أَشَدُّ عَلَيْهِمْ عَذَابًا غَدًا مِمَّنْ يَزْعُمُ أَنَّ لِلَّهِ وَلَدًا. فَعِنْدَ ذَلِكَ قَالَ النَّبِيُّ {كَابُرَتْ كَلِمَةً تَخْرُجُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ إِنْ يَقُولُونَ إِلَّا كَذِبًا}⁵⁴⁰

“Câbir b. Semüre dedi ki: ‘ Hz. Peygamber bir gün ashabı ile sabah namazını kıldı sonra miharabında oturmaya başladı. Güneş ışıkları açığa çıkıncaya kadar kimseyle konuşmadı. Sonra başını kaldırdı, ashabına yüzünü çevirdi ve dedi ki: ‘ Ey insanlar! Ümmetim içerisinde benim iki sahabimi ayıplayan ve onlar hakkında kötü sözler söyleyen bir grup olduğunu Cibrîl bana haber verdi. Onların İslam’dan nasibi yoktur. Onların Allah katında bir hisseleri de yoktur.’ Denildi ki: ‘ Ya Resûlullah! Bizim gibi oruç tutuyorlar, namaz kılıyorlar.’ Hz. Peygamber dedi ki: ‘ Evet. Beni hak üzere peygamber olarak gönderen Rabbim adına yemin ederim ki; namaz kılıyorlar, oruç tutuyorlar, zekât veriyorlar, hacı yerine getiriyorlar. Bu onlar için bir vebaldir. Eğer denk gelerseniz; onlara şahitlik yapmayın, onlarla oturmayın, onlara uymayın ve cenaze namazlarını kılmayın. Şüphesiz azap onların meclislerine iner, Allah’ın gazabı onların evlerine iner. Onlar asla iman etmezler, Rabbimin onlar hakkındaki bilgisi geçti (kesindir).’ Dedik ki: ‘ Ya Rasûlallâh! Onların isimleri nedir?’ Dedi ki: ‘ Onlar dinimden yüz çeviren ve Rabb’imin ashabım içerisinde seçtiklerine razı olmayan Râfîzîlerdir.’ Sonra Hz. Paygamber dedi ki: ‘ Ebû Bekr, ayağa kalk!’ Hz. Ebû Bekr ayağa kalktı ve Hz. Peygamber dedi ki: ‘ Bu Ebû Bekr Sıddîk’tır. Beni hak üzere peygamber olarak gönderen Rabbim adına yemin ederim ki, yedi kat semanın üzerinde Allah onu Sıddîk olarak isimlendirdiği için ben de onu böyle isimlendirdim. Kuran’da da ayet olarak indirdi ve (Allah) dedi ki: ‘ Doğruyu getirene ve onu tasdik edene gelince...’ Ben Allah katından doğru olanı getirdim ve hepiniz ‘ Sen yalan söylüyorsun’ dediniz. Dostum Ebû Bekr bana ‘ Sen doğru söylüyorsun’ dedi.’ Sonra Hz. Peygamber dedi ki: ‘ Ey Ebû Bekr! Otur.’ Hz. Ebû Bekr oturdu. Hz. Peygamber dedi ki: ‘ Ey Ömer! Ayağa kalk.’ Hz. Ömer ayağa kalktı ve Hz. Peygamber dedi ki: ‘ Bu Ömer b. el-Hattâb el-Fârûk’tur. Siz benim onu Fârûk olarak isimlendirdiğimi sanıyorsunuz, hayır. Beni hak üzere peygamber olarak gönderen

⁵⁴⁰ İbn Arrâk, Tenzîhu’s-Şerîa, 1/393.

Rabbim adına yemin ederim ki, yedi kat semanın üzerinde Allah onu Fârûk olarak isimlendirdiği için ben de onu böyle isimlendirdim.’ Hz. Peygamber (ayetle) devam etti: ‘ Ey Peygamber! Allah ve sana tâbi olan müminler sana yeter.’ Sonra dedi ki: ‘ Ey Osman! Ayağa kalk.’ Hz. Osman kalkarken Hz. Peygamber toparlanıp tekrar oturdu. Denildi ki: ‘ Ya Rasûlallah! Niçin Ebû Bekr ve Ömer ayağa kalkınca ayağa kalkmadın da, Osman ayağa kalkınca sen de kalktın?’ Dedi ki: ‘ Atam Hz. İbrahim gibi meleklerin kendisinden hayâ ettiği bir adamdan ben nasıl olur da hayâ etmem.’ Sonra dedi ki: ‘ Ey Ebû Amr! Yaklaş bana.’ Hz. Osman’ın dizleri Hz. Peygamber’in dizine değinceye kadar Hz. Peygamber; Hz. Osman’ın yaklaşmasını, künyesini ve ismini söylemeye devam etti. Hz. Osman’ın elbisesi çözüldü, Hz. Peygamber bağladı. Sonra Hz. Peygamber, insanlara baktı ardından Hz. Osman’ın yüzüne bakıp ağladı. Hz. Osman dedi ki: ‘ Seni ağlatan nedir?’ Dedi ki: ‘ Sübhanallah! Sen kıyanet günü yanıma gelecek olan ilk kişisin. Şah damarında kan akıyorken sana diyeceğim ki: ‘ Bunu sana kim yaptı?’ Sen de: ‘ Filanca ve filanca’ diyeceksin. On kişinin ismini söyleyeceksin. İsteseydim onların isimlerini söylerdim ancak gizledim. Kıyamet günü Rabbim sana cennet ve cehennem arasında yakuttan yapılmış, yeşil bir kürsü verecek. Sen de ona oturup seni öldürenler hakkında hüküm vereceksin.’ Sonra dedi ki: ‘ Ey insanlar! Bu Osman b. Affân’dır. Siz benim onu Zinnûreyn olarak isimlendirdiğimi sanıyorsunuz, hayır. Beni hak üzere peygamber olarak gönderen Rabbim adına yemin ederim ki, yedi kat semanın üzerinde Allah onu böyle isimlendirdiği için ben de onu böyle isimlendirdim. Gökten vahiy geldiği için iki kızımı onunla evlendirdim.’ Sonra dedi ki: ‘ Ey Ali! Ayağa kalkl.’ Hz. Ali kalktı ve Hz. Peygamber dedi ki: ‘ Ey Ebu’l-Hasen! Yaklaş bana.’ Hz. Ali yaklaştı ve Hz. Peygamber’in önüne oturdu. Hz. Peygamber de oturdu, Hz. Ali’nin yüzünü icedi, başına ve sakalına baktı, ağladı ve Hz. Ali’nin başını ve sakalını yani başındaki kanı işaret etti. Hz. Ali, söyleyinceye kadar ısrar edince Hz. Peygamber dedi ki: ‘ Senin katilin İbn Mülcem el-Murâdî’dir. O kişi Abdullah b. Mülcem’dir.’ Sonra dedi ki: ‘ Ey insanlar! Bu Ali b. Ebî Tâlip’tir. Siz, kızımı onunla benim evlendirdiğimi sanıyorsunuz, hayır. Beni hak üzere peygamber olarak gönderen Rabbim adına yemin ederim ki, Cebrail bana gelip Fâtıma ve Ali’nin evlendirilmesini Allah’ın emrettiğini haber verince onları evlendirdim. Burada veli âlemlerin rabbi olan Allah’tır. Kızı isteyen Cebrail’dir. Kızım Fâtıma’nın nişanında meleklerden yetmiş bin melek hazır bulundu. Allah Tûbâ ağacına kendisinde bulunan inci, mercan, yakut, mücevher ve kıyafetleri etrafa saçmasını emretti. Hûrîler onları

toplayıp kıyamete kadar o mücevherlerle kendi aralarında hediyeleşirler. Derler ki: ‘ Bunlar, Resûlullah’ın kızı Fâtıma’nın nişanında dağıtılan şeylerdir.’ Sonra Hz. Peygamber dedi ki: ‘ Beni hak üzere peygamber olarak gönderen Rabbim adına yemin ederim ki, Allah benden daha şerefli bir peygamber yaratmadı. Kardeşlerimde gurur yoktur. Allah katında Ebû Bekr ve Ömer’den daha üstün bir vezir yoktur. Ashabımdan daha hayırlı bir ashab topluluğu da yoktur.’ Sonra dedi ki: ‘ Müjdeleyin, siz insanlar içerisinde kara öküzün cildindeki beyaz kıl gibisiniz.’ Sonra semaya baktı ve şöyle dedi: ‘Beni hak üzere peygamber olarak gönderen Rabbim adına yemin ederim ki; o ikisine buğzeden bir kişi, deve terzinin iğne deliğinden geçmedikçe cennete giremez.’ Sonra dedi ki: ‘ Allah’ım! Ashabıma buğzeden kişiden beriyim.’ Bu sözü üç kere tekrar etti ve bayıldı. Sonra ayıldı ve dedi ki: ‘Beni hak üzere peygamber olarak gönderen Rabbim adına yemin ederim ki, şimdi Cebrail bana geldi ve dedi ki: ‘ Ashabının cennette öyle bir makamı var ki, onlardan olmayan oraya ulaşamaz.’ Hz. Ebû Bekr dedi ki: ‘ Yâ Rasûlallah! Ben onlara hakkımı helal ederim.’ Hz. Peygamber dedi ki: ‘ Yâ Ebû Bekr! Onlar için sende bir merhamet oluşmasın. Beni hak üzere peygamber olarak gönderen Rabbim adına yemin ederim ki, Allah onlara Nemrûd b. Ken’ân’dan daha çok buğzeder. Mâlik, onlar için yarınki azabı, Allah’a evlat isnad edenlerin azabından daha şiddetli kılar. O esnada Hz. Peygamber (ayeti) okudu: ‘ Ağızlarından çıkan ne büyük bir söz!’”

2.6.5.1. Hadisin Tahrici

Sahabenin faziletine ilişkin bu rivayet İbn Arrâk’ın *Tenzîhu’s-Şerîa*’sında rivayet edilmiştir. Rivayetin senedi zikredilmemiş ancak rivayetin sonunda bu rivayetin senedinde yer alan Ahmed b. Züfer ve Muhammed b. İbrâhim’in meçhul raviler olduğu ve hadisin mevzu kabul edildiği aktarılmıştır.⁵⁴¹ İbn Hacer el-Askalânî, bu iki ravinin bu rivayet dışında rivayetin olmadığını ve bu rivayetin mevzu olduğunu aktarmıştır.⁵⁴²

Mevzû rivayetlerde çoğunlukla Hz. Ali ve diğer bazı sahabilerin faziletinden bahsedilmektedir. Senedlerde yer alan bazı ravilerin Şîlik ve yalancılıkla itham edilmesi senedleri kusurlu kılmıştır.

⁵⁴¹ İbn Arrâk, *Tenzîhu’s-Şerîa*, 1/395.

⁵⁴² Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Ahmed b. Hacer el-Askalânî, *Lisânu’l-mîzân* (Beyrut: Dâru’l-Beşâiri’l-İslâmiyye, 2002), 6/482.



SONUÇ

“*Câbir b. Semüre’nin Hadisçiliği ve Rivayetleri*” adlı çalışmamızdan elde ettiğimiz sonuçları şöyle sıralayabiliriz:

Câbir b. Semüre’nin doğumu ile ilgili, kaynaklarda bir bilgiye rastlanmamıştır. Küçük yaşlarda iken anne ve babasının müslüman olmasıyla beraber İslam’ı erken yaşlarda öğrenme fırsatı bulmuştur. Resûlullah’ın yanında uzun süre bulunması, onun hem sünneti özümsemesinde hem de sünnetin yazıya geçirilmiş formu olan hadisleri aktarmasında etkili olmuştur.

Cesur bir kişiliğe sahip olan Câbir b. Semüre, pek çok savaşa katılmış, birçoğuna Resûlullah ile beraber iştirak etmiştir. Dayısı Sa’d b. Ebî Vakkâs ile birlikte uzun vakitler geçirmiş, onun birçok faziletine bizzat şahit olmuştur. Sa’d b. Ebî Vakkâs’ın Kûfe’ye vali tayin edilmesinin ardından buraya taşınmış, burada bir ev inşa etmiştir. Ömrünün geri kalan bölümünü Kûfe’de geçiren Câbir b. Semüre’nin, hicrî 74 senesinde vefat ettiği rivayet edilmektedir.

Câbir b. Semüre’nin hadis naklinde de önemli bir yerinin olduğu görülmektedir. Resûlullah’tan bir hadis rivayet edeceği zaman titiz davranmıştır. Hadisin duyduğu bölümü kadarıyla yetinmemiş, mümkün olduğunca en doğrusunu öğrenmeye gayret sarf etmiştir. Hayatını, Resûlullah’ın yaşayışı ekseninde sürdürmüş, Resûlullah’ın örnekliğini ve sünnetini daha çok yaşayarak aktarmanın gayretinde olmuştur. Câbir b. Semüre’nin hadis rivâyetindeki bu davranışının birçok sahâbîde de bizâtihi var olduğunu söylememiz mümkündür.

Câbir b. Semüre’nin kaynaklarda aktarılan 146 rivayeti bulunmaktadır. Kütüb-i Tis’a çerçevesinde hazırlanan bu çalışmada mükerrer ve varyant farklılığı olan 423 rivâyet tespit edilmiştir. Mükerrerler çıkarıldığında geriye 50 rivayet kalmaktadır. Bu rivayetler; namaz, fiten, şemâil, ahkâm ve âdâb konulu rivayetleri olmak üzere beş başlık altında ele alınmıştır. Burada 44 rivayetin tahriri ve tespitine yer verilmiştir. Rivayetlerin büyük kısmının sahih olduğu, bununla beraber bu rivayetler içerisinde hasen ve zayıf rivayetlerin de bulunduğu tespit edilmiştir. Çalışmada tetkik edilen hadislerin tahammül ve eda sigâlarına gelince “kâle”, “kâne”, “enne”, “semi’a”, “semi’tü” ve “an” gibi sigaların kullanıldığı, bu lafızların da semâya delalet ettiği söylenebilir.

Sonuç olarak ifâde etmek gerekirse, Câbir b. Semûre gibi sahâbîler, Resûlullah'ın ve Kur'an'ın ilk muhatabları olmaları bakımından, sünnetin kendilerinden sonra gelen nesle aktarılmasında öncü nesil olmuşlardır. Resûlullah ile daha sonraki nesiller arasında köprü vazifesi görmüşlerdir. Böylesine önemli bir görevi üstlenen sahabenin, gerek hadisçilik yönünün gerekse de diğer yönlerinin araştırılması gerekmektedir. Çalışmanın, konuyla ilgili olarak ileride yapılacak olan araştırmalarda istifade edilen bir çalışma olmasını temenni ediyorum.



KAYNAKÇA

- Ahmed b. Hanbel. *el-Müsned*. Müessesetü'r-Risâle, 1. Basım, 2001.
- Akyüz, Vecdi. *Mukayeseli İbadetler İlmi-hali*. İstanbul: İz Yayıncılık, 1995.
- Âşıkkutlu, Emin. "Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi". *Cerh ve Ta'dîl*, 04 Haziran 2022.
- Aydınlı, Abdullah. *Hadis Istılahları Sözlüğü*. İstanbul: Timaş Yayınları, 1987.
- Aydınlı, Abdullah. *Hadis Istılahları Sözlüğü*. İstanbul: İfav, 8. Basım, 2015.
- Azîmâbâdî, Ebû Abdîrrahman. *Avnu'l-ma'bud*. Beyrut: Dâru'l- Kutubi'l- 'İlmiyye, 1995.
- Beyhâkî, Ebû Bekr. *Sünenü'l-kübrâ*. Kahire: Merkez-ü Hicr, 2011.
- Bezzâr, Ebû Bekr Ahmed b. Amr el-Basrî. *Müsned*. Medine: Mektebetü'l-ulûm ve'l-hikem, 2009.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl. *et-Târîhu'l-kebîr*. Haydarâbad: Dâiretü'l-Me'ârifî'l-Osmâniyye, ts.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl. *Sahîh*. 9 Cilt. Daru Tavki'n-Necât, 1. Basım, 2001.
- Cum'a, Ahmed Halil. *Ulemâu's-sahâbe*. Beyrut: Dâru'l-Yemâme, 2006.
- Dârimî, Abdullah b. Abdîrrahman. *Sünen*. Arabistan: Dâru'l-Muğnî, 2000.
- Davudoğlu, Ahmed. *Sahîh-i Müslim Tercüme ve Şerhi*. İstanbul: Sönmez Neşriyat, 1986.
- Ebû Dâvud, Süleyman b. el-Eşâs el-Ezdî. *Sünen*. Dâru Risaleti'l-İlmiyye, 2009.
- Efendioğlu, Mehmet. "Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi". *Sâlih*, 04 Haziran 2022.
- Erul, Bünyamin. "Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi". *Tedlîs*, ts. Erişim 03 Mart 2021
- Hattâbî, Ebû Süleyman Hamd b. Muhammed. *Meâlimu's-sünen*. Halep: Matbaatu'l-İlmiyye, 1932.
- İbn Abdilberr, Ebû Ömer Yusuf b. Abdillâh. *el-İstîâb fî ma'rifeti'l-ashâb*. Beyrut: Dâru'l-Cîl, 1992.
- İbn Arrâk, Nûreddîn. *Tenzîhu's-şer'îati'l-merfûa*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1979.
- İbn Asâkir, Ebu'l-Kâsım. *Târîhu Dimeşk*. Dâru'l-Fiker, 1995.
- İbn Ebî Hâtîm, Abdurrahman b. Muhammed er-Râzî. *el-Cerh ve't-ta'dîl*. Dâiretü'l-Me'ârifî'l-Osmâniyye, 1952.
- İbn Ebî Hâtîm er-Râzî. *el-Cerh ve't-ta'dîl*. 9 Cilt. Haydarâbad: Dâiretü'l-Me'ârifî'l-Osmâniyye, 1. Basım, 1952.
- İbn Hacer, Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Ahmed el-Askalânî. *Lisânu'l-mîzân*. Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 2002.
- İbn Hacer, Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Ahmed el-Askalânî. *Tehzîbu't-tehzîb*. Matbaatü'l-Meârif, ts.
- İbn Hacer el-Askalânî. *el-İsâbe fî temyîzi's-sahâbe*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1995.
- İbn Hazm, Ali b. Ahmed el-Endelûsî. *Cevâmî'u's-sîre ve hamse resâil*. Mısır: Dâru'l-Me'ârif, 1900.

- İbn Hibbân, Muhammed. *es-Sikât*. 9 Cilt. Haydarâbad: Dâiretü'l-Me'ârifî'l-Osmâniyye, 1. Basım, 1973.
- İbn Hibbân, Muhammed. *Kitabu'l-mecrûhîn*. Halep: Dâru'l-Va'y, 1976.
- İbn Kâni', Ebu'l-Hüseyn Abdulbâkî. *Mu'cemu's-sahâbe*. Medine: Mektebetü'l-Ğurabai'l-Eserî, 1997.
- İbn Kuteybe ed-Dîneverî, Abdullah b. Müslim. *el-Me'ârif*. el-Hey'etü'l-Mısriyye, 1992.
- İbn Mâce, Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî. *Sünen*. Dâru'r-Risâleti'l-İlmiyye, 2009.
- İbn Rüşd, Ebu'l-Velîd. *Bidâyetü'l-müctehid*. İstanbul: Arslan Yayınları, 1973.
- İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Hâşimî. *et-Tabakâtü'l-kübrâ*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990.
- İbn Salâh, Osman İbn Abdirrahman. *Mukaddimetü İbn Salâh*. Beyrut: Dâru'l-Fiker, 1986.
- İbnü'l-Cevzî, Cemâluddin. *El-Mevdûât*. Medine: Mektebetü's-Selefiyye, 1966.
- İbnü'l-Esîr, İzzuddîn Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Cezerî. *el-Kâmil fi't-târîh*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, 1997.
- İbnü'l-Esîr, İzzuddîn Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Cezerî. *Üsdü'l-ğâbe fi ma'rifeti's-sahâbe*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1., 1994.
- İclî, Ahmed b. Abdillâh. *Ma'rifetü's-sikât*. Medine: Mektebetü'd-Dâr, 1985.
- İsfahânî, Ebû Nuaym. *Ma'rifetü's-sahâbe*. Riyad: Dâru'l-Vatan, 1998.
- Kadı İyaz, Ebu'l-Fadl. *İkmâlu'l-mu'lim*. Mısır: Dâru'l-Vefâ, 1998.
- Kahraman, Hüseyin. *Kûfe'de Hadis*. Bursa: Emin Yayınları, 2006.
- Kallek, Cengiz. "Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi". *Süftece*, ts. Erişim 19 Ocak 2022
- Kandehlevî, Muhammed Yusuf. *Hayatü's-sahabe*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1999.
- Kandemir, M. Yaşar. "Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi". *Şemâil*, ts. Erişim 16 Ocak 2022
- Kandemir, Mehmet Yaşar. *Şemâil-i Şerîf Şerhi*. İSTANBUL: Tahlil Yayınları, 2015.
- Kara, Abdullah. *Çocuk Sahâbîler*. İstanbul: Siyer Yayınları, 1. Basım, 2020.
- Kılıç, Moğoltay. *İkmâl-u tehzîbi'l-kemâl*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2011.
- Komisyon. *Hadislerle İslam*. Ankara: TDV Yayınları, 2013.
- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed. *El-Câmi' li ahkâmi'l-kur'an*. Kahire: Dâru'l-Kütübi'l-Mısırî, 1964.
- Mahmûd, Tahhân. *Teystru'l-mustalahi'l-hadîs*. 1 Cilt. Riyad: Mektebetü'l-Me'ârif, 11. Basım, 2010.
- Ma'mer b. Râşid. *el-Câmi'*. Beyrut: Meclisu'l-İlmî, 1983.
- Mizzî, Yusuf b. Abdirrahman. *Tehzîbu'l-kemâl fi esmâi'r-ricâl*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1980.
- Mübârefkûrî, Ebu'l-A'lâ. *Tuhfetü'l-ahfezî*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2010.
- Münâvî, Muhammed Abdurraûf. *Feyzü'l-kadîr*. Mısır: Mektebetü't-Ticâriyyetü'l-Kübrâ, 2010.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyn. *Sahîh*. Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, 2010.
- Nesâî, Ahmed b. Şuayb. *es-Sünenü'l-kübrâ*. 12 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1. Basım, 2001.

- Nevevî, Muhyiddin Yahya b. Şeref. *Tehzîbu'l-esmâ' ve'l-lügât*. Beyrut: Dâru'l- Kutubi'l- 'İlmiyye, ts.
- Serahsî, Muhammed b. Ahmed. *el-Mebsût*. İstanbul: Gümüşev Yayıncılık, 2008.
- Suyûtî, Celaleddin. *El-Leâli'l-masnûa*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1996.
- Şevkânî, Muhammed b. Ali. *El-Fevâidu'l-mecmûa*. Beyrut: Dâru'l- Kutubi'l- 'İlmiyye, ts.
- Şirbînî, Hatîb. *Delilleriyle Büyük Şâfiî Fıkhı (Muğni'l-Muhtâc)*. İstanbul: Miraç Yayınları, 2009.
- Taberânî, Ebu'l-Kâsım. *Mu'cemu'l-kebîr*. Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1994.
- Tahâvî, Ahmed b. Muhammed. *Şerhu meâni'l-âsâr*. Âlemü'l-Kutub, 1994.
- Tirmîzî, Muhammed b. İsâ. *Sünen*. Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1998.
- Uğur, Mücteba. *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDV Yayınları, 2. Basım, 2018.
- Uğur, Mücteba. "Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi". *İhtilât*, ts. Erişim 04 Haziran 2022
- Yücel, Ahmet. "Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi". *Muztarib*, ts. Erişim 04 Haziran 2022
- Yücel, Ahmet. "Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi". *Sika*, ts. Erişim 04 Haziran 2022
- Yücel, Ahmet. "Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi". *Sadûk*, ts. Erişim 04 Haziran 2022
- Zehebî, Şemmsuddin Ebi Abdillâh Muhammed b. Ahmed. *Siyer-ü a'lâmi'n-nübelâ*. Müessetü'r-Risâle, 1985.
- Zehebî, Şemmsuddin Ebi Abdillâh Muhammed b. Ahmed. *Tehzîbu't-tehzîbi'l-kemâl*. Dâru'l-Fârûk, 2004.
- Zehebî, Şemmsuddin Ebi Abdillâh Muhammed b. Ahmed. *Tezkiretü'l-huffâz*. Beyrut: Dâru'l- Kutubi'l- 'İlmiyye, 1998.
- Zehebî, Şemsuddîn. *Siyer-ü a'lâmi'n-nübelâ*. 25 Cilt. Müessetü'r-Risâle, 3. Basım, 1985.

EK 1: Namaz Konulu Rivayetlerin Kaynak Dağılım Tablosu

Sıra No:	Konu Başlığı	Buhârî - Sahih	Müslim - Sahih	Ebû Dâvûd - Sünen	Tirmîzî - Sünen	Nesâî - Sünen	İbn Mâce - Sünen	Dârimî - Sünen	Ahmed b. Hanbel - Müsned	Toplam
1.	Deve veya Koyun Eti Yiyen Kişinin Abdestinin Durumu ve Deve-Koyun Ağıllarında Namaz		3				1		10	14
2.	Namaz Kılarken Semaya Bakmanın Yasaklanması		1	1			1	1	2	6
3.	Namazda Safların Düzenli Olması		3	1	1	1	1		2	9
4.	Namazda Selam Verirken Elleri Kaldırmama Hadisi		3	3		4			5	15
5.	Sabah Namazında Kâf Sûresinin Okunması		2						3	5
6.	Öğle Namazında Leyl Sûresinin Okunması		1	1		1			1	4
7.	Öğle ve İkinci Namazlarında Târik-Burûc Sûrelerinin Okunması			1	1	1		1	2	6
8.	Öğle Namazında A'lâ Sûresinin Okunması		1						1	2
9.	Öğle Namazının Vakti		3	1			1		1	6
10.	Öğle Namazının Vakti		1	2	1				3	7
11.	Resûlullah'ın Yatsı Namazını Geciktirmesi		2			1			4	7
12.	Sabah Namazından Sonra Güneş Doğana Kadar Oturma		4	1	1	2			7	15
13.	Resûlullah'ın Oturarak Namaz Kılması		1							1
14.	Cuma Hutbesinin Şekli		4	4	1	5	2	2	26	44
15.	Bayram Namazının Kılınışı		1	1	1				4	7
16.	İntihar Eden Kişinin Cenaze Namazının Kılınmaması		1	1	1	1	1		9	14
17.	Cimâ Edilen Elbise ile Namaz Kılınması						2		2	4
18.	Cenaze Namazı Kılan Kişinin Namazdan Sonra Bir Vasıtaya Binmesi		2	1	2	1			2	8
19.	Namazda Şeytanın Musallat Olması								2	2
20.	Kûfe ehlinin Sa'd Ebî Vakkâs'ı namazından ötürü şikâyet etmesi	3	3	1		2			4	13

EK 2: Fiten Konulu Rivayetlerin Kaynak Dağılım Tablosu

Sıra No:	Konu Başlığı	Buhârî - Sahih	Müslim- Sahih	Ebû Dâvûd - Sünen	Tirmîzî - Sünen	Nesâî- Sünen	İbn Mâce - Sünen	Dârimî- Sünen	Ahmed b. Hanbel- Müsned	Toplam
1.	Kisrâ ve Kayser'in Müslümanlar Tarafından Mağlup Edilmeleri	3	3						8	14
2.	On İki İmam Hadisi	1	7	3	1				29	41
3.	Kıyamete Kadar Müslüman Bir Grubun Allah Yolunda Savaşması		1						5	6
4.	Deccâl'den Önce Müslümanların Gerçekleştireceği Fetihler		1				1		4	6
5.	Kıyametten Önce Zuhûr Edecek Olan Yalancılar		2						8	10
6.	"Havz-ı Kevser'in Başında Önderiniz Olacağım" Hadisi		2						2	4
7.	"Ümmetim Adına Üç Şeyden Korkarım" Hadisi								1	1
8.	Kıyametin Yakın Olması								4	4

EK 3: Ahkâm Konulu Rivayetlerin Kaynak Dağılım Tablosu

Sıra No:	Konu Başlığı	Buhârî - Sahih	Müslim- Sahih	Ebû Dâvûd - Sünen	Tirmîzî - Sünen	Nesâî- Sünen	İbn Mâce - Sünen	Dârimî- Sünen	Ahmed b. Hanbel- Müsned	Toplam
1.	Mâiz b. Mâlik Hadisi		4	2				1	9	16
2.	Yahûdî Adam ve Kadının Recmettirilmesi				1		1		5	7
3.	Ölü Hayvan Etini Yemeye Ruhsat Verilmesi			1					5	6
4.	Veresiye Hayvan Satışının Yasaklanması								1	1
5.	Aşûre Orucu		1						1	2

EK 3: Fiten-Şemâil konulu Rivayetlerin Kaynak Dağılım Tablosu

Sıra No:	Konu Başlığı	Buhârî - Sahih	Müslim- Sahih	Ebû Dâvûd - Sünen	Tirmîzî - Sünen	Nesâî- Sünen	İbn Mâce - Sünen	Dârimî- Sünen	Ahmed b. Hanbel- Müsned	Toplam
1.	Resûlullah'ın Güzel Kokması		1							1
2.	Resûlullah'ın Ağız ve Göz Yapısı		1		2				3	6
3.	Resûlullah'ın Beyaz Saçları		2			1			6	9
4.	Peygamberlik Mührü		2		1				3	6
5.	Resûlullah'ın Aydan Güzel Oluşu				1			1		2
6.	Resûlullah'ın Bacakları, Gülümseyişi ve Gözleri				1				2	3
7.	Resûlullah'ın Parmakları								1	
8.	Sarımsaklı Yemek		1						5	6

EK 5: Âdâb Konulu Rivayetlerin Kaynak Dağılım Tablosu

Sıra No:	Konu Başlığı	Buhârî - Sahih	Müslim- Sahih	Ebû Dâvûd - Sünen	Tirmîzî - Sünen	Nesâî- Sünen	İbn Mâce - Sünen	Dârimî- Sünen	Ahmed b. Hanbel- Müsned	Toplam
1.	Hiz. Ömer'in Câbiye Hutbesi						1		1	2
2.	Çocuk Terbiyesinin Önemi				1				2	3
3.	"Sizin en hayırlınız ahlakça en güzel olanınızdır." Hadisi								2	2
	Rivayetlerin Genel Toplamı	7	60	25	15	20	12	6	197	342

EK 6: Ravi-Rivayet Oran Tablosu

Râviler	Toplam Rivayet Sayısı	Yüzdelik Dilim
Simak b. Harb	288	%68.02
Ca'fer b. Ebi Sevr	19	%4.5
Abdumelik b. Umeyr	31	%7.33
Amir b. Sa'd b. Ebi Vakkas	11	%2.6
Şa'bi	10	%2.37
Ubeydullah b. el-Kıbtıyye	9	%2.13
Temim b. Tarafe	23	%5.44
Ebu Hâlid el-Valibi	6	%1.42
Nâfi' b. Utbe	6	%1.42
Ebu Avn	5	%1.19
Ebu ishak	3	%0.71
Esved b. el-Hemdâni	2	%0.48
Ali b. Umâra	2	%0.48
Behz	1	%0.24
Husayn	1	%0.24
İsa b. Yunus	1	%0.24
Farklı Sahâbi ve Râvisi	4	%0.95
Senedi Olmayan Rivayet	1	%0.24

Ek 7: Rivayetlerin Kavli-Fiilî Oluşu, Sebeb-i Vürûd Bilgisi ve Rivayet Lafızları

Rivayetler	Kavli-Fiilî hadis	Sebebe-i vürûd bilgisi	Rivayet lafzı	Talebesine aktarırken kullanılan lafız	Teferrüd durumu
Deve-koyun eti yiyene abdestin gerekli oluşu	Kavli	Var	ان	عن	Yok
Cima edilen elbise ile namaz kılınması	Kavli	Var	قال	عن	Yok
Namazda saf düzeni	Kavli	Yok	قال	عن	Yok
Namazda semaya bakmanın hükmü	Kavli	Yok	قال	عن	Yok
Resûlullah'ın oturarak namaz kılması	Fiilî	Yok	ان	اخبرني	Yok
Namazda şeytanın musallat olması	Kavli	Var	قال	سمع	Yok
Sabah namazında Kâf suresinin okunması	Fiilî	Yok	كان	عن	Var
Sabah namazından sonra oturmak	Fiilî	Yok	ان	عن	Yok
Öğle namazının vakti	Fiilî	Yok	كان	عن	Yok
Öğle namazında Leyl suresinin okunması	Fiilî	Yok	كان	عن	Yok
Öğle-İkindi namazlarında Târik-Burûc surelerinin okunması	Fiilî	Yok	كان	عن	Yok
	Fiilî	Yok	كان	عن	Var

Öğle namazında A'lâ suresinin okunması					
Resûlullah'ın Yatsı namazını geciktirmesi	Fiilî	Yok	كان	عن	Yok
Namazda selam vermenin şekli	Fiilî-Kavlî	Yok	كان	عن	Yok
Cuma hutbesinin şekli	Fiilî	Yok	كان	انبائي	Yok
Bayram namazının kılınışı	Fiilî	Yok	Yok	عن	Yok
İntihar eden kişinin cenaze namazının kılınması	Fiilî	Var	Yok	عن	Yok
Cenaze namazının ardından bir bineğe binme	Fiilî-Kavlî	Var	قال	عن	Yok
Kûfe ehlinin Sa'd b. Ebî Vakkâs'ı şikâyeti	Fiilî	Var	Yok	عن	Var
Kisra ve Kayser'in mağlubiyeti	Kavlî	Yok	قال	عن	Yok
On iki imam hadisi	Kavlî	Yok	قال	سمعت	Yok
Kıyamate kadar var olacak müslüman grup	Kavlî	Yok	عن	عن	Yok
Deccal'den önce gerçekleşecek fetihler	Kavlî	Var	قال	عن	Yok
Yalancılar hadisi	Kavlî	Yok	سمعت	عن	Yok
Havz-ı Kevser hadisi	Kavlî	Yok	عن	عن	Yok

“Üç şeyden korkuyorum” hadisi	Kavlî	Yok	سمعت	عن	Yok
Kıyametin yakın olması	Kavlî	Yok	قال	عن	Yok
Resûlullah’ın güzel kokusu	Fiilî	Yok	Yok	عن	Yok
Resûlullah’ın ağız ve göz yapısı	Fiilî	Yok	كان	قال	Yok
Resûlullah’ın beyaz saçları	Fiilî	Var	كان	سمعت	Yok
Peygamberlik mührü	Fiilî	Yok	Yok	سمعت	Yok
Resûlullah’ın güzelliği	Fiilî	Yok	رايت	عن	Var
Resûlullah’ın bacakları, gülümsemesi ve gözleri	Fiilî	Yok	كان	عن	Yok
Resûlullah’ın parmakları	Fiilî	Yok	كان	عن	Yok
Sarımsaklı yemek	Kavlî	Var	عن	عن	Yok
Mâiz b. Mâlik hadisi	Kavlî-Fiilî	Var	قال	عن	Yok
Yahûdî adam ve kadının recmi	Fiilî	Yok	ان	عن	Yok
Ölü hayvan eti yemeye ruhsat	Kavlî-Fiilî	Var	قال	عن	Yok
Nesîe satışı	Fiilî	Yok	ان	عن	Yok
Aşure orucu	Fiilî	Var	كان	عن	Yok
Hız. Ömer’in Câbiye hutbesi	Kavlî	Yok	قال	عن	Yok
Çocuk terbiyesinin önemi	Kavlî	Yok	قال	عن	Yok
“Sizin en hayırlınız...” hadisi	Kavlî	Yok	قال	عن	Yok

